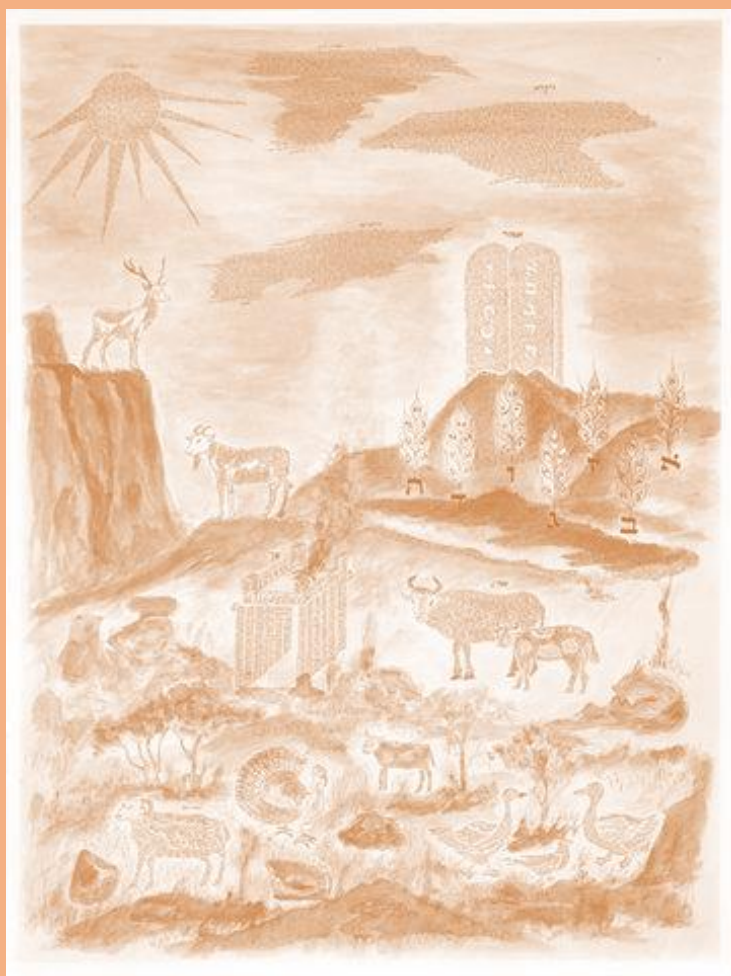

שיעורים על ספר ויקרא

ע"פ הרב אורי שרקי

יוצא לאור בשיתוף עם

תלמידי הרב
אורי שרקי

תודה

לרם פז הכהן על הסיכומים.

לדוד ארוון, ברק שמעון וגיא מנשה מנהלי ויוזמי הקבוצה של תלמידי
הרב אורי שרקי

לכל התלמידים באשר הם.

תוכן

4	הקדמה
5	ויקרא
13	צו
18	שמיני
24	תזריע
29	מצורע
33	אחרי מות
42	קדשים
53	אמר
68	בהר
75	בחקותי

הקדמה

סיום ספר שמות אינו בפרשת פקודי אלא בפרשת שמיני (י, טז): "וְאֵת שְׁעֵיר הַחֲטָאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהָיָה שְׂרָף וְיִקְצָף עַל אֲלֻעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר". בין המילים דרש דרש זה אמצע התורה במילים¹. כלומר עד כאן זה מהלך אחד ומכאן זה מהלך שונה. בכל אופן התחלף ספר והשוני במהלכים הוא שספר שמות הוא פניה מלמעלה למטה, לעומת ספר ויקרא שהוא מלמעלה למעלה. אצל הגוים יש מושג שנקרא חויה דתית – מכלול רגשות וגם אינטלקטואלים שמהווה את ההרגשה של האדם לאלהים. לעומת זאת בישראל אין פניה של האדם לבורא אלא יש פניה של הבורא לאדם. יש פסילה של החויה הדתית. החויה הדתית שעם ישראל נענש עליה היא חטא העגל. כשאין התגלות ומשה נמצא בהר והעם למטה ללא מורה, פונים לאהרן בתור איש הדת ואומרים לו שיעשה להם אלהים. החויה הדתית זה יסוד הע"ז. הסיבה שדבר זה נפסל הוא שהחויה הדתית היא דבר מפותח מאוד בהתבגרות של האדם עד שמגיע משבר והאדם עומד מול ריקות והוא זוכר בערגה את ה"אשליה" שיש לו מול האלוהות ואז מפתח נטייה אפיקורסית. זאת משום שלהתקשר לאלהים זו גאווה וטפשות – כיצד אדם יכול להתקשר לאלהים, ועוד שהמרחק בין הסופי לאינסופי הוא בלתי אפשרי בהגדרה. מה שכן אפשרי הוא שהאינסופי שאיננו מוגבל, יפנה לסופי. וכך הסופי כלול באינסופי ואין מניע לפנות אל הבורא. לכן אם תהיה התקשרות כלשהי בין הצדדים היא רק כאשר הקב"ה יפנה לאדם². ספר שמות נעצר בסוף המהלך החד צדדי של הבורא שמתחיל ביציאת מצרים ועד השראת השכינה במוסד של קבע במשכן. מכאן ואילך זה הפניה של הנברא אל הבורא "ויקרא אל משה" – משה מתבקש ליצור את המאמץ החוזר בפניה אל ה'. לאחר שה' פונה לנברא, זה בסדר שהנברא יחזור לדבר עמו³. ולכן כתב דוד המלך תגובה לספרי התורה – חמישה ספרי תהילים⁴. כלומר החויה הדתית המותרת היא כשהיא בתוך ההתגלות⁵.

---

¹ קידושין ל. – "לפיכך נקראו ראשונים סופרים - שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים: דרש דרש - חציון של תיבות"

² בתורת הגבולות אפשר להסביר את פניית הסופי לאינסופי כשאיפה של א ל-0.

³ ולכן ההיתר לתפילה הוא להיות נביא וכמו שנפסק להלכה בשו"ע (או"ח צח, א): "המתפלל צריך שיכווין בלבו פירוש המלות שמוציא בשפתיו; ויחשוב כאלו שכינה כנגדו (אם לא פגש את השכינה מעודו כיצד ידע לעשות זאת?). ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתישאר מחשבתו וכונתו זכה בתפלתו, ויחשוב כאלו היה מדבר לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכווין בהם יפה לבל יכשל, ק"ו לפני ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חוקר כל המחשבות. וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה, שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמות

ויקרא

מעלת הנברא בקרבן

(א, א) וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר: ה' קורא למשה ואז מדבר אליו – כלומר יש דרישה של תנועה מהנברא כדי לדבר איתו. בסוף ספר פקודי ראינו שהאש מתכנסת בתוך הכרובים, וזה שהקב"ה מפנה ממקומו כדי שהנברא יוכל לפנות אליו. (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבַּנְכֶם: הביטוי אדם מזכיר לנו את אדם הראשון. עם ישראל לוקח את התפקיד של אדם הראשון ופונה לה' בתפילה. החטא של אדם הראשון היה שכפר בטובה שהאשים את ה' על האישה שנתן לו. יוצא שעיקר תיקון חטא אדם הראשון הוא הכרת הטוב. לכן הקרבן הוא תיקון לחטא זה. אם כן יש שני פניות לה': תפילה וקרבן. התפילה מכילה בתוכה מעין חוצפה, כי יש בה אמירה שמשהו לא בסדר ולא מתוקן בעולמו של הקב"ה, וכאילו ה' לא מתנהג כשורה. לכן התפילה איננה ברורה לאדם, אלא לאחר גילוי רצון ה' שנתפלל ונהיה שותפים לו. אולם הקרבן הוא דבר יותר טבעי לאדם – אנשים הקריבו קרבנות מראשית האנושות. ויש גם היגיון ה' נתן לי ואני מחזיר לו וע"י כך אני גם אומר שכל מה שיש לי זה מה'. אלא שאם ה' הוא בורא והוא נותן אז לכאורה צריך לתת לו את החיים בחזרה. בשאלה זו הייתה חלוקה נפשית בין אברהם ליצחק. עקידת יצחק מוזכרת בתורה כניסיון לאברהם ולא ליצחק. אלא שעבור יצחק זה לא ניסיון. אברהם הוא מידת החסד הוא לא מבין מדוע שה' ירצה בחזרה. לעומת יצחק שהבין שלפי מידת הדין הוא צריך לשלם את המחיר של מה שהוא קיבל, ולכן אם קיבל חיים עליו להחזיר חיים. הניסיון של יצחק הוא דווקא כשאומרים לו שהוא לא מוקרב, ולכן הניסיון שלו יהיה לקבל את זה. לכן לכאורה הקרבן האידיאלי הוא קרבן אדם, וזאת כוונת המילה "מכם" – האדם רוצה להקריב את עצמי, והתורה אומרת לו שיביא קרבן בהמה במקום. מצד האמת זה העונג העליון של הנשמה – שיבה למקור החיים. הקב"ה נתן לפרה חיים ביולוגיים בהמייים וזה

ולהתגברות כח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה". כיצד אדם ידע שהגיע קרוב למעלת הנבואה? זה אפשרי רק אם האדם התנבא מתי שהוא. וזה על בסיס הגמרא (ברכות ל:): שאין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. כלומר אם אין כבוד ראש זה אסור! בתנ"ך (חוץ מהמלאכים בספר יונה שהיו גוים והתפללו בגלל שהנביא נרדם וסירב להתפלל אבל מכיוון שהוא נמצא איתם הם מתפללים וזאת רק לאחר שסיפר להם מי זה ה') בכל מקום שבו מוזכר שמשהו התפלל ונוקבים בשמו – הוא נביא. כשהעם ביקש משמואל מלך, שמואל הוכיח להם שה' כועס עליהם על כך והראה להם שבאמצע קציר חטים ירד גשם. העם ביקש משמואל להתפלל, ושמואל אמר להם שהוא יתפלל בשבילם ולא יחטא להם. כלומר שמואל הבין שמכיוון שהוא הנביא בשטח עליו מוטלת חובת התפילה. המקום הראשון בו מופיעה המושג תפילה הוא המקום בו מופיע המושג נביא. ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל. וכן ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל ותפילתו נשמעת ושאלו אותו אם הוא נביא. והוא ידע ע"י שהתפילה שגורה בפיו, כלומר כשהוא היה במעמד של מעין נבואה הוא יכל לראות אם ה' מקבל את דבריו, ואף אמר מקובלני – כלומר שהוא מקובל וממשיך הנבואה ולכן יכול להתפלל. מה שמבשר את התפילות שלנו היום הוא נוסח התפילה שנכתב ע"י אנשי כנסת הגדולה שהיו בתוכם 83 נביאים, שכל עולמם הפנימי נמצא שם. ואז יש בנו לחלוחית נבואה מהתפילה שלהם.

⁴ המקור לחלוקה זו: ספרים ראשון, שני ושלישי נגמרים ב"אמן ואמן" (פרקים מא, עב, פט). ספר רביעי נגמר בפרק קו במילים "ואמר כל העם אמן הללויה". וספר חמישי נגמר בפרק קב "כל הנשמה תהלל י-ה הללויה". החלוקה המקורית של ספר תהלים הוא ל147 מזמורים.

⁵ לכן תורת החסידות היא לגיטימית. כי היא על רקע הפניה שה' פנה אל האומה. לדוגמא: רבי נחמן מברסלב שלימד את חסידיו לדבר עם ה' כמו שמדברים עם חבר, לימד זאת על רקע החובה להתפלל שמונה עשרה בתפילה שתקנו חז"ל כהמשך הנבואה בעיקר.

מה שהפרה יכולה לתת. אך לאדם ה' נתן גם שכל ורצון, ואז אם הקרבן יהיה חיים, זו תהיה כפירה שוב בכך שה' נתן מעלה יתרה. לכן יצחק היה צריך לתת את המוכנות שלו להישחט. ואת הצד של החיים הביולוגיים אומר שה' שהוא רוצה חילוף לקבל בהמות. כלומר זו הדרך הנכונה להקריב את האדם, יש לו כוונה להישחט והוא מביא בהמה במקומו. השכל הוא הדבר היחיד שלכאורה לא נהנה מעבודת בית המקדש בגלל מה שיש בה. רוח הקודש היא במיזוג של הילדותיות הנהנית מהאווירה של הקרבנות, והשכל שרואה את הדברים בצורה בוגרת וזה מביא לרוח הקדש⁶. הרמב"ם במו"נ טוען שכל ענין הקרבנות בא בהנגדה לתרבות הקרבנות שהייתה אז אצל העובדי ע"ז. הרמב"ן לא מקבל את דבריו של הרמב"ם ומביא ראיה מנח, קין והבל ומדברי חז"ל שאדם הראשון הקריב שבתקופתם לא הייתה ע"ז. ומביא שני פירושים: האחד הוא מה שאמרנו, והשני שיש סוד נעלם שהקרבן מחבר את חלקי ההויה זה לזה ולכן השם היחיד בתורת הקרבנות הוא שם הויה שמחבר את כל חלקי הבריאה. אם כן המקדש הוא כמו המח של העולם. הרמב"ם הכיר את הפסוקים על נח וכו' אלא שבזמן יציאת מצרים הקרבנות היו דבר נורמאלי בכל עם. הרמב"ם הבין שצורת הפולחן הזאת שבאנושות היא בגלל הסוד שיש בעולם שנמצא באינטואיציה של העולם, ועם ישראל החזיר אליו את הסוד הזה ע"י שהשתמרה באומות העולם. הריטב"א בספר הזיכרון מסביר שאין מחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן, שעובדי הע"ז עשו זאת מתוך האינטואיציה ששרתה בעולם. וזה הובא בצורה כזו לעם ישראל. הרמב"ם כותב שהקרבנות יהיו לעתיד לבא⁷. (ג) אִם עֲלֶה קִרְבָּנו מִן הַבֶּקֶר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנו אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרִצְנוֹ לְפָנָי ה': הקרבן האידיאלי הוא קרבן העולה⁸ שכולו עולה לה'. כלומר זו הנטייה הראשונית. והכי טוב זה להקריב בקר שהוא המשובח ביותר ובעיקר כשהוא זכר תמים. מכיוון שהזכר הוא הצורה שמעל החומר. את המילה לרצונו אפשר להבין שאם יבחר בכך, אך אין זו הכוונה בתנ"ך שהיה צריך למושג זה להשתמש בלשון חפץ. אלא הכוונה לריצוי – לרצות את עצמו לפני ה' ע"י חיבור למקור החיים – ה' והתדבקות בו. הריצוי הוא בנפש פנימה כדי לא להיות נזוף. הכפרה באה לתקן את הקלקול שנוצר בעולם. (ד) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: הסמיכה מעבירה את ה'אחריות' מהאדם לבהמה ע"י שסומך בכל כוחו על ראשה. (ה) וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבֶּקֶר לְפָנָי ה' וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְיָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: השוחט הוא לא בהכרח מבני אהרן, לכן הכהנים מוזכרים מהקבלה ואילך. לא ראוי שהכהנים יהיו מחויבי השחיטה, אע"פ שלכתחילה הם עשו זאת. הכהן מלא בחסד ולכן לא מחילים את שם השחיטה על הכהונה⁹. (ו) וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֵלָה וְנָתַח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ: (ז) וְנָתַנוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל הָאֵשׁ: (ח) וְעָרְכוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפְּדָר עַל הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ: (ט) וְקָרְבוּ וַיִּרְעֶיזוּ וַיִּרְחֹץ בְּמַיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֶה אֲשֶׁר רִיחַ נִיחֹחַ לֵה': ס לפי האמור, בקרבן עולה הכל קרב חוץ מהעור שאותו מפשיטים ושייך לכהן. חלק זה לא עולה עקב בעיה בעולם. החיצוניות היותר חיצונית לא יכולה לעלות. בספרות

⁶ מאז שחרב בית המקדש הנבואה התפרקה וניתנה לכל חלקיה לחכמים לילדים ולשוטים (אלו שאין להם גבולות). השבת הנבואה היא קיבוצה ומיזוגה לכלל נבואה אחידה.

⁷ באוניברסיטה מנסים לטעון שהרמב"ם כתב שלעתיד לבא לא יהיו קרבנות, בעקבות דבריו שזה בא בהנגדה לע"ז. והסיקו שאם לא תהיה ע"ז לא יהיו קרבנות. אך הרמב"ם כתב במפורש את ההפך. ר' אברהם בן הרמב"ם נשאל על טעם הקרבנות שכתב אביו וענה: "וכי אמר שהוא הטעם ואין בלתו?". כלומר גם הרמב"ם הסכים לדעת הרמב"ן שיש דעת נסתרת. המשך חכמה בהקדמתו לספר ויקרא מביא שדברי הרמב"ן נכונים במקדש, ודברי הרמב"ם נכונים על ההקרבה בבמות.

⁸ שמות הקרבנות היו מוכרים לעם ישראל על הרקע התרבותי בו חיו. ולכן כשהתורה דברה על זה הם הבינו. לכן נחלקו חכמים האם קרבן שלמים שהקריבו במעמד הר סיני היה השלמים לפי התורה או השלמים שהם הכירו שעולה שלם עם העור.

⁹ מנהג מרוקו שהשוחט והבודק הם לא אותו אדם. השוחט היה פחות מלומד מהבודק. הרב קוק אהב מנהג זה כי טען שלא ראוי לחכם שיהיה עסקו בהמתת בע"ח ואמר שבמנהג זה יש רוח טבעית של היהדות. שמואל חידש את הדין הזה כשאמר בפני עלי ששחיטה כשרה בזר, כי בית עלי היו להוטים על הבשר וזה השחית אותם מוסרית.

הקבלה זה נקרה משכא דחיויא – עור הנחש. הדרך להעלות עור זה הוא ע"י עשיית חפצי קדושה מהם. בפרשת משפטים מופיע שבני ישראל עשו שלמים ויש מ"ד שהם עלו שלמים לחלוטין כולל העור, וזה מפני שכשבני ישראל היו בהר סיני פסקה זוהמת הנחש מהם. (י) ואם מן הצאן קרבו מן הפשבים או מן העצים לעלה זכר תמים יקריבו: (יא) ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב: (יב) ונתח אתו לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו וערף הכהן אתם על העצים אשר על האש אשר על המזבח: (יג) והקרב והפרעים ירחץ במים והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה עלה הוא אשה ריח ניחח לה: פ אין ההבדל בין אופן הקרבת עולת הבקר לאופן הקרבת עולת הצאן, אך בקרבנות אחרים יש הבדל. זה בא לומר שמי שמקריב מהצאן כי זה מה שמצוי אצלו, הוא לא פחות ממי שמקריב מהבקר.

עולת העוף

(יד) ואם מן העוף עלה קרבנו לה' והקריב מן התרים או מן בני היונה את קרבנו: (טו) והקריבו הכהן אל המזבח ומלך את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח: נמצה מלשון מיצוי. המליקה נעשית בעזרת ציפורן הגודל ושוחטים מן העורף ולא מהצוואר. בבשר חולין מי שישחט מהעורף זה יהיה נבלה. המדרש¹⁰ מסביר שהמצוות באו לצרף את הבריות לצרף פירושו לנקות ואז לחבר. צריך לשחוט מן העורף במקדש ומן הצוואר בחולין כי יש חיבור מהותי בין העורף למקדש ולא בגלל שזה יותר או פחות מוסרי. בתנ"ך המוח נקרא עורף כי הוא נקודת המוצא¹¹. וכן הכוונה "עם קשה עורף" שהדעת שלו היא חד כיוונית. (טז) והסיר את מראתו ונצתה והשליף אתה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן: (יז) ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחח לה: ס אנו מוצאים שהתורה מפרטת מאוד על מצוות הקרבנות, וכמעט ולא פירטה בכלל על הלכות שבת אע"פ שהלכותיו רבות. מסביר הכוזרי שענייני המקדש הם התקשרות השכינה בישראל וזה לא יכול לבוא בסברה אנושית ולכן בכל דבר צריך הדרכה מלמעלה. לעומת זאת הלכות שבת זה שביתה מחיי החולין שבאים מהאדם. לכן בני האדם יש להם שותפות יותר גדולה במסירה ידיעות אלו.

קרבן מנחה מן הצומח

(ב, א) ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה: (ב) והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחח לה: (ג) והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה' ס רק קומץ עולה לה', וכל מה ש'נותר' (שזה רוב ככל מה שהובא) שייך לכהנים. מכיוון שזה כבר לא ראשית ואין בו את הקדש הראשוני זה נקרא נותר. סולת זה טחינה יותר גסה של החיטה, אפשר לעשות מהם עוגות כבדות או דייסות קוסקוס¹². (ד) וכי תקרב קרבן מנחה מאפה תנור סלת חלות מצת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן: ס (ה) ואם מנחה על המנחת קרבנה סלת בלולה בשמן מצה תהיה: מחבת הכוונה לסיר שטוח. (ו) פתות אתה פתים ויצקת עליה שמן מנחה הוא: (ז) ואם מנחת מרחשת קרבנה סלת בשמן תעשה: מרחשת זה שמן עמוק שגורם לקול רחישה. (ח) והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל הכהן והגישו אל המזבח: (ט) והרים הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה אשה ריח ניחח לה: (י) והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה':

¹⁰תנחומא שמיני יב - "האל תמים דרכו וגו', כי כל דרכיו של הקדוש ברוך הוא תמימות הן, וכי מה אכפת להקב"ה בין שוחט בהמה ואוכל אותה לנוחר בהמה ואוכל אותה, כלום מועילו או מזיקו, או מה איכפת לו בין אוכל טמאות לאוכל טהרות, אלא אם חכמת חכמת לך הא לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות שנאמר אמרת ה' צרופה".

¹¹ בערבית פירוש המילה 'עארף' זה לדעת, כי מקור הידיעה – המח מתחיל מהעורף.

¹² בפורים יש שנהגו לעשות עוגות מסולת, כדוגמא ללחם הפנים. יש קשר בין מאכלי פורים למאכלי המקדש. ראה פירוש לפרשת כי תשא.

יש כל מיני אופנים למנחה לפי ההרגשה של האדם. (יא) כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַה' לֹא תַעֲשֶׂה חֲמֵץ כִּי כָּל שְׂאֵר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לַה': במקדש נהגו כמו בפסח כל השנה¹³. בימי קדם (בעיקר במצרים) השתמשו בדבש¹⁴ כדי להחמיץ. מבחינה היסטורית המצה היא הלחם המקורי של האדם ורק בשלב יותר מאוחר גילו את הלחם. לכן כשלוט מקבל את המלאכים הוא נותן להם מצות. המצה מסמלת הכנעה, והאדם המקריב בא בהכנעה לפני הבורא. (יב) קִרְבַּן רִאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֲתֶם לַה' וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ: קרבן ראשית פירושו הביכורים, והם כמו קרבן אך הם לא עולים. וזה נאמר בהנגדה לדבש שנאסר מקודם. שזה נחשב קרבן אך לא מקטירים אותו. (יג) וְכָל קִרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמִּלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל קִרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח: ס מלח הוא חומר דומם, כלומר גם הדומם יכול להתעלות. במלח יש סגולה שהוא לא מתקלקל והוא משמר חומרים אחרים. המלח הוא נצחי ובא להורות על הברית הנצחית של ה' עם עמו. (יד) וְאִם תִּקְרִיב מִנְחָת בַּבֹּקֶר לַה' אָבִיב קְלוּי בְּאֵשׁ גֵּרֶשׁ פְּרִמֶּל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בַּבֹּקֶר: (טו) וְנִתְּתָ עֲלֶיהָ שְׁמֵן וְשִׁמְתָ עֲלֶיהָ לִבְנֵה מִנְחָה הוּא: (טז) וְהִקְטִיר הִכֵּהוּ אֶת אֲזִכְרֹתָהּ מִגֵּרֶשָׁה וּמִשְׁמֵנָה עַל כָּל לִבְנֵתָהּ אִשָּׁה לַה': פ

זבח השלמים

קרבן זה נאכל כמעט כולו ע"י הבעלים. כשגוי מביא קרבן למקדש מקבלים ממנו רק קרבן עולה, אבל שלמים לא – מכיוון שאיננו סומכים עליו שהוא בא לאכול וזו עבודת אלהים שלו. לכן דורשים ממנו לתת הכל ושהוא לא יהנה, ואז מאמינים לו שזה לשם שמים. לעומת זאת בעם ישראל מביאים גם שלמים, כי מאמינים שאדם ממלא כרסו בבשר וזו עבודת אלהים שלו. אדם מביא קרבן שלמים עי הוא רוצה לאכול את הבשר שלו בקדושה וטהרה. (ג, א) וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קִרְבָּנוֹ אִם מִן הַבֶּקֶר הוּא מִקְרִיב אִם זָכָר אִם נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבֵנּוּ לִפְנֵי ה': שלמים מלשון שלום – כולם מקבלים מהקרבן: ה' כהנים והבעלים. קרבן שלמים נאכל בכל מקום ובכל ירושלים לכל המשפחה. ובזה דומה קרבן הפסח לשלמים¹⁵. (ב) וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קִרְבָּנוֹ וְשִׁחֲטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: בדיוק כמו בקרבן העולה. (ג) וְהִקְרִיב מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַה' אֶת הַחֶלֶב הַמְּכֹסֶה אֶת הַקֶּרֶב וְאֶת כָּל הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב: אשה זה אש בצורת זכר. (ד) וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהוּ אֲשֶׁר עַל הַכֶּסֶלִים וְאֶת הַיִּתְרֹת עַל הַכֶּבֶד עַל הַכְּלִיֹּת וְסִינְיָה: החלב נמצא באזור הטבור של הקיבה. הטבור הוא שורש החיים, ומשם בעל החיים מקבל את חייו¹⁶. (ה) וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ בְּנֵי אֹהֶל הַמִּזְבֵּחַה עַל הָעֵלָה אֲשֶׁר עַל הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַה': פ מקטירים את הדברים שממילא אסור לאכול: החלב והדם. ההקטרה היא שריפה היוצרת עמוד של עשן שזה מעין קשר בין שמים וארץ. ובארמית קיטרא פירושו קשר. כלומר הקטורת קושרת בין שמים וארץ.

¹³ בקרבן תודה יש חמץ ולכן לא היה מוקרב בפסח בכלל. ולכן נהגו גם שלא לומר מזמור לתודה בפסח.

¹⁴ אין הכוונה רק לדבש תמרים, אלא לכל דבר מתוק שכן כתוב "כל דבש".

¹⁵ טענת הבן הרשע היא "מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא לו" – כלומר אתם עושים את זה בשבילכם ולא כעבודת ה'. ואנו עונים לו שאכן זה רצונו של ה': "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים – לי ולא לו" כלומר הקב"ה רצה שזה יהיה בשבילי – הוא רצה שאדאג לעצמי אע"פ שאני מוכן לעשות "לו ולא לי". ה' רוצה שאפעל דרך ההתענגות שלי. בפרק הראשון של מסילת ישרים, כשהוא מברר מה חובת האדם בעולמו, הוא אומר שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה'. כלומר האדם מצידו מוכן לעשות כל חובה בין שהיא מענגת ובין שלא. וכשה' נתן לי את החובה הוא רוצה שאתענג. זו בעצם חובה מוסרית, הקב"ה טרח בשבילנו ונתן לנו את העולם הוא רוצה שנתענג בו.

¹⁶ במזרח כשאדם שמח הוא משחק בטבורו, כי בחברה רעבה יש הבנה מהם מקורות החיים השורשיים. בחיים הבהמיים יש סוד הם יותר עליונים בשורשם מהחיים העליונים (עיין כוזרי מאמר ד, פסקה כה בביאורו לספר יצירה על עיסוק הספר באיברים שבאזור הבטן).

קרבן שלמים מן הצאן

(ו) ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה' זכר או נקבה תמים יקריבנו: צאן זה כבשים או עזים אלא שיש ביניהם הבדל לכבש יש אליה ולעז לא. (ז) אם פֶּשֶׁב הוא מקריב את קרבנו והקריב אתו לפני ה': כשב הוא כבש אלא שהוא יותר שמן¹⁷. לכן מן הראוי להביא מן השמן. (ח) וסמך את ידו על ראש קרבנו ושחט אתו לפני אהל מועד וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב: (ט) והקריב מזבח השלמים אשה לה' חלב האלה תמימה לעמת העצה וסירנה ואת החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב: בקרבן שלמים האדם מוותר על האליה ומקריב אותה בניגוד לחולין שהוא אוכל אותה. האליה זה השומן שבאזור הזנב, העצה הוא קצה הזנב בו האליה תלויה. זה מלמד שיש מימד של ויתור במעמד אכילה השלמים. (י) ואת שתי הכלית ואת החלב אשר עלהן אשר על הכסלים ואת היתרת על הכבד על הכלית וסירנה: (יא) והקטירו הכהן המזבח לחם אשה לה': פ (יב) ואם עז קרבנו והקריבו לפני ה': (יג) וסמך את ידו על ראשו ושחט אתו לפני אהל מועד וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח סביב: (יד) והקריב ממנו קרבנו אשה לה' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב: (טו) ואת שתי הכלית ואת החלב אשר עלהן אשר על הכסלים ואת היתרת על הכבד על הכלית וסירנה: (טז) והקטירם הכהן המזבח לחם אשה לריח ניחח כל חלב לה': (יז) חקת עולם לדתיכם בכל מושבתיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו: פ אין הבדל בין קרבן העז לכבש למעט האליה. בשר הכבש הוא יותר טעים ולכן צריך ויתור מסוים כדי להראות שזה לשם שמים. בפס' זה נמצא המקור לאיסור אכילת חלב. כלומר החלב נאסר מכך שבמקדש הוא אסור. כלומר אסור שאכילת החולין תהנה יותר ממה שהקרבן יהנה.

קרבנות החטאת

אנו רואים שיש מערכת בריאה של תקשורת עם הבורא. בירמיהו (ז, כב-כג) כתוב: "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צייתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח: כי אם את הדבר הזה צייתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם". מבקרי המקרא לומדים מכאן שהנביאים ידעו שעבודת הקרבנות היא השפעה זרה בישראל ובתורה המקורית לא היו קרבנות ובעצם יש אסכולא של נביאים שבאו בשם המוסר הטהור, ואסכולא של כהנים שרוצה לאכול בשר. אלא שיש להם טעות גדולה הם לא שמו לב שירמיהו עצמו מדגיש שהוא מהכהנים אשר בענתות. והתשובה היא דבר פשוט. שהקב"ה לא ציוה שאדם יחטא כדי שיביא קרבנות, כלומר הוא לא בנה את הקשר על יסוד החטא, אך אם האדם חטא יש כפרה - (ד, א) וידבר ה' אל מנשה לאמר: (ב) דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה: בשוגג אדם שם לב מה הוא עושה, אך שכח שהדבר אסור. אופי הקרבן הוא לפי החוטא ומידת אחריותו:

הכהן המשיח

בחברה הישראלית יש מוסדות שונים: מלוכה, סנהדרין, כהונה, נבואה. הכהן הגדול לא משתחוה למלך אע"פ שראש הסנהדרין והנביא משתחוים שכוחם נגזר מהכח המדיני (ולכן כל נביא מדגיש בימי איזה מלך הוא נבא)¹⁸. הכהן הוא סוג של מלך על הכהונה. (ג) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת: כהן

¹⁷ מלבי"ם ויקרא פרק א ד"ה אם כשב – "וגם יוכל להיות ששם כשב יבוא בו מצד חוזק גופו: 'כש – עב'. כמו שמנת עבית כשית. והוא מצד אלייתו. לא כן שם כבש שבא מצד צמרו שמכבסין אותו כמו שאמרו דורשי הלשון".

¹⁸ אפילו בנבואה בא ישעיהו (ו, א) רואה את ה' יושב על כסאו, הוא מזכיר שזה בשנת מות המלך עזיהו.

גדול (שמשחו אותו בשמן המשיח) לא יכול להביא סתם קרבן, עליו להביא לפי מעלתו – פר. (ד) והביא את הפר אל פתח אהל מועד לפני ה' וסמך את ידו על ראש הפר ושחט את הפר לפני ה': (ה) ולקח הכהן המשיח מדם הפר והביא אתו אל אהל מועד: (ו) וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרכת הקדש: (ז) ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד: (ח) ואת כל חלב פר החטאת ירים ממנו את החלב המכסה על הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב: (ט) ואת שתי הכלית ואת החלב אשר עליהן אשר על הפסלים ואת היתרת על הכבד על הכליות ואת יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד: (י) ואת שתי הכלית ואת הכהן על מזבח העלה: (יא) ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו: (יב) והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל שפך הדשן ושרף אותו על עצים באש על שפך הדשן ושרף: פ הפר עובר חלוקה לכמה מקומות: הדם מוזה אל פני הפרוכת כלומר בתוך ההיכל (לא בקדש הקדשים כמו הפר של יוה"כ) פנימה. אחר כך לוקחים את הדם¹⁹ ושמים על קרנות מזבח הקטורת. עיקר הדם על יסוד מזבח העולה²⁰ שבחוץ. ואת כל השאר שורפים מחוץ למחנה. הפר של הכהן הגדול מראה שהזעזוע מחטאו של הכהן הגדול מתפשט על כל חלקי המקדש הפנימיים והחיצוניים, אבל זה עדיין לא כל העולם כולו ולכן זה לא נכנס לקדש הקדשים²¹.

עדת ישראל – פר העלם דבר של צבור

(יג) ואם כל עדת ישראל ישגו וינעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מפל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשמו: עיני הקהל אלו הסנהדרין, שלדוגמא אמרו שמותר לאכול חלב, ורוב בית ישראל אכלו חלב. המדרש סובר שעדת ישראל אלו הסנהדרין, ומסביר האור החיים: "בדרך רמז ירצה שאם ישגו העדה ויטעו מדרך הישר, גם סנהדרי ישראל תורתם תהיה נעלמת מהם, לצד שלא השגוהו על עדת ה' ליישר המעקשים". (יד) ונודעה החטאת אשר חטאו עליה והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת והביאו אתו לפני אהל מועד: (טו) וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר לפני ה' ושחט את הפר לפני ה': מכיוון שהסנהדרין אשמים עליהם לסמוך. (טז) והביא הכהן המשיח מדם הפר אל אהל מועד: (יז) וטבל הכהן אצבעו מן הדם והזה שבע פעמים לפני ה' את פני הפרכת: (יח) ומן הדם יתן על קרנת המזבח אשר לפני ה' אשר באהל מועד ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד: המזבח הראשון הוא מזבח הקטורת שבתוך ההיכל. (יט) ואת כל חלבו ירים ממנו והקטיר המזבחה: (כ) ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו וכפר עליהם הכהן ונסלח להם: (כא) והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו באש שרף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא: פ אם יש אדם שיוודע שהסנהדרין טעו, אסור לו לעשות כהוראתם²². אלא אם כן הוא חלוק עליהם בסברא ולא בידיעה. שכן אם זה מחלוקת בסברא הם הסמכות²³.

¹⁹ הדם הוא הנפש. בחטא יש התרחקות של הנפש ממקורה. כדי לכפר צריך להגיע למקור הקודש ולהשיב את הדם – הנפש למקור. לכן ביום הכיפורים או פגם של האומה כולה מגיע עד שורש השורשים ולכן צריך להגיע עד קדש הקדשים.

²⁰ אדם נברא ממקום כפרתו, יסוד המזבח הוא המקום ממנו האדם נברא (ילקו"ש ויקרא רמז תנה): "כתיב ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ואומר מזבח אדמה תעשה לי אדם ממקום כפרתו נברא". חזרת הדם ליסוד המזבח מחזירה את האדם לשורשו בו הוא בגד. באדם יש חלק שהוא מקביל לפרה (הגוף), ובנוסף יש לו את הכוונה והרצון. האדם צריך לתת את מה שמיוחד בו, את הרצון להיות מוקרב. ואת החלק הבהמי שבו ניתן להמיר בפרה, וניתן לרמוז זאת במילה כפרה – כמו פרה.

²¹ בפרשת פקודי (מ, י) הוזכר שגם המזבח הוא קדש קדשים. מוקד החיים של הציבור הוא המזבח, כשאדם חטא הוא התרחק מהציבור שנאמן לה, ולכן מקום הכפרה שלו הוא המזבח, כשאדם שמיצג את הציבור, או הציבור כולו חוטא צריך לחזור לשורש של הציבור התוך קדש הקדשים. הציבור הוא מכלול ערכים שנושאו על גבי רצף אנשים גם בעל כרחם. לכן הציבור הוא נשמת הכלל שתמיד טהור.

²² הוריות פרק א משנה א – "הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם בין שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה פטור מפני שתלה בבית דין הורו בית דין וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על

נשיא - מלך

(בב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲלֵהֶיוּ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ בְּשִׁגְגָה וְאָשָׁם: הַבִּיטוּי מוֹפִיעַ לְרֵאשׁוֹנָה בַּמָּקוֹם הַמִּילָה 'וּאִם'. רש"י מביא את המדרש שיש כאן רמז למילה "אשרי" שאשרי הדור שהמלך שלהם יודע להודות בטעויותיו. כה"ג וסנהדרין שטעו מביאים פר והם נקראים פרים הנשרפים. הפר הוא יצור חזק אך שקט. לעומתם המלך מביא שעיר (כג) או הודע אליו חטאתו אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוּ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים: השעיר זה עז מבוגר וחזק. המלך הוא אישיות עזה – יש לו כח. הזכר הוא חזק, דרכו ליגח בחזקה, ונזקו גדול. (כד) וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֵאשׁ הַשְּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה לְפָנָי ה' חֲטָאת הוּא: (כה) וְלָקַח הִכָּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה: (כו) וְאֶת כָּל חֲלָבוֹ יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ כְּחֵלֶב זָבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֹּר עָלָיו הִכָּהֵן מִחֲטָאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ: פ כאשר אדם בעמדת שלטון חוטא הוא מזיק לציבור כולו ולכן סדר הבאת החטאות מתחיל מהאנשים הגדולים.

אדם פשוט שחטא

(כז) וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחָטָא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאָשָׁם: אדם שעבר על מצוות עשה שבזדון היה מתחייב כרת, מביא שעירה. (כח) או הודע אליו חטאתו אֲשֶׁר חָטָא וְהִבִּיא קֶרְבָּנוּ שְׂעִיר עִזִּים תָּמִימָה נִקְבָּה עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: השעירה היא משהו יותר חלש המבדיל אותו מהמלך. כשדוד המלך ברח מאבשלום, הוא התכפר בשעירה. כי העם כבר לא נשמע לו. גם רבי הבין שהוא לא יכול להתכפר בשעיר אלא בשעירה, מכיוון שמעליו היה את ראש הגולה. (כט) וְסִמְךָ אֶת יָדוֹ עַל רֵאשׁ הַחֲטָאת וְשָׁחַט אֶת הַחֲטָאת בַּמָּקוֹם הָעֹלָה: מקום שחיטת העולה הוא בצפון. כך נמנעת הבושה כי מי שיראה את האדם מקריב בצפון לא ידע אם הוא מקריב עולה או חטאת. השמש לא מקיפה בצפון (שכן היא עולה דרומה מהמזרח ושוקעת במערב) בגלל ההטיה של ציר כדור הארץ. העולם דומה לחצר סגורה משלוש צדדים ומצד רביעית פתוח²⁴. כדי שמי שיאמר על עצמו שהוא אלוה יאמרו לו שישגור את הצד הרביעי. מסביר המהר"ל שהעולם לא מושלם כי הוא זקוק לבורא. לכן גם צד זה הוא נסתר מלשון הצפנה. ומובן שהשיבה אל ה' היא דווקא דרך הצפון²⁵. (ל) וְלָקַח הִכָּהֵן מִדָּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: (לא) וְאֶת כָּל חֲלָבָהּ יִסִּיר בְּאֶשֶׁר הוֹסֵר חֵלֶב מֵעַל זָבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הִכָּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לְרִיחַ נִיחֹחַ לַה' וְכִפֹּר עָלָיו הִכָּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ (לב) וְאִם כָּבֵשׁ יָבִיא קֶרְבָּנוֹ לְחֲטָאת נִקְבָּה תָּמִימָה יְבִיאָנָהּ: במידה ורוצה להביא כבש יביא נקבה. (לג) וְסִמְךָ אֶת יָדוֹ עַל רֵאשׁ הַחֲטָאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחֲטָאת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה: (לד) וְלָקַח הִכָּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד

פיהן בין שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה הרי זה חייב מפני שלא תלה בבית דין זה הכלל התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור".

²³ בירושלמי (הוריות פ"א ה"א): "יכול אם יאמרו לך על ימין שהיא שמאל ועל שמאל שהיא ימין תשמע להם תלמוד לומר ללכת ימין ושמאל שיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהיא שמאל". זאת מול דברי הספרי (שופטים פ"א קנד): "ימין ושמאל, אפילו מראים בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם". והירושלמי הוא כמו משנתנו ולכן הלכה כמותו. ועוד יש לדייק בספרי שבעין התלמיד רואה אחרת, אך הם אומרים לו שישמע להם, כלומר חסר לו משהו בהבנת הניגון של הדברים ולכן הוא לא מקבל. מכאן אנו לומדים שרוב יכול לטעות והמושג 'אמונת חכמים' פירושו להאמין שהחכמים הם חכמים וזה לא אומר שלא צריך לבדוק את דבריהם.

²⁴ **מסכת בבא בתרא דף כה –** "תניא, ר"א אומר: עולם לאכסדרה הוא דומה, רוח צפונית אינה מסובבת, וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית - נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע; ורבי יהושע אומר: עולם לקובה הוא דומה, רוח צפונית מסובבת, וכיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית - מקפת וחוזרת אחורי כיפה, שנאמר: +קהלת א'+ הולך אל דרום וסובב אל צפון".

²⁵ קדשים קלים נאכלים בכל מקום, יש שותפות לאדם ולכן הם לא שייכים דווקא בצפון.

הַמִּזְבֵּחַ: (לה) וְאֵת כָּל חֲלָבָה יְסִיר בְּאֲשֶׁר יוֹסֵר חֲלֵב הַכֹּשֶׁב מִזְבֵּחַ הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הִכְהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַ עַל אֲשֵׁי ה' וְכִפֹּר עָלָיו הִכְהֵן עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: פ

קרבן עולה ויורד

קרבן עולה ויורד הוא קרבן חטאת אלא שהוא בא לפי המצב הכלכלי של המתכפר. יש כמה חטאים שעליהם מביאים קרבן זה, ולא בהכרח על שוגג. (ה, א) וְנִפְשׁ כִּי תִחַטָּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֶלֶה וְהוּא עַד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יָגִיד וְנִשָּׂא עֹנֹבוֹ: אדם שיש לו עדות והשביעו אותו שיעיד ושיקר ואמר שלא יודע, והשביעו אותו והמשיך בשקר. (ב) אוֹ נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דְּבַר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טָמְאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ: והוא טָמֵא וְאָשָׁם: הוא לא ידע שנגע בדבר טמא ובזה עצמו אין איסור אלא הוא נכנס למקדש או אכל בשר קדש בטומאה. (ג) אוֹ כִּי יִגַּע בְּטָמְאֵת אָדָם לְכָל טָמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ: והוא יָדַע וְאָשָׁם: (ד) אוֹ נִפְשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבָטָא בְּשִׁפְתֵיךָ לְהִרְעוֹ אוֹ לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ: והוא יָדַע וְאָשָׁם לְאַחַת מֵאלֹהֵי: אדם שעבר על שבועתו בשוגג בין שאמר שיעשה ולא עשה (להיטיב) או שלא יעשה ועשה (להרע). התנאים (שבועות כו.) נחלקו האם זה כולל גם שבועה על שעבר או רק על העתיד. המשותף לכל אלה שזלזלו בדבר שיש בו קדושה: עדות, קדש, שבועה – משפט, מקדש, ודיבור. (ה) וְהָיָה כִּי יִאָשָׁם לְאַחַת מֵאלֹהֵי וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: (ו) וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָּה מִן הַצֹּאֵן כְּשֶׁבָה אוֹ שְׁעִירֵת עֲדִים לְחֲטָאת וְכִפֹּר עָלָיו הִכְהֵן מִחֲטָאתוֹ: (ז) וְאִם לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שָׁה וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה לַה' אֶחָד לְחֲטָאת וְאֶחָד לְעֹלָה: מי שאין לו כסף מביא שני קרבנות זולים יותר. העולה באה על הכוונה, וכדי להראות שכוונתו רצויה עליו להביא עולה מלבד החטאת. (ח) וְהִבִּיא אֹתָם אֶל הִכְהֵן וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לְחֲטָאת רֹאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוֹל עֶרְפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל: (ט) וְהָזָה מִדָּם הַחֲטָאת עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִנְשָׂא בָדָם יִמְצָה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חֲטָאת הוּא: (י) וְאֵת הַשְּׁנֵי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֹּר עָלָיו הִכְהֵן מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: (יא) וְאִם לֹא תִשָּׂיג יָדוֹ לְשְׁתֵּי תָרִים אוֹ לְשְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירַת הָאָפָה סֹלֶת לְחֲטָאת לֹא יִשִּׂים עָלֶיהָ שְׁמֵן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חֲטָאת הוּא: (יב) וְהִבִּיאָה אֶל הִכְהֵן וְקִמֵץ הִכְהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ אֶת אֲזִכְרֹתָהּ וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עַל אֲשֵׁי ה' חֲטָאת הוּא: (יג) וְכִפֹּר עָלָיו הִכְהֵן עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת מֵאלֹהֵי וְנִסְלַח לוֹ וְהִיָּתָה לְכֹהֵן כַּמִּנְחָה: ס

אשמות – 1. אשם מעילות

האשם הוא יותר יקר (יד) וְיִדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (טו) נִפְשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחָטָא בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשֵׁי ה' וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' אֵיל תָּמִים מִן הַצֹּאֵן בְּעֶרְכָּךָ כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם: איל הוא דבר יקר יותר, ועליו לשלם קנס על הנאתו מהמעילה. למעול פירושו ליהנות מדבר שאסור ליהנות ממנו, גם אם אין בכך גריעה בהנאה. (טז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֵת חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לְכֹהֵן וְהִכְהֵן וְכִפֹּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ אנשים היו מקדישים דברים שאין להם בהכרח שימוש במקדש, והגזבר היה משתמש בו בצורה הטובה ביותר למקדש.

2. אשם תלוי

(יז) וְאִם נִפְשׁ כִּי תִחַטָּא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאָשָׁם וְנִשָּׂא עֹנֹבוֹ: (יח) וְהִבִּיא אֵיל תָּמִים מִן הַצֹּאֵן בְּעֶרְכָּךָ לְאָשָׁם אֶל הִכְהֵן וְכִפֹּר עָלָיו הִכְהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: (יט) אָשָׁם הוּא אָשָׁם לַה' פ: האדם לא יודע אם עשה חטא המחייב אותו בכרת. לדוגמא אכל חתיכת שומן ואינו יודע אם זה שומן המותר או חלב האסור.

אם היה יודע בוודאות שחטא בשוגג מביא כשבה או שעירה, ועל הספק מביא איל שזה יותר יקר! זאת משום שלאדם יש נטייה נפשית לזלזל בספק יותר מאשר בוודאי. כלומר עיקר מה שחשוב לקב"ה זה כוונת העושה, יותר מהמעשה עצמו.

3. אשם גזלות

(כ) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כא) נָפֵשׁ כִּי תַחֲטָא וּמַעֲלָה מַעַל בְּה' וְכַחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ בְּפִקְדוֹן אוּ בְתַשׁוּמַת יָד אוּ בְגִזְל אוּ עָשָׂק אֶת עֵמִיתוֹ: (כב) אוּ מִצָּא אֲבֹדָה וְכַחַשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָה עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטָא בְּהִנָּה: (כג) וְהָיָה כִּי יַחֲטָא וְאָשָׁם וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוּ אֶת הָעֹשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוּ אֶת הַפִּקְדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִיד אֹתוֹ אוּ אֶת הָאֲבֹדָה אֲשֶׁר מִצָּא: (כד) אוּ מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לְשִׁקְרָה וְשָׁלַם אֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחִמְשָׁתָיו יִסֹּף עָלָיו לְאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְיוֹם אֲשִׁמְתוֹ: (כה) וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכָּף לְאָשָׁם אֶל הַכֹּהֵן: (כו) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' וְנִסְלַח לוֹ עַל אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְאֲשָׁמָה בָּהּ: פ כֹּהֵן מְדוּבָר עַל אָדָם שֶׁנִּשְׁבַּע לְשִׁקְרָה, עָלָיו לְשָׁלֵם עַל הַמַּעֲשֶׂה הַפְּלִילִי שֶׁעָשָׂה, וּבְנוֹסֵף לְשָׁלֵם קִנְס, וְלִהְבִּיא אֵיל אֲשָׁם. בְּדוּמָה לְאֲשָׁם מַעֲלֹת הָאָדָם מְשָׁלֵם עַל הַנְּאֻתוֹ וּמוֹסִיף קִנְס. כֹּהֵן הוּא נִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה' וְלִכֵּן זֶה גַם פְּגִיעָה בְּקוֹדֶשׁ זֶה הַדְּמִיוֹן לְאֲשָׁם מַעֲלֹת.

הקדמה לפרשת צו: עד כה ראינו קרבנות פשוטים של עולה ומנחה, אח"כ למדנו על קרבן השלמים שגם הוא לא בא על חטא. ורק לאחר מכן יש לנו את הקרבנות הבאים על חטאים – חטאת ואשם. העולה נשרפת כולה. מנחה נשרפת מקצתה והשאר לכהנים. השלמים נאכל בעיקר ע"י הבעלים כאדם האוכל על שולחנו של מקום. העולה היא קדש קדשים ולכן שחיטתה בצפון. השלמים הם קדשים קלים אך שחיטתם בכל מקום כי קדושתם התפשטה, והאכילה היא בכל העיר שזה עוד יותר מרחיב את הקדושה. במדבר היה איסור לאכול בהמות וצאן חולין. מי שרצה לאכול חולין היה יכול לאכול חיה או עוף. יוצא שאת האליה לא אכלו בכלל במדבר.

המיקום בו פרשת ויקרא נאמרה למשה באהל מועד, משה נכנס לאוהל מועד לאחר שהוקם. פרשת צו נאמרה לפני פרשת ויקרא, שכן היא נאמרה בהר סיני (ז, ז) ואהל מועד הוקם אחר כך. אם כן עלינו לברר מדוע יש שני פרשיות לקרבנות, ומדוע הן בסדר הפוך. ראינו שפרשות תרומה – תצווה מחולקות לתורת משה ותורת אהרן, המבדילות בין התורה האידיאלית שבה אין חטאים, לבין התורה המציאותית שצריכה להתמודד עם החוטא. פרשת ויקרא היא פרשה של משה, ופרשת צו היא פרשה של אהרן. פרשת ויקרא מדברת על הסדר הנורמאלי ולכן שמה את הקרבנות לפי הסדר: עולה, שלמים, חטאות. כי לכתחילה אדם לא אמור לחטא. לעומת פרשת צו שהיא יותר ריאליסטית, עוסקת בעולה, חטאת ורק בסוף שלמים שזה ל"אנשים מיוחדים", אנו לא סומכים על האדם החוטא שהוא בא לאכול בקדושה. כלומר הסדר החינוכי הוא שונה בין שהאדם עלול לחטא ובין שלא. פרשת צו צריכה לבא לאחר ויקרא כי היא פרשה אהרנית הצריכה את התיווך של תורת משה. זאת לאחר המסקנה שבאה מפרשת כי תשא שכאשר משה ואהרן בפירוד יש משבר באומה.

צו

עולה

(א) וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) צו אֶת אֹהֲרֹן וְאֶת בְּנָיִו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקֵדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֶּקֶר וְאִשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ: כִּמוּ בַפֶּרֶשֶׁת וּיקָרָא, מִתְחִילִים בַּקֶּרֶב הָעוֹלָה, אֲלֵא שִׁבְאָן יֵשׁ דָּגֵשׁ עַל הַכֹּהֵן. הַכֹּהֵן לֹא כ"ב נִהְנֶה מִהַקֶּרֶב עוֹלָה וְלֹכֵן צָרִיךְ לִזְרֹחַ אוֹתוֹ "צו". רֵאיוֹנוּ זֹאת גַּם בַּתְּרוּמַת הַשֶּׁמֶן שֶׁצָּרִיכָה זִירוּז כִּי זֶה דָּבָר מִתְכַּלֵּה וְיִוֹתֵר קֶשֶׁה לִתְרוּם אוֹתוֹ. מִי שֶׁצָּרִיךְ זִירוּז זֶה מִי שֶׁעֲלוּל לַחֲטָא, וְאֵלִיו מִדְּבַרְתַּת תּוֹרַת אֹהֲרֹן. (ג) וְלִבֵּשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסֵי בַד וְלִבֵּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאִשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (ד) וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלִבֵּשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר: (ה) וְהָאִשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וְיִבְעַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֲצִים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר וְעֶרְוֹ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים: (ו) אִשׁ תְּמִיד תּוֹקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה: ס

מנחה

(ז) וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקֶּרֶב אֲתָהּ בְּנֵי אֹהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: (ח) וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנֶהָ וְאֶת כָּל הַלֵּבֶנֶה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רִיחַ נִיחֹחַ אֲזַכְרְתֶּהּ לֵה': (ט) וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֹהֲרֹן וּבְנָיִו מִצֹּאת תֹּאכַל בְּמְקוֹם קֹדֶשׁ בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: (י) לֹא תֹאפֶה חֶמֶץ חֲלָקִים נִתְּתִי אֲתָהּ מֵאִשֵּׁי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הִוא כַּחֲטָאִת וּכְאִשָּׁם: (יא) כָּל זָכָר בְּבְנֵי אֹהֲרֹן יֹאכְלֶנָה חֶק עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי ה' כֹּל אֲשֶׁר יִגַע בָּהֶם יִקְדָּשׁ: פ

מנחת חינוך

(יב) וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יג) זֶה קֶרֶבֶן אֹהֲרֹן וּבְנָיִו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לֵה' בְּיוֹם הַמָּשַׁח אוֹתוֹ עֲשִׂיֶרֶת הָאָפֶה סֹלֶת מִנְחָה תְּמִיד מִחֲצִיתָהּ בַּבֶּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְבֹ: (יד) עַל מַחְבַּת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה מְרֻבֶּכֶת תְּבִיאֵנָה תְּפִינֵי מִנְחַת פְּתִים תִּקְרִיב רִיחַ נִיחֹחַ לֵה': (טו) וְהַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתָיו מִבְּנָיִו יַעֲשֶׂה אֲתָהּ חֶק עוֹלָם לֵה' כָּלִיל תִּקְטֹר: (טז) וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל: פ מדובר כאן על המנחה שהכהן מקריב ביום הראשון של עבודתו במקדש. זו מנחת חביתין שאין לו בה חלק, ויש כאן חסרון כיס מסוים. זה קרבן המיוחד לכהנים בלבד ולכן הוא מופיע רק בפרשת צו.

חטאת

(יז) וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יח) דַּבֵּר אֶל אֹהֲרֹן וְאֶל בְּנָיִו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחֲטָאִת בְּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִשְׁחַט הַחֲטָאִת לִפְנֵי ה' קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הִוא: כֵּאֵן יֵשׁ הַדְּגָשָׁה שֶׁלֹּא הוֹזְכְּרָה, שֶׁגַם לַחֲטָאִת יֵשׁ דִּין קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים. בַּפֶּרֶשֶׁת וּיקָרָא רֵאיוֹנוּ שֶׁמִּצְנִיעִים אֶת עֲבוֹדַת הַחֲטָאִת, שֶׁלִּפִּי תּוֹרַת מֹשֶׁה לֹא אִמּוּרָה לֵהיֹת, וְלֹכֵן לֹא נֹאמַר בַּמְּפּוֹרֵשׁ שֶׁהִיא קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים. בַּפֶּרֶשֶׁת צו תִּיקוֹן הַחֲטָאִת זֶה עֲבוֹדָה מִרְכִּזִּית וְלֹכֵן יֵשׁ צוֹרֵךְ לַהֲדָגִישׁ בַּמְּפּוֹרֵשׁ שֶׁהִיא קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים. (יט) הַכֹּהֵן הַמְּחַטָּא אֲתָהּ יֹאכְלֶנָה בְּמְקוֹם קֹדֶשׁ תֹּאכַל בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד: (כ) כֹּל אֲשֶׁר יִגַע בַּבְּשָׂרָה יִקְדָּשׁ וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָה עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תִכְבַּס בְּמְקוֹם קֹדֶשׁ: (כא) וְכָלִי חֶרֶשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל בּוֹ יִשְׁבֵר וְאִם בְּכָלִי נִחֲשַׁת בְּשָׂלָה וּמִרְקָ וְשִׁטְף בְּמַיִם: מִדּוֹבֵר עַל כָּלִי שֶׁבִלַע אֶת הַבִּישׁוּל שֶׁל חֲטָאִת, וְחֲטָאִת שֶׁעֲבַר עָלֶיהָ יוֹם וְלִילָה אִסוּר לֹאכּוֹל אוֹתָהּ מִדִּין אִסוּר נֹתֵר. מִכִּיוּן שֶׁאִי אִפְשָׁר לַהֲפִלִּיט מִהַחֲרֹס אֶת הַבְּלוּע בּוֹ, צָרִיךְ לִשְׁבוֹר אוֹתוֹ [אִין דִּין נֹתֵן טַעַם לִפְגָּם' בַּקְדְּשִׁים]. מִי שִׁישׁ לוֹ יוֹתֵר כֶּסֶף וּמִבִּיא כָּלִי נַחוּשֶׁת, הִרִי שֶׁהוּא יִכּוֹל לַהֲפִלִּיט ע"י הַגְּעֵלָה זֶה הַכּוֹנוֹה מוֹרֵק – בְּמַיִם רוֹתְחִים. הַמִּילָה "וְאִם" מִלְּמַדַּת שֶׁסַּתֵּם בִּישׁוּל בִּימֵי קֹדֶם וְאִפִּילוֹ בַּמִּקְדָּשׁ הִיָּה בְּכָלִי חֲרָס. בְּנוֹסֶף לֹא

צריך לסחות את כלי החרס, אפשר לעשות אותו בסמוך למקדש מהחול המקומי. (כב) כָּל זָכָר בַּבְּהֵימוֹת יֵאָכֵל אֶתָּה קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא: (כג) וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יִבָּא מִדְּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף: פ סתם חטאות, דמן הולך ליסוד המזבח שנמצא בעזרה ולא באהל מועד. יש מצבים מיוחדים שלוקחים מדם החטאת ובמקום לשפוך ליסוד המזבח חלק מהדם מובא פנימה למזבח הקטורת, פרוכת, ואפילו על הכפורת. ביום הכיפורים הכהן הגדול מביא את הדם של הפר והשעיר פנימה, אך זה מופיעה רק בפרשת אחרי מות. בפרשת ויקרא למדנו על פר העלם דבר, חטאת של כה"ג, ושעיר של נשיא (פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים) שדמן מובא פנימה לאהל מועד. כאשר הדם מובא למקום כ"כ קדוש אין אדם שראוי לאכול מבשר זה שהוא גבוה מדי. ומכיוון שזה לא עולה, שורפים בחוץ.

אשם

(ז, א) וְזֹאת תֹּרַת הָאֲשָׁם קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא: (ב) בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאֲשָׁם וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (ג) וְאֶת כָּל חֲלָבוֹ יִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶת הָאֵלֶּיָּהּ וְאֶת הַחֵלֶב הַמְּכַסֶּה אֶת הַקָּרֵב: קרבן האשם הוא קרבן איל שהוא כבש מבוגר שיש לו אליה. (ד) וְאֶת שְׂתֵי הַכְּלִיֹּת וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עָלֶיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים וְאֶת הַיִּתְרֹת עַל הַכֶּבֶד עַל הַכְּלִיֹּת יִסְרְנָה: (ה) וְהַקְּטִיר אֹתָם הִכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁה לָּהּ אֲשָׁם הוּא: (ו) כָּל זָכָר בַּבְּהֵימוֹת יֵאָכֵל בַּמָּקוֹם קְדוֹשׁ וְאֵכָל קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא: (ז) כַּחֲטָאת כְּאֲשֶׁם תֹּרַה אַחַת לָהֶם הִכֹּהֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה: (ח) וְהִכֹּהֵן הַמִּקְרִיב אֶת עֹלֹת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הַקְּרִיב לִכְהֵן לוֹ יִהְיֶה: חוזר לדיני הרווח של הכהנים, ומבאר שבעולה יש רווח מסוים לכהן המתעסק בהקרבתה, בכך שמקבל את העור של הבהמה. העור הוא החלק החיצוני, תולדת הנפילה של האדם הראשון. ולכן כל זמן שהחטא לא נתקן אי אפשר לתקן את העור. לעתיד לבא ה' יושיב אותנו בסוכת עורו של לויתן. (ט) וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תִּאָּפֶה בַתְּנוֹר וְכָל נַעֲשָׂה בַמִּרְחֶשֶׁת וְעַל מִחְבַּת לִפְהֵן הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה: (י) וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְחִרְבָּה לְכָל בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאִשּׁוֹ: פ

שלמים ותודה

(יא) וְזֹאת תֹּרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יִקְרִיב לָהּ: ראינו שהשלמים בפרשת צו נדחו לסוף, כי האדם החוטא צריך לעבור תהליך כדי לאכול בשר בקדושה. ולכן תורת אהרן מציעה לו אפשרות מיוחדת להבאת שלמים – קרבן תודה. (יב) אִם עַל תּוֹדָה יִקְרִיבוּ וְהַקְּרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן וְרִיקִי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן וְסֹלֶת מְרֻבֶּכֶת חֲלוֹת בְּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן: (יג) עַל חֲלוֹת לֶחֶם חֲמֵץ יִקְרִיב קֶרְבָּנוֹ עַל זֶבַח תּוֹדָת שְׁלָמָיו: האדם המביא תודה צריך להוסיף ארבעים לחמים, את הכמות הזאת, אדם לא יכול לאכול לבד. עליו להודות לה' בתוך קהל רב. (יד) וְהַקְּרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קֶרְבָּן תְּרוּמָה לָהּ לִכְהֵן הַזֶּרֶק אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה: אחד מהלחמים ניתן לכהן. (טו) וּבִשָּׂר זֶבַח תּוֹדָת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קֶרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא יִינַח מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר: קרבן שלמים הבא כתודה נאכל ליום ולילה כמו קדשי קדשים, ולא לשני ימים כשאר שלמים. המטרה היא ללחוץ על האדם להביא עוד אנשים לאמירת התודה. בנוסף בתודה יש מימד של זריזות, היא צריכה להיות כמה שיותר צמודה להטבה. ויש בה מימד של קדשי קדשים, כי התודה זה הדבר היחיד שהקב"ה לא יכול לעשות במקומו. (טז) וְאִם נֶדֶר או נִדְבָה זֶבַח קֶרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְּרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמִּחְרָת וְהַנּוֹתֵר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל: (יז) וְהַנּוֹתֵר מִבִּשָּׂר הַזֶּבַח בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרֹף: (יח) וְאִם הָאֵכָל יֵאָכֵל מִבִּשָּׂר זֶבַח שְׁלָמָיו בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצָה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחְשַׁב לוֹ פְּגוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֲכָלָת מִמֶּנּוּ עוֹנָה תִּשָּׂא: זמן אכילת הקרבן של קדשי קדשים הוא יום ולילה. הבשר נותר באכילה מרגע שנזרק הדם. השלמים יש בהם חידוש נאכלים לשני ימים ולילה. ובכלל מדוע זמן אכילת הקרבנות מתחיל ביום ולא בלילה, הרי כלל בידינו שהיום מתחיל מהלילה (ברכות ב.). הלילה הוא זמן ההיעדר, והיום הוא הזמן בו היש מתגלה. כלומר הכל בא מהאין אל היש. אלא שבקרבן הולכים מהיש אל האין – לוקחים

משהו חי ומשיבים אותו אל מקורו. בשלמים זה לא בדיוק ככה, כי גם הבעלים שותפים באכילתו ולא הכל עולה למזבח. אם כן יש בשלמים יש מעבר מהיש אל האין ומהאין אל היש. ואז התוצאה היא שיש לו שני ימים ולילה אחד. ביום השלישי יש איסור, כי זה כבר הופך את אכילת הזבח לדבר של שגרה. צריך מימד של חידוש באכילת הקרבן. (יט) וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכַל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כָּל טָהוֹר יֵאָכַל בְּשֶׂר: (כ) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֶׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטַמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּי: (כא) וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַע בְּכָל טָמֵא בְטַמְאָת אָדָם אוּ בְבִהֵמָה טָמְאָה אוּ בְכָל שֶׁקֶץ טָמֵא וְאֵכָל מִבֶּשֶׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּי: פ צריך לשמור על יחס של קדושה למאכלים שיש בהם קדושה ולכן צריך לאכול אותם בטהרה. כרת יכול לבא בשלושה אופנים: מיתה לפני גיל ששים, מיתה ללא צאצאים לפני גיל ששים, או מוות בעוה"ז ובעוה"ב (הכרת תכרת)²⁶. יש שלושה אופני לצאת מהכרת: תשובה, אם הלכו אותו בטעות, אם יש לו זכות תולה.

איסור חלב וזכיית הכהנים בשוק והחזה

(כב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כג) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל חֶלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ: (כד) וְחֶלֶב נְבֵלָה וְחֶלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל מְלֹאכָה וְאֵכָל לֹא תֹאכְלוּ: (כה) כִּי כָל אֵכָל חֶלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשָּׁה לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֵכֶלֶת מֵעַמִּי: (כו) וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ. בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם לְעוֹף יְלִבְהֵמָה: (כז) כָּל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל כָּל דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּי: פ (כח) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כט) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמִּקְרִיב אֶת זֶבַח שְׁלָמָיו לַה' יָבִיא אֶת קֶרְבָּנוֹ לַה' מִזֶּבַח שְׁלָמָיו: (ל) יִדְּיוֹ תְבִיאֵינָה אֶת אֲשֵׁי ה' אֶת הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה וְיֵאָנוּ אֶת הַחֹזֶה לְהִנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה': (לא) וְהַקְטִיר הִכְהֵן אֶת הַחֶלֶב הַמְזֻבָּחָה וְהָיָה הַחֹזֶה לְאֵהָרָן וּלְבָנָיו: (לב) וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ תְּרוּמָה לִכְהֵן מִזֶּבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם: (לג) הַמִּקְרִיב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֶלֶב מִבְּנֵי אֵהָרָן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנְחָה: (לד) כִּי אֶת חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לְקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזֶּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם וְאֶתְּן אֹתָם לְאֵהָרָן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחֶק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: הַתַּחֲדָשׁ כֹּאן שֶׁהַחֹזֶה וְהַשׁוֹק לִכְהֵן, וְזֶה הוֹפִיעַ רַק כֹּאן, כִּי תוֹרַת אֵהָרָן מְזַכֵּרָה אֶת זְכוּיֹת הַכֹּהֲנִים.

פרשת צו כהמשך ישיר לפרשת תצווה

(לה) זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה' ביום הקריב אתם לכהן לה': (לו) אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשַׁח אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֶקֶת עוֹלָם לְדוֹרֹתָם: משחת אהרן ובניו הייתה בזמן הקמת המשכן בפרשת תצווה, אך לא דברנו עליהם כאן! (לז) זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאֲשֶׁם וְלַמִּלּוּאִים וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים: קרבנות המילואים לא הופיעו במהלך הפרשה. המפרשים מתקשים שהרי קרבנות המילואים אלו קרבנות חנוכת המשכן שמוזכרים בסוף פרשת תצווה, והם לא מופיעים בסדר הפרשה. הרב דוד צבי הופמן מסביר שפרשת צו נתנה כהמשך לפרשת תצווה, ואז יש רצף ברור. כשמשה העלה את התורה על הכתב הקב"ה אמר לו לסדר בצורה כזו. ההיגיון הוא שקרבנות המילואים היו פעם אחת בהיסטוריה ואילו שאר הקרבנות הם לדורות. בנוסף ספר שמות מדבר על ההתגלות של ה' מלמעלה למטה, אבל ספר ויקרא מדבר על הרצף היום יומי שש במקדש. (לח) אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צִוְּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קֶרְבָּנֵיהֶם לַה' בְּמִדְבַר סִינַי: פ

²⁶ הרמב"ם הבין שאין לאדם כזה עוה"ב ואז הוא מת כבהמה. אולם המקובלים טוענים שהוא מתגלגל כבהמה. בפולין היה אדם שהתקבל כשוחט, יום אחד הוא הלך לכנסיה ושבר את הצלמים שם. הגויים הוציאו אותו להריגה. אלמנתו באה לבקש את המשכורת כיוון שכתוב בחוזה שגם אם ימות היא תקבל משכורת. הרב לא הסכים בטענה שבעלה התאבד, אך עקב רגישות הסיפור העביר את השאלה לרב גדול ממנו. הרב השני פסק שיקחו שוחט רווק שיש לו פחות הוצאות ויתנו לו שני שלישי מהמשכורת, וגם לאישה יתנו שני שלישי וכך כל אחד מהצדדים הפסיד רק שלישי וזו פשרה. השוחט שנשרף בא לרב ואמר לו שהוא מנשה מלך יהודה שבא בגלגול וזו הפעם 3000 שמוציאים אותו לשריפה על שהחטיא את ישראל, ובא להודות לרב על הנהגתו המוסרית כלפי האישה.

כפי שראינו בהקדמה הציווי היה בהר סיני, ומשמע שפרשה זו נאמרה לפני פרשת ויקרא שהייתה באהל מועד שהוקם לאחר ירידת משה מהר סיני. אך בכל זאת פרשת צו באה לאחר פרשת ויקרא כי תורת אהרן צריכה את התיווך של תורה משה, זאת לאור המסקנה שכאשר אהרן ומשה בפירוד יש משבר באומה.

תיאור קרבנות המילואים

(ח, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) קַח אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו אֹתוֹ וְאֶת הַבְּגָדִים וְאֶת שְׂמֹן הַמִּשְׁחָה וְאֶת פֶּר הַחֹטָאת וְאֶת שְׂנֵי הָאֵילִים וְאֶת סַל הַמִּצּוֹת: (ג) וְאֶת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: זֶה הַמִּשְׁךְ יִשִּׁיר שֶׁל פֶּרֶשֶׁת תְּצוּוּהוּ בַּהּ הַצְטוּוּהוּ מִשֶׁה לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֵלוּ, כַּעַת מִשֶׁה מִבְּצַע זֹאת. (ד) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַתְּקַהֵל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעֵדָה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת: (ו) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמַּיִם: (ז) וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכֹּהֲנָת וַיִּחַגֵּר אֹתוֹ בְּאַבְנֵט וַיִּלְבַּשׂ אֹתוֹ אֶת הַמַּעֲוִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד וַיִּחַגֵּר אֹתוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֵפֹד וַיִּאָּפֵד לוֹ בּוֹ: (ח) וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִיּוֹם: (ט) וַיִּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת אֶל מוֹל פָּנָיו אֶת צִיץ הַזָּהָב כֹּר הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: אַחֲרֵי שֶׁגִּמְרָנוּ אֶת סֹדֶרֶת הַפְּרָשׁוֹת שֶׁל מִשֶׁה וְאַהֲרֹן, מִתְחִיל הַחִיבוּר בֵּין שְׁתֵּי הַתּוֹרוֹת. מִשֶׁה עוֹשֶׂה אֶת חֲנוּכַת הַמִּשְׁכָּן כַּאֲשֶׁר הוּא יוֹזֵם וְפוֹעֵל לְהַכְנִיס אֶת אֶהֱרֹן לְעִבּוּדָהּ, כְּדִי שֶׁאַהֲרֹן יִשְׁמַשׁ בְּכַהֲנֻתָּהּ. (י) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת שְׂמֹן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם: (יא) וַיִּז מִמֶּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פַּעֲמִים וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַפִּיר וְאֶת כַּנּוֹ וְאֶת כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם: כֹּל מֵה שֶׁמִּשֶׁה עוֹשֶׂה, כְּתוּב גַּם בְּפֶרֶשֶׁת תְּצוּוּהוּ, חוּץ מֵהַזָּהָה עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פַּעֲמִים. אִלּוּ כְּתוּב וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קְדוֹשִׁים, לִכֵּן מִשֶׁה נִהְגָּה בּוֹ בְּהַזָּהָה כְּמוֹ שֶׁמִּזִּים עַל הַכֹּפֶרֶת²⁷. (יב) וַיִּצַק מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אֶהֱרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: (יג) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּלְבַּשֶׂם כֹּהֲנָת וַיִּחַגֵּר אֹתָם אַבְנֵט וַיִּחַבֵּשׂ לָהֶם מִגְּבָעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: (יד) וַיִּגַּשׁ אֶת פֶּר הַחֹטָאת וַיִּסְמָךְ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ פֶּר הַחֹטָאת: (טו) וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מִשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאַצְבָּעוֹ וַיַּחֲטֵא אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת הַדָּם יָצַק אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְדָּשֶׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו: (טז) וַיִּקַּח אֶת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְאֶת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת חֵלְבֵהוּ וַיִּקְטֹר מִשֶׁה הַמִּזְבֵּחַ: (יז) וְאֶת הַפֶּר וְאֶת עֹרוֹ וְאֶת בְּשָׂרוֹ וְאֶת פִּרְשׁוֹ שָׂרֵף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: (יח) וַיִּקְרַב אֶת אֵיל הָעֵלָה וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל: (יט) וַיִּשְׁחֹט וַיִּזְרַק מִשֶׁה אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (כ) וְאֶת הָאֵיל נִתַּח לְנִתְחָיו וַיִּקְטֹר מִשֶׁה אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַנְּתָחִים וְאֶת הַפֶּדֶר: (כא) וְאֶת הַקֶּרֶב וְאֶת הַכְּרָעִים רָחֹץ בַּמַּיִם וַיִּקְטֹר מִשֶׁה אֶת כָּל הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵהּ הוּא לְרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה הוּא לֵה' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: חֲלֻקוֹ שֶׁל מִשֶׁה הָיָה שֶׁהַקֶּרֶב פֶּר לַחֲטָאת, וּבְנוֹסֶף הַקֶּרֶב אֶת הַעוֹלָה. הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל פֶּר לַחֲטָאת הֵינּוּ כְּמַעֲוִיל פֶּר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים כְּדִי לְכַפֵּר עַל כָּל הַחֲטָאִים שֶׁקָּדְמוּ לְהַקְמַת הַמִּשְׁכָּן. (כב) וַיִּקְרַב אֶת הָאֵיל הַשְּׁנִי אֵיל הַמְּלֵאִים וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל: (כג) וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מִשֶׁה מִדְּמוֹ וַיִּתֵּן עַל תְּנוּךְ אֶזְנוֹ אֶהֱרֹן הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן רְגְלוֹ הַיְמָנִית: (כד) וַיִּקְרַב אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּתֵּן מִן הַדָּם עַל תְּנוּךְ אֶזְנוֹם הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן יְדָם הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן רְגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרַק מִשֶׁה אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (כה) וַיִּקַּח אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הָאֵלִיָּה וְאֶת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְאֶת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת חֵלְבֵהוּ וְאֶת שׂוֹק הַיְמִין: (כו) וַיִּמְסַל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לְפָנָיו ה' לְקַח חֲלֵת מִצָּה אַחַת וְחֲלֵת לֶחֶם שְׂמֹן אַחַת וַיִּרְקֵק אֶחָד וַיִּשֶׂם עַל הַחֲלָבִים וְעַל שׂוֹק הַיְמִין: (כז) וַיִּתֵּן אֶת הַכֹּל עַל כְּפֵי אֶהֱרֹן וְעַל כְּפֵי בָנָיו וַיִּנְּף אֹתָם תְּנוּפָה לְפָנָיו ה': מִשֶׁה הַנִּיף אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו יַחַד עִם סַל הַמִּצּוֹת וְהַחֲלָבִים. בְּעִצֵּם הַתְּבַצְעָה בָּהֶם פְּעוּלָה שֶׁל קֶרֶב. זֶה מַעֲוִיל גַּם עַל כּוּחוֹ הַפִּיזִי שֶׁל מִשֶׁה. מִרְגַע זֶה הַכְּהֻנִים מִפְּסִיקִים לְהִיּוֹת אֲנָשִׁים פְּרֻטִיִּים וְהוֹפְכִים לְהִיּוֹת קוֹדֵשׁ. (כח) וַיִּקַּח מִשֶׁה אֹתָם מֵעַל כְּפֵיהֶם וַיִּקְטֹר הַמִּזְבֵּחַ

²⁷ וכן תמה רש"י ד"ה ויז ממנו על המזבח: "לא ידעתי היכן נצטוו בהזאות הללו".

על העלה מלאים הם לריח ניחח אשה הוא לה': (כט) ויקח משה את החזה ויניפהו תנופה לפני ה' מאיל המלאים למשה היה למנה כאשר צוה ה' את משה: בדרך כלל החזה והשוק נאכלים ע"י הכהנים, כאן יש מקרה יוצא מהכלל שמשה אבל את החזה והשוק היה לאהרן, כי משה באותו זמן היה כהן גדול. ולקח דווקא את החזה שבו נמצא הלב – מקום המחשבה. בעצם משה הוא מקור הסמכויות, ולכן הוא מאציל לאהרן את תפקיד הכהונה הגדולה. (ל) ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בניו אתו: (לא) ויאמר משה אל אהרן ואל בניו בשלו את הבשר פתח אהל מועד וסם תאכלו אתו ואת הלחם אשר בסל המלאים כאשר צויתי לאמר אהרן ובניו יאכלהו: (לב) והנותר בבשר ובלחם באש תשרפו: משה הניח שאהרן ובניו לא יצליחו לסיים את האיל לבד.

ההכנה לכניסה לקדש

(לג) ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת ימי מלאיכם כי שבעת ימים ימלא את ידכם: אסור להם לצאת מהמשכן במשך שבעה ימים, בדומה ליום הכיפורים שלקראת הכניסה לקדש הקדשים מפרישים אותו. גם בשחיתות פרה אדומה מפרישים את הכהן שבעת ימים, וכן בקבלת התורה מכסה הענן את משה שבעה ימים. כלומר כל פעם שיש הכנה לדבר גדול, עושים זאת במשך שבעה ימים. כי המקדש שייך ליום השמיני לבריאת העולם, וכדי להיכנס אליו יש לסכם את כל שבעת ימי הבריאה (ולפי מה שלמדנו, כל המציאות שלנו היא היום השביעי). (לד) כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם: (לה) ופתח אהל מועד ותשבו יומם וילילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת ה' ולא תמותו כי כן צויתי: (לו) ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה: ס לעתיד לבא מצוות בטלות (נידה סא:), ולכן לתורת משה יש אחיזה ביום השביעי, ולכאורה אין להם אחיזה ביום השמיני – בתוך המקדש. אצל אהרן יש פריצה של הגבולות, הוא מוכן לרדת עם החוטא ולרומם אותו בגלל המודעות לקדש שנמצא בכל. ואז לכאורה עולה השאלה אם אהרן צריך לשמוע למשה כשהוא נכנס למקדש, לכאורה יכולה להתפתח אצל הכהנים חשיבה שביום השמיני, הם הסמכות ולא משה. כשהכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים לא היה איתו אף אחד, מנין לנו שהוא שומע לרבנים? המשנה²⁸ אומרת שהיו משביעים את הכה"ג לפני כניסתו לקדש הקדשים. השבועה באה כדי למנוע את הפיתוי מהניתוק בין תורת משה לתורת אהרן, ולכן משביעים אותו מלשון שבע²⁹ – עושים אותו שביעי כמו תורת משה. יש חשש שהוא ירצה להישאר שם, כיוון שהוא קרוב למקור החיים. אבל הוא חוזר בשביל האומה. לכן מובא בזוהר שהיו קושרים לו חוט כדי לחבר אותו רעיונית אליהם. רגע היציאה של הכהן הגדול, היה שיא יום הכיפורים של עם ישראל. רש"י לומד כאן שהפס' בא להגיד שבחם של הכהנים שלא שינו ממה שמשה אמר. לכאורה מה יש כל כך לשבח את אהרן שעשה בדברי משה, וכי לא ציפינו ממנו לעשות כן? אלא לפי דברינו, אהרן התגבר על הפיתוי המובנה בתוכו, ונשמע למשה. אך יש לדייק, כתוב ויעש אהרן ובניו. אהרן אכן היה שלם עם דבר זה, אך בניו פחות קבלו זאת. ולכן כל עוד זה היה בתחום היום השביעי, הם קבלו את דבריו, אך ביום השמיני היה משבר -

²⁸ יומא א, ה – "מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו לעליית בית אבטינס והשביעוהו ונפטרו והלכו להם ואמרו לו אישי כה"ג אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין".
²⁹ מסכת יומא ד ע"א – "אהרן פירש שבעה ושמש יום אחד, ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה. ואף לדורות, כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד, ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה, לאפוקי צדוקין, מוסרין לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה. מכאן אמרו: שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין". כהונה שאיננה מרגישה שהיא מחויבת לסנהדרין היא צדוקית.

שמיני

החשיבות של הקשבת הכהנים למשה

(ט, א) ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל: כמו שראינו, כאן מדובר על היום השמיני לבריאת העולם. המשכן מייצר ציר זמן מקביל בהיסטוריה (ב) ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני ה': (ג) ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה: (ד) ושור ואיל לשלמים לזבח לפני ה' ומנחה בלולה בשמן כי היום ה' נראה אליכם: לכאורה ה' נראה לעם ישראל כבר במעמד הר סיני. אלא שבכל חומש יש התגלות קולקטיבית לאומה ללא מסך³⁰. כאן זה המעמד של ספר ויקרא. (ה) ויקחו את אשר צוה משה אל פני אהל מועד ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה': (ו) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה': משה מסביר לכהנים שהם חייבים להקשיב לו אחרת זה לא יעבוד. וכן יש הדגשה חזקה על ההקשבה לדברי משה. (ז) ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה ה': (ח) ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו: (ט) ויקרבו בני אהרן את הדם אליו ויטבל אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח ואת הדם יצק אל יסוד המזבח: (י) ואת החלב ואת הכלית ואת היתרת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבחה כאשר צוה ה' את משה: (יא) ואת הבשר ואת העור שרף באש מחוץ למחנה: (יב) וישחט את העלה וימצאו בני אהרן אליו את הדם ויזרקו: על המזבח סביב: (יג) ואת העלה המצויה אליו לכתחיה ואת הראש ויקטר על המזבח: (יד) וירחץ את הקרב ואת הכרעים ויקטר על העלה המזבחה: (טו) ויקרב את קרבן העם ויקח את שעיר החטאת אשר לעם וישחטה ויחטאהו כראשון: (טז) ויקרב את העלה ויעשה כמשפט: (יז) ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה ויקטר על המזבח מלבד עלת הבקר: (יח) וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם וימצאו בני אהרן את הדם אליו ויזרקו: על המזבח סביב: (יט) ואת החלבים מן השור ומן האיל האלה והמכסה והכלית ויתרת הכבד: (כ) וישמו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה: (כא) ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה לפני ה' כאשר צוה משה: (כב) וישא אהרן את ידו וידיו אל העם ויברכם ויגד מעשית החטאת והעלה והשלמים: אהרן ובניו עושים כל מה שמשה אומר אבל בכל זאת אין גילוי שכינה. (כג) ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם: רש"י מביא שתי אפשרויות: אחת, שמשה לוקח את אהרן ללמדו על הקרבת הקטורת, והמקום היחיד שהוא יכול לספר לו זה באוהל מועד. כנראה שיש סוד בקטורת שלא היה כמו שצריך. והשניה, שאהרן ראה שלא ירדה שכינה לישראל וטען שזה בגלל שה' כעס עליו. ולא הבין מדוע משה גרם לו להתבייש כך. מיד נכנסו לאוהל מועד ובקשו רחמים, וירדה שכינה לישראל³¹. (כד) ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים וירא כל העם וירצו ויפלו על פניהם: כלומר היה כאן גילוי שכינה.

³⁰ בבראשית (טו, ז): "ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה". במדבר (י, לג-לו): "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים ויארון ברית ה' נסע לפניכם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: וענו ויקח עליהם יומם בנסעם מן המחנה: ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל". ובספר דברים בפרשת ואתחנן בה יש חזרה על מעמד הר סיני.

³¹ ד"ה ויבא – "למה נכנסו, מצאתי בפרשת מלואים בברייתא הנוספת על תורת כהנים שלנו למה נכנס משה עם אהרן, ללמדו על מעשה הקטרת. או לא נכנס אלא לדבר אחר, הריני דן ירידה וביאה טעונות ברכה, מה ירידה מעין עבודה, אף ביאה מעין עבודה, הא למדת למה נכנס משה עם אהרן, ללמדו על מעשה הקטרת. דבר אחר כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, היה מצטער ואמר יודע אני

מעשה נדב ואביהוא

(א) ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישומו עליה קטרת ויקרבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם: לפני ה' זה בקדש הקדשים. משמע שנדב ואביהוא נמצאים במקום יותר פנימי ממשה ואהרן. מתחת למילה 'לא' יש טעם נדיר – "מרכא כפולה/תרי טעמי". הגר"א מסביר שכאשר יש טעם זה, כביכול לא צריך לקרא את המילה. ואז כביכול כתוב "אשר צוה אותם". (ב) ויתצא אש מלפני ה' ויתאכל אותם ויתו לפני ה': משתמע שזו לא אותה אש שאכלה את החלבים, אך חז"ל קשרו בין האש כאן לבין האש לעיל³². בעצם נדב ואביהוא ראו שהאש לא יורדת משמים והבינו שעליהם לעשות מעשה. בעצם זה חזרה על מעשה העגל בתוך הכהונה. בעגל פנו העם אל אהרן כשהם במצוקה שאין להם גילוי שכינה. כעת זה קורה בתוך הכהונה כשמנסים לעשות גילוי שכינה כפוי על ה'. משה ואהרן לא נמצאים כדי למגר החלטה זו, שכן הם באוהל מועד. התורה לא כותבת שזה היה חטא של נדב ואביהוא. (ג) ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש ועל פני כל העם אקבד וידם אהרן: קודם כל אנו למדים מדברי משה על נדב ואביהוא, שהם קרובים אל ה'. רש"י מביא את דברי משה לאהרן: "אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בר, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך". ברור שמצד משה, הוא לא רואה במעשה שלהם חטא. לנדב ואביהוא יש נשמה גדולה, הם בניה של אלישבע אחות נחשון בת עמינדב, ובגמרא למדו על כך שהנושא אישה צריך לבדוק באחיה, כי רוב הבנים נראים כאחי האם³³. התכונה של נחשון בן עמינדב היא לפרוץ דרך, וכך גם הם. מובא במדרשים שהם היו רווקים, ונכנסו שתויי יין. כלומר הנפש שלהם הייתה אוהבת מאוד ובדקה את גבולות הקודש. בעצם נדב ואביהוא מוסרים את נפשם על קידוש ה', כדי יהיה ברור לכולם ששכינה שורה בישראל³⁴. מדרגתם היא למעלה ממשה ואהרן (כדברי משה לאהרן) ולא נמדדת בכלי ההלכה הרגילים של תורת משה³⁵. (ד) ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד אהרן ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ למחנה: (ה) ויקרבו וישאם בכתנתם אל מחוץ למחנה פאשר דבר משה: (ו) ויאמר משה אל אהרן ולא לעזר ולא יאתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו ועל כל העדה יקצף ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה': רש"י מסביר שרק נשמתם נשרפה, והגוף נשאר שלם. בעצם ההיסטוריה הייתה צריכה להשתלם באותו זמן אלא שהיה עיכוב – המשכן היה צריך להיות מוקם בארץ ישראל. משה מסביר להם שלא ינהגו במנהגי אבלות. בעקרון ההלכה היא שרק כה"ג לא מפסיק את העבודה, אבל כאן כהוראת שעה כל הכהנים קבלו הלכות אלו. (ז) ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמתו פי שמן משחת ה' עליכם ויעשו כדבר משה: פ יוצא שבעל כרחם של הכהנים הם התחייבו לתורת משה גם ביום השמיני.

שבע הקדוש ברוך הוא עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל. אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי, שנכנסתי ונתביישתי. מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל".

³² ספרי זוטא יא, ב – "ר' יהודה אומר אותה האש שירדה מן השמים שקעה בארץ ולא חזרה למקומה לשמים אלא נכנסה לאהל מועד וכל הקרבנות שהיו ישראל מקריבין במדבר היתה האש יוצאה ואוכלת אותן שנ' ותרד אש מן השמים ותאכל אין כת' אלא ותצא ואותה האש היא שאכלה נדב ואביהו שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם"

³³ בבא בתרא קי"א – "אמר רבא: הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, שנאמר: ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון, ממשמע שנאמר בת עמינדב, איני יודע שאחות נחשון היא? מה ת"ל אחות נחשון? מכאן, שהנושא אשה צריך שיבדוק באחיה. תנא: רוב בנים דומין לאחי האם".

³⁴ בעוד שאהרן חושש שהבעיה היא בגלל חטא העגל, נדב ואביהוא חושבים שדווקא צריך לעשות כמעשה העגל.

³⁵ פנחס מיוחס לאלעזר בן אהרן הכהן, משום שנדב ואביהוא לא השלימו את התיקון שלהם. הזוהר (אחרי מות נז): מסביר שפינחס היה מצד נשמתו גם בן אהרן הכהן כי הוא היה גם נדב ואביהוא, וכך נמשכה תורתם לזורות. גם פינחס פרץ את הגבול, וכמו נדב ואביהוא גם הוא הורה הלכה בפני רבו. פינחס מחולק ל"פן" שזה נדב, "חס" שזה אביהוא, והוא עצמו זה האות יו"ד שבשמו.

איסור שתיית יין במקדש

(ח) וַיִּדְבֹר ה' אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: (ט) יִין וְשֵׁכָר אַל תִּשְׁתֶּה אֹתָהּ וּבְנֵיךָ אִתְּךָ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: מכאן למדים שנדב ואביהוא נכנסו שתויי יין למקדש, אך מפשט הפס' זה בא לאחר מותם. ואם כן כשהם עשו זאת, זה לא היה חטא מבחינתם. (י) וְלֹהֲבָדִיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר: (יא) וְלֹהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֲלֵיהֶם בְּיַד מֹשֶׁה: פ' ההלכה היא שגם להורות אסור משום שתיוי יין.

הוראת שעה לאכול קדשים באנינות

(יב) וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל אִיתָמָר בְּנֵי הַנוֹתָרִים קָחוּ אֶת הַמִּנְחָה הַנוֹתָרֶת מֵאִשֵּׁי ה' וְאֶכְלוּהָ מִצוֹת אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא: (יג) וְאֶכְלַתֶּם אֹתָהּ בְּמִקוֹם קֹדֶשׁ כִּי חֻקָּךְ וְחֻק בְּנֵיךָ הוּא מֵאִשֵּׁי ה' כִּי כֵן צִוִּיתִי: משה דורש שהעבודה תימשך כרגיל. למרות שהם אבלים הם צריכים לאכול קדשים, אע"פ שכהן אונן או ביום הראשון לאבלותו לא אוכל בקדשים, זו הוראת שעה שה' ציווה את משה באותו רגע. (יד) וְאֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹאכְלוּ בְּמִקוֹם טָהוֹר אֹתָהּ וּבְנֵיךָ וּבְנֵי־בְנֵיךָ אִתְּךָ כִּי חֻקָּךְ וְחֻק בְּנֵיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: החזה והשוק בא משעיר החטאת. היה שעיר של ראש חודש ניסן (בנוסף לעשר עולות של ר"ח), והיה הקרבן של נחשון בן עמינדב (דוד נדב ואביהוא) שהיה נשיא שבט יהודה שהביא ביום הראשון את קרבן שבטו. ושם גם היה שעיר אחד לחטאת. יוצא שמשה אומר לאכול שני שעירי חטאת ואת העגל מפס' ב. (טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהַנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' וְהָיָה לְךָ וּלְבְנֵיךָ אִתְּךָ לְחֻק עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה': בכל חטאת החזה מונף ואז ניתן לכהן. לכאורה הכל מתנהל כרגיל, למרות האבלות. אלא ששוב יש משבר במילוי דברי משה. (טז) וְאֶת שְׁעִיר הַחֲטָאֵת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהָנִה שְׁדָּרְךָ וַיִּקְצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנוֹתָרִים לֵאמֹר: משה מחפש את שעיר החטאת שהוא חלק מקרבן המוסף של ר"ח ניסן. הוא מגלה ששרפו אותו מחוץ למשכן. (יז) מִדַּוְעַ לֹא אֶכְלַתֶּם אֶת הַחֲטָאֵת בְּמִקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה': משה מבהיר להם שזה נזק לכלל ישראל, שהם לא הקשיבו לו. (יח) הֵן לֹא הוּבֵא אֶת דָּמָהּ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אֶכּוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: חטאת נשרפת בכל הפרים שדמם הוקרב בפנים, ומכיוון שזו חטאת רגילה שדמה מוקרב רק בחוץ, היה עליהם לאכול אותה. אלא שכעת הוא לא אומר שזו הוראת שעה מה' כמו לעיל, אלא הוא אומר שזה ציווי שלו עצמו. זה מציין שייתכן שיש טעות אצל משה. (יט) וַיִּדְבֹר אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חֲטָאתֶם וְאֶת עֲלֹתֶם לִפְנֵי ה' וַתִּקְרָאנָה אֵתִי כָּאֵלֶּה וְאֶכְלַתִּי חֲטָאֵת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי ה': אהרן מוחה על כך, שכן מתו בניו. משה קוצף על אלעזר ואיתמר ולא על אהרן, אך אהרן הוא זה שעונה לו. אהרן מסביר למשה שהוראת השעה נכונה רק לגבי השעיר של נחשון, אך שעיר של ר"ח יהיה כמותו גם בעתיד ולכן תהיה אפשרות לתקן. (כ) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו: פ' רש"י אמר שמשה הודה ולא התבייש לומר שטעה. יש כאן ויכוח בין משה לאהרן על מה שמשה שמע – והלכה כאהרן. אם כן תורת משה מתחלקת לשניים. עצם הסמכות להעביר את דבר ה' היא של משה. אבל כדי להבין את מה שה' אומר זה נתון לבירור בבית המדרש. אם כן אין שום מעלה באישיותו הפרטית של משה בקבלת התורה, אלא רק בזכות ענוותנותו³⁶. ולכן בקבלה אין לערער עליו, אבל בהבנה יש. כלומר בפס' זה הושג הפיוס ההיסטורי בין שתי התורות. מכאן ואילך אפשר להמשיך את התורה. לכן בפס' טז' בין המילים דרש – דרש זה חציה של

³⁶ גם הקב"ה ענוותן בכך שהוא נותן לנו רשות לפרש את תורתו, למרות מוגבלותנו. ואף שאנחנו טועים, הלכה כמו הטעויות שלנו.

התורה באותיות. כלומר עד כאן זו תורה שבה יש מחלוקת בין תורת משה לתורת אהרן, ומכאן ואילך יש חיבור ביניהם³⁷. בעצם מה שהביא לכך היה שמשה רבנו השתמש בהוראת השעה של ביטול התורה שהיא חלקו של אהרן, וכך נוצרה סימביוזה בין התורות. מעתה ואילך נמצא את התורה של משה מתמודדת מול צינור נוסף של דבר ה' והוא האומה, ולכן נמצא פעמים רבות שמשה יאלץ להתמודד מול תורת יוסף³⁸. אפשר לומר שכאן זהו סוף ספר שמות באמת.

הפיוס בין תורת משה ואהרן מאפשר את קדושת הפרט

(יא, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם: הַפָּרֶק הַקּוֹדֵם הַסְּתִיִּים בְּפִיּוֹס בֵּין תּוֹרַת מֹשֶׁה לְתוֹרַת אֶהֱרֹן, וְאִכֵּן הַתּוֹצֵאָה הַיָּא דִּיבּוֹר שֶׁל ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן בִּיחֵד. סֵפֶר וִיקְרָא הוּא סֵפֶק הַקְּדוּשָׁה הַאִישִׁית, כֹּל אֶחָד מֵעַם יִשְׂרָאֵל מְצוּוֹה לְהִיּוֹת קְדוֹשׁ. קְדוּשַׁת הַפֶּרֶט אֵינְנָה עוֹמֶדֶת בְּפָנֵי עֲצָמָה, אֵלָּא הִיא קְשׁוּרָה לְקְדוּשַׁת הַכֹּלֵל. לְכֹל אָדָם בְּעַם יִשְׂרָאֵל יֵשׁ אֵת קְדוּשַׁת הַכֹּלֵל, מֵעַצֵּם זֶה שֶׁהוּא קְשׁוּר בְּאוֹמָה, לֵאלֹא קֶשֶׁר לְמַעֲשָׂיו. סֵפֶר וִיקְרָא בָּא לְלַמֵּד כִּיצַד הָאָדָם בָּא לְמַמַּשׁ אֵת קְדוּשַׁתוֹ הָעֲצָמִית. כַּעַת יִבּוֹאֵר הָאָדָם הַבְּרִיא – פֶּרֶשֶׁת שְׁמִינִי, חוּלָה סִיבּוֹת טוֹבוֹת – יוֹלֶדֶת בְּפֶרֶשֶׁת תּוֹרֵי, וְחוּלָה מְסִיבּוֹת רַעוֹת – מְצוּרַע וְכוּ'.

הלכות כשרות – סימני החיה והבהמה

(ב) וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחֲיָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ: מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ: הַפֶּסֶל מְנוֹסַח קְרוֹב לְלִשׁוֹן צִוּוּ. הַשְּׂאֵלָה הִיא מְדוּעַ אוֹכְלִים בְּעֵלֵי חַיִּים? עַל דֶּרֶךְ הַמוֹסֵר אֲפֻשֶׁר שֶׁהָאָדָם נִפְלַ מִמְּדֵרְגָתוֹ הָעֲלִיוֹנָה וְכַעַת צָרִיךְ לְהַפְנוֹת אֵת יִצְרַת הָאֵלִימוֹת שְׁבוּעַר בּוֹ לְבְעֵלֵי הַחַיִּים וְלֹא לְבְנֵי הָאָדָם. הַצִּוּוּי שְׁקִיבֵל אָדָם הָרֵאשׁוֹן כְּשֶׁנִּבְרָא הִיָּה לְאֹכֹל מְכַל עֵץ הַגֵּן. אִם נֹאמֵר שֶׁהַצִּוּוּי הוּא כְּדִי לְחַיּוֹת, הִרִי שֶׁאֵר בְּעֵלֵי הַחַיִּים לֹא נִצְטוּוּ לְאֹכֹל וְהֵם אוֹכְלִים, וְעוֹד שְׁזֵה מִיּוֹתֵר לְצוּוֹת עַל הָאָדָם לְאֹכֹל שֶׁכֵּן הוּא חַיִּיב זֹאת כְּדִי לְחַיּוֹת. אֵלָּא שִׁישׁ עֵרֶךְ אִיִּדְיָאֵלִי בְּאִכִּילָה – יֵשׁ בְּכֶךְ הַפְּנֵמָה שֶׁל הַדְּבַר אוֹתוֹ אוֹכְלִים. כֹּאשֶׁר הַצְּמַח נֹאכֵל ע"י הָאָדָם, הוּא מֵתְעַלָּה. וְכַכֵּל שְׂאוֹתוֹ אָדָם יוֹתֵר נְעֵלָה הוּא מְעֵלָה יוֹתֵר אֵת הַצְּמַח. הַצִּוּוּי לְאָדָם הוּא לְבִלּוֹעַ אֵת כֹּל עוֹלָמוֹ וְלְהַעֲלוֹתוֹ. בְּעוֹה"ז אֵנוֹ זְקוּקִים לְהַעֲלוֹת אֵת בְּעֵלֵי הַחַיִּים בְּעוֹלָם שְׁלֵנוֹ. (ג) כֹּל מִפְּרִסְתָּ פְּרִסָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעָה פְּרִסְתָּ מַעֲלַת גְּרָה בְּבֵהֶמָה אֲתָה תֹּאכְלוּ: יֵשׁ כֹּאן שְׁנֵי כִלְיִים: מִפְּרִסְתָּ פְּרִסָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעָה, וְמַעֲלַת גְּרָה. לְבְעֵלֵי הַחַיִּים יֵשׁ מִיִּמְדָּ שֶׁל אֵלִימוֹת בְּגוֹף הַבְּהֵמָה יֵשׁ יְכוּלַת שֶׁל אֵלִימוֹת – בְּפֶרֶסָה הַמְשַׁמֶּשֶׁת לְבְעִיטָה. הַסְּדֵק בְּפֶרֶסָה מֵרָאֵה עַל הַקְּהִיָּה שֶׁל אֵלִימוֹת ז, וְהַעֲלָאֵת הַגְּרָה מֵרָאֵה עַל סְבִלְנוֹת. לְכֵן בְּהַמּוֹת אֵלוֹ רֵאוּיּוֹת לְאִכִּילָה³⁹. (ד) אֵךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ: מִמַּעֲלֵי הַגְּרָה וּמִמְּפִרְסֵי הַפְּרִסָּה אֵת הַגְּמֵל כִּי מַעֲלָה גְּרָה הוּא וּפְרִסָּה אֵינְנָה מִפְּרִסָּה טְמָא הוּא לְכֶם: (ה) וְאֵת הַשֶּׁפֶן כִּי מַעֲלָה גְּרָה הוּא וּפְרִסָּה לֹא יִפְרִיס טְמָא הוּא לְכֶם: (ו) וְאֵת הָאֲרִנְבָּת כִּי מַעֲלַת גְּרָה הוּא וּפְרִסָּה לֹא הִפְרִיסָּה טְמָאָה הוּא לְכֶם: בְּשִׁלוּשַׁת הַבְּעֵלֵי חַיִּים הָאֵלָּה: הַגְּמֵל הַשֶּׁפֶן וְהָאֲרִנְבָּת⁴⁰ יֵשׁ אֵת הַסִּימָן שֶׁל מַעֲלֵי גְרָה, אֵךְ הֵם לֹא מִפְּרִיסִים פְּרִסָּה. מַעֲלָה גְרָה זֶה סִימָן פְּנִימִי וּפְרִסָּה זֶה סִימָן חִיצוֹנִי. הַתּוֹרָה בָּאָה לְלַמֵּד שְׁזֵה מִשְׁהוֹ מֵהוֹתֵי בְּבֵהֶמָה, שְׁיִיתְכֵן שִׁיְהִיָּה לֵה תִיקוֹן פְּנִימִי אֵךְ לְמַעֲשָׂה הִיא לֹא מֵתוֹקְנָת. (ז) וְאֵת הַחֲזִיר כִּי מִפְּרִיסֵי הַפְּרִסָּה הוּא וְשִׁסְעָה שִׁסְעָה פְּרִסָּה

³⁷ וכך מתקיימים דברי רש"י (שמות יב, ג ד"ה דברו אל כל עדת): "וכי אהרן מדבר והלא כבר נאמר אתה תדבר, אלא חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה לזה למדני, והדבור יוצא מבין שניהם, כאלו שניהם מדברים".

³⁸ העולם הוא רב גוני, ויש הרבה צדדים לחיים. לכן גם התורה פורצת בכל דרך אפשרית בחיים: האומה, הנבואה, הכהונה, הטבע, העולם וכו'. אלא שבעם ישראל התורה מתפרטת בתור תורה – דיבור ורצון שפונה לאומה. לעומת אצל אומות העולם שזה סדרי החיים המתפרטים בחכמה שהיא חסרת אישיות ואינה מביעה רצון.

³⁹ הג'ורפה היא חיה כשרה, ואפילו יש בה מעלה שאין לה בעיות של סירכא בריאה, אלא שהיא חיה מוגנת. יש לנו מסורת אצל יהודי תימן עליה. רס"ג טוען שהיא החיה הקרויה זמר.

⁴⁰ אנו לא רואים היום שהארנבת מעלת גרה, אלא שהיא אוכלת את גלליה ומבחינת התורה זה נחשב להעלאת גרה. אולם יש שיש פעמים מאוד מסוימות שהיא מעלת גרה.

וְהוּא גְרָה לֹא יִגַּר טָמֵא הוּא לָכֶם: אצל החזיר זה הפוך הוא מקולקל מבפנים. ויש לו מעשים חיצוניים טהורים⁴¹. התורה מעידה על ארבעת חיות אלו שהם היחידות שיש בהם רק סימן אחד. וזה מזכיר לנו ארבע מלכויות. בפרשת עקב (דברים ז, טז) כתוב ואכלת את כל העמים⁴², כלומר יש הפנמה של תוכן מהם. אך כנגד ארבע מלכויות אסור לקחת בכל הקשור לקדושת הפרט: גמל כנגד בבל, ארנבת כנגד יוון, שפן כנגד פרס והחזיר כנגד רומא⁴³. בחזיר יש אמירה ייחודית כתוב "גרה לא יגר" ולא כתוב שהוא לא מעלה. ולכן זה סימן שאם יבוא יום שהחזיר יעלה גרה הוא יהיה כשר. ולכן שמו חזיר הוא בר חזרה ויכול לחזור בתשובה⁴⁴. (ח) מְבַשְׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ טָמְאִים הֵם לָכֶם: לפי הפשט אסור לגעת בנבלת ארבע חיות אלו. רש"י עומד על כך שמדובר על איסור טומאה (ולא אכילה) לכהנים, או לישראלים כשהם עולים לרגל.

סימני הדגים

(ט) אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם וּבְנִחְלִים אֲתֶם תֹאכְלוּ: (י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם וּבְנִחְלִים מִכֹּל שְׂרָץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמַּיִם שְׂקָץ הֵם לָכֶם: (יא) וְשְׂקָץ יִהְיֶה לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וְאֵת נִבְלָתָם תִּשְׂקָצוּ: (יב) כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם שְׂקָץ הוּא לָכֶם: יש לנו שני כללים: שיהיה סנפיר, וקשקשת. יש לנו ידיעה ביולוגית שכל שיש לו קשקשת, בהכרח שיש לו סנפיר⁴⁵. הגמרא (נדה נא:): אומרת שמטרת התורה להגדיל תורה ולהאדיר. כלומר זה הגדלת התורה שאתה מבין שזה לא סימן זיהוי לדג כשר אלא זו סיבת כשרותו. דג שאין לו סנפיר, לא יכול לזוז – אין לו תנועה ממשית. הקשקשת היא הגנה מהטבע. אך אם הקשקשת מונעת ממנו חיים אמיתיים שיש בהם תנועה – הוא אסור באכילה. ישנם דגים טורפים שמותרים באכילה (לדוג' נסיכת הנילוס), מכיוון שמה שבאמת יש לו חיות שאינה גלויה ולכן גם אסיפתם היא שחיטתם (ובכך הוא דומה לצמח). ומכיוון שמדרגת החיים שם היא מספיק נמוכה, פחות חוששים מאלימותו של הדג.

סימני העוף

(יג) וְאֵת אֵלֶּה תִּשְׂקָצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֹאכְלוּ שְׂקָץ הֵם אֵת הַנֶּשֶׁר וְאֵת הַפֶּרֶס וְאֵת הָעֶזְנִיָּה: נשר נקרא על שם שמשיר נוצותיו ומחדש אותם. (יד) וְאֵת הַדָּאָה וְאֵת הָאֵיָה לְמִינָהּ: בספר דברים האיה נקראת גם "ראה". והגמרא (חולין סג:): אומרת שהיא יושבת בבבל ורואה נבלה בא"י, כלומר יש לה כושר ראייה אדיר. הרב צבי יהודה היה מביא רמז שיש אנשים שיושבים בחו"ל ומגנים את א"י בטענה שיש שם נבלה הרי שזה עוף טמא. (טו) אֵת כָּל עֶרְב לְמִינוֹ: (טז) וְאֵת בַּת הַיַּעֲנֵה וְאֵת הַתְּחֻמָּס וְאֵת הַשְּׂחָף וְאֵת הַנֶּץ לְמִינָהּ: (יז) וְאֵת הַכּוֹס וְאֵת הַשְּׂלֵף וְאֵת הַיַּנְשׁוּף: (יח) וְאֵת הַתְּנַשְׂמָת וְאֵת הַקָּאָת וְאֵת הָרָחֵם: הרחם היא השרקק שכששורק מסמל שבא משיח ורחמים לישראל. (יט) וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֵת הַדּוֹכִיפָת וְאֵת הָעֶטְלָף:

⁴¹ חז"ל הפנו את הביקורת על החזיר גם כלפי הנצרות שהיא מראה חיצונית שהיא מתנהגת בצורה תנכ"י אבל בפועל היא רקובה מבפנים.

⁴² היה פרופסור רשע שטען שריה"ל מלמד לאכול גוים, כי אם היהודי הוא למעלה מהגוי הרי שכל שכבה אוכלת את מה שמתחתיה. אלא שהוא לא הבין שהאכילה הכוונה לתכנים שצריך להפנים, כמו בחיות. וזה האכילה ברבדים הגבוהים.

⁴³ אחד הסמלים של הרומאים בראשי הצבאות היה חזירה.

⁴⁴ רבנו בחיי (ויקרא יא, ד) בשם המדרש: "למה נמשלה מלכות זו (רומא) לחזיר, שעתידי הקדוש ברוך הוא להחזיר עליהן מדת הדין. ויש נוסחאות שכתוב בהן: שעתידי להחזיר העטרה ליושנה, והענין כי שני המקדשים נבנו על ידי ישראל, בית ראשון בנה שלמה שהוא מזרע יהודה, בית שני בנה זרובבל שהיה גם כן מזרע יהודה, שנאמר: "ידי זרובבל יסדו" וגו', ונעשה על ידי כורש שנתן רשות בזה, אבל הבית השלישי עתידיה אומה זו לבנותו, וזהו שאמרנו: עתידי להחזיר העטרה ליושנה, לפי שהוא החריבו". והובאו דבריו גם במדרש תלפיות (אות ח ענף חזיר).

⁴⁵ משנה נדה ו, ט – "כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת כל שיש לו קרנים יש לו טלפים ויש שיש לו טלפים ואין לו קרנים".

החסידה נקראת על שם שעושה חסד עם חברותיה. כל העופות הדורסים אסורים משום האכזריות שיש בהם. להלכה עוף נאכל ע"י מסורת. יש סימנים לעופות: אצבע יתירה, קורקבן נקלף, וזפק, אלא שיש שני עופות בתוך הרשימה האסורה שהתורה נתנה, וזה יוצר אצלנו ספק איזה מהם. ולכן כל עוף חייב מסורת⁴⁶.

סימני שרץ העוף

(כ) כל שרץ העוף ההלך על ארבע שקץ הוא לכם: סבמו גחלילית, צרעה וכו'. (כא) אף את זה תאכלו. מכל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר לא לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ: (כב) את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו ואת הסלעים למיניהו ואת החרגל למיניהו ואת הקב למיניהו: כלומר יש רק שמונה מינים שמותר לאכול, וצריך שתהיה מסורת באכילתם. כיום יש לנו רק סוג אחד שמסורתו נשמרה ע"י יהודי תימן וחלק מיוצאי צפ"א. (כג) וכל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם:

דיני הטומאה מבעלי חיים

(כד) ולאֵלה תטמאו. כל הנגע בנבלתם וטמא עד הערב: (כה) וכל הנשא מנבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב: (כו) לְכֹל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מִפְּרֻסַת פְּרֻסָה וְשִׁסְעֵה אֵינְנָה שְׁסִיעַת וְגֵרָה אֵינְנָה מֵעֵלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כֹּל הַנֶּגַע בָּהֶם וְטָמְאָ: דווקא נבלת בהמה טהורה מטמאת יותר מבהמה שאינה טהורה. (כז) וכל הולך על פפיו בכל התייה ההלכת על ארבע טמאים הם לכם כל הנגע בנבלתם וטמא עד הערב: הולך על כפיו – כפות הידיים כמו קוף, טיגריס, קנגורו וכו'. (כח) והנשא את נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב טמאים המה לכם: ס

שרץ הארץ

(כט) וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ החלד והעכבר והצב למיניהו: רש"י מפרש על הצב שהוא דומה לצפרדע, ומשמע שזה לא הצב של ימינו. (ל) והאנקה והפח והלטאה והחמט והתנשמת: אין הכוונה לתנשמת שבעופות, כוונת הכתוב שנבלתם טמאה שהרי מבחינת סימני טהרה לאכילה ברור שאין להם. ורק שמונה שרצים אלה מטמאים. באופי של חיות אלו יש טומאה, ולכן תיאורטית אפשר לטהר אותו בק"נ טעמים, כי יש כמה אפשרויות לדחות זאת, אלא שהתורה הדגישה שיש באופים משהו אחר שמטמא אותם⁴⁷. (לא) אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנגע בהם במתם וטמא עד הערב: (לב) וכל אשר יפלו עליו מהם במתם וטמא מכל בלי עץ או בגד או עור או שק כל בלי אשר יעשה מלאכה בהם במים יבא וטמא עד הערב וטהר: (לג) וכל בלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר בתוכו וטמא ואתו תשברו: שרץ שנפל לאויר כלי חרס מטמא אותו ואפילו לא נגע בדפנות.

הכשר לקבל טומאה

(לד) מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים וטמא וכל משקה אשר ישותה בכל בלי וטמא: אם יש מאכל ועליו שרץ מת, המאכל יטמא בתנאי שהוא הוכשר ע"י אחד משבעת המשקאות שמכשירים לטומאה. ואפילו שנוגב. באופן שנח לי בכך שהמשקים באו במגע עם האוכל. (לה) וכל אשר יפל מנבלתם עליו וטמא תנור וכירים יתץ טמאים הם וטמאים יהיו לכם: לגבי

⁴⁶ למשל השל"ה טען שהעוף הודו איננו כשר, ואכן יש משפחות הורוביץ' מצאצאיו שלא אוכלים עוף זה.

⁴⁷ מסכת סנהדרין דף יז – "אמר רב יהודה אמר רב: אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה. אמר רב: אני אדון ואטהרנו; ומה נחש שממית ומרבה טומאה - טהור, שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה - אינו דין שיהא טהור? - ולא היא, מידי דהוה אקוץ בעלמא".

תנור של עכנאי נחלקו ר"א וחכמים (ב"מ דף נט). לדעת ר"א הוא כשר כי הוא נחשב שהוא כבר מנותץ, שכן הוא לא מחובר יש בו שכבות של חרס וחול. (לו) אף מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ונגע בנבלתם יטמא: (לז) וכי יפל מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא: (לח) וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם: ס

נבלת בהמה

(לט) וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנגע בנבלתה יטמא עד הערב: (מ) והאכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב והנשא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב: (מא) וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל: (מב) כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם: (מג) אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם: (מד) כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ: (מה) כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדושים כי קדוש אני: (מו) זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל נפש השרצת על הארץ: (מז) להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל: פ

תזריע

טומאה חיובית - יולדת

יש שני מצבים שבהם צפוי מן האדם להיות חולה באופן חיובי: ברית מילה, ולידה. החיים באים מתוך החלשה של מקור החיים – האם, אך יש בכך מימד טוב. המחלה מולידה טומאה ויש לברר שטומאה היא חסרון חיים. כשאין חיות בכלל אין טומאה, ולכן בכלי אבן אין טומאה. הטומאה מופיעה במצבי הביניים. הטומאה מופיעה על רקע מוסרי מסוים ולא מחלה רגילה. (יב, א) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָּה זָכָר וְטָמְאָה שְׁבַע יָמִים כִּימֵי נִדַת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא: האישה כאן נטמאת בצורה חיובית שבעה ימים כמו הנידה. הנידה טמאה משום שהיא אבדה אפשרות של חיים. היה פוטנציאל שלא מומש, ומה שנשאר חי – נטמא. כשהיא יולדת נוצר משהו חי, אך היא אבדה את החיים האלה מתוכה, כעת החיים האלה חיצוניים לה. עד כה היא חי פעמיים את עצמה ואת העובר, כעת היא נפרדת מהחיות של העובר, שהופך להיות אישות עצמאית. (ג) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוֹל בְּשֵׁר עֶרְלָתוֹ: לאחר ברית המילה אין טומאה. הטומאה הייתה בערלה, ואם כן הברית היא תהליך הטהרות. פס' זה מהווה את המקור לחיוב ברית מילה. בפרשת לך-לך היה ציווי לאברהם אבינו וזרעו לעשות ברית מילה, אבל מרגע שנתנה תורת משה אנו מלים מכח התורה ולא מכח זה שאנו ממשיכים במנהג של אברהם. ומכיוון שמשה ממשיך את המצווה, כל המצוות שנלמדו לאברהם אנו גם ממשיכים. כך הצורה של מצוות ברית המילה הפכה ממצווה פרטית לכללית⁴⁸. היום השמיני זה בדווקא ואפילו יוצא בשבת. המדרש מציין שטומאת היולדת נפסקת בברית, כדי שהאב והאם לא יהיו טמאים אחד לשני בברית וגם הם יהיו שמחים⁴⁹. (ד) וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשָׁת יָמִים תִּשָּׁב בְּדָמֵי טְהָרָה בְּכָל קִדְשׁ לֹא תִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֵאת יְמֵי טְהָרָה: אע"פ שהיא טהורה יש לה עיכוב מלהגיע למקדש, הגוף צריך לעבור ארבעים יום כמו מעמד הר סיני על מנת להפנים את רוח החיים החדשה שהגיע לעולם, ורק אז אפשר להגיע למקדש ולאכול בקדשים. (ה) וְאִם נִקְבְּה תֵלַד וְטָמְאָה שְׁבַע יָמִים כְּנִדְתָּה וְשָׁשִׁים יוֹם וְשָׁשָׁת יָמִים תִּשָּׁב עַל דָּמֵי טְהָרָה: הפס' פותח ב"ואם" כביכול מצפים שהיא תביא בן, מכיוון שטבע האדם לרצות בן בתחילה. בכל אופן כשיוולדת נקבה היא טמאה פי שניים מיולדת זכר. לפי העיקרון שלמדנו, כשהיא יולדת נקבה פי שניים חיים עזבו אותה. כלומר גם הנפש של הבת שנולדה וגם האפשרות שלה להביא חיים בעצמה, ולכן האמא נפרדת מחיים שהם בעצמם בעלי אפשרות להביא חיים. אלא שבטומאה זו יש חידוש, כל דמים שהיא רואה הם טהורים מהתורה (הגאונים אסרו אותו). (ו) וּבְמֵלֵאת יְמֵי טְהָרָה לְבָן אוּ לְבַת תָּבִיא כִּבְשׁ בֵּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוּ תֵר לְחֻטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַפֶּה: היולדת מביאה עולה כדי להודות לה', אך על

⁴⁸ בפרק גיד הנשה במסכת חולין נחלקו רבי יהודה וחכמים על גיד הנשה של חיה טמאה, אם מחייב את האוכלו משום גיד הנשה. אם המצווה ממשיכה כמו שנתנה ליעקב, הרי שליעקב היה אסור לאכול גיד הנשה זה. רבי יהודה סובר שמכיוון שהאיסור בא מתקופה שבה הגיד של טמאה היה מותר, גם היום יש איסור. אך חכמים סוברים ש"נתנה תורה ונתחדשה הלכה", ואם כן רק בגיד הנשה של בהמה טהורה יש איסור גיד הנשה. מצוות ברית המילה זכתה לאזכור נוסף, בניגוד לגיד הנשה שהתורה לא הוסיפה על פרשת וישלח. משום שבפרשת וישלח לא כתוב שיש ציווי לבני יעקב, אלא משה הוא זה שכותב "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה". וייתכן שבני יעקב עצמם כן אכלו גיד הנשה. משה עשה זאת כדי ללמד שטעמי מצוות לא תעשה באים מסיפורי האבות. רס"ג פוסק כמו ר' יהודה, בדברי הרמב"ם יש סתירה, בהלכות מלכים פוסק כמו ר' יהודה, ואילו בפירוש המשניות פסק כחכמים. בספר הכוזרי הביא את שני הפירושים יחד. התורה מצד מהותה היא מן השמים באופן מוחלט ואין בה יסוד טבעי, אך הופעתה במציאות תלויה בהופעה של הטבע. וייתכן שכונתן היא שיש צורך בתשתית של התפתחות טבעית אצל בני אדם כדי שהתורה תינתן. לכן על תורתנו לא קשה שאלתו של נפוליאון על כך שאם דת היא לא מאז האדם הראשון היא לא נחשבת שהרי ברור שאפשר בלעדיה.

⁴⁹ מסכת נדה דף לא ע"ב – "ומפני מה אמרה תורה מילה לשמונה? שלא יהו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים".

מה היא מביאה קרבן חטאת? חז"ל⁵⁰ אומרים שבלידה היא נשבעת שלא תזקק יותר לבעלה ולא רוצה ללדת יותר, ואת זה היא צריכה לתקן מבחינה מוסרית, ולא מדיני נדר שכלל לא חלים על מצב זה. נראה שהיא נשבעת שלא תזקק לבעלה זה לא בגלל הכאבים אלא יש באופן טבעי איזשהו תסכול נורא בלידה (ואף תופעה הנקראת דכאון אחרי לידה). כל משך ההיריון רואים בה את העתיד, ולאדם יש נחת רוח מלהיות חלק מהעתיד. לאחר תשעה חדשים היא הופכת לעבר והעתיד נמצא בעגלה. ובעצם בהצלחה שלה יש תסכול. יש בני אדם שמבטאים את התת מודע שלהם ואומרים לילד "אני אוכל אותך" אלא שהקב"ה עשה שיופרשו הורמונים אצל האמא שתאהב את הולד. עד שאפילו ביום השלישי יש לה עצבנות גדולה כי היא חשה סכנה לולד ושהיא צריכה להגן עליו, וזה בא מההתפתחות ההורמונאלית. ועל המאיסה הזו בחיים צריך כפרה. (ז) וְהִקְרִיבוּ לְפָנָי ה' וְכִפֹּר עָלֶיךָ וְטָהַר מִמֶּקֶר דְּמִיָּה זֹאת תֹּרֶת הַיְלֵדֶת לְזָכָר אוּ לְנִקְבָּה: (ח) וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָה דֵּי שָׂה וְלִקְחָה שְׁתֵּי תָרִים אוּ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת וְכִפֹּר עָלֶיךָ הִפְהֵן וְטָהַר: פ

צרעת העור באדם

כמו שראינו יש טיפול באדם החולה מסיבות לא מוסריות. (יג, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: הַצִּרְעַת נִתּוּנָה לְטִיפּוֹלָם שֶׁל הַכֹּהֲנִים וְלִכֵּן הַפְנִיָּה הִיא גַם לְאֶהֱרֹן. מִכִּיּוּן שֶׁשׁוֹרֵשׁ הַצִּרְעַת הוּא שׁוֹרֵשׁ מוֹסֵרִי, מִמִּילָא יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּאִישׁוֹת מוֹסֵרִית שֶׁתִּטְפֵּל בָּכָךְ. וְצָרִיךְ שִׁיְהִי אִישׁ בַּעַל עֵינַי טַבֵּעַ, וְהַכֹּהֲנִים הֵם בַּעֲלֵי חֶסֶד מִטְבַּעַם. הַכֹּהֲנִים הֵם בְּנֵי לִוִּי. שֶׁבֶט לִוִּי הֵם שֶׁבֶט קְנָאִי. כִּשֶׁה' שׁוֹלַח אֶת מֹשֶׁה לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מֹשֶׁה מִבְּקִשׁ שֶׁה' יִשְׁלַח אֶת מִי שֶׁהוּא רָגִיל לְשִׁלּוּחַ. ה' אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁהוּא זֶה שְׁמֵתָאִים, וְשֶׁלֹּא יִחְשׁוּשׁ מִכָּךְ שֶׁאֶהֱרֹן כַּעַת הוּא הַמְנַהֵיג. אֲלָא הוּא יִרְאֶה אֶתְךָ וְיִשְׁמַח בְּלָבוֹ. כְּלוּמַר הוּא אֶחָד גָּדוֹל שֶׁשְׁמַח בְּהַצְלַחַת אַחִיו הַקָּטָן. מִי שִׁישׁ לוֹ עֵינַי טוֹבָה, יִצְלִיחַ לְטַהֵר אֶת הַנִּגְעִים⁵¹. (ב) אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוּ סִפְחַת אוּ בִּהְרַת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנִגַע צָרְעַת וְהוּבָא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אוּ אֶל אֶחָד מִבְּנָיו הַכֹּהֲנִים: יֵשׁ הַרְבֵּה מִרְכִּיבִים לְצִרְעַת⁵², יֵשׁ הַיּוֹם מַחֲלוֹת עוֹר שֶׁאֵין בֵּהֶם אֶת כָּל מִרְכִּיבֵי הַצִּרְעַת. הַמְצוּרַע נִקְרָא בְּרֹאשׁ הַפֶּסֶל בְּשֵׁם מְכּוּבָד – אָדָם. אָדָם נִקְרָא עַל שֵׁם הַדְּמִיוֹן. הַדְּמִיוֹן בְּאָדָם יִכּוֹל לְהִיּוֹת גְּבוּהָ, וּבְכָךְ הוּא מְדָה לְעִלְיוֹן, אֲךָ יִכּוֹל לְהִיּוֹת נִמּוֹךְ כְּמוֹ אֲדָמָה. אִישׁ הוּא מִי שֶׁנִּשְׁלַט ע"י הַשֶּׁכֶל. אָדָם מוֹרְכָב מִשְׁנֵי חֲלָקִים בְּסִיסִיִּים – בָּשָׂר וְעֲצָמוֹת. בְּבִרְיַת הָאָדָם לְמַדְנֵוּ שֶׁהָאָדָם אָמַר עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא עֲצָם מִעֲצָמָיו וּבָשָׂר מִבָּשָׂרוֹ. עֲצָם מְכוּוֹן אֶל הָאִישׁ וּבָשָׂר מְכוּוֹן אֶל הָאִישָׁה (רָאֵה פִירוּשׁנוֹ לְבִרְאשִׁית). בְּנִפְשׁ הָאָדָם הָעֲצָם יוֹצֵר אֶת הַמְבִּנְיוֹת וְהַשָּׂר אֶת הַחַיּוֹת – רָגַשׁ. הַקְּלִקוּל הַמוֹסֵרִי שֶׁהַדְּמִיוֹן יִכּוֹל לְהִבְיָא אֵלָיו זֶה בְּתַחוּם הַרְגָּשׁוֹת בְּעוֹר שֶׁל הַבָּשָׂר. הַעוֹר זֶה הַמְפַגֵּשׁ בֵּין הַפְּנִים לְבֵין הַחוּץ. אִם יֵשׁ נִגַע בְּעוֹר זֶה חוֹסֵר תִּיקוּן בְּקִשָּׁר בֵּין הָאָדָם וּבֵין הַחוּץ לְכֵן אֶחָד מִמְקוֹרוֹת הַצִּרְעַת הוּא קְלִקוּל לְשׁוֹן הַרְעָ⁵³ שֶׁהוּא הַקִּשָּׁר

⁵⁰ בְּדָה שָׁם – "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן? אמר להן: בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן".

⁵¹ המפגש הטכני יוצר מציאות בה הכהן שואל שאלות חשובות שדרכם הוא יכול לעזור לאדם לתקן את עצמו מבחינה מוסרית. וכך האדם יותר נפתח אליו והם מסוגלים להגיע לפרטי פרטים של הנפש. בדומה לכך דיני כתמים שמאפשרים לרב לעזור לבני זוג לפתור בעיות שאם לא היו באים לרב היו נדחות.

⁵² על אף שעיקר הצרעת באה על קלקול רוחני. חז"ל מסרו לנו ידע רפואי על מאכלים שמונעים צרעת או שמביאים לצרעת. ולכן יש גם יסוד פיזי למחלה זו, ונראה שגם לשאר המחלות.

⁵³ בְּמַדְבַּר רַבָּה פִּרְשַׁת נִשְׂא ז, ה – "מכאן א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום על י"א דברים הצרעת באה: על קללת השם, ועל גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל האומר על חבירו דבר שאינו בו, ועל גסות הרוח, ועל הנכנס בתחום שאינו שלו, ועל לשון שקר, ועל הגניבות, ועל שבועת שקר, ועל המחלל שם שמים, ועל עבודת כוכבים, רבי יצחק אמר על עין רעה ורבותינו אומרים על מי שמנאץ בדברי תורה". אפשר לכלול את סיבות הצרעת בכלל: כאשר אדם רוצה להיפגש עם מדרגה שאיננה מתאימה לו - ההפרש יוצר צרעת. וכך היה בעוזזיהו מלך יהודה שרצה לאחד את המלוכה עם הכהונה הגדולה ואז הוא לקח קטורת כדי להקטיר בקדש הקדשים, נכנס והצטרע עד סוף ימיו. הוא רצה להגיע למדרגה שאיננה שייכת לו ולכן הצטרע. בדומה לכך מרים שלא הבינה את חלוקת המדרגות בינה לבין משה. נעמן נהיה מצורע כי הוא הרג את אחאב (רש"י מלכים ב' ה, א). וכן לפי חז"ל פרעה מלך

החברתי בין בני אדם. (ג) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְשָׁעַר בְּנֶגַע הַפֶּה לְבָן וּמְרָאָה הַנֶּגַע עִמָּק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהּ הַכֹּהֵן וְטָמְא אֹתוֹ: (ד) וְאִם בְּהֶרֶת לְבָנָהּ הוּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעִמָּק אֵין מְרָאָה מִן הָעוֹר וְשָׁעַרָה לֹא הַפֶּה לְבָן וְהַסְּגִיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שְׁבַעַת יָמִים: הַלֵּבן הוּא צִבְעָה שֶׁל טְהוֹרָה, וּבָאִים לְהַגִּיד לְאָדָם שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְמוּדָד עִם מֵה שֶׁהוּא רָאוּי לְהִיּוֹת. (ה) וְרָאָה הַכֹּהֵן בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּעוֹר וְהַסְּגִירוֹ הַכֹּהֵן שְׁבַעַת יָמִים שְׁנִית: (ו) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁנִית וְהִנֵּה כָּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּעוֹר וְטָהֲרוּ הַכֹּהֵן מִסִּפְפַּחַת הַיָּד וּכְבֹּס בְּגָדָיו וְטָהֲרוּ: (ז) וְאִם פָּשָׂה תִּפְשָׂה הַמִּסְפַּחַת בְּעוֹר אַחֲרֵי הָרְאֹתוֹ אֶל הַכֹּהֵן לְטָהֲרָתוֹ וְנִרְאָה שְׁנִית אֶל הַכֹּהֵן: (ח) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בְּעוֹר וְטָמְאָה הַכֹּהֵן צָרַעַת הוּא: פ' עַד כֵּן הַהֲלָכוֹת הַנוֹגְעוֹת לְאָדָם שֶׁנִּצְטָרַע עִם אַחַת וְהַכּוֹוֹנָה שֶׁהוּא חָטָא עִם אַחַת. אֵךְ יִיָּתֵן וְאָדָם יִחְזוֹר לְחִטּוֹ – אָדָם שֶׁעוֹבֵר עֲבִירָה וְשׁוֹנֵה בָּהּ הִיא נַעֲשִׂית לוֹ כְּהִיתָר⁵⁴.

צִרְעַת שְׁנִית – הַתְּדַרְדְּרוֹת מִתְּמַשְׁכַּת

(ט) נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוֹבֵא אֶל הַכֹּהֵן: בְּפֶסֶט ב' נֹאמַר "אָדָם כִּי יִהְיֶה..." כְּלוֹמַר הָאָדָם עֵיקַר, וְאִילוּ כֵּן הַצִּרְעַת הִיא הָעֵיקַר וְהָאָדָם טַפֵּל לָהּ. נּוֹצֵר מִצֵּב שֶׁהַחֹלָה הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת מִקְרָה. יוֹצֵא שֶׁאָדָם שָׁנָה בְּחוֹסֵר מוֹסְרִיוֹתוֹ, יֵשׁ לוֹ פֶּגַם בְּאִישׁוּתוֹ. (י) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שָׂאת לְבָנָהּ בְּעוֹר וְהִיא הַפֶּה שָׁעַר לְבָן וּמִחִית בָּשָׂר חֵי בְּשָׂאת: (יא) צָרַעַת נוֹשְׁנָת הוּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְטָמְאָה הַכֹּהֵן לֹא יִסְגְּרוּ כִּי טָמְאָה הוּא: יֵשׁ הַתְּרַגְלוֹת שֶׁל הָאָדָם בְּחִטּוֹ, הוּא הַתִּישָׁן בְּחִטּוֹ. (יב) וְאִם פְּרוּחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בְּעוֹר וְכִסְתָּהּ הַצָּרַעַת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע מִרְאֵשׁוֹ וְעַד רִגְלָיו לְכָל מְרָאָה עֵינָיו הַכֹּהֵן: (יג) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְתָּהּ הַצָּרַעַת אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָהֲרוּ אֶת הַנֶּגַע כָּל הַפֶּה לְבָן טָהוֹר הוּא: (יד) וּבְיוֹם הָרְאֹת בּוֹ בָּשָׂר חֵי יִטְמָא: נּוֹצֵר מִצֵּב הַפּוֹךְ, הָאָדָם נִהְיֶה כּוֹלּוֹ מִצּוֹרַע אֵז הוּא טְהוֹר, וּבְרַגַע שִׁיחִיָּה לוֹ בְּשָׂר רִגְלֵי יִטְמָא. בְּדוֹמָה לְכַךְ חִז"ל אָמְרוּ שֶׁבֵּן דוֹד בֹּא כְּשֶׁהַמְּלָכוֹת תִּהְיוּ לְמִינּוֹת⁵⁵. יֵשׁ בְּאָדָם שְׁנֵי מִימָדִים סוּגוּלָה וּבְחִירָה, הָאָדָם תְּמִיד קְדוֹשׁ מִצֵּד הַסּוּגוּלָה אֵךְ לֹא תְּמִיד מִצֵּד הַבְּחִירָה. כְּשֶׁאָנוּ דְּנִים אֶת הָאָדָם אֲנוּ מִתְּעַלְמִים מִכֵּךְ שִׁישׁ לוֹ סוּגוּלָה. מִכִּיוּן שֶׁאֵם הוּא לֵבֵן חֲלִיקִית, אֵז הַהִפְרָשׁ בֵּין הַפְּנִימִיּוֹת לְחִיצוֹנִיּוֹת לֹא בֹא לְיָדֵי בִּטּוּי בְּצוּרָה כֵּךְ חֲזָקָה. אֵךְ יֵשׁ בִּטּוּי לְפְנִימִיּוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁמִּסְפַּק אֶת נִשְׁמָתוֹ. אֲדַרְבֵּא הַצֵּד הַלֵּב מֵעִיד שִׁישׁ לוֹ צֵד טְהוֹר, זֶה גֹרֵם לְצִיפִיָּה מִמֶּנּוּ שְׁכוּלוֹ יִהְיֶה טוֹב. אֲבֵל כְּשֶׁכֵּל הָאָדָם לֵבֵן – הַהִפְרָשׁ בֵּין הַפְּנִימִיּוֹת לְחִיצוֹנִיּוֹת הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת בְּלִתי נִסְבֵּל. יֵשׁ בִּטּוּי רַק לְקַלְקוּל וְאֵין בִּטּוּי לְפְנִימִיּוֹת, וְאֵז הַפְּנִימִיּוֹת פּוֹרְצוֹת לְחִלּוּטִין וְלֵכֵן טְהוֹר הוּא. כְּשֶׁכֵּל הַמְּלָכוֹת הַפְּכָה לְמִינּוֹת מִתְּבַרְרָר לְמִפְרַע שְׁכֵל כּוֹלָה קוֹדֵשׁ מִצֵּדָה הַפְּנִימִי. בְּרַגַע שִׁיּוֹפִיעַ בּוֹ שׁוֹב בְּשָׂר חֵי, וְנִרְאָה שֶׁהוּא מִתְּחִיל לְהַבְּרִיא הוּא יִטְמָא שׁוֹב כְּדִי לְהִיטָהֵר גַּם מִהַצֵּד הַבְּחִירָה. כְּמוֹ אָדָם מִשׁוֹתֵק שֶׁמִּטְפִּילִים בּוֹ וְהוּא לֹא מִרְגִישׁ, וּמִשְׁמֵתְחִיל לְהַבְּרִיא הוּא גַּם מִתְּחִיל לְהַרְגִישׁ כֹּאֵב. (טו) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַבָּשָׂר הַחֵי וְטָמְאָה הַבָּשָׂר הַחֵי טָמְאָה הוּא צָרַעַת הוּא: (טז) אוֹ כִּי יִשׁוּב הַבָּשָׂר הַחֵי וְנִהְפָּךְ לְלֵבֵן וְבֹא אֶל הַכֹּהֵן: (יז) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפָּךְ הַנֶּגַע לְלֵבֵן וְטָהֲרוּ הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא: פ'

מצרים היה מצורע לפני האחרונים יש קשר יותר חזק לעם ישראל. לכן נעמן הפך להיות גר תושב. לשון הרע הוא אמתי דווקא כשיש השראת שכונה באומה. לכן לשון הרע בעולם ירוד בו אין השראת שכונה לא מביא כיום צרעת. הזוהר מתאר שכשבתיה הלכה לרחוץ ביאור היא הלכה לרחוץ מצרעתה על כך שעבדה ע"ז. וכשנגעה במשה הוא הצטרע עד שהוציא את ישראל ממצרים. כי כל עוד משה לא גאל את ישראל הוא היה מצורע כעובד ע"ז.

⁵⁴ מסכת יומא דף פו ע"ב – "אמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו. - הותרה לו סלקא דעתך? אלא אימא: נעשית לו כהיתר".

⁵⁵ מסכת סנהדרין דף צו ע"א – "אמר רבי יצחק: אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות". הרב קוק למד מכך שבדור הגאולה, הדור יישפט ע"פ פנימיותו הסגולית ולא ע"פ מעשיו. הרב הלל צייטלין (ספרן של יחידים עמ') נפגש עם הרב זוננפלד שקבל על כך שכל אלו שבונים את הארץ הם חילונים, ואע"פ שה' הביא אותם יש בכך משהו נסתר אך פוסקים כמו הנגלה ולא כמו הנסתר. הרב צייטלין הביא את דברי הרב זוננפלד לפני הרב קוק שענה לו שזה נכון בכל הדורות אך לא בדורו של משיח. נראה שמקורו של הרב קוק הוא כאן.

נפילה שלישית - ביטול האישיות בצרעת

(יח) וּבָשָׂר כִּי יְהִי בּוֹ בְעוֹר שְׁחִין וְנִרְפָּא: כאן כבר בטל ממנו שם אדם, הוא הפך לבשר בלבד. (יט) וְהָיָה בְּמָקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לִבְנָה אוֹ בַּהֲרֵת לִבְנָה אֲדַמְדָּמֶת וְנִרְאָה אֶל הַכֹּהֵן: גם מתווספת האפשרות של הצבע האדום בלבן – מידת הדין מתוחה על אדם כזה. הנגע מתחיל להופיע במחלת עור של שחין הבאה בעקבות חום. (כ) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מִרְאָה שְׂפָל מִן הָעוֹר וְשַׁעֲרָה הַפֶּה לָבָן וְטִמְאָה הַכֹּהֵן נִגַע צָרַעַת הוּא בְּשְׁחִין פְּרָחָה: (כא) וְאִם יִרְאָנָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין בָּהּ שַׁעַר לָבָן וְשַׁפְּלָה אֵינְנָה מִן הָעוֹר וְהִיא כֹּהֵה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: (כב) וְאִם פָּשָׂה תִפְשָׂה בְּעוֹר וְטִמְאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ נִגַע הוּא: (כג) וְאִם תַּחֲתִיָּה תַעֲמֹד הַבַּהֲרֵת לֹא פְּשִׁתָּה צָרַבַת הַשְּׁחִין הוּא וְטִהְרָה הַכֹּהֵן: ס

נפילה רביעית של המצורע – שליטת מידת הדין

(כד) אוּ בָשָׂר כִּי יְהִי בְּעוֹר מְכוֹת אִשׁ וְהִיָּתָה מַחֲיֵת הַמְּכוֹה בַּהֲרֵת לִבְנָה אֲדַמְדָּמֶת אוֹ לִבְנָה: כאן המצב יותר קיצוני, האופציה המרכזית היא לבן אדמדם ולא לבן בלבד. וזה מראה המידת הדין שולטת על אדם זה. הנגע מופיעה בתוך כויה הבאה מאש. הבשר שבדרך כלל מופיעה עליו הנגע הוא איבר ההולדה שהוא כולו בשר ולכן גם ישנו האיסור המפורסם לא למול נגע צרעת. בנוסף נראה שהצרעת באה מפגם בעריות⁵⁶. (כה) וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפֵּךְ שַׁעַר לָבָן בַּבַּהֲרֵת וּמִרְאָה עֵמֶק מִן הָעוֹר צָרַעַת הוּא בְּמְכוֹה פְּרָחָה וְטִמְאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן נִגַע צָרַעַת הוּא: (כו) וְאִם יִרְאָנָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין בַּבַּהֲרֵת שַׁעַר לָבָן וְשַׁפְּלָה אֵינְנָה מִן הָעוֹר וְהוּא כֹּהֵה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: (כז) וְרָאָה הַכֹּהֵן בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם פָּשָׂה תִפְשָׂה בְּעוֹר וְטִמְאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ נִגַע צָרַעַת הוּא: (כח) וְאִם תַּחֲתִיָּה תַעֲמֹד הַבַּהֲרֵת לֹא פְּשִׁתָּה בְּעוֹר וְהוּא כֹּהֵה שְׂאֵת הַמְּכוֹה הוּא וְטִהְרָה הַכֹּהֵן כִּי צָרַבַת הַמְּכוֹה הוּא: פ

נתק

ראינו ארבע מדרגות בהתדרדרות המוסרית של הצרעת המצוינים בשינוי שמו של המוגדר 'אדם' שהופך מסובייקט לאובייקט ובסוף גם מתוחה עליו מידת הדין. ביארנו שהאדם הוא מי שנתון לדמיון ולכן הוא עשוי להגיע לחטא בעקבות רגשותיו. אך יש אדם שכלי הנקרא בשם 'איש'. כאשר הקלקול הוא בשכל הוא חמור יותר⁵⁷. (כט) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יְהִי בּוֹ נִגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְּזָקָן: לפי דברינו מדובר כאן על מי שהשכל שולט בו, וחטא חטא מוסרי. כעת הנגע הוא לא בעור או בבשר אלא בראש או בזקן. הראש הוא מקום החכמה והזקן הוא ביטוי לחכמה. כנראה שיש כאן קלקול אינטלקטואלי. (ל) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה מִרְאָהוּ עֵמֶק מִן הָעוֹר וּבּוֹ שַׁעַר צָהָב דָּק וְטִמְאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן נִתְקָה הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא: הנגעים שבראש נקראים נתק. כלומר החטא האינטלקטואלי הוא הנתק. לשכל יש נטיה לחיות במנותק מכוחות החיים⁵⁸. הערכים הם חיוביים כאשר הם מחוברים זה לזה, כאשר אדם מציב ערך אחד מול שאר הערכים, אזי שאר הערכים נופלים. אם אדם בונה את כל עולמו רק על ערך אחד, יוצא מזה אידאולוגיה מזעזעת. בשכל האנושי יש שני חלקים: חלק של איש - מופשט וחלק של אישה הפונה אל המעשה. בשלב הראשון של הנפש יש חיבור בין חלקים אלה, ורק הערכים מפורדים. (לא) וְכִי יִרְאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע הַנִּתְקָה וְהִנֵּה אֵין מִרְאָהוּ עֵמֶק מִן הָעוֹר וְשַׁעַר שָׁחַר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים: (לב) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא פָּשָׂה הַנֶּגַע וְלֹא הָיָה בּוֹ שַׁעַר צָהָב וּמִרְאָה הַנֶּגַע אֵין עֵמֶק מִן הָעוֹר: (לג) וְהִתְגַּלַּח וְאֶת הַנֶּגַע לֹא יִגְלַח וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים שְׁנִית: (לד) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּעוֹר וּמִרְאָהוּ אֵינְנוּ עֵמֶק

⁵⁶ לפי דברי אליהו בספר איוב (ע"פ פירוש הרמב"ן), ייתכן שתינוק יהיה מצורע בעקבות גלגול קודם, או בעקבות קלקול של הוריו.

⁵⁷ בבראשית (ב, כג): "לִזְאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקְחָה זֹאת". כשהאדם היה מסוגל לשיפוט הוא נקרא איש.

⁵⁸ ניתן לראות דוגמה כזאת בספריה, בה שורר שקט מופתי וברגע שיהיה רעש קטן כולם יכעסו. כי זה מוציא את האנשים מהאיזון.

מן העור וטהר אתו הכהן וכבס בגדיו וטהר: (לה) ואם פשה! פשה הנתק בעור אחרי טהרתו: (לו) וראו הכהן והנה פשה הנתק בעור לא יבקר הכהן לשער הצרב טמא הוא: (לז) ואם בעינו עמד הנתק ושער שחר צמח בו נרפא הנתק טהור הוא וטהרו הכהן: ס

בוהק

(לח) ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרת לכת: חלקי השכל של האיש והאישה עדיין נשמרים בשלב זה. (לט) וראו הכהן והנה בעור בשרם בהרת לכת בהק הוא פרח בעור טהור הוא: ס אין כאן טומאה, אבל זה בא לעורר את האדם שיבוא לכהן ויזהר. כלומר הוא נמצא בחיבור טוב בין השכל והרגש, אך כנראה שהוא על גבול הקלקול.

נגע בקרחת או בגבחת

(מ) ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא: (מא) ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא: מהקדקוד כלפי מטה נקרא גבחת. (מב) וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם צרעת פרתת הוא בקרחתו או בגבחתו: כאן מתחילה הנפילה, חלק השכל של האישה אבד כתוצאה מחטא. בקרחת זה בעיה בתת מודע, ובגבחת זה במודע. (מג) וראו אתו הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדם בקרחתו או בגבחתו כמראה צרעת עור בשר: (מד) איש צרוע הוא טמא הוא טמא וטמאנו הכהן בראשו נגעו: (מה) והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא: לאחר ההסגר הוא חייב להודיע שהוא טמא. כך הוא לא ידבר עם אנשים אחרים, וכך יהיה חייב לדבר עם עצמו ולברר לעצמו במה חטא⁵⁹. לכן הוא גם מכסה את פיו שלא ידבר, ופורם את בגדיו להורות על אבלות. (מו) כל ימי אשר הנגע בו וטמא טמא הוא בודד ישב מחוץ למחנה מושבו: ס הבדידות מסייעת לו לחשוב ולברר במה חטא וכיצד לשוב בתשובה.

צרעת הבגד

(מז) והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים: (מח) או בשתי או בערב לפשתים ולצמר או בעור או בכל מלאכת עור: (מט) והיה הנגע ירקרק או אדמדם בבגד או בעור או בשתי או בערב או בכל כלי עור נגע צרעת הוא והראה את הכהן: יש התפשטות של קלקול האדם גם על מה שעוטף אותו. הבגד הוא מה שמודד את האדם, אך האדם באמת הוא הנפש שלו. גם לנפש יש לבושים והם המידות. אם לאדם יש קלקול במידותיו זה יכול לבוא גם במדיו. (נ) וראו הכהן את הנגע והסגיר את הנגע שבעת ימים: (נא) וראו את הנגע ביום השביעי כי פשה הנגע בבגד או בשתי או בערב או בעור לכל אשר יעשה העור למלאכה צרעת ממארת הנגע טמא הוא: (נב) ושרף את הבגד או את השתי או את הערב בצמר או בפשתים או את כל כלי העור אשר יהיה בו הנגע כי צרעת ממארת הוא באש תשרף: במידה והנגע מתפשט לאחר ההסגר צריך לשרוף אותו כדי לתקנו. (נג) ואם יראה הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור: (נד) וצנה הכהן וכבסו את אשר בו הנגע והסגירו שבעת ימים שנית: (נה) וראו הכהן אחרי הכבס את הנגע והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא באש תשרפנו פחתת הוא בקרחתו או בגבחתו: כשאין שינוי בבגד, מכבסים את הבגד ואז שמים אותו בהסגר, ואם לאחר מכן הנגע לא השתנה בצבעו⁶⁰ ולא התפשט אין לו תקנה וצריך לשרוף אותו. התורה קוראת לזה 'פחתת' בקרחת או בגבחת של הבגד. לכאורה לא ידוע לנו שלבגד יש קרחת או גבחת. זה מלמד אותנו שאם לבגדים יש כינויים כאלה אז אין

⁵⁹ ייתכן והיו כמה מצורעים מחוץ למחנה (כמו במלכים ב פרק ז), ויבררו יחד את דרכם לשוב בתשובה.

⁶⁰ בעברית תנכ"ית צבע פירושו החומר שבו צובעים. ומה שאנו קוראים לו היום צבע נקרא במקרא 'עין'.

הבדל בין האדם לבגד, כלומר אין הפרש בין האישיות לאובייקט. (נו) ואם ראה הפה והנה פהה הנגע אחרי הכבס אתו וקרע אתו מן הבגד או מן העור או מן השתי או מן הערב: (נז) ואם תראה עוד בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור פרכת הוא באש תשרפנו את אשר בו הנגע: (נח) והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית וטהר: (נט) זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים או השתי או הערב או כל כלי עור לטהרו או לטמאו: פ

מצורע

תהליך טיהור המצורע

(יד, א) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) זֹאת תִּהְיֶה תוֹרַת הַמִּצְרָע בְּיוֹם טְהָרְתוֹ וְהוֹבֵא אֶל הַכֹּהֵן: מְדוּבֵר עַל מִצְרָע שֶׁהוּחַלַּט וּכְעַתְּ בָּא לְהִטְהַר. (ג) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן אֶל מַחוּץ לַמִּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נִגְעַת הַצְרָעַת מִן הַצְרוּעַ: (ד) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים חַיִּוֹת טְהוֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וְשִׁבְי תוֹלַעַת וְאַזָּב: הַפְעוּלָה שֶׁל הַיִּטְהוּרוֹת ע"י הַצְפְּרִים נַעֲשׂוֹת לֹא בְמִקְדָּשׁ. הַיָּא מְזַכֵּרָה מִכְּמָה צַדִּיקִים אֵת פְּרִשְׁת פְּרָה אֲדוּמָה שְׁבֵה יֵשׁ הַדְּגִשָּׁה עַל הַתִּיקוּן שֶׁל הַחוּץ. גַּם בְּפִרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת יֵשׁ טַהֲרָה שֶׁל הַחוּץ בְּשִׁילוּחַ שֶׁל הַשְּׁעִיר לְעִזָּזָל. כְּלוּמֵר יֵשׁ מַעֲיֵן זַעֲזוּעַ שֶׁל קוֹדֵשׁ נַעֲשׂוֹת מַחוּץ כִּי זֶה נִרְאָה כְּמוֹ ע"ז, וְלִכֵּן לֹא מְגִדִּירִים אוֹתָם כְּקִרְבָּן. יֵשׁ כֹּאן עֲבוּדָה גְדוּלָה שֶׁל עֵילוֹי הַרְחוּק, אוּ בְלִשׁוֹן הַמִּקְוָבִלִים לִיקוּט נִיצוּצוֹת מִתּוֹךְ הַקְּלִיפוֹת. רַש"י מְסַבֵּר שֶׁמִּכּוּיוֹן שֶׁהַטְהָרָה הַיָּא עַל לִשׁוֹן הַרַע, הוּא לֹקַח צִיפּוּרִים (דְּרוֹר) שֶׁמְדַבְּרוֹת הַרְבֵּה. וְכֵן הוּא לֹקַח עֵץ אֶרֶז שֶׁהוּא גְבוּהַ וְאַזּוּב שֶׁהוּא נִמּוֹךְ וְזֶה בָּא לְלַמֵּד אֵת הַמִּצְרָע שֶׁעֵלוֹי לְהַצְטַנֵּעַ וְלֹא לְהַתְגַּאוֹת. הַאֲזוּב מִשְׁמַשׁ גַּם לְטַהֲרָה מִטוּמְאָת מַת – כְּלוּמֵר לְאַזּוּב יֵשׁ סְגוּלָה שֶׁל טַהֲרָה. וְלִכֵּן כִּשֶׁהוּא בָּא בְּצַמּוּד לְאַרְז הוּא גַּם מְסַמֵּל עֲנוּוָה. (ה) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת הַצְּפּוֹר הָאֶחָד אֶל כְּלֵי חָרֶשׁ עַל מֵיִם חַיִּים: (ו) אֶת הַצְּפּוֹר הַחֵיָה יָקַח אֶתְהָ וְאֶת עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת שְׁבֵי תוֹלַעַת וְאֶת הָאֲזָב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצְּפּוֹר הַחֵיָה בְּדָם הַצְּפּוֹר הַשָּׁחֲטָה עַל הַמֵּיִם חַיִּים: (ז) וְהֵזָה עַל הַמִּטְהָר מִן הַצְרָעַת שְׁבַע פְּעֻמִּים וְטָהָרָו וְשָׁלַח אֶת הַצְּפּוֹר הַחֵיָה עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה: הַצִּיפּוּרִים הַדָּם הַדִּיבּוֹר שֶׁל הַמִּצְרָע שֶׁבַעֲצָם מֵאַפִּיִן אֵת כּוֹלוֹ. מֵרָאִים לוֹ שֵׁשׁ חֶלֶק מִמֶּנּוּ שְׁחוּט וְחֶלֶק מִמֶּנּוּ שְׁחֵי שְׁעֵבֵר בְּתוֹךְ הַדִּיבּוֹר הַמִּקְוָלָקַל – דָּם. וְהַטְהָרָה מִשְׁלַחַת אוֹתוֹ חֲפָשִׁי. וְזֶה בָּא לֹמֵר לוֹ שֶׁהַחֲטָא הוּא דְבַר שְׂאִינוֹ מֵהוֹתִי לוֹ⁶¹. (ח) וַיִּכְבֹּס הַמִּטְהָר אֶת בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְרִחַץ בְּמֵיִם וְטָהָר וְאַחֵר יָבֹא אֶל הַמִּחֲנֶה וַיֵּשֶׁב מַחוּץ לְאֹהֶל וְשָׁבַעַת יָמִים: חֲז"ל מְסַבֵּרִים שֶׁהוּא חוֹזֵר לְבֵיתוֹ, אֲךָ הַכוּוּנָה הַיָּא שֶׁהוּא אֲסוּר לְאַשְׁתּוֹ שְׁבַעַת יָמִים. זֶה פְּעוּלַת שִׁיקוּם לְאַדָּם. הוּא הִיָּה מְקוּקַל מִבְּחִינָה חֲבֵרִיתִית וְלִכֵּן הוּא לֹא יִכּוֹל לְחַזּוֹר לְקִשֵׁר הַבִּינְאִישִׁי הַחֲזָק בְּיוֹתֵר שֶׁל לְהִיּוֹת עִם אֲשֶׁתּוֹ בְּבֵת אַחַת אֲלֵא צָרִיךְ שֶׁזֶה יַעֲשֶׂה בְּהַדְּרָגָה. (ט) וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֵאשׁוֹ וְאֶת זָקְנוֹ וְאֶת גִּבְתוֹ עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגִלַּח וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְרִחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמֵיִם וְטָהָר: בְּשַׁעֲרוֹת יֵשׁ מִשְׁהוֹ מִיּוּחַד, כִּשְׁמַגְלָחִים אוֹתוֹ הוּא צוּמַח מְחַדֵּשׁ וְאַפִּילוֹ יוֹתֵר מֵהָר. בְּשַׁעֲרָ נִמְצָא גַּם הַכַּח הָאֵלִים שֶׁל הָאָדָּם, כִּי זֶה הַהֲתַפְשׁוּת שֶׁל הָאָדָּם מֵעֵבֵר לוֹ⁶². אַחֲרֵי שֶׁהִקְב"ה הִיכָה בְּצַבָּא סְנַחְרִיב שְׁבָא עַל יְרוּשָׁלַיִם, מוּבָא שְׁסַנְחַרִיב רָצָה לְהַבִּיא שְׁלוֹם לְעוֹלָם. וְהִקְב"ה גִּילַח אֵת שַׁעֲרוֹתָיו. לְאַדָּם הַמִּצְרָע הִיָּה אֵלִימוּת מִלּוּלִית וְצָרִיךְ לְהַחֲזִיר אֵת דִּיבּוּרוֹ לְגַבּוּלוֹ וְלִכֵּן מְגַלְחִים אֵת כָּל שַׁעֲרוֹ.

קִרְבָּנוֹת הַמִּצְרָע

(י) וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי יָקַח שְׁבֵי כִבְשִׁים תְּמִימִים וְכִבְשָׂה אַחַת בֵּת שְׁנַתָּה תְּמִימָה וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִיִּים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְלֵג אֶחָד שֶׁמֶן: (יא) וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמִּטְהָר אֶת הָאִישׁ הַמִּטְהָר וְאֶתֵם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (יב) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַכִּבְשָׂה הָאֶחָד וְהִקְרִיב אוֹתוֹ לְאַשָּׁם וְאֶת לֵג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אוֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה': הַתְּנוּפָה הַיָּא הַהֲתַרּוּמָמוֹת שֶׁל הַדְּבַר הַנְּמוּךְ. (יג) וְשָׁחַט אֶת הַכִּבְשָׂה בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִשָּׁחַט אֶת הַחֲטָאת וְאֶת הָעֶלָה בְּמִקּוֹם הַקֹּדֵשׁ כִּי בְּחֲטָאת הָאֲשָׁם הוּא לִכְהֵן קֹדֵשׁ קֹדְשִׁים הוּא: (יד) וְלָקַח

⁶¹ יֵשׁ לְשִׂאוֹל מִמָּאִי נִפְשָׁךְ, אִם לֹא מְסַבֵּרִים זֶה נִרְאָה כְּפְעוּלָה מֵאִגִּית, וְאִם מְסַבֵּרִים אִז לְשֵׁם מַה לַעֲשׂוֹת? אֲלֵא שֶׁהַמַּעֲשֶׂה פּוֹעֵל רוּשֵׁם בְּנַפְשׁ הָאָדָּם וְיִתְרָה מִכֵּן לְמִצְוָה יֵשׁ עֵרֶךְ שֶׁל הַשְּׁפָעָה מִצַּד הַיּוֹתֵה אֱלוֹהִית וְכַדְעַת הַמַּהֲר"ל שֶׁמְסַבֵּר שֶׁעֲצָם זֶה שֶׁהַמִּצְוָה אֱלוֹהִית הַיָּא מַעֲלָה אֵת הָאָדָּם, אוֹלָם דַּעַת הַרַמְבַּ"ם שׁוֹהַ תְּלוּי בְּהַבְנָה שֶׁל הָאָדָּם.

⁶² לִכֵּן כִּשְׂאָדָם נִהְיָה דִּיר הַתּוֹרָה אוֹמֵרֵת לוֹ לְגַדֵּל אֵת שַׁעֲרוֹ כִּי הַגְּדֵלֵת כּוּחוֹ הַיָּא הַגְּדֵלֵת קְדוּשָׁה.

הִכְהֵן מַדְם הָאֲשֵׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּפֵי אֲזֵן הַמַּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיְמָנִית: (טו) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֵּג הַשֶּׁמֶן וַיִּצַק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית: (טז) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֲצָבָעוֹ הַיְמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפוֹ הַשְּׂמָאלִית וְהִזָּה מִן הַשֶּׁמֶן בְּאֲצָבָעוֹ שִׁבְעַת פְּעָמִים לִפְנֵי ה': (יז) וּמִיֵּתֵר הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּפֵי אֲזֵן הַמַּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דָּם הָאֲשֵׁם: (יח) וְהִנּוֹתֵר בְּשֶׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמַּטְהָר וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה': (יט) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחֲטָאת וְכִפֹּר עַל הַמַּטְהָר מִטְּמֵאתוֹ וְאַחֵר יִשְׁחֹט אֶת הָעֵלָה: (כ) וְהָעֵלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֵלָה וְאֶת הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחַ וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהַר: ס

מצורע דל

(כא) וְאִם דָּל הוּא וְאִין יָדוֹ מִשְׁגֵּת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אֲשֶׁם לְתִנּוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בְּלוּל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה וְלֵג שֶׁמֶן: (כב) וְשִׁתִּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ וְהִיָּה אֶחָד חֲטָאת וְהָאֶחָד עֵלָה: (כג) וְהִבִּיא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהֲרָתוֹ אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה': (כד) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת כֶּבֶשׂ הָאֲשֵׁם וְאֶת לֵג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי ה': (כה) וְשָׁחַט אֶת כֶּבֶשׂ הָאֲשֵׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מַדְם הָאֲשֵׁם וְנָתַן עַל תְּנוּפֵי אֲזֵן הַמַּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיְמָנִית: (כו) וּמִן הַשֶּׁמֶן יִצַק הַכֹּהֵן עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית: (כז) וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֲצָבָעוֹ הַיְמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפוֹ הַשְּׂמָאלִית שִׁבְעַת פְּעָמִים לִפְנֵי ה': (כח) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפוֹ עַל תְּנוּפֵי אֲזֵן הַמַּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיְמָנִית עַל מְקוֹם דָּם הָאֲשֵׁם: (כט) וְהִנּוֹתֵר מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמַּטְהָר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי ה': (ל) וְעָשָׂה אֶת הָאֶחָד מִן הַתָּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה מֵאֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ: (לא) אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֵלָה עַל הַמִּנְחָה וְכִפֹּר הַכֹּהֵן עַל הַמַּטְהָר לִפְנֵי ה': (לב) זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נִגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא תִשְׁיֵג יָדוֹ בְּטַהֲרָתוֹ: פ

צרעת הבית

(לג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֹהֶרֶן לֵאמֹר: (לד) כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֶחְזָה וְנִתְתִּי נֹגַע צָרַעַת בְּבַיִת אֶרֶץ אֶחְזָתְכֶם: כְּשִׂיסוּדוֹת טוֹבִים בְּנוִיִּים עַל שִׁקְרָהֶם לֹא יִכּוּלִּים לְהַחֲזִיק לַעַד, לִכֵּן יֵשׁ פְּעָמִים שְׁצָרִיךְ לְשַׁבּוֹר. (לה) וּבֵא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כִּנְגַע נִרְאָה לִי בְּבַיִת: מַדּוּעַ 'כְּנַגַע' וְלֹא נֹגַע? כִּי עַד שֶׁהִכְהֵן לֹא מִגְדִּיר זֶה לֹא נֹגַע מוּחֹלֵט. רוב הבתים בימיהם היו אפלים, וההלכה לא מתירה לפתוח חלונות כדי לראות את הנגעים יותר טוב. זה בא ללמד שאדם שנשאר צנוע לא מסתכלים על נגעיו. (לו) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפְנֵי אֶת הַבַּיִת בְּטָרֶם יָבֵא הַכֹּהֵן לְרְאוֹת אֶת הַנֹּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבַיִת וְאַחֵר כֵּן יָבֵא הַכֹּהֵן לְרְאוֹת אֶת הַבַּיִת: צָרִיךְ קוֹדֵם לַפְנוֹת וְזֶה הַכֹּהֵן אוֹמֵר לוֹ שְׁזֵה טֵמָא, כְּלוּמַר כֹּל עוֹד הַכֹּהֵן לֹא אָמַר שְׁזֵה טֵמָא, זֶה טְהוֹר. אלא שלאדם יש מצווה ללכת לכהן ולדווח לו. עיקר הבעיה היא על כלי החרס שאין להם תקנה והאדם יאלץ לשבור אותם. כלי החרס בזמנם היה דבר זול, ובכל זאת התורה חסה על ממונם של ישראל. (לז) וְרָאָה אֶת הַנֹּגַע וְהִנֵּה הַנֹּגַע בְּקִירֵת הַבַּיִת שְׁקִיעֵרוֹת יִרְקַקֶּת אוֹ אֲדָמְדַמַת וּמִרְאִיהֶן שָׁפֵל מִן הַקִּיר: (לח) וַיִּצֵּא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת אֶל פֶּתַח הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים: הַכֹּהֵן אוֹמֵר זֹאת רַק כִּשְׁהוּא יוּצֵא כְּדִי שֶׁגַם הוּא עֲצָמוֹ לֹא יִטְמָא. (לט) וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פֶּשֶׁה הַנֹּגַע בְּקִירֵת הַבַּיִת: (מ) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בְּהֵן הַנֹּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טֵמָא: (מא) וְאֶת הַבַּיִת יִקְצַע מִבַּיִת סָבִיב וְשִׁפְכוּ אֶת הָעֶפְרָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טֵמָא: (מב) וְלָקַחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהִבִּיאוּ אֶל תַּחַת הָאֲבָנִים וְעֶפְרָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת הַבַּיִת: (מג) וְאִם יָשׁוּב הַנֹּגַע וּפָרַח בְּבַיִת אַחֵר חִלְץ אֶת הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הַקְּצוֹת אֶת הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הַטּוֹחַ: (מד) וּבֵא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פֶּשֶׁה הַנֹּגַע בְּבַיִת צָרַעַת מִמֵּאֲרֵת הוּא בְּבַיִת טֵמָא הוּא: (מה) וְנִתְּץ אֶת הַבַּיִת אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֲצָיו וְאֶת כָּל עֶפְרָר הַבַּיִת וְהוֹצִיא אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טֵמָא: צָרִיךְ לְהַרוֹס אֶת הַבַּיִת לְחִלּוּטִין, אֲךָ זֶה גַם אוֹמֵר שֶׁרַק בֵּית

העשוי מאבנים עצים ועפר יכול להיטמא בנגעים. (מו) והבא אל הבית כל ימי הסגיר אתו יטמא עד הערב: (מז) והשכב בבית יכבס את בגדיו והאכל בבית יכבס את בגדיו: (מח) ואם בא יבא הכהן וראה והנה לא פשה הנגע בבית אחרי הטח את הבית וטהר הכהן את הבית כי נרפא הנגע:

טיהור הבית הנגוע

(מט) ולקח לחטא את הבית שתי צפרים ועץ ארז ושני תולעת ואזב: (נ) ושחט את הצפר האחת אל כלי חרש על מים חיים: (נא) ולקח את עץ הארז ואת האזב ואת שני התולעת ואת הצפר החיה וטבל אתם בדם הצפר השחוט ובימים החיים והזה אל הבית שבע פעמים: (נב) וחסא את הבית בדם הצפור ובימים החיים ובצפר החיה ובעץ הארז ובאזב ובשני התולעת: (נג) ושלח את הצפר החיה אל מחוץ לעיר אל פני השדה וכפר על הבית וטהר: בעל הבית לא צריך להביא קרבן, לעומת המצורע בגופו. זאת משום שבמידה מסוימת ביתו הוא המקדש, ולכן הוא מזה עליו. כלומר ביתו של אדם הוא כמו מקדש קטן. (נד) זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק: (נה) ולצרעת הבגד ולבית: (נו) ולשאת ולספחת ולבהרת: (נז) להורת ביום הטמא וביום הטהר זאת תורת הצרעת: סחז"ל מלמדים שבית עגול לא נטמא (דיר ח:). הקוים הישרים זה עולמו של האדם, והקוים העגולים זה עולם הטבע (אין סימטריה בטבע)⁶³. אם הבית הוא עגול זה סימן שהוא לא ממש אנושי, והוא לא מספיק קשור באדם.

זב

כעת התורה מלמדת על טומאות נוספות. טומאת הצרעת קרובה לטומאת מת ולכן מצורע חשוב כמת (דברים סד:), ולכן היא באה ראשונה. (טו, א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: (ב) דברו אל בני ישראל ואמרתם אלהם איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא: מדובר על הפרשה קבועה מאיבר המין של האדם ללא שליטה שלו באופן מתמיד. (ג) וזאת תהיה טמאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו טמאתו הוא: (ד) כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא וכל הכלי אשר ישב עליו יטמא: (ה) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (ו) והישב על הכלי אשר ישב עליו הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (ז) והנגע בבשר הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (ח) וכי ילק הזב בטהור יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: למשל תוך כדי דיבור הוא יורק על חברו, ומטמא אותו בכך. (ט) וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא: (י) וכל הנגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב והנושא אותם יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (יא) וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: (יב) וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר וכל כלי עץ ישטף במים: הזב יכול להיות במחנה ישראל אבל לא במחנה לויה (יכול להיות בירושלים אבל לא להר הבית). אך ההלכות מבודדות אותו מהחברה כי הם יפחדו להיטמא ממנו. דבר זה בא לו על עוון מסוים שהוא צריך לתת עליו את הדעת. לא ברור על שום מה מגיע לאדם דבר זה. כנראה שהוא לא מאוזן מספיק בנפשו. (יג) וכי יטהר הזב מזובו יספר לו שבעת ימים לטהרתו ויכבס בגדיו ורחץ בשרו במים חיים וטהר: הזב צריך לספור, כשהוא מוכרח לספור הוא שם לב למבנה של הזמן. כלומר הספירה מחזירה את האדם למצב של מבנה. כנראה שהקלוקל שלו בא כתוצאה מחוסר בנין אישי. (יד) וביום השמיני יקח לו שתי תרים או שני בני יונה ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד ונתנם אל הכהן: הוא לא מביא כבש מפני שזה פחות חמור מהמצורע. (טו) ועשה אתם הכהן אחד חטאת והאחד עלה וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו: ס

⁶³ תוספתא מסכת מעשרות פרק ג הלכה טו - "רבן שמעון בן גמליאל אומר אין לך מרובע מששת ימי בראשית" ובירושלמי (מעשרות ה, ג) הגרסה: "אין מרובע בבריות".

(טז) וְאִישׁ כִּי תִצָּא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת זֶרַע וְרַחֵץ בְּמִים אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ: (יז) וְכָל בְּגָד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יְהִיָּה עָלָיו שִׁכְבַּת זֶרַע וְכִבֵּס בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ: פ (יח) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ שִׁכְבַּת זֶרַע וְרַחֲצוּ בְּמִים וְטָמְאוּ עַד הָעֶרְבֹ: פס' זה מדבר על מציאות חיובית שבה יש קיום פריה ורביה.

דמי האישה

(יט) וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָם יְהִיָּה זָבָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ וְכָל הַנִּגְעַ בָּהּ יְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ: המינוח של הלכות נידה בתורה קצת מטעה, כי הוא לא זהה למינוח המקובל בפוסקים⁶⁴. המשנה מבחינה בין שני סוגי דם של אישה: נידה וזבה. וגם בזבה עצמה יש חלוקה בין זבה גדולה לקטנה. פס' זה מדבר על דם נידה! והכתוב מתאר את התופעה הפיזיולוגית שהדם זב ממנה, אך לא מי שההלכה מגדירה אותה כזבה. דין האישה שהיא נידה שתהא טמאה שבעת ימים. (כ) וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדְתָּהּ יְטָמֵא וְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו יְטָמֵא: (כא) וְכָל הַנִּגְעַ בְּמִשְׁכַּבָּהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ: (כב) וְכָל הַנִּגְעַ בְּכָל כְּלֵי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ: (כג) וְאִם עַל הַמִּשְׁכַּב הוּא אוֹ עַל הַכְּלֵי אֲשֶׁר הוּא יִשְׁכַּב עָלָיו בְּנִגְעוֹ בּוֹ יְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ: (כד) וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ וְתִהְיֶה נִדְתָּהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל הַמִּשְׁכַּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יְטָמֵא: פ כמובן שזו גם עבירה שחייב עליה כרת, אלא שכאן הכתוב לא עוסק בעונשים אלא בטומאה בלבד. נידה באישה זה לא דבר הכרחי אלא מזדמן. כשאישה היא ילדה, זקנה, בהיריון, מניקה היא לא רואה דם נידה. לפי זה אישה נידה טמאה שבעת ימים ולאחר מכן אמורה להיות טהורה. לא מופיעה כאן כל ההלכות שצריכה לספור, לטבול וכו'. במידה והיא ראתה דם שבעה ימים, וקצת לפני היום השביעי הפסיקה. מדין תורה אמורה להיות טהורה (ולא הלכה למעשה). כל דין שבעה נקיים לא מופיעה. (כה) וְאִשָּׁה כִּי יִזָּב זָבָה דָּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדְתָּהּ אוֹ כִּי תִזָּב עַל נִדְתָּהּ כָּל יְמֵי זָבָה טָמְאָתָה כִּימֵי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה טָמְאָה הוּא: כשיש לפעמים דימום לא בזמן הרגיל, הדין שלה הוא הקרוי בפי חז"ל זבה. (כו) כָּל הַמִּשְׁכַּב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל יְמֵי זָבָה כְּמִשְׁכַּב נִדְתָּהּ יְהִיָּה לָהּ וְכָל הַכְּלֵי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו טָמֵא וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ: (כח) וְאִם טָהְרָה מִזָּבָה וְסִפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהַר: יש דין מיוחד בזבה שהיא צריכה שבעה נקיים כמו זב! (כט) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִקַּח לָהּ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בָנִי יוֹנָה וְהִבִּיָּא אֹתָם אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ל) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה וְכִפֹּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזָּבָה טָמְאָתָה: החטאת בא על הפסד החיים ולא דווקא על חטא ספציפי שלה, והעולה על הבראתה. בעצם היא מביאה חטאת על נפילת האנושות⁶⁵. חלק מהקללה של האישה היה שיהיה לה דם נידה. ככל שאישה מונעת את דם הנידה ע"י לידות והנקות היא מתקנת את נפילת האנושות. לפי מה שראינו טומאת הזבה מצריכה שבעה נקיים ונידה לא. ועוד הבדל נוסף שהטבילה של הנידה היא ביום השביעי ביום ולא בלילה. הסיבה להבדל בין מה שכתוב בתורה לפסיקת ההלכה היא שהיום לא יודעים לספור וחוששים לבלבול בענייני הספירה ולכן על כל ראיית דם האישה היא ספק זבה גדולה (שראתה שלושה ימים לפחות) שסופרת שבעה נקיים ואנו עושים את כל החומרות יחד. ולכן גם טובלת בלילה שאחר כך. בנוסף ההגדרה "עת נידתה" לפי הרמב"ם כל אישה ימיה מחולקים

⁶⁴ את הלכות שבת ברובם למדים מהמסורת של התורה שבעל פה, ואילו את הלכות נידה שדורשים יותר צניעות נכתבים יותר בתורה שבכתב. ויש בזה טיהור של הדברים. כי כשהדברים יותר מדי נסתרים זה מביא לשפלותם. צריך שתהיה אפשרות לעסוק בהם בקדושה.

⁶⁵ אבדר"ן פרק א – "וכשם שנגזרו על אדם הראשון ג' גזרות כך נגזר על חוה ג' גזרות שנאמר אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונוך בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך הרבה ארבה עצבונך והרונוך הרבה בזמן שהאשה רואה דם נדתה בתחלת וסתה קשה לה. ארבה בזמן שהאשה נבעלת תחלת בעילתה קשה לה. עצבונך והרונוך בזמן שהאשה מתעברת פניה מכוערות ומוריקות כל ג' חדשים הראשונים".

לשבעה ימים, אחד עשר יום מהפעם הראשונה שהיא ראתה דם ועד שתפסיק לראות. שבתקופה של השבעה ימים זה נידה ולאחר מכן היא זבה. הרמב"ן סובר שזה תלוי, שאם אישה יולדת היא חוזרת לספירה חדשה. (לא) וְהִזְרֹתֶם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְמֵאתֶם וְלֹא יָמְתוּ בְטִמְאתֶם בְּטִמְאָם אֶת מִשְׁכַּנִּי אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם: להזיר פירושו להפריש. (לב) זֹאת תֹּרַת הַזָּב וְאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ: שְׂכֶבֶת זָרַע לְטִמְאָה בָּהּ: (לג) וְהִדְוָה בְּנִדְוָתָהּ וְהִזָּב אֶת זֹבֹו לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וְלֵאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טִמְאָה: פ הטבילה במים שיד האדם לא התערבה בכינוסם מדגישים את החזרה לחיים שוב. בפרשה הבאה נפגוש במקוה יותר עמוק והוא השיבה של בני ישראל לקדש הקדשים שלהם – שיבה לה'.

אחרי מות

מקוה ישראל ה' - המקוה שבקדש הקדשים

(טז, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיִּמָּתוּ: לפי זה, מדובר בהמשך ישיר לפרשת שמיני. המעשה של נדב ואביהוא היה מעין כשל. כמו שחטא אדם הראשון הביא לנפילה של האנושות, כך גם כאן היה צריך ללמד על טומאות שבאות בעקבות נפילה לפני ההמשך הישיר. כלומר כדי לעשות תיקון צריך לדעת למה החטא גרם. אנו שואפים לא רק לתקן החטאים הפרטיים, אלא גם את סיבת החטאים. לשם כך צריך להעלות את העולם בחזרה כחלק מזה מתבצעת עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים. הכניסה אל הקודש היא שיבה למקור החיים, היא כמו טבילה. לנשמתנו יש נטיה לשוב למקור החיים ואז צריך להזהיר מלהתקרב אל הקודש, אך לפעמים יש לעודד לשוב את הקודש כדי להשיב את כוחות החיים שאבדו. היצר הרע יש בו אהבת החיים וזה מאזן את הנשמה מהנטייה למות. אלא שלפעמים האדם חוטא כי הוא מגזים באהבתו לחיים והוא שוכח את מקור החיים, וכך כל האומה טובלת במקור החיים דרך הכהן הגדול⁶⁶. (ב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אָחִיךָ וְאֵל יָבֵא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָרְכָת אֶל פְּנֵי הַכֹּהֵן וְאֵל יָבֵא אֶת אֲרָאָה עַל הַכֹּהֵן: יש כאן ציווי שאהרן לא ייכנס בכל עת לקדש הקדשים. מה שמובלע בכך הוא שלמשה אין איסור כזה⁶⁷. כל כהונתו של אהרן נובעת מכהונתו של משה. במשכן של משה אין כהנים, בגדי כהונה, כיור, ומזבח קטורת. ומשכן זה בא ללמד אותנו את האידיאל של עם ישראל שאין בו חטא ואינו צריך מסכים. המשכן של אהרן מכיל דברים אלו כי הוא יוצא מנקודת יסוד פרקטית שאדם עלול לחטא ולכן צריך לקרב את האדם לה' אחרי שהתרחק. הסכנה שבקדש הקדשים היא משום שקדש הקדשים הוא מקור החיים, ובעיקר בבית המקדש ששם אבן השתיה שזו נקודת היסוד של הכל וממנה מושתת העולם. החיבור למקור החיים הוא טוב כאשר יש התאמה בין ההתנהגות של האדם לבין מה שמצופה מהאדם ע"פ שורש חייו. אבל אם יש פער בין המצופה לבין האדם בפועל עדיף שלא ייכנס. ולכן כשיש מצב של חטאים באומה יש הרכה לכהן כיצד להיכנס. ודווקא בגלל החטאים צריך לשוב למקור החיים. כלומר צריך להתקרב כדי להיטהר אך צריך לעשות זאת בזהירות.

סדר העבודה - רקע

סדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים משולה לשרשרת טבעות, וכמו שטבעת אחת מתחילה כבר מקודמתה, כך עבודת כהן גדול מתחיל בעבודה ולפני שמסיים אותה כבר מתחיל אחת נוספת. מבנה המקדש הוא ע"פ מוקדים. המוקד הפנימי ביותר הוא קודש הקודשים. נקודה חיצונית יותר אך פנימית היא מזבח הקטורת שנמצא בקו ישר מול קודש הקודשים והוא נמצא בתוך ההיכל שבאוהל מועד. יש מוקד שלישי באותו קו מחוץ לאוהל מועד בחצר והוא מזבח החיצון. הוא לא ממש מול קה"ק אלא מוטה קצת מצד שמאלו של הנכנס. ישנו עוד מוקד והוא החוץ – מחוץ לחצר זה העולם החיצון והפתח של החצר עומד

⁶⁶ כדי שמקור החיים לא יתפשט על כל העולם, ותישמר האוטונומיה שה' נתן לעולם. יש רק נציג אחד שניגש למקור החיים כדי לקבל ממנו את ההשפעה של ה'. ובכלל יש לשאול כיצד העולם מתקיים היום ללא עבודת המקדש, הרי איך אנו מקבלים חיים לא יניקה ממקור החיים. וכדברי הגמרא (ברכות נט.): "אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: מיום שחרב בית המקדש לא נראית רגיע בטהרתה, שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם". אלא שהעולם מתקיים מכח שהיה מקדש, ומכח זה שיהיה מקדש.

⁶⁷ ילקו"ש אחרי מות רמז תקעא – "אחיו באל יבא ואין משה באל יבא, או אחיו באל יבא ואין הבנים באל יבא, אמר רבי אלעזר ודין הוא ומה אם מי שנצטוו לבא נצטוו שלא לבא מי שלא נצטוו לבא אינו דין שנצטוו שלא לבא"

מול הפתח של אוהל מועד שכאמור הוא מול פתח קה"ק כך שיש קו מחבר בין העולם החיצוני ביותר למקום הקדוש ביותר. אם מסיטים את היולון של קדש הקדשים ופותחים אל דלתות ההיכל ושער החצר. מי שעומד בהר הזיתים (או בכל מקום אחר שעמד בו המשכן) יכול לראות את קדש הקדשים. קו זה מחבר בין פנימיות החיים לבין חיצוניות החיים. הקו בא מלשון תקווה לתקן את העולם מנפילתו. הנחת היסוד שמאחורי עבודת המקדש היא שהעולם מצוי בנפילה מאז החטא הקדמון ואפילו לפני כן – ההווה נפולה. וכיון שכך יש צורך לרומם את העולם מנפילתו. האפשרות לרומם את העולם מנפילתו היא ע"י שמחזירים את ענפי החיים השונים אל מקור החיים – קדש הקדשים. לכן ביום הכיפורים שאנו רוצים לחזור למקורות ע"מ לטהר את העולם יש צורך בעבודה מיוחדת שמחברת את כל המוקדים יחד. לכן העבודה העיקרית במזבח נעשית כרגיל ויחד עם כך מוסיפים עוד שני שעירים.

ביטול האישיות של הכהן הגדול בקדש הקדשים

(ג) בַּזֹּאת יָבֵא אֶהָרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפָרֹן בֶּן בֶּקֶר לְחֹטָאת וְאֵיל לְעֹלָה: (ד) כְּתִנֶּת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי בַד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵי בַד יִחְגַּר וּבְמַצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרַחֵץ בְּמִים אֶת בְּשָׂרוֹ וּלְבָשֶׁם: (ה) וּמֵאֵת עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים לְחֹטָאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה: (ו) וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת פֶּר הַחֹטָאת אֲנָשׁ לֹו וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ: (ז) וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: הוּא שֵׁם אוֹתָם מִצַּד צִפּוֹן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא עוֹמֵד עַל הַצִּיר שְׁמוּבִיל לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. (ח) וְנָתַן אֶהָרֶן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גֹּרְלוֹת גֹּרֶל אֶחָד לַה' וְגֹרֶל אֶחָד לְעֹזָאֵל: (ט) וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל לַה' וְעָשָׂהוּ חֹטָאת: הַכוֹוֹנָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ אֵת כָּל הַפְּעוּלוֹת הַרְגִילוֹת שֶׁל קֶרֶבֶן חֹטָאת. וְנִקְרָא שְׁעִיר הַנְּעֻשָׂה בַּפְּנִים. דְּמוֹ שֶׁל שְׁעִיר זֶה בַּמְּקוֹם לְהִשְׁפֹּךְ כּוֹלוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ חֶלֶק מִמֶּנּוּ יוֹכַס פְּנִימָה לְמִזְבֵּחַ הַקְּטוֹרֶת, הַפְּרוּכָת, וְהַכְּפוֹרֶת בַּתוֹךְ קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. הַשְּׁעִיר הַרְאִשׁוֹן מִחֹבֵר אֶת הַקּוֹדֶשׁ הַחִיצוֹן לַפְּנִימִי – אֵת עֲבוֹדַת הַקּוֹדֶשׁ הַרְגִיל וּמִקְרָבָה לַפְּנִים. (י) וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל לְעֹזָאֵל יַעֲמִיד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאֵל הַמְּדַבְּרָה: יִשְׁלַחוּ אוֹתוֹ אֶל הַחוּץ, שֵׁם יֵשׁ הַרְבֵּה אֲכַזְרִיּוֹת, רַע וְטוֹמָאָה. מֵאוֹתָה נִקּוּדָה שְׂאִלְיָה שׁוֹלְחִים אֶל הַקּוֹדֶשׁ הַיּוֹתֵר עֲלִיוֹן גַּם שׁוֹלְחִים אֶת הַמְּקוֹם הַיּוֹתֵר טָמֵא - פְּרָאִי. מְקוֹם שֶׁל צוּקִים אִימִתְנִיִּים (לִכְּן גַּם צוֹרֵת הַמִּיתָה שֶׁלּוֹ הִיא אֲכַזְרִיּוֹת). בַּעוֹלָם יֵשׁ כּוֹחוֹת פְּרָאִיִּים שֶׁצּוּקִים לְפָרְנֶסָה וּבִכֵּךְ אֵנּוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֵת חֶלְקָם וְאֵם הֵם מְנִיחִים לָנו⁶⁸. אִם כֵּן לְסִיכּוֹם יֵשׁ קוֹ עֲנֵק שֶׁל רֹחֲנִיּוֹת מִקֵּה"ק וְעַד הַמְּדַבֵּר שֶׁהוּא כּוֹלוֹ לִפְנֵי ה'. לִכֵּן עֵיצוּמוֹ שֶׁל יוֹם מִכְּפָר – כְּלוֹמֵר חֲזַרְתָּנוּ אֶל עֲצִמְיוֹתָנוּ. יוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא הַיּוֹם שֶׁבּוֹ נִתְּנוּ הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים, לְאַחַר שֶׁה' סִלַּח לָנוּ עַל חֹטָא הַעֵגֶל. לִכֵּן לְאַחַר שֶׁנִּשְׁלַח הַשְּׁעִיר לְעֹזָאֵל הַכֵּהֵן הַגְּדוֹל קוֹרָא בַּתּוֹרָה. יֵשׁ לְעֵמוּד עַל טִיב הַגּוֹרֶל. דֶּרֶךְ הַפְּעוּלָה שֶׁל הַגּוֹרֶל הִיא הַאֲקֵרָאוּת, אִין בּוֹ סִיבָה הַכְּרַחֲתִית אֲלֵא הַסְּתַבְּרוּת. דּוּקָא בַּעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים אֵנּוּ מִשְׂאִירִים אֶת הַקְּרֶבֶן בִּיַּדִּי הַאֲקֵרָאוּת, וְלֹא בִּימֵים אַחֵרִים. זֶה מִלְּמַד שֶׁהַאֲקֵרָאוּת קְשׁוּרָה לַיּוֹם הַכִּיפּוּרִים. אֵת הַגּוֹרֶל מִצְאָנוּ גַּם בַּסֵּפֶר יְהוֹשֻׁעַ שֶׁמִּחְלָקִים אֶת הָאָרֶץ בַּגּוֹרֶל, וּבִמְעִילָה שֶׁל עֵבֶן. בַּחֲג

⁶⁸ יש בכך קושי תיאולוגי, וכי חדר שריד אלילי למקום מקדשנו? הרי זביחה היא רק לה', וכיצד יש כאן כח שאנו פונים אליו והוא מחוץ לה? רס"ג מסביר שעזאזל זה מקום ולא אישיות. אך לפי זה היה צריך לומר ששעיר אחד למקדש ושעיר אחד לעזאזל ולא שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאזל. נראה שהתשובה לכך היא שהקב"ה הוא זה שציווה לשלוח את השעיר לעזאזל וזה מוכיח שגם עזאזל הוא ביד ה'. כתוב במשלי (כה, כא-כב): "אם רָעַב שֶׁנֶּאֱרָף הָאֶכְלָהוּ לֶחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם: כִּי גִחְלִים אֶתָּה חֲתָה עַל רֵאשׁוֹ וְה' יִשְׁלַם לָךְ". כשאתה מאכיל את אויבך אתה בעצם מוכיח לו שהוא בא מִכַּחַךְ וְאִין לוֹ עֲצִמְיוֹת. הַבִּיטוּי סְטֵרָא אַחֲרָא פִּי' צַד אַחַר שֶׁל ה'. בְּיוֹם כִּיפּוּרִים אֵנּוּ מֵרָאִים שֶׁהֵכָח הַזֶּה מִקְבֵּל אֵת כּוּחוֹ מֵה'. כֵּל הַשְּׁנָה הוּא מִשְׁחָק אֵת הַתְּפִקִיד שֶׁלּוֹ בַּעוֹלָם שֶׁזֶה הַלְּיוֹת הַאִיּוֹב, וּבְיוֹם הַכִּיפּוּרִים יֵשׁ עֵדוֹת לִכֵּךְ שֶׁהוּא פּוֹעֵל שֶׁל ה' וְלֹא יוֹתֵר. אַחֲרַת אִם לֹא נִפְרַס אֹתוֹ אֵנּוּ עוֹלָיִם לְחֻשׁוֹב ח"ו שֶׁהוּא אֵלוֹהַ. אִיּוֹב הִיא מִקְרִיב רַק עוֹלוֹת וְלֹא שְׁלָמִים, כְּלוֹמֵר הוּא לֹא נִהְנֶה כָּל מִהַקְּרֶבֶן. לִכֵּן הַיִּצֵר הֵרַע בֵּא וְתַבַּע אֵת חֶלְקוֹ. בַּעֲצֵם אִיּוֹב לֹא שִׁלַּח אֵת הַשְּׁעִיר לְעֹזָאֵל. וּבְכָלל זֶה כָּל חִינּוּכֵי אִי אֲפִשֶׁר לֹא לִתֵּת לִיצֵר הֵרַע אֵת חֶלְקוֹ. לִכֵּן בַּגְּמָרָא (קִידוּשִׁין פֶּא). מוּבָא: "אִמֵר אֲבִין: סִקְבָא דְשֵׁתָא – רִיגָלָא". כְּלוֹמֵר הַרְקִבּוֹן שֶׁל הַשְּׁנָה הִיא דְרֵשֶׁת הַרְגֵל שֶׁל הַרְבֵּ כִי אֵז הִיוּ הַגְּבָרִים וְהַנְּשִׁים יוֹצִאִים וּבָאִים לְיַדִּי קְלוֹת רֵאשׁ (רש"י שם). אֲלֵא שֶׁאֵז עוֹלָה הַשְּׂאֵלָה מְדוּעַ לֹא גִרְמוּ לִכֵּךְ שֶׁתְּהִיָּה הַפְּרָדָה וְלֹא יוֹכְלוּ לְהַפְּגֵשׁ, אוֹ מְדוּעַ לֹא בִטְלוּ אֵת הַדְּרֵשָׁה? אֲלֵא הַרְבַּנִּים יַדְעוּ שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה מְקוֹם לְדַבֵּר הַזֶּה, זֶה יִתְנַקֵּם בְּדַבֵּר יוֹתֵר גְּדוֹל. מַעֲרַכַת לֹא יוֹכְלוּ לְהִיּוֹת "טְהוּרָה עַד הַסּוּף", זֶה מְנוּגַד לְאַמּוֹנָה הָאֲחַדוּתִית שֶׁגַם יִצֵר הֵרַע צָרִיךְ אֵת הַמְּקוֹם שֶׁלּוֹ אֲלֵא שֶׁזֶה צָרִיךְ לְהִיּוֹת בַּחֲכָמָה.

הפורים בו הגורל נקרא פור בפרסית. שם נאמר "פור הוא הגורל" (אסתר ג, ז) ה"א הידיעה כי אנו מכירים את הגורל מיום הכיפורים. האקראיות קרוב למושג אחר ולא זהה לו – מקריות. אנו רגילים לומר שלתלות דבר במקרה, זה כפירה. יש שני השקפות בעולם: אחת שתולה הכל בהשגחה והשנייה שתולה הכל במקרה. אלא ששאלה זו לא קשורה לכיצד העולם מתפקד. האם הוא מתפקד בסיבתיות או באקראיות. האקראיות או הסיבתיות אינם השקפת עולם אלא דרך פעולה. אקראיות זה דבר שלא מוכרח ע"י שום גורם⁶⁹. סיבתיות היא פעולה הגורמת לתוצאה. זה כלל לא משנה אם הקב"ה משגיח על העולם דרך האקראיות או דרך הסיבתיות. יש מקום לומר שההשגחה דרך האקראיות גדולה יותר, הגורל איננו סיבתי ודווקא שם מתגלה ההשגחה בכל עליונותה⁷⁰, לעומת ההשגחה הסיבתית שהיא קבועה מששת ימי בראשית או ע"י נס. דרכי הפעולה אינן סימטריות לשאלה אם יש השגחה או מקריות. המאמין שיש השגחה יאמין שההשגחה יכולה להיות גם באקראיות. והמאמין במקרה יכול לטעון זאת גם כלפי הסיבתיות. ביום הכיפורים אנו רוצים לחזור לשורש החיים בו יש רצון חפשי ולכן מטילים גורל. (יא) וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ: (יב) וְלִקַּח מֵלֶא הַמִּחְתָּה גָחְלִי אֲשֶׁר מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלֶּפְנֵי ה' וּמֵלֶא חֲפָנָיו קִטְרֶת סַמִּים דָּקָה וְהִבִּיא מִבַּיִת לַפְּרֹכֶת: מִפֶּסֶל ג' בְּכָל פְּעוּלָה אֲהָרֶן מִזְכֹּר, וְאִילוּ מִכָּאן שְׁמוֹ מוֹשֵׁמֵט, וּמִדְּבָרִים עֲלִיוֹ לֵלָא שְׁמוֹ. (יג) וְנָתַן אֶת הַקִּטְרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה' וְכִסָּה עֲנַן הַקִּטְרֶת אֶת הַכִּפְרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת: אֲהָרֶן מִבִּיא אֶת הַקִּטְרֶת לִפְנֵי וּלְפָנָיו הַכִּפְרֶת יִזֶּה שְׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: (טו) וְשָׁחַט אֶת שְׁעִיר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לָעֵם וְהִבִּיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִבַּיִת לַפְּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפֶּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל הַכִּפְרֶת וְלִפְנֵי הַכִּפְרֶת: (טז) וְכִפֹּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֶּׁכֶן אֶתֶם בְּתוֹךְ טְמֵאתֶם: (יז) וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכִפֹּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֵאתוֹ וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל קֹהֶל יִשְׂרָאֵל: אוהל מועד כולל בתוכו את הקדש ואת קדש הקדשים. פס' זה מעורר שאלה. מה הכוונה שכל אדם⁷¹ לא יהיה, הרי שהכהן הגדול בעצמו שהוא אדם נמצא שם. אלא שהכהן בטל למקום, הוא כבר לא נחשב אדם. הוא נמצא במקוה של קדש הקדשים, ונחשב כמו עובר – יש ביטול לזהות האישי שלו וכמו שעובר הוא חלק מירך אמו. רק ביטול היש של הכהן הגדול באופן מוחלט מאפשר חיבור גמור למקור החיים. החיבור של נשמת אהרן עם מקור החיים הוא מפתח מאוד, ויש סכנה שהוא לא ירצה לצאת. לכן הזוהר מובא שהיו קושרים לו חבל לרגלו כדי להזכיר את עולם הזה. כלומר שהוא יחשוב על טובת הכלל שעליו להביא את השפע לעולם ולא להישאר שם. ולכן יציאתו של הכהן הגדול גדולה מכניסתו⁷². (יח) וַיֵּצֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֹּר עָלָיו וְלִקַּח מִדָּם הַפֶּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (יט) וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שְׁבַע פְּעָמִים וְטָהַר וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כ) וְכִלָּה מִכִּפֹּר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת הַשְּׁעִיר הַחֵי: רק לאחר שסיים את כל העבודה ויצא חוזר לו שמו - (כא) וְסָמַךְ אֶהָרֶן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו

⁶⁹ עד תחילת המאה ה-20 שכל התופעות מוכרחות (דטרמיניזם), לאחר מכן פותחה תיאוריית הכאוס לפיה מקובל לומר שישנן תופעות שאינן סיבתיות ומתרחשות ללא כל גורם מכריח (אי-דטרמיניזם). ישנו משפט האי ודאות של אייזנברג שלפיו א"א לקבוע מקומו של אלקטרון בזמן נתון. כלומר יש לנו מציאות בחומר ברמת המיקרו שמתנהג באופן אקראי. לדוג' אפשר לדעת כמה טיפות גשם יש בענן, אך א"א לדעת מה יהיה המסלול של כל טיפה באופן מוכרח.

⁷⁰ הבחירה החופשית היא דוגמא לכך, אין בה הכרח סיבתי, אלא אדרבא היא נתונה לדרך הפעולה של הגורל.

⁷¹ יש לשאול מדוע כתוב "וכל אדם" ולא "וכל איש". השם אדם הוא שם כולל והשם איש הוא שם פרטי. כל אדם הוא אדם אך לא כל אדם הוא איש. האיש הוא מעלה יותר גבוהה שלא כוללת את כל בני האדם. ואז היינו חושבים שאנשים פשוטים יכולים להיכנס. יש קושי מסוים בכל שהכרובים הם פני אדם ובכל זאת נמצאים בקודש הקודשים. ועוד שכשהכהן היה נכנס הזוהר אומר שהכהן היה שומע אותם מדברים.

⁷² ולכן כל הפיוטים שלנו "מה נהדר כהן גדול בצאתו מן הקדש". המקור הראשון לתיאור הכהן הגדול ביציאה מקדש הקדשים מובא בספר בן סירא שהתרחש מאוד מכך שראה את שמעון הצדיק יוצא מקודש הקודשים.

יָדְיוֹ עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחַי וְהַתְּנֻדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה :

שעיר לעזאזל

(כב) וְנָשָׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֹנֹתֵם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר: ארץ גזרה, זה מקום מלא בצוקים - בהרי יהודה ליד מכמש. (כג) וּבָא אֶהָרֶן אֶל אֶהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְכָפַר בְּבָאֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם: משמע שאהרן פושט את בגדיו באהל מועד, אם כן הוא עומד עירום, וכיצד הוא זאת שם? לכן חז"ל דרשו שמקרא זה איננו במקומו, אלא הוא בא לקחת את הכף והמחתה שהאיר בבוקר כשהקטיר בקה"ק. כלומר בפעם הראשונה נכנס בשביל להביא את הקטורת, פעם שניה דם הפר פעם שלישית דם השעיר, ובפעם הרביעית כדי להביא כף ומחתה! והרי זו בעיה טכנית בלבד ולא עבודה, מדוע יש להיכנס לקה"ק סתם ככה? אלא כדי שתהיה כניסה לאחר השילוח של השעיר לעזאזל, כי רוצים לחבר את מה שנעשה שם לקה"ק. וכל זמן שהוא לא שאב קדושה מספקת הוא לא יכול לשלח את השעיר בלי להתלכלך. (כד) וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמִקְוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשָׂה אֶת עֲלָתוֹ וְאֶת עֲלֵת הָעֵם וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעָם: (כה) וְאֶת חֶלֶב הַחֹטָאת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ: (כו) וְהִמְשַׁלַּח אֶת הַשְּׁעִיר לְעִזָּאזֵל יַכְבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרָיו כֵּן יָבֹא אֶל הַמִּחְנָה: (כז) וְאֶת פֶּר הַחֹטָאת וְאֶת שְׁעִיר הַחֹטָאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל מְחוּץ לַמִּחְנָה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עֲרֹתָם וְאֶת בְּשָׂרָם וְאֶת פְּרִשָׁם: (כח) וְהִשְׂרֹף אֹתָם יַכְבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרָיו כֵּן יָבֹא אֶל הַמִּחְנָה :

הכניסה לקדש הקדשים לדורות

(כט) וְהִיְתָה לָכֶם לְחֻקֵּי עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ תִּעֲנֶנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלֹאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזָרָח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: עד כאן היה משמע שזה פשוט הדרך של אהרן להכנס לקה"ק בצורה נכונה. אלא שלדורות זה יהיה ממוסד רק ביום אחד בשנה ביום הכיפורים. אלא שאהרן עשה זאת מתי שרצה להיכנס, בהנגדה לבניו שעשו זאת בצורה חופשית וללא ההכנה הזו. (ל) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יַכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ: (לא) שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן הִיא לָכֶם וְעֵנִיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקֵּי עוֹלָם: (לב) וְכַפֵּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִמָּשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֹא אֶת יָדָיו לְכַהֵן תַּחַת אָבָיו וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדֵי הַבְּדָ בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ: (לג) וְכַפֵּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֶהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יַכְפֹּר וְעַל הַפְּהִינִים וְעַל כָּל עֵם הַקֹּהֵל יַכְפֹּר: (לד) וְהִיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקֵּי עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה פ:

שחוטי חוץ – לשעה ולדורות

בפרק הקודם למדנו שיש פניה אל כח שהוא מחוץ למקדש, וזה מביא לסכנה שנשאב בדרך של עבודה אל הכוחות שמחוץ למקדש. כלומר סדקנו בהוראת שעה את האיסור לעבודה בחוץ, וכעת התורה מגדירה בדיוק את האיסור. (יז, א) וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל אֶהָרֶן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: (ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּחְנָה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מְחוּץ לַמִּחְנָה: אדם שרוצה לאכול בשר ולא להביא קרבן עובר על איסור (ד) וְאֶל פֶּתַח אֶהֶל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ לְהַקְרִיב קֶרְבָּן לֵה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָם שְׂפָף וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ: כשהבמה נשחטת שלא לשם קרבן אזי שפיכת דמי נחשב לרצח. אמנם רש"י אומר שמדובר על מוקדשים ולא על בשר תאוה. אלא שרש"י אומר את דבריו לאחר שהוא כבר מכיר את ספר דברים שם ניתר בשר תאוה. אבל יש גם משמעות לפס' מצד עצמם בזמן שבו הם נתנו. לכן יש הבדל בין לאותה שעה ולדורות. (ה) לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת

זבִּחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל פְּנֵי הַשֹּׁדֶה וְהִבִּיאֵם לֵה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַפֶּהן וְזָבְחוּ זֹבְחֵי שְׁלָמִים לֵה' אוֹתָם: (ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחֹחַ לֵה': (ז) וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זֹבְחֵיהֶם לְשִׁעִירֵם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֲקַת עוֹלָם תְּהִיָּה זֹאת לָהֶם לְדוֹרָתָם: הַסִּיבָה לַכֹּךְ שֶׁבִשְׂר תֵּאוּוה נֹאסֵר בְּאוֹתוֹ דוֹר, מֵהַחֲשָׁשׁ שִׁזְבָּחוּ לְשִׁעִירֵם שֶׁעַל פְּנֵי הַשֹּׁדֶה. הַחֲשָׁשׁ הוּא שֶׁהֵם יִזְבְּחוּ לְשִׁדִּים שֶׁגַם כֵּן נִקְרְאוּ שִׁעִירֵם⁷³. זֹאת מִשׁוֹם שֶׁלֹּאחַר שֶׁנִּשְׁלַח הַשִּׁעִיר לְעִזְאֵזֶל, יִיתְכַּן וְהַתְּפִתְחָה בִּנְפֶשׁ שֶׁל דוֹר הַמְּדַבֵּר הַאֲפֻשְׁרוֹת הַזֹּאת. לִכֵּן הַתּוֹרָה אִסְרָה סֵתֵם זִבְיָחָה עַל פְּנֵי הַשֹּׁדֶה. וּמִכִּיוּן שֶׁהַתּוֹדָעָה הִיא כ"כ מִקְדָּשִׁית לֹא יִיתְכַּן שֶׁאִדָּם יִזְבַּח סֵתֵם, וְכִדִּי שֶׁלֹּא יִזְבַּח לְשִׁדִּים הִיא צָרִיךְ לִמְנוַע מִמֶּנּוּ. (ח) וְאַלְהֵם תֹּאמְרוּ אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר אֲשֶׁר יִגְוֹר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֲלָה אוֹ זָבַח: (ט) וְאַל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיָצְנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לֵה' וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִעַמּוֹ: פֶּס' אֵלֶּה מֵתֹאֲרִים אֶת אִיסוֹר הַזִּבְיָחָה שֶׁל קֶרֶבֶן (לִפְנֵי כֵּן זֶה הִיָּה כֹל בֶּשֶׂר, וּמוֹקְדָּשִׁים לְדוֹרוֹת) מִחוּץ לְמִקְדָּשׁ בְּחִיּוֹב כֵּרֵת. רֵאִינוּ שֶׁהַסִּיבָה הִיא לְהַצִּיל אוֹתָנוּ מִלְּשִׁחוֹט לְעַבּוּדָה זֶרָה. וְכֵן הִיָּתְיָה סִיבָה מוֹסְרִית שֶׁזֶה נִחְשָׁב לְרִצְחָן⁷⁴. לְפִי זֶה נִרְאָה שֶׁעֲמַדַּת הַתּוֹרָה הִיא שֶׁאֵין לְהַרוֹג בְּעַלֵּי חַיִּים, וּמִדּוֹעַ הִיא מֵתִירָה זֹאת בְּקֶרֶבֶן? הַנִּיגוּד בֵּין הַתּוֹעֵבָה לְחִיּוֹב הוּא דָּבָר תְּמוּהָ הַדּוֹרֶשׁ הַסֵּבֵר. הַהִסְבֵּר הוּא שֶׁשְּׁפִיכוֹת דָּמִים הוּא מָה שֶׁבֵּא לְגַדּוֹעַ אֶת הַחַיִּים, אוֹלָם קֶרֶבֶן הוּא הַעֲלֵאת הַחַיִּים. אֲשֶׁרִי הַבְּהֵמָה שֶׁזִּכְתָּה לְהִיּוֹת קֶרֶבֶן, חַיִּיהָ כַּעַת מֵתַעֲלִים. אֲךָ הַבְּהֵמָה שֶׁנֹּאכְלָה שֶׁלֹּא ע"י קֶרֶבֶן – לֹא זִכְתָּה לְעִילּוֹי וּמִמִּילָא אֵין זְכוֹת מוֹסְרִית לְאָדָם לְאֹכְלָה. וְהַסְפִּיקָה לְתוֹרָה אֲפֻשְׁרוֹת אַחַת כִּדִּי לְהַסְבִּיר אֶת הָעֶרֶךְ הַזֶּה, וְלִכֵּן הַתִּירָה בֶּשֶׂר נִחִירָה (חֻלוֹן יז). אוֹ בֶּשֶׂר שֶׁלֹּא עוֹלָה לְמִזְבֵּחַ.

אִיסוֹר אֲכִילַת דָּם

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְנִתְתִּי פָּנָי בְּנֶפֶשׁ הָאֲכִילַת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּה: (יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאֵנִי נִתְתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנֶפֶשׁ יְכַפֵּר: (יב) עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם וְהִגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם: הַתּוֹרָה אוֹסֵרֶת אֶת אֲכִילַת הָאָדָם אַחֲרֵי אִיסוֹר שְׁחוּטֵי חוּץ. אִיסוֹר זֶה הוּא בְּמִדְבַר וּלְדוֹרוֹת. הַדָּם שִׁיךְ לְמִקְדָּשׁ, וְלִכֵּן אִסוֹר לְאֹכֹל אוֹתוֹ בְּחוּץ. הַנֶּפֶשׁ - הַחַיּוֹת נִמְצָאֵת בְּדָם, וְהִיא מִשְׁמַשֶּׁת בְּמִקְדָּשׁ לְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם. דָּם דְּגָיִם וְחֻגְבִּים שִׁישׁ בֵּהֶם פְּחוֹת חַיּוֹת, הַתּוֹרָה הַתִּירָה.

כִּיסוּי הַדָּם

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יִצוֹד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפְפוּ אֶת דָּמוֹ וְכִסְּהוּ בְּעֶפֶר: (יד) כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנֶפֶשׁוֹ הוּא וְאִמְרוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא כָּל אֲכִלּוֹי יְכַרְתִּי: הַתּוֹרָה מְצוּוֹה שֶׁכֹּאשֶׁר אָדָם צָד חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁאוֹתָם מוֹתֵר לְאֹכֹל, בְּנִיגוּד לְבִהֲמוֹת שֶׁאִסוֹר לְאֹכְלָם אִם הוֹקֵרְבוּ כְּקֶרֶבֶן, עַלֵּיו לְכַסּוֹת אֶת דָּמָם. מִשְׁמַע מֵהַפֶּס' שֶׁהַכִּיסוּי מֵטֵרֵתוֹ שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ אֶת הַדָּם, וְאִם כֵּן גַּם בְּבִהֲמָה הִיָּה צָרִיךְ לְצוּוֹת כֵּן, אֲלֵא שִׁישׁ טַעַם נוֹסֵף מוֹסְתֵר כֵּן. הַרְמַב"ם מְסַבֵּיר שֶׁהִיָּה מְנַהֵג אֲצֵל יוֹשְׁבֵי מִדְּבָרוֹת לְחַפּוֹר גּוֹמָא בְּאֲדָמָה, שׁוֹחֲטִים עַל גְּבַה חַיּוֹת וְעוֹפּוֹת וְכִשְׁהִיָּה מִתְמַלֵּא בְּדָם הִיוּ מְזַמְיִנִים אֶת הַשִּׁדִּים כִּדִּי שִׁיעֲשׂוּ רְצוֹנָם. הַתּוֹרָה הַתְּנַגְּדָה לַכֹּךְ וְלִכֵּן אִמְרָה לְכַסּוֹת בְּעֶפֶר, כִּי לְשִׁיטַתָּם שֶׁל הָעוֹבְדֵי ע"ז

⁷³ דְּבָרִים פָּרָק לֵב, יז – "וְזָבְחוּ לְשִׁדִּים לֹא אֵלֶּה אֱלֹהִים לֹא יְדַעוּם חֲדָשִׁים מִקֶּרֶב בָּאוּ לֹא שִׁעִירֵם אֲבִתֵּיכֶם". ר' יְהוֹשֻׁעַ הַנְּגִיד מְסַבֵּיר שֶׁהַנְּטִיָּה לְזָבוּחַ לְשִׁדִּים הִיא נְטִיָּה שֶׁל יוֹשְׁבֵי הַמִּדְּבָרוֹת כִּי מִקוֹמָם שֶׁל הַשִּׁדִּים הוּא בְּמִקוֹמוֹת שׁוֹמְמִים כְּמוֹ הַמִּדְּבָרוֹת. וְלִכֵּן הוּא אוֹמֵר שֶׁלְדוֹרוֹת לֹא הִיָּה צוֹרֵךְ בְּאִיסוֹר גּוֹרֵף זֶה, וְמָה שֶׁנֹּאסֵר זֶה שְׁחִיטַת קְדָשִׁים בְּחוּץ. בְּדוֹמָה לַכֹּךְ מְסַבֵּיר הַרְמַב"ם עַל לֹא לְאֹכֹל עַל הַדָּם, שִׁיּוֹשְׁבֵי הַמִּדְּבָרוֹת הִיוּ עוֹשִׂים גּוֹמָא וְשׁוֹפְכִים שֵׁם אֶת הַדָּם וְהִיוּ מְזַמְיִנִים אֶת הַשִּׁדִּים לְאֹכֹל אִיתָם. בְּתוֹשׁבָה לְיְהוּדֵי תִימָן מְסַבֵּיר ר' יְהוֹשֻׁעַ הַנְּגִיד שֶׁלְדוֹרוֹת מִי שִׁיעֲבוֹר עַל אִיסוֹר זֶה יַעֲבוֹר עַל מַעוֹן וּמְכַשֵּׁף וְלֹא עַל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם.

⁷⁴ הִיָּה אֲפֻשֶׁר לֹאמַר שֶׁפֶס' ה' מְסַבֵּיר אֶת פֶּס' ד' וְאִזּוֹ שֶׁרַק אֶת הַסִּיבָה שֶׁל שְׁחִיטָה לְשִׁדִּים. אֲךָ הַמִּילָה לְמַעַן שֶׁבְּתַחֲלִיל פֶּס' ה' מִשְׁמַעוֹתָה תּוֹצֵאָה וְלֹא שֶׁל סִיבָה תְּכִלִּיתִית. וּבְכָל מִקְרָה הַתּוֹסֵפֶת שֶׁל הַמִּילִים "דָּם שִׁפְךָ" מֵרָאֵה שִׁישׁ כּוֹנֵה שֶׁל הַתּוֹרָה לְהִרְאוֹת שִׁישׁ בְּעִיָּה מוֹסְרִית בְּדָבָר.

אם נפלה חתיכת עפר זה פסל. ולכן התורה אמרה שאדרבא יש לכסות במכוון כדי להראות שאנו פוסלים זאת. הרב קוק אומר שההסבר של הרמב"ם מסביר את משמעות הציווי עבור יוצאי מצרים, אך לפי זה אין לכך משמעות בימינו, כי בימינו התרבות הזו כבר לא קיימת. ומביא טעם עתידי שיש רתיעה משפיכת דמם של בעלי חיים לשם מילוי תאוותו של האדם. לכן התורה התירה זאת אבל אמרה שצריך להוסיף מעשה שמראה שיש בכך בושה. את הבהמה מגדלים בבית לשם כך וחירותה מוגבלת מלכתחילה, לעומת העוף והחיה שהן בעלות חירות במהותן (אצל העופות הכנפיים עוד יותר מסמלים זאת) שכאשר באים לשחוט אותם יש עוד יותר בושה שצריכה להיות מורגשת בלב האדם, כאשר אני בא ונוטל את חירותן.

טומאת נבלה וטרפה

(טו) וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וְטֵרֵפָה בְּאֶזְרָח וּבְגֵר וּכְבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר: (טז) וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבִשְׂרָוֹ לֹא יִרְחֹץ וּנְשָׂא עֹנֹו: פ' נבלה זאת בהמה שלא נשחטה כדון, וטרפה היא בהמה שיש בגופה חיסרון שבוודאי יביא למותה. אכילת נבלה או טרפה מטמאת את האדם, ואסור לו להיכנס למקדש.

איסורי עריות

(יח, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (ג) כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחַקְתִּיהֶם לֹא תִלְכוּ: לכאורה היה צריך להיות כתוב כמעשה המצרים והכנענים ולא כמעשה ארץ מצרים. הרי הארץ היא לא זו שעושה את המעשים! אלא מכאן מתברר שלפי התורה המקום גורם להם להיות כאלה. כלומר בארץ מצרים וארץ כנען יש סגולה להביא למעשים כאלה. ארץ מצרים מצד שפלותה וארץ כנען מצד עליונותה. אלו שני אפשרויות ליפול להתדרדרות המוסרית של האדם. ארץ מצרים היא "כגן ה'"⁷⁵ כלומר היא מקום נפלא שלא חסר בו גשם, שכן יש שם את הנילוס שמשקה ע"י תעלות. דבר זה יוצר מבחינה פסיכולוגית את תרבות הפינוק, אין יוזמה אנושית. בטלה זו מביאה לשעמום וממילא לזימה⁷⁶. מצרים נבראה כדי שעם ישראל יצא ממנה. מצרים היא מקור החיים של הכל ולכן נקראת ערות הארץ – הערוה היא המקום ממנו נולדים ולכן זה מקור החיים אך גם מקור החיים. אם יש יציאה משם זה טהור כי יש בכך חיים והתפתחות, אבל אם זה תוקע זה טמא. בעריות יש שעבוד של האדם למקור חייו⁷⁷. מעלתה של ארץ ישראל היא שהיא החיה שבכל הארצות. כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו. מכיוון שבארץ ישראל יש הרבה כוח, זה עלול לגרום לחטאים יותר גדולים. בתרבות הכנענית היה יחס לכל מה שחזק בטבע, ולכן עבדו להרים למעיינות וכו' ולכן הם הגיעו לשפלות המוסרית הגדולה ביותר באנושות. אם כן ארץ ישראל מהווה סכנה איומה לאדם, ועוד שזה חטא בהיכלו של מלך. המצרים עבדו לבהמות כלומר היה שעבוד ברור לעולם הטבעי הרגיל – אין דמות אדם לאלים שלהם. כי שם הם רואים את רוח החיים. וגם את עצמם הם רואים בתור נחש. מה שאין כן עבודה זרה של כנען שהייתה האדרה של הכוחות האנושיים. לכן עבדו לבעל ולעשתורת במקומות איתנים. הבעל והעשתורת הם דמות אדם אכזרית והוא אחראי על הגשם. הבעל שופך דמים ומגלה עריות כלומר הוא מה שהיצר הרע רוצה לעשות. התורה נקטה דווקא את המצרים והכנענים כי אצלם לא היה שום איסור חברתי, לעומת אומות אחרות שאסרו חלקים מהדברים. (ד) אֶת מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֶת חֻקֵי תִשְׁמְרוּ לְלֶכֶת בְּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֵי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בְהֶם אֲנִי ה': ס

⁷⁵ בסדום היה שילוב של גילוי עריות גם מכח ארץ ישראל, מצד מקומה. וגם מכח ארץ מצרים, מצד דמיונה בהשקיה, ולכן רבתה חטאתם עוד יותר.

⁷⁶ כעין זה החברה המודרנית שמחנכת לפינוק וחוסר מעשה של האדם, שמביאה להרבה זימה.

⁷⁷ הרבה פעמים חטאי העריות נובעים מתסביך אדיפוס, ובאופן נראה תסביך עם ההורים.

משפטים אלו יכולים היו להימצא לכאורה בכל מקום בתורה, שה' מבקש מאיתנו שנקיים את מצוותיו. שני חלקיה הראשונים של הפרשה עוסקים באיסור ע"ז. החלק הראשון זה עבודה יום הכיפורים ששיאה הוא שילוח השעיר לעזאזל – ללמד שאפילו עזאזל הוא בשליטת הבורא – כלומר שלילת העבודה זרה. החלק השני הוא איסור שחוטי חוץ שבא להתנגד לאיסור הע"ז לשעירים ע"פ השדה. אם כן עד כאן למדנו על מלחמה בעבודה זרה. כעת התורה תתעסק בשאר העבירות החמורות: גילוי עריות ושפיכות דמים. כאן גם למדנו שהמצוות נתנו לחיות ולא למות – ולכן פיקוח נפש דוחה חלק מהמצוות. איסורי העריות נותנים אשליה של חיים, ולכן התורה מגלה שאע"פ שזה נראה כמו צמצום חיים, זה באמת מה שמביא חיים. המכנה המשותף הכללי של איסורי עריות שאדם יחפש את בת זוגתו מחוץ למשפחתו, כי החיים באים מתוך התפתחות. בדומה לכך איסור הוצאת שכבת זרע לבטלה⁷⁸ הוא ע"פ העיקרון שבמקום שאדם יאהב את הזולת הוא אוהב את עצמו⁷⁹. המטרה היא להבדיל בין אהבה ליצרים. בחברה המודרנית מקובל לכנות את כל מה ששייך ליצרים בשם אהבה ואז יש הרבה מחלות בחברה⁸⁰. ההבדל הוא שיצרים מדריכים את האדם לדאוג לעצמו, בעוד שהאהבה מנחה את האדם לדאוג לזולתו. כך שאפשר לומר שאלו שני הפכים. ייתכן שסיפוק היצרים בא לשם הענקת האהבה, אך השאלה היא מה מרכז הכובד של האדם. האם בקשת טובת עצמו או טובת זולתו. ברגע שאדם איננו רוצה לפרוץ את המעגל של משפחתו הקרובה הוא הרחיב בקצת את האגואיזם הפרטי שלו. וזה נקרא תועבה – היעדר אהבה. עלולה להתפתח מחשבה שהתורה רואה באופן שלילי את יחסי המין. אך ההפך הוא הנכון, התורה רואה באור חיובי את האהבה.

ערוות האב והאם

(ו) אִישׁ אִישׁ אֵל אֵל כָּל שָׂאֵר בְּשָׂרׁוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֵרְוָה אֲנִי ה' :ס חז"ל דרשו שלא רק החיי אישות אסורים אלא גם מה שקרוב לכך כמו החיבוק והנישוק. והפס' מציין שגם האישה מוזהרת כמו האיש. (ז) עֵרְוַת אָבִיךָ וְעֵרְוַת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֵרְוַתָּהּ :ס ערות אביך הכוונה לאשת אביך, האות ו' במקום 'שהיא'. (ח) עֵרְוַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֵרְוַת אָבִיךָ הוּא :ס בא לרבות לאחר מיתת האב שהיא עדיים אסורה.

איסור האחות

(ט) עֵרְוַת אַחֻותְךָ בֵּת אָבִיךָ או בֵּת אִמְךָ מוֹלְדֵת בֵּית או מוֹלְדֵת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֵרְוַתְךָ :ס ערוות אלו אסורות מצד עצמן ולא רק מכח הנישואים של האב. אצל בן נח רק אחות מאמו אסורה לו, ובישראל כל אחות. אדם יודע שהוא בן אמו כי ראו בוודאות שהוא יצא ממנה, לעומת זה אדם יודע שאביו הוא אביו ע"י חזקה. זה לא דבר גלוי. הקשר בין האדם לאביו הוא קשר ממסדי. המוסכמה החברתית קבעה את הקשר ביניהם. לעומת זאת עם האם הקשר הוא ע"פ הטבע⁸¹. איסורי העריות אצל בן נח

⁷⁸ הרב רמז שאל את הרצי"ה קוק מה לעשות מול פגם הברית וענה לו: "להרבות תורה ואהבה". כי בהוצאת זרע לבטלה האדם רוצה רק בטובת עצמו, ובלימוד תורה ואהבה מלמדים אותו לאהוב את זולתו. פגם הברית הוא שורש איסורי העריות כולם, ולכן מכיוון שדבר זה הוא שורשי ונעלם התורה לא מדברת עליו מצד עליונותו, אא"כ זה חלק מהמקדש שהוא שורש החיים. לא מדובר על הפרשה שיכולה לצאת לאדם בשנתו, שאין בה פגם (מבחינה פיזיולוגית זה ייתכן פעם בחודש). אלא על פעולות יזומות שהאדם עושה. לפעמים הטיפול המרובה בעריות עלול להכשיל, צריך לעשות זאת בחכמה. אחד העקרונות בהלכות צניעות שצריך להצניעם כי אם כל הזמן מדברים על זה, זה גורם למחשבות אסורות ב'היתר'.

⁷⁹ רס"ג באמונות ודעות מסביר שהתורה אסרה להתחתן עם אחות אך שאין משהו אחר היא לא אסרה זאת. ולכן אלו שבתנ"ך שנולדו עם אחיותיהם היו מותרים בהם.

⁸⁰ לכן הקושי של חתונה בחברה המודרנית הוא בולט כי אדם לא מבין מדוע להתחתן אם הוא יכול לקבל את כל ההנאות בלי לתת כלום.

⁸¹ קשה מכך שאצל בכורי מצרים מתו הבכורים מהאבא, ועוד קשה מתוס' סוטה ג. שמוכיחים שלענין יוחסים הולכים בגוים אחר האב.

נקבעים ע"פ הטבע⁸². ואצל ישראל ע"פ הקדושה שהיא גם נסתרת⁸³. האחיינית היא המשך החיים ולכן היא המותרת והדודה אסורה. רש"י מסביר שמולדת חוץ הכוונה גם לאחות ממזרת.

ערוות שקשורות בהמשך

(י) עָרוֹת בֵּת בִּנְיָ אוֹ בֵּת בְּתָרָה לֹא תִגְלַה עָרוֹתָן כִּי עָרוֹתָהּ הִנֵּה: סי יש לנו כלל שאין מזהירין מן הדין, ולכן גם אם נלמד איסור בתו מקל וחומר מבת בתו יש לנו בעיה. הרמב"ם מונה את איסור הבת בתור אחת מתרי"ג מצוות אע"פ שאין לזה פסוק. זה מוכיח שדאורייתא ודרבנן זה לא לפי מה שכתוב או לא, אלא דאורייתא זה מה שה' ציוה ישירות וברבנן זה ציווי לא ישיר. ותפקידה של המסורת הוא להעביר זאת. (יא) עָרוֹת בֵּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ אַחֲוָתָהּ הוּא לֹא תִגְלַה עָרוֹתָהּ: סי (יב) עָרוֹת אַחֲוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלַה שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא: סי (יג) עָרוֹת אַחֲוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלַה כִּי שְׂאֵר אִמְךָ הוּא: סי (יד) עָרוֹת אַחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלַה אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דָּדְתָךְ הוּא: סי לאדם אסור לקחת את דודתו (בפס' שלנו החידוש הוא שאשת הדוד נקראת ג"כ דודה), אך את אחייניתו כן ועוד שזה אפילו מצווה של גמילות חסד. כי יש גם ערך במציאת זיווג במשפחה⁸⁴. (טו) עָרוֹת כְּלָתְךָ לֹא תִגְלַה אִשְׁתְּ בִּנְיָ הוּא לֹא תִגְלַה עָרוֹתָהּ: סי (טז) עָרוֹת אִשְׁתְּ אַחִיךָ לֹא תִגְלַה עָרוֹת אַחִיךָ הוּא: סי (יז) עָרוֹת אִשָּׁה וּבְתָרָה לֹא תִגְלַה אֶת בֵּת בִּנְיָ וְאֶת בֵּת בְּתָרָה לֹא תִקַּח לְגִלוֹת עָרוֹתָהּ שְׂאֵרָה הִנֵּה זָמָה הוּא: פס' זה לכאורה אוסר את הבת – "אישה וביתה". וזה בא לומר שאין מקור לביתו מאנוסתו.

איסור אחיות

(יח) וְאִשָּׁה אֶל אַחֲוָתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרָר לְגִלוֹת עָרוֹתָהּ עֲלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: כלומר בחייה יש איסור אבל לאחר מותה מותרת. זה מזכיר את העריות של היבום. כלומר כמו שאיש שמת ללא ילדים אחיו נושא את האישה, מעין זה יש באישה ואחותה. אך זה לא מצוין בתור מצווה כי כשאישה מתחתנת עם בעלה היא מתקשרת גם למשפחתו, אך הפוך לא. יעקב אבינו נשא שתי אחיות וזה הטעם לאיסור אחיות. כלומר התורה הסיקה לקח ממה שקרה ליעקב שיש לאסור זאת⁸⁵.

איסור נידה

(יט) וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלוֹת עָרוֹתָהּ: יש לברר מה הקשר הענייני לפס' הקודם שדיבר על אחות אישה. שם למדנו שאם אשתו של אדם מתה - הוא מותר באחותה. כלומר זהו איסור שאינו נצחי. גם איסור נידה הוא לא איסור נצחי⁸⁶. כאן התורה מחדשת, שגם אסור לקרב. כי בשאר עריות זה ברור, אולם באשתו היה צריך לומר זאת.

⁸² איסור כלאים לגויים צריך בירור מבחינת פרטיו. בישראל היה דיון על האתרוגים המורכבים, שאחד הטענות לפסילתו הוא משום שנעשתה בו עבירה של כלאים. ויש שרצו להתיר בגוי, אך גם בגוי נאסר כלאים. הרב קוק אומר שלא ברור שאתרוג ולימון הם כלאים בגוי. לפי ההלכה הם שונים כי יש להם טעם שונה ועלים שונים. אך לפי חכמי הבוטניקה שניהם שייכים לפירות ההדר. ומכיוון שאצלנו ההגדרות הם אבסולוטיות מצד הל"מ, אצל הגויים הפרטים יהיו ע"פ הטבע.

⁸³ היחוס של היהודי לאומתו נקבע ע"פ האם, אם מלשון אומה, כי האומה היא טבעית לאדם.

⁸⁴ ע"פ העיקרון שלמדנו שהתורה מקדמת כמה ערכים, ע"י היתר של דבר מסוים ואיסור של דבר אחר. כמו איסור אכילת דם והיתרו על המזבח.

⁸⁵ ובתירוץ השאלה שהרי אבותינו קיימות את התורה. בזוהר (כי תצא רפא:) מובא שיעקב נשא את רחל וישראל את לאה. כלומר מה שאבותינו קיימו את התורה זה מצד נשמתם. הרמב"ן אומר שהאבות קיימו רק בא"י ולא בחו"ל ששם זה רק לשם הציבי לך ציונים. ולכן כשהגיעה לארץ רחל מתה.

⁸⁶ כעין זה בפרשת קדושים (כ, כא) "אשת אחיו נידה היא" – כלומר אשת אחיו אסורה לו, אבל זה יכול להשתנות (במידה ואחיו מת ללא ילדים). כלומר איסור נידה משמעו איסור זמני.

(ב) וְאֵל אִשְׁתְּ עַמִּיתְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכֵבְתְךָ לְזָרַע לְטַמְאָהּ בָּהּ: כֹּאן אֵין אִיסוּר מִצַּד הַקְּרֵבָה, אֲלֵא מִצַּד שֶׁהִיא אִשְׁתְּ אִישׁ. אֲצֵל בְּנֵי נַח אִשְׁתְּ אִישׁ הִיא בְּכֻלָּל אִיסוּר גַּזְל. (כא) וּמִזְרַעְךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמִלְכָּךָ וְלֹא תַחֲלַל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה': לְכַאוּרָה לֹא בְרוּר מֵה עֵינֵן פֶּס' זֶה לְאִיסוּרֵי עֵרִיּוֹת. הֵרִי הוּא מְדַבֵּר עַל עֲבוּדָה זָרָה. יֵשׁ כֹּאן קֶשֶׁר נִסְתֵּר, יִיתְכֵן שֶׁהַכְּתוּב רִמַּז כֹּאן לְאִיסוּר גּוֹיָה⁸⁷. כְּלוּמֵר לֹא לְהוֹצִיא אֶת הַזָּרַע מִחוּץ לְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל. הִיוּ שְׁנֵי אוֹפְנִים לְעֲבוּד אֶת הַמוֹלֵךְ. הָעֵבֶרֶת יִלְדִים בְּאִשׁ לְשֵׁרֶפֶס, אוֹ שְׁמַעֲבִירִים אוֹתָם בֵּין הַלְּהַבּוֹת⁸⁸. (כב) וְאֶת זָכָר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא: הַבִּיטוּי תוֹעֵבָה מוֹפִיעָה כֹּאן לְרַאשׁוֹנָה. וּרְק בְּהַמְשָׁךְ הַתּוֹרָה תִּכְנֶה אֶת כֹּל אִיסוּרֵי הָעֵרִיּוֹת תוֹעֵבוֹת. מִשְׁמַעוֹת הַבִּיטוּי תוֹעֵבָה: תוֹעָה אֶתָּה בֵּה⁸⁹. חִיִּי הַמִּין נוֹגְעִים בְּעַצְמוֹת הַחַיִּים שֶׁל הָאָדָם, אִם שֵׁם יֵשׁ הַתְּהַפְכוֹת שֶׁל הַכִּיּוּן, אִזּ יֵשׁ הַתְּהַפְכוֹת שֶׁל כָּל עֲרֻכֵי הַמוֹסֵר יוֹחַד. וְאִזּ כּוֹלֵל הַגְּדֻרוֹת הַטּוֹב וְהָרַע מִתְמוֹטְטוֹת⁹⁰. (כג) וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכֵבְתְךָ לְטַמְאָהּ בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לְפָנֶיךָ בְּהֵמָה לְרִבְעָה תִּבָּל הוּא: כַּעַת יֵשׁ אִיסוּר שֶׁהוּא בְּכֻלָּל מִחוּץ לְתַחֲוֹם הָאֲנוּשִׁי. רִש"י מְסַבֵּיר שֶׁתְּבַל זֶה עֲרֻבּוֹב בֵּין זָרַע אָדָם לְזָרַע בְּהֵמָה וְהוּא לֹא רְצוּי. (כד) אֵל תִּטְמָאוּ בְּכָל אֱלֹהִים כִּי בְּכָל אֱלֹהִים נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנִיכֶם: יֵשׁ כֹּאן קוּשֵׁי הַלְּכֵתִי. אִמְרָנוּ שֶׁאִיסוּרֵי עֵרִיּוֹת אֵינָם זֵהִים בִּישְׂרָאֵל וּבְגוֹיִם. וְלִכֵּן נִרְאָה שֶׁהַכּוֹוֹנָה לְכֻלָּל. בְּכֹל אוֹפֵן אֲנוּ מוֹצִאִים כְּמָה הָעַם שִׁישֵׁב לְפָנֶיךָ בְּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא מוֹשַׁחַת. (כה) וְתִטְמָא הָאֶרֶץ וְאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וְתִקָּא הָאֶרֶץ אֶת יִשְׁבֵּיהָ: הַהִקָּאָה הִיא מִהִקִּיבָה. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָאָה ע"י הַמְּרַגְלִים אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֵיהָ. בְּדֶרֶךְ כָּל הַיּוֹשְׁבִים אוֹכֵלִים אֶת הָאֶרֶץ⁹¹, אִפְשֵׁר לְהַסְבִּיר זֹאת ע"י שֶׁהָאָדָמָה הוֹפְכַת לְהִיּוֹת צוּמָח, הַצּוּמָח נֹאכֵל ע"י הַחַיִּי וּמִתְעַלָּה, וְכִשֶׁהָאָדָם אוֹכֵל אֶת הַחַיִּי, הַחַיִּי מִתְעַלָּה. כְּשֶׁאוֹמְרִים אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֵיהָ הַכּוֹוֹנָה הִיא שְׁאוּפֵי הָאָדָם נִקְבַע ע"י הָאֶרֶץ. כְּלוּמֵר יֵשׁ עוֹצְמַת חַיִּים אֲדִירָה שֶׁהַכְּנַעֲנִים לֹא עִמְדוּ בֵּהּ. כְּדִי לְהִישָׁמֵר מִכֶּךָ, עִם יִשְׂרָאֵל נִכְנַס חֲמוּשׁ בְּתוֹרָה, וְכֶךָ הוּא מְרוּמָם ע"י הָאֶרֶץ. עוֹלָה מִכֹּאן שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא בְּעֵלֶת אוֹפֵי וְלִכֵּן צָרִיךְ לְזַכּוֹת בֵּהּ, וְכִשְׁמַתְנַהֲגִים אִתָּהּ לֹא יִפֶּה הִיא מִקִּיאָה⁹². תְּפִקִיד הָאָדָם בְּעוֹלָם הוּא לְאֹכֹל – לְהַפְנִים אֶת מֵה שִׁישׁ בַּחוּץ. הָעוֹבֵר אוֹכֵל עַד שֶׁהוּא מַעֲלָה אֶת כֹּל מֵה שֶׁהִיא בְּרַחֵם וְאִזּ הוּא יוֹצֵא לְרַחֵם גְּדוֹל יוֹתֵר – עוֹה"ז, וְכִשֶׁהוּא מִמְלֵא אֶת גְּבוּלוֹתָיו הוּא עוֹבֵר לְעוֹה"ב. בְּאוֹתָהּ מִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת לְכַבוֹד עִם יִשְׂרָאֵל כִּשֶׁהוּא מִתְנַהֵג כְּבַעַל רְאוּי. וְלִכֵּן תַּחִיָּה חִקְלֵאִית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא סִימָן לְגֵאוּלָּה. וְכִשֶׁעַם יִשְׂרָאֵל בְּגֻלוֹת, הָאֶרֶץ שׁוֹמֵמַת. (כו) וְשִׁמְרַתֶּם אֹתָם אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה הָאֲזָרַח וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: (כז) כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת

⁸⁷ איסור חתונה עם גויה כתוב "לא תתחתן בהם" אבל בצורה אקראית אין איסור מפורש בתורה אלא שהיה ידוע בימי משה שהבועל ארמית קנאים פוגעים בו.

⁸⁸ ייתכן ואפשר לחבר אותו לעבודה זרה של העמונים הקרוי "מלכום". עבודה זו הייתה מלווה בסמים, שתיה וכו'. כשהרומאים כבשו את קרטגו שהייתה עיר פיניקית (שעבדו לאלוהי כנען), הם מספרים שבזמן המצור הפיניקים שרפו מאתיים תינוקות כדי להינצל. גם בא"י מצאו שרידים של ע"ז זו בכל מקום שהיה עיר של פיניקים.

⁸⁹ מסכת נדרים דף נ"א ע"א – "א"ל בר קפרא לרבי: מאי תועבה? כל דא"ל רבי דהכין הוא תועבה, פרכה בר קפרא. א"ל: פרשיה את, א"ל: תיתי דביתכי תירמי לי נטלא, אתת רמיא ליה. א"ל לר': קום רקוד לי דאימר לך, הכי אמר רחמנא: תועבה - תועה אתה בה" בעברית של ימינו חילקו בין טעות = שגיאה. לבין תועה שהכוונה לדרך וחוסר התמצאות.

⁹⁰ באורות הקודש (ח"ג עמ' רצז) מסביר נגד אלו שטוענים שזו נטיה מולדת אצל אנשים, ומוחים על מה שהתורה תוקפת את זה מבחינה מוסרית. הרב מסביר שמכיוון שנטיה זו נוגעת בשורש החיים שלו הוא לא מסוגל להיות אובייקטיבי ולכן כל הערכים שלו מבולבלים. ואז הרב מרחיב כיצד לטפל בהם. מקור הבעיה היא שאנשים לא מבינים את ההבדל בין אהבה ליצרים כמו שלמדנו. כשמתקדים ביצרים שהם אגואיסטיים, האדם מחפש את עצמו בזולתו ולכן גם לא חפץ בהמשך העמדת הדורות. וכמו בסדום שלא נתנו צדקה ויצר העריות הופנה לבני אותו מין.

⁹¹ כמו בישיעהו (א, ז): "אֶרְצְכֶם שְׂמָמָה עֲרִיכֶם שְׂרָפוֹת אֲשֶׁר אֲדַמְתֶּם לְנַגְדְּכֶם זָרִים אֲכָלִים אֹתָהּ וְשָׂמְמָה כְּמִהַפְכַת זָרִים".

⁹² החסד לאברהם, ר' אברהם אזולאי מגדולי תלמידי האר"י למד מכך שמי שדר בארץ ישראל הוא בטוח צדיק, אע"פ שאינו כפי הנראה לעינינו. רש"י (בתחילת התורה) מסביר שהקריטריון להישארות בארץ היא פונקציה של המוסר, אך הרמב"ן טוען שזה בכל העולם, ובארץ ישראל זה חי יותר. כי בראשית ההיסטוריה כל הארצות היו חיות כך, אלא שהמבול 'קלקל' אותם. אבל א"י נשארה בחיותה המקורית. ייתכן שיש שריד של החיות האדמתית שנשאר ברחבי העולם. כשהגויים שומרים על איסורי עריות זה מחבר אותם יותר לאדמתם.

הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ: (כח) וְלֹא תִקְיָא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמְאָכֶם אֶתְהָ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: (כט) כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפֹשׁוֹת הַעֹשֹׂת מִקְרֵב עִמָּם: כאן התורה מלמדת שאיסורי עריות אלו הם בכרת. פשוטו של מקרא שכרת פירושו שהאדם העושה מעשה חמור הוא שובר את הסולידריות של הכלל ובכך הוא נבדל ע"י שהחברה לא יכולה לשאת אותו. כלומר מצד עמו הוא מרוחק⁹³. (ל) וַשְּׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתֵּי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מַחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמָאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: פ יש שלוש עבירות שאע"פ שלא גורמות לטומאה הרגילה. אבל הן נקראו טומאה: עריות, ע"ז, ושפיכות דמים. התועבה זה הערך של המעשה והטומאה זה התוצאה בנפש. וכמו בהמה טמאה שהכוונה היא שאסור לאכול אותה. המהר"ל מסביר שמעשים אלו מסלקים את השכינה בישראל כי היא לא יכולה לשכון במקום טמא. עד כה למדנו את השגת הקדושה בדרך השלילה. לאחר שפורשים מהעבירות מתחילה העבודה החיובית של הקדושה בפרשת קדושים.

---

⁹³ כעין זה גט כריתות שמפריד בין האיש לאשתו. אולם בע"ז כתוב "כרת הכרת" ללא קישור לעם, כי ע"ז זה עניין אוניברסאלי. וכן זהו לכאורה הפשט של הפס' (שמות יב, טו): "שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי". כלומר שהוא נכרת מעם ישראל במשך שבעת ימי הפסח. גם הביטוי כריתת ברית הוא משום שבעבר נהגו כורתי הברית לחתוך משהו ולעבור באמצע.

קדשים

כיוון התכנית ההיסטורית

(יט, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: לא מצאנו שהמצוות נאמרות לכל עדת בני ישראל. רש"י אומר שזה מלמד שפרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה כתובים בה. לא כ"כ ברור מה רש"י מחדש. הפס' אומר במפורש שפרשה זו נאמרה בהקהל, ואין כאן לימוד מיוחד. הקב"ה ציווה קדושים תהיו, היה אפשר לחשוב שלהיות קדוש זה להיבדל מהכלל. ולכן היה צריך ללמד שכל הפרשה של כיצד להיות קדוש נעשית דווקא מתוך שייכות לכלל כולו. יש לעמוד על פירוש המילה קדושים, אנו רואים שהדרישה להיות קדוש נובעת מהיסוד שה' הוא קדוש. המוטיבציה של הקדושה היא האפשרות להיפגש עם הבורא. וכאילו ה' אומר שהוא כרגע היחיד שקדוש, ולכן הוא רוצה שגם עם ישראל יהיו קדושים וכך ישתעשעו יחד⁹⁴. אך גם שעשוע זה ייעשה במרחק מסוים של כבוד⁹⁵. המרחק תפקידו לשמור על עצמאות הנברא, שלא ימות בהכללות באלוהות. למדנו בספר בראשית שלכל יום בבריאת העולם היה תכנית, וביצוע שלאחר מכן נשפטו ע"י ה' והיום סוכם. ואז החל היום השביעי שאותו קידש ה', אלא שהוא לא סוכם, לא נאמר בו ויהיה ערב ויהי בוקר יום השביעי. משום שהוא לא הסתיים. המסגרת של ההיסטוריה האנושית היא היום השביעי מזה כבר אלפי שנים. המשמעות של הדבר הזה היא שלא השלמנו את המשימות של היום השביעי. הקב"ה שובת ביום זה⁹⁶, והעביר את העשייה לאדם הנברא. תכנית היום השביעי "ויקדש אותו" כלומר הוא זימן לתוכו את האדם שיפעל בו וישלים את המלאכה. בתחילה ה' אמר נעשה אדם, כלומר שיהיה גמור. אלא שלמעשה האדם נברא, כלומר הוא לא מושלם. ומטרתו להשלים את עצמו ע"י שיהיה קדוש. לכן כשנצליח נעבור לגמרי ליום השמיני שהחל כציר מקביל במקדש. בעולם הזה יש מחיצה של הטבע המבדילה בינינו לבין ה'. אנו יכולים להתהלך בעוה"ז בלי לדעת שיש מי שברא את העולם, ולכן האדם הטבעי לא אמור לדעת שיש אלוהים. מחיצה זו מצילה את האדם מן המפגש עם ה'. אך א"א שאדם יישאר בגלות זו לעד, לכן קיימת הקדושה שתאפשר לאדם להסיר את המסכים ולא להיפגע. רק כשנגמרים הצרכים מתחיל השעשוע⁹⁷, כי אז המפגש לא נושא מטרה אחרת אלא הוא עצמו המטרה. רש"י (ד"ה קדשים תהיו) כתב: "הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה". היכן רש"י ראה שקדושים פירושו להיות פרוש מן העבירה? הוא למד זאת מההקשר לפס' הקודמים. כלומר אם קיימת את מה שכתוב בפרשת אחרי מות להיות פרוש מן העריות והעבירות – אז תגיע לקדושה. משמע שקדושה באה אחרי שיש גדר ערוה ולא שגדר ערוה היא קדושה. הקדושה היא החיים במלא תוקפם

⁹⁴ לכאורה יש קדושים – המלאכים, וכמו בתהלים (פט, ח): "אֵל נִעְרָץ בְּסוּד קְדָשִׁים רָבָה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו", אלא שיש הבדל בין קדושה הנתונה בעצם אפיו של הנברא כמו המלאכים לבין קדושה הבאה מרצון כמו אצל האדם שהיא יותר קרובה לה' שגם לו יש רצון. יתר על כן המלאכים הם רצון ה', לעומת האדם שרצונו יכול להיות הפוך מרצון ה'. כשנשאל הרבי הצמח צדק אם ה' יכול לברוא אבן שהוא לא יכול להרים, והוא ענה שה' עשה זאת כשברא את האדם עם בחירה חופשית. כלומר הבחירה החופשית היא מה שעושה אותי זולת הבורא, ובכך יש לנברא אוטונומיה משלו. במובן הזה המלאך הוא זרוע מבצעת של ה' ומעולם לא יוכל להיות בקשר 'חברי' עם ה'. בספר דעת תבונות מסביר הרמח"ל שטעות של מלאך נובעת מכך שה' רוצה שהוא יטעה, ע"י שלא מוסרים לו את כל המידע. כלומר הטעות היא גם חלק מהתכנון. ולמלאך יש אישיות שהיא גילוי אינסופי. כל המשמעות של הבריאה היא שיש נברא שתלוי בעצמו ולא בקב"ה וזה מצליח הבריאה הצליחה.

⁹⁵ בראשית רבה מקץ פרשה צ – "ואמרת אליהם קדושים תהיו, יכול כמוני? ת"ל: כי קדוש אני ה' אליהם, קדושתו למעלה מקדושתכם".

⁹⁶ לפעמים הוא מתערב בצורה ניסית וזה בחינה של חילול שבת לצורך של פיקוח נפש של המגמה ההיסטורית.

⁹⁷ לכן זה לא משנה בשביל מי השעשוע. "יתקע בשופר גדול" "כן עשה את המנורה" מסביר ר' צדוק הכהן מלובלין שזו מדרגה שלא ידוע מי יתקע בשופר אם ה' או עמ"ל, וכן לא ידוע מי עשה את המנורה – כי השתתפות ברמה מאוד גבוהה.

ולכן קדוש לעולם קיים (סנהדרין צב.). כשאדם רוצה להיפגש עם תוכן גבוה עליו בהתחלה לוותר על תכנים יותר פשוטים. אבל לאחר שהוא קונה ומתמיד את המדרגה הגבוהה הוא יכול לכלול גם את התוכן הפשוט בצורה יותר גבוה. ולכן כדי להגיע לקדושה יש להיות גדור מן העריות, ולאחר מכן תחום האישות אצל האדם הופך עליון יותר. וכמו שכתוב על יצחק שציחק עם רבקה אשתו – כלומר הוא כלל את כל מדרגות החיים בקדושה בחיי האישות. מה שמגלי העריות מחפשים בצורה לא קדושה. יש לברר מה התוכן הפורמאלי של הביטוי קדושים תהיו. האם זו הבטחה או מצווה. דעת הרמב"ן⁹⁸ שזו מצווה שתוכנה לא להיות נבל ברשות התורה. אולם דעת הרמב"ם שאין לאסור דברים שהתורה לא אסרה, וכדי לא להיות נבל ברשות התורה, זה יהיה תוצאה טבעית של קיום מצוות התורה שתיצור איזון בנפשו של האדם. אפשר לומר שזו הבטחה לכלל, ומצווה לפרט. יותר מכך מכיוון שיש הבטחה לכלל – יש בכלל קדושה. ולכן זה מחייב אותי כפרט להתאמץ ולקנות את הקדושה שיש בכלל⁹⁹.

הקבלה ללוח הימני של לוחות הברית

פרשת קדושים מקבילה לפרשת משפטים מצד ריבוי פרטי המצוות לאחר שהוצבו היסודות הכלליים במצווה קדושים תהיו. (ג) אִישׁ אָמוֹ וְאִבּוֹ תִירָאוּ וְאֵת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: בלוחות הברית יש שני לוחות, מסורת האומה שצד אחד מתחיל ב"אנכי" ומסתיים ב"כבד את אביך"¹⁰⁰, כעת יש סדר הפוך של לוח זה: כיבוד הורים¹⁰¹, שבת, ואיסור פניה לע"ז. לגבי הכיבוד התורה הקדימה את האב לאם, ואילו במורא הקדימה את מורא האם למורא האב. זאת מאחר שהנטייה הטבעית בכבוד היא להקדים את האם, ובמורא להקדים את האב. התורה ראתה להדגיש שלמרות שציוותה על מורא אב, אסור לאדם לעבור על מצוות ה' אם אביו אומר לו. ודווקא התורה השתמשה במסגרת של השבת שהיא מסגרת הזמן הכוללת כל אדם בתדירות. (ד) אֶל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים וְאֵלֵהֶי מִסִּכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: כנגד לא תעשו לכם, ואנכי ה'. תנאי הקדושה כשיש איזון נכון בשלושת מימדי המוסר: בין אדם לחברו, למקום ולעצמו. שכך יש עדות שהאדם עושה מעשיו

⁹⁸ ד"ה קדושים תהיו - "והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, א"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה".

⁹⁹ לכן ועמך כולם צדיקים – כלומר מצד כולם הם צדיקים אבל בתור פרטים זה לפי מעשיהם. וכך יש לשנות את דברי קרח "העדם כולם קדושים" ל"העדה כולה קדושה".

¹⁰⁰ אדם מאוד שמח שבא לו בן לעולם. הצלחתו של אדם להעמיד תולדות הופכת אותו אוטומאטית לפחות מעניין הוא הדור הקודם. ולכן יש נטייה של אדם למנוע את גדילת הילד באופן חפשי ולעזור לו בכל. ורק באופן מודע אדם לא מתקנא בבנו (סנהדרין קה:). לכן מסביר המהר"ל שהקשר בין אב לביתו גדול מהקשר בין אב לבנו, כי אין תחרות בכלל.

¹⁰¹ פרויד כתב את הספר 'משה ואמונת היחוד' ע"פ תורת הפסיכואנאליזה. בספר זה ניסה פרויד לנתח את סיפור התורה לפי הכללים של תורת הפסיכואנאליזה. אבל יש כמה דברים שלא מסתדרים לו עם התיאוריה, אז הוא אמר שהסיפור המקורי הוא לא כמו בתורה. אלא משה הוא ילד מצרי שאומץ ע"י העברים והם גם הרגו אותו במדבר. מכאן אפשר ללמוד שאם פרויד אומר את ההפך המוחלט של מה שהתורה אומרת, זה אומר שהתורה אומרת את ההיפך המוחלט מפרויד אך זה באותו קטגוריית חשיבה. המושג אלהים בנפש האדם לפי פרויד זה הסופר אבא – הגדלת דמות האב שיש בנפש. תורת משה מלאה בדינים כי זרקו אותו מהבית ולכן הציור שלו את אלהים הוא קשה. והוא מקשה ממצוות ואהבת לרעך כמוך וענה שזה האבסורד של האמונה היהודית. אך חז"ל אומרים שמה שאתה חושב על אלהים זה מה שאתה צריך לחשוב על אבא שלך. כלומר אדם צריך לכבד את אביו כי הוא שותף לבריאתו. אדם צריך לכבד את מי ששותף עם ה' במעשה בראשית. הפס' שלנו הוא השלמה לפרשת יתרו, לאחר שאתה יודע שהסדר הוא כבוד ה' שנגזר ממנו כבוד האב, אתה יכול ללמוד גם הפוך.

כתוצאה מקדושה ולא מנטיה לאחד מהם. איסור הפניה לאלילים משמעו לפי הרמב"ם¹⁰² שלא להתעניין בע"ז. אולם רש"י מוסיף "לעבדם", משמע שאם לא לעבדם, אין איסור להתעניין.

אכילת קרבן שלמים לשני ימים ולילה אחד

(ה) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחֶהוּ: (ו) בַּיּוֹם זִבְחְכֶם יֵאָכַל וּמִמֶּחֳרָת וְהַנּוֹתֵר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשְׂרָף: (ז) וְאִם הָאָכַל יֵאָכַל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה: (ח) וְאִכְלָיו עֹנֵו וְיֵשָׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חָלַל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיקָה: לכאורה הלכה זו נוגעת לדיני קדשים בלבד, אך דווקא קרבן שלמים יש בו בין אדם לחבירו, כי האדם מזמין את חבריו לאכול איתו. זמן אכילת הקרבן מתחיל מהיום ונמשך ליום הבא. בניגוד לשאר ההלכות שבהם מחשיבים את היום מהלילה, בקדשי קדשים אנו מתחילים מהיום – נאכלים ליום ולילה. כשהלילה קודם ליום יש מעבר מן האין אל היש. אבל בקרבן יש חזרה מההווה – יש, אל ההיעדר – אין. בשלמים יש שותפות של הנברא עם הבורא, יש בו גם מימד של קדש וגם מימד של סעודה רגילה ולכן יש בו שני חלקים מהיום ללילה, ומהלילה ליום. קרבן זה מביא שלום – כולם אוכלים ממנו ולכן יש בו שילוב של כל המגמות בין אדם לחברו, למקום, ולעצמו. ולכן מצוות זו פותחת את מצוות הקדושה.

דיני השארת יבול חקלאי לעניים

(ט) וּבִקְצֹרְכֶם אֶת קְצִיר אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ לְקַצֵּר וְלִקְט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט: זו מצוות פאה ולקט (י) וְכִרְמֶךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפְרֹט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְר תִּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: מצוות פרט ועוללות. במצוות אלו האדם משאיר משהו לזולתו: פאה בשדה, פרט, עוללות. המהר"ל (נצח ישראל כ) מסביר שזה מורה על השייכות של עם ישראל לעולם הבא¹⁰³, כי אם אדם

¹⁰² הלכות ע"ז פ"ב ה"ב – "ספרים רבים חברו עובדי כוכבים בעבודתה היאך עיקר עבודתה ומה מעשיה ומשפטיה, צונו הקדוש ברוך הוא שלא לקרות באותן הספרים כלל ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה, ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור שנאמר אל תפנו אל האלילים, ובענין הזה נאמר ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא אף על פי שאין אתה עובדה שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמה שהן עושין שנאמר ואעשה כן גם אני וכל הלאווין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עבודת כוכבים וכל הנפנה אחריה בדרך שהוא עושה בו מעשה הרי זה לוקה, ולא עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מוזהרין אנו שלא להעלותה על לבנו ולא נסיח דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב, מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על בוריו, ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו נמצא מחריב את העולם לפי קוצר דעתו, כיצד פעמים יתור אחר עבודת כוכבים ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו, מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור, ופעמים בבואה שמא היא אמת שמא היא אינה, ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה, ואינו יודע המדות שידין בהן עד שידע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי מינות, ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים, כלומר לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת, כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות, ולא זה אף על פי שהוא גורם לאדם לטרדו מן העולם הבא אין בו מלקות". אולם באגרתו לחכמי מונפליאר הוא אומר במפורש שאין ספר שתורגם לערבית שקשור לע"ז שהוא לא קרה וכן הוא פוסק בעצמו שכדי לשבת בסנהדרין צריך לדעת ספרי ע"ז. וכי נמלא את הסנהדרין בעבריינים שלמדו ספרי ע"ז? ועוד יש להקשות שהרי גם בספר התורה יש לכאורה דברי כפירה כמו אלו של פרעה? אלא התשובה היא מה שהרמב"ם אומר שמי שדעתו קצרה ("כל אדם") אכן לא ילמד, אבל אדם גדול – ילמד. משמע שאם יש לך אב שילמד אותך כיצד להתמודד עם שאלות אלו – מותר.

¹⁰³ ברחמה של רבקה התרוצצו יעקב ועשו. חז"ל אמרו שיעקב היה למעלה ברחם כי הוא היה מטיפה ראשונה (כמודל מחסנית) המהר"ל מסביר שכוונת חזל שליעקב יש נטיה מולדת כלפי מעלה ולעשו נטיה מולדת כלפי מטה. השייכות הטבעית של יעקב זה העוה"ב ושל עשו עוה"ז. לכן בני אדם מרגישים טוב בעולם הזה. חז"ל אמרו עשו בגימטריא שלום מכיוון שהוא אדון העולם הזה הוא קובע איפה יהיה שלום ומתי לעשות מלחמה. יש לו שליטה על הפוליטיקה העולמית. קראו לזה פקסרומונא – השלום הרומאי. היום אפשר לזהות זאת במעצמה האמריקאית. הקושי של העולם המערבי הוא האם יש סיכוי לזכות לחיי העוה"ב ולכן המציאו תיאולוגיה שלמה שכל ענינה לעציל את הנפש מאבדון ולהציל אותה שתקבל חיי נצח וזה יסוד הנצרות שרוצה לזכות את חיי העוה"ב. היא משיגה זאת ע"י טריקים שונים שעניינם להציל את הנשמה מהאבדון הנצחי ויש להם דאגה עצומה בלב בדבר זה. אצל עם ישראל העולם הבא ברור אבל העוה"ז קשה ואפילו מפחדים להצליח. בארבעת אלפי שנות היסטוריה יש הצלחות מועטות של ישראל מבחינה פוליטית יש לנו מנגנון פנימי שתוקע אותנו. זה נקרא להניח פאה. ימי דוד ושלמה הסתיימו בפילוג הממלכה. מלכות חשמונאי נגמרה במלחמת אחים. ועצמאות ישראל עד הסכמי אוסלו. זאת משום שהשייכות שלנו באופן טבעי זה לעולם העליון. בבראשית רבה מסופר על גוי שהזמין את כל אנשי הכפר שלו כולל היהודים לסעודה גדולה שעשה. הביאו לפניו מטעמים ולא מצא חן בעיניו היו שם יהודים ששאלו אותו מדוע הוא

שייך רק לעוה"ז, הרי מה שהשקיע בעולם הזה צריך לקבל חזרה. כאן אנו אומרים לאדם שאע"פ שעמל על משהו, הוא מצווה לתת לאחר, כי אין חפיפה מוחלטת בין העולם הפנימי של האדם לעוה"ז. ובכך אדם מראה שהוא קשור בנצח. ויותר כן יש לומר, שזה בטבע של הנפש היהודית שמקורה בעולם הבא, ואדרבא התורה הגבילה את מצוות הצדקה בגלל שהנטיה הטבעית של עם ישראל היא לתת יותר מזה. אע"פ שהשכל מחייב אותנו, התורה ציוותה אותנו בפאה כדי שזה יביא גם דבקות אלוהית.

איסורי גניבה ושקר

(יא) לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְחֹשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ: רש"י לומד שכאן איסור הגניבה הוא בממון, ובעשרת הדברות מדובר על גניבת נפשות¹⁰⁴. אבל פירוש זה מתבקש רק משום שהתורה שבע"פ לימדה אותנו שיש חילוק עונשים ביניהם. אבל ייתכן שבמעמד הר סיני עם ישראל הבין שמדובר בכל איסור גניבה בין בנפשות ובין בממון. כי אז הם לא ידעו שיש עוד פס'. מכאן יש הקבלה לדיבר לא תרצח. (יב) וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה': כל המצוות העוסקות בשקר, אלה מצוות השייכות בבית דין. האיסור המפורש לשקר בכלל, הוא בפס' "מדבר שקר תרחק" כמצוות עשה¹⁰⁵. ועוד שתרחק הכוונה שכמה שניתן, כי יש הנחת יסוד שאי אפשר בעולם הזה לומר את האמת המוחלטת. ובזה התורה מתירה להתחשב במוסכמות של הדיבור. (יג) לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר אֶתְךָ עַד בֶּקֶר: אסור לאדם להלין שכר של פועל יום, ובכלל זה נתינת צ'ק דחוי (שלא בהסכמה מוקדמת)¹⁰⁶. (יד) לֹא תִקַּל לְחַרֵּשׁ וְלִפְנֵי עֵוֶר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וְיִרְאֶתָּה מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה': דין זה מסור ללב, כי אפשר לעבור עליו בלי שאף אחד ישים לב¹⁰⁷. (טו) לֹא תַעֲשֶׂוּ עֹוֹל בְּמִשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תִהַדְּרַן פְּנֵי גְדוֹל בְּצִדֵק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ: אלו אזהרות לבית דין. יש לברר אם דבר שהשכל מחייב אותו צריך מקור בתורה. יש עיקרון שהמוציא מחברו עליו להביא ראיה. הגמרא¹⁰⁸ שואלת מה המקור לכך ועונה מי בעל דברים – תובע, יגש אליהם. ושואלת על

הופך שולחן בגלל מאכל אחד, והוא ענה להם שהם מדברים כך כי יש להם עוה"ב אבל הוא שיש לו רק עוה"ז דואג שהאוכל יהיה מושלם. התרבויות של הגויים הם בנות תמותה "ולא אמרו העוברים" אלו אומות העולם שעוברים מהעולם. מה שאין כן ישראל שהם יודעים שהם נצחיים משום שדווקא בגלל היחס לעוה"ז הם בנחיתות וחולשה זה מעיד על שייכותם לעולם העליון שהוא עולם של נצח. לעם ישראל יש תפקיד ללקט ניצוצות מהגויים כדי לשמר משהו ממה שהיה ולהעלותו. בירמיהו (ל, יא): "כִּי אֶתְךָ אֲנִי נֹאֵם ה' הַוֹּשִׁיעַךָ כִּי אֶעֱשֶׂה לְךָ כָּל־בְּכָל הַיָּמִים אֲשֶׁר הִפְצֹתִיךָ שָׁם אַךְ אֶתְךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כָּל־הַיָּמִים לְמִשְׁפָּט וְנִקְהָ לֹא אֶנְקֶךָ" הקב"ה מכלה את הגוים אבל את ישראל הוא מיסר. חז"ל אומרים שזה בזכות לא תכלה פאת שדך. בין שבועות לר"ה יש תשעה באב, כלומר נקודת השבר של ישראל רמוזה כאן. הפס' בירמיהו נאמר לא בהקשר של גלות, אלא דווקא גאולה "ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה" אבל מצד אחד "פחד ואין שלום". הנביא רואה בזמן זה דבר נורא "שֶׁאֵלֹו נָא וְרָאוּ אִם יִלְדוּ זָכָר מִדּוֹעַ רְאִיתִי כָל גִּבּוֹר יָדָיו עַל חֲלָצָיו כִּי־יִלְדֶה וְנִקְפְּכוּ כָל פְּנִים לִי־רָקוֹן" חז"ל אומרים שגבר הכוונה לקב"ה כלומר אפילו לה' תהיה בעיה. אומרת הגמרא (סנהדרין צח:): שלקב"ה תהיה התלבטות כיצד יאבד את הגויים מפני ישראל. יש קשר בין בעיה זו לבין הנחת הפאה. הפאה של המדינה היא עזה אותה הניחו בגירוש. רש"י מפרש לעני ולגר תעזוב אותם – הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע. כלומר זה פינוי חד צדדי המתרחש בין שבועות לר"ה – בתשעה באב. כדי לכבוש את כתף פלישתים צריך שתתקיים נבואת ישעיהו (יא, יג-יד) על אחדות ישראל: "וְסִרְתָּה קִנְאֵת אֶפְרַיִם וְצִרְרֵי יְהוּדָה וְיִכְרְתוּ אֶפְרַיִם לֹא יִקְנָא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יִצַּר אֶת אֶפְרַיִם: וְעַפְּוֹ בְּכַתְּףֵי פְלִשְׁתִּים יָמָה יִחַדּוּ וְיִזְזוּ אֶת בְּנֵי קָדְםֹם אֲדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם".

¹⁰⁴ וזו אזהרה, העונש מופיע בפס' "וגוב איש ומכרו".

¹⁰⁵ האיסור כ"כ טבוע בעם ישראל עד שיש טענה עממית שאיסור זה כתוב בעשרת הדיברות.

¹⁰⁶ אצל ר' זיקרי משאש בא פועל לעבודה ולפני השקיעה שם לב שאין לו לשלם ויצא לחוץ ולא מצא אף אחד. התפלל לה': "עשה מה שהבטחת שהבא ליטרה מסייעין אותו", ומצא מתחת למקלו צרור כסף המספיק לתשלום.

¹⁰⁷ בספר דורש טוב לעמו מסופר על הרב מרדכי אליהו זצ"ל שנסע לדרום אפריקה ופגש את שגריר סעודיה. השגריר הזמין חזיר ואשתו אמרה לו שזה אסור כי הם מוסלמים. אבל ענה לה בערבית שאף אחד לא רואה. הרב שהבין ערבית שמע זאת. כשהגיעו פגשו את שגריר מצרים שנישק את ידיו של הרב. שגריר סעודיה כעס על כך ואמר שילשין עליו. אמר לו הרב אליהו שאם יספר, הוא יספר עליו.

¹⁰⁸ מסכת בבא קמא מו ע"ב – "אמר ר' שמואל בר נחמני: מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה? שנאמר: מי בעל דברים יגש אליהם, יגיש ראיה אליהם. מתקיף לה רב אשי: הא למה לי קרא? סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא! אלא, קרא לכדרב נחמן אמר רבה בר אבוה, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מניין שאין דוקין אלא לתובע תחלה? שנאמר: מי בעל דברים יגש אליהם, יגיש דבריו אליהם".

כך שהרי זה היגיון ברור. ולכאורה אם יש לכך מקור הרי זה דאורייתא, ורצו להוכיח מכאן שכל דבר שהסברא מחייבת אותו הוא מהתורה. יש בכך קושי שכן ברכת הנהנין היא דרבנן והיא נלמדה מסברא. ולכן תירצו שדווקא בידי ממונות כתוב בצדק תשפוט עמיתך ולכן הסברא האנושית מחייבת מדאורייתא.

איסור לשון הרע ושנאה

(טז) לֹא תִלְךָ רֵכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ אֲנִי ה' : איסורי לשון הרע. החפץ חיים כתב ספר גדול המקיף את כל הלכות לשון הרע. והוא ראה בכך צורך כי אין הלכות לשון הרע בשולחן ערוך שכולם מכירים¹⁰⁹. נראה שאי אפשר לא לדבר לשון הרע בזמן הגלות, ולכן לא האריכו בכך. ועוד שזה לא עושה הרבה נזק כמו לשון הרע בארץ ישראל. הגלות היא מציאות של טומאה שלא ייתכן שהדיבור הישראלי יהיה שלם. מה שאין כן שביציאה מגלות לגאולה יש הכרח לתקן את הלשון ולכן הקב"ה זימן את החפץ חיים שיכתוב את ספרו¹¹⁰. איסור לא תעמד על דם רעך זה החובה להציל את חברו כשרואה שהוא בסכנה. ובכלל זה החיוב לצאת למלחמה כ"הצלת ישראל מיד צר הבא עליהם"¹¹¹. (יז) לֹא תִשָּׁנָא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמֶּיךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא: יש לשנוא שהוא סוג של רוגז, ובתורה הוא נקרא "מְשֻׁנָּא". אבל לא על שנאה זו דברה תורה, אלא על אהבה פחותה. כמו אצל יעקב ולא שכתוב "ויאהב גם את רחל מלאה", אך מצד שני "וירא ה' כי שנאה לאה" – מכיוון שהוא אוהב עוד אישה יותר ממנה זה נקרא שהיא שנאה, כי היא לא מקבלת את מלוא האהבה הראוי לה. בלבבך פירושו שלא יראה לו שאוהב אותו אבל באמת שונא אותו (אולם אם ישנא אותו ויגיד לו במפורש יעבור על ואהבת לרעך כמוך). אך מותר להגיד לו שאוהב אותו כדי שפעולה זו תפעל בקרבו להרבות אהבה ולשנות את המידה של השנאה¹¹². אחיך מלמד שמומר אין איסור לשנאתו. בנוסף ישנה מצוות תוכחה¹¹³. המצווה נעשית רק כאשר יש סיכוי שהאדם יחזור מכך בתשובה¹¹⁴. וצריך שהאדם לא יתבייש מהתוכחה¹¹⁵. מצוות התוכחה היא גם של כלל האומה שצריכה לתקן את אומות העולם. ובעצם הקמת חברה אידיאלית שהיא דגם ליצוא היא מעין מצוות תוכחה אוניברסאלית.

¹⁰⁹ יש מג"א שכתב על כך ס"ק ארוך בידי לשון הרע. והרמב"ם כתב שני הלכות בהלכות דעות.

¹¹⁰ הרצי"ה אמר שההשגחה העליונה שלחה את החפץ חיים לפתוח את הפה של עם ישראל ערב שיבת ציון. כי רק כשאנו יוצאים מעבדות לחירות יש משמעות לדיבור שלנו.

¹¹¹ רמב"ם מלכים ה, א – "ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם". וישנו הבדל אחד שבמלחמה הסיכון הוא ודאי ובכל זאת יש חובה, לעומת זאת ביחיד אם האדם עצמו עלול למות הוא לא חייב להציל את חברו.

¹¹² רמב"ם דעות ו, י – "כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון, אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול, ולא יהא המוחל אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים".

¹¹³ רמב"ם דעות ו, ז – "הרואה חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, המוכיח את חבירו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא, אם קיבל ממנו מוטב ואם לאו יוכיחנו פעם שניה ושלישית, וכן תמיד חייב אדם להוכיחו עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע, וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו כיון שאפשר לו למחות בהם". הרמב"ם מחלק בין תוכחה למחאה. שמחאה היא לא מצווה מן התורה ויש בה שיקול דעת מתי כדאי למחות ומתי לא. מה שאין כן מצוות תוכחה שתמיד עומדת וצריך להחזיר בתשובה את חברו.

¹¹⁴ ראינו שהחכמים הצליחו להוכיח יותר טוב מהנביאים שמחו ישירות על גילוי עריות שפכות דמים וע"ז. הם לימדו את פרטי ההלכות וגרמו לאדם לדקדק בדברים הקטנים. ואין תנועה שאדם עושה שהוא לא נפגש עם איזושהי הלכה. כך החכמים נגעו בשורש שממנו מתפתח החטא ומנעו את צמיחתו. מדי פעם היו החכמים צריכים להקים צעקות הדומות לאלו של הנביאים. וכדוגמא לכך אפשר לראות את תנועת המוסר.

¹¹⁵ ספרא קדושים ב, ח – "ומנין שאם הוכחתו ארבעה וחמשה פעמים חזר והוכיח, תלמוד לומר הוכיח תוכיח, יכול אפילו את מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא".

נקמה

(יח) לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אפי' ה': לא תקום פירושו שאסור לנהוג באותה מידה שבה אדם עשה כלפי דבר רע. אך דין זה הוא בדיני ממונות. אך כאשר מכים אדם הוא חייב להתגונן ואף להכות את מכהו. לא תטור פירושו לנהוג בצורה חיובית כלפי אדם שנהג בך מידה רעה ולהזכיר לו זאת. נקימה ונטירה הם צדק למעשה, אלא שהתורה חייבה לנהוג לפנים משורת הדין משום שזה אחיך. ולכן דין זה לא חל על גוי. הגמרא¹¹⁶ אומרת שדעת ומקדש הם דברים גדולים כי נכתבו בין שני שמות ה'. הגמרא שואלת שהרי לפי זה גם נקמה היא גדולה כי ניתנה בין שני שמות ה'. משמע שזה לא היה ברור שזה דבר גדול. הנקמה היא עשיית הצדק בעולם, אלא שעלולה להיווצר מזה מידת הנקמנות שהיא מעורבות רגשית של האדם העלולה לקלקל את האדם. לכן יש להבחין בין הערך העליון של עשיית הצדק לבין תיקון הנפש. בפרשת עקב גבי עיר הנידחת מצווה אותנו התורה לעשות מלחמת אחים נגד עיר שהחליטה לעבוד ע"ז. ולכן בסוף התורה (דברים יג, יח): לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֶרֶן אָפּוֹ וְיָתֵן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ". כלומר שהקב"ה יעזור לאדם לתקן את המוסר שנפגע בו¹¹⁷. מצאנו מלחמת נקמה בפרשת מטות כנגד המדינים. ה' קורא לכך נקמת בני ישראל, ואילו משה קורא לכך נקמת ה'. וזה מה שהופך את הנקמה לטהורה, שהיא לא נעשית מתוך אינטרס אישי, של הזולת. ברמת הכלל אי אפשר לבטל את הנקמה לחלוטין כי זה יצור אי צדק בעולם¹¹⁸. אך ברמה הפרטית, יכול האדם להבליג כל עוד הפגיעה המוסרית שלו עלולה לגבור על הצדק.

ואהבת לרעך כמוך

על החיוב ואהבת לרעך כמוך מביא רש"י את דברי ר"ע¹¹⁹ שזה כלל גדול בתורה. אפשר לומר שזה כלל גדול ששווה את כל התורה כולה. כלומר שמתוך כל התורה כולה עולה ערך שהוא המשמעותי ביותר והוא אהבת הריע. ואפשר לומר ע"פ המדרש שהקב"ה שינה את פניו של משה לפני אברהם ואמר למלאכים כיצד הם מנסים להרגו על שנותן את התורה, הרי אכלו אצלו. כי א"א לתת את התורה בלי המימד של אברהם. כלומר כוונת התורה שהיא תהיה עם פנים של חסד. ועוד שזה מדד לגדלות בתורה שהכלל העולה מהאישיות של האדם היא שהוא אוהב את רעהו כמותו. "לאהוב לך" פירושו אהבה מעשית, פעולות למען השני. לעומת "לאהוב את" שפירושו התאחדות של אהבה, אך ללא פעולה מעשית.

אולם יש דעות נוספות. בן עזאי סובר ש"זה ספר תולדות אדם" כלל גדול מ"ואהבת לרעך כמוך". וישנה דעה שלישית "את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים"¹²⁰. ואהבת לרעך כמוך עוסק בבין אדם לחברו, את הכבש

---

¹¹⁶ מסכת ברכות דף לג ע"א – "אמר רב אמר: גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול. ואמר רב אמר: גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר: כי אל דעות ה'. וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, שנאמר: כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו. אמר רבי אלעזר: גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות, שנאמר: פעלת ה' מקדש ה'. ואמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו דעה - כאילו נבנה בית המקדש בימיו; דעה נתנה בין שתי אותיות, מקדש נתן בין שתי אותיות. מתקיף לה רב אחא קרחינאה: אלא מעתה, גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר: אל נקמות ה'! - אמר ליה: אין, במילתה מיהא גדולה היא. והיינו דאמר עולא: שתי נקמות הללו למה? אחת לטובה ואחת לרעה, לטובה - דכתיב: הופיע מהר פארן, לרעה - דכתיב: אל נקמות ה' אל נקמות הופיע".

¹¹⁷ לכן הכיבוש משחית כאשר הוא נעשה מתוך רצון להרג, אך לא כאשר הוא נעשה מתוך תיקון עולם.

¹¹⁸ במגילה (טז). מסופר על המן שהיה צריך להרכיב את מרדכי על הסוס, ומרדכי השפיל אותו ואפילו בעט בו כשהתכופף להעלות אותו על הסוס. שאל המן את מרדכי שהרי כתוב "בנפל אויבך אל תשמח" וענה לו מרדכי שזה בישראל, אבל בגוים כמותו "ואתה על במותימו תדרוך".

¹¹⁹ ספרא קדושים ב, יב – "ואהבת לרעך כמוך, רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם, זה כלל גדול מזה". ובהקדמה לספר עין יעקב מופיע המדרש בשלמותו שיש עוד דעה נוספת "את הכבש האחד תעשה בבוקר וכו"

¹²⁰ על דרך המוסר אומרים שהדבר הקשה ביותר הוא ההתמדה.

עוסק בענייני בין אדם למקום, ויש בין אדם לעצמו¹²¹ - ספר תולדות אדם. מח' זו מצינו בגמרא אם חסיד זה מי שמתוקן במס' נזיקין, מס' אבות, או מס' ברכות¹²². יוצא שנחלקו גדולי ישראל מהו הכיוון הכולל של התורה כולה¹²³. אפשר לראות בעיסוק בבין אדם לחברו נגזרת של בין האדם למקום. לאדם הראשון לא הייתה התמודדות עם בין אדם לחברו, אבל לאנשים שבאו לאחר הגירוש מגן עדן כן, כי המבחן שלהם הוא לראות כיצד מתנהגים עם הזולת וזה היחס שהם היו נותנים לקב"ה בגן עדן. וכן לעתיד לבא יתגלה באדם הנקודה האלוהית שבקרבו ויחסו אליה. ר"ע אומר דווקא "ואהבת לרעך כמוך" כי ראה את הכל בפס': ואהבת לרעך - בין אדם לחברו, כמוך - בין אדם לעצמו, אני ה' - בין אדם למקום.

ר"ע העמיק שכל האהבות מתחברות. אם אני אוהב את ה' מחויב שאני אוהב את עצמי ואת חברי. אם אני אוהב את חברי, זה מצד ששנינו נבראנו, כלומר מהחלק האלוהי שבנו. וכן אם אני אוהב את עצמי אני אוהב את מי שברא אותי ואת מי שדומה לי - חברי. כלומר כל האהבות מכריחות אחת את חברתה¹²⁴. האהבה לא יכולה לבא ממגמה של "בא נהיה אותו דבר" כי זה מראה על שנאה, אבל האהבה האמתית היא אהבת השונה.

היהדות מלמדת ש"רעך" זה בן עמך, אולם הנצרות טענה שזה לכל העולם. וטענה שהיהדות קנה ומצומצמת. הביקורת נגד היהדות הולידה נסיונות לא כ"כ מוצלחים יש שטענו שהכוונה גם לגויים¹²⁵. ברור שיש מגמה של אהבת הכל, כמו הלל שהיה אוהב את הבריות. אין לנו חיוב לאהוב את אומות העולם. הרב קוק אמר שאנו רוצים לקיים ואהבת לרעך כמוך לכל העולם. ר' חיים ויטאל אומר שאחד התנאים לרוח הקודש לאהוב את כל הבריות ואפילו גוים. לכן נראה שההלכה לא חייבה. כי במישור האישי הרעות עם הגויים לא רצויה כי הן עלולות להביא למכשול ולהתבוללות. אבל במישור של אומה כלפי אומה יש רעות של ישראל כלפי האומות. ההלכה היא דבר שאדם חייב בכל מקום בכל זמן ובכל תנאי. אין היתר לא לאהוב את הריע שלי מישראל בשום מצב. אם יהיה חיוב נורמטיבי להתנהג כלפי הגוי כפי שאני מתנהג כלפי היהודי זה יהיה סיכון קיומי לאומה. מכיוון שרוב הפעמים אנו בסכסוך כלפי האנושות. ואם היה חיוב כזה, זה היה מסכן את כל המפעל של עם ישראל לתיקון העולם. ולכן התורה לא הותירה ברירה כלפי אחיך היהודי אבל כלפי הגוי זה תלוי מי אתה.

יש עוד עניין, בברית החדשה אמר אותו האיש: "אמרו לכם ואהבת את קרוביך ושנאת את רחוקיך ואני אומר ואהבת את רעך כמוך" הוא היה מלא בגאווה ותמיד אמר "ואני אומר", הטענה העומדת בדבריו היא שלאהוב את הרחוק לא צריך כי זה מובן מאליו. קל להגיד שאתה אוהב משהו שאתה לא בא איתו במגע. האתגר האמתי של האהבה היא דווקא כלפי מי שקרוב אליך.

¹²¹ ראה הקדמת המהר"ל מפראג לספר דרך חיים על שלוש כיווני מוסר

¹²² מסכת בבא קמא לע"א - "אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין; רבא אמר: מילי דאבות; ואמרי לה: מילי דברכות"
¹²³ כוונת הגמרא לומר שחובת המוסר היהודית היא לעשות את שלושת ערכים אלו, כי אחרת זו שחיתות פנימית. והכוונה שאותו יחס שיש לי לחברי יש לי למקום ולעצמי. והסיבה שזה מופיעה כמחלוקת היא משום שכל אחד מהחכמים ראה איפה האתגר בחיים, אבל בשאר הדברים הייתה לו נטייה בנפש שזה יותר מתוקן.

¹²⁴ אגואיסט גם את עצמו לא אוהב מרוב יאוש ולכן לא מסוגל לראות אחר כי הוא מזהה עוד אחד כמוהו ואומר כשם שאני לא אוהב כך גם הוא לא אוהב. ולכן אדם חייב לאהוב את עצמו כדי לאהוב את זולתו.

¹²⁵ נפוליאון העמיד מעין סנהדרין לעצמו שבראשם עמד ר' דוד זנצהיים שהיה מיווד עם החת"ס. ושאל אותם אם היהודים מחשיבים את בני צרפת לאחיהם. הם ענו שהם מרגישים אחוה כלפי בני צרפת והלא ציוותה אותנו תורתנו "ואהבת לרעך כמוך" אך לא ברור שהם ממש התכוונו לזה כי זה מתפרש בשני אופנים. אך מי שאומר זאת במפורש הוא ר' אליהו בן אמוזג מגדולי חכמי ישראל באיטליה לפני יותר ממאה שנה שכתב ספרים על יחס בין ישראל והאנושות. וגם התורה תמימה על הפס' "דבר נא באזני העם איש מאת רעהו" שהראה שבראשית המהלך ההיסטורי הגוי הוא רעך. בפרשת נח כתוב "ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה לבנים", ורש"י פי' אומה לאומה. כלומר רעך זה או שני בני אותה אומה או אומה אל אומתה. כלומר כאומה אפשר לומר זאת.

והמוסר של אותו האיש לא הוליד שום אהבה אמיתית. דווקא צריך ללמוד אהבה מה' שבחר מכל העמים בעם ישראל כדי לתקן את האנושות. כלומר אהבת ישראל באה דווקא מתוך אהבת האנושות וזה מורה על אהבה אמיתית. בנוסף הנצרות מטשטשת את המימד של האלוהות באהבה. כי אם אין מטרה עליונה באהבה ואין סדר, אז אין יכולת לעשות הבחנות ברגעים גורליים כמו האחריות המוטל על רופא להציל לפחות אדם אחד מבין שניים כשיש לו אפשרות כזו. ר"ע וכן פרטא¹²⁶ נחלקו על שני אנשים ההולכים במדבר ויש לאחד קיתון אחד של מים שמספיק להישרדות של אחד מהם בלבד. בן פרטא אומר שצריך לתת לחברו, אך ר"ע דרש וחי אחיך עמך – שחיך קודמים לחיי חברך. ר"ע סובר שהאהבה האמתית לא עושה חשבון לרומנטיקה אלא היא שמה כמטרה את המשך החיים.

איסורי כלאים והקבלה לדיבר 'לא תנאף'

(יט) אֶת חֻקֵי תִשְׁמְרוּ. בְּהִמָּתֵךְ לֹא תִרְבֵּיעַ כְּלָאִים שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים וּבְגָד כְּלָאִים שֶׁעֲטַנְךָ לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ: פ' אנו מתחילים סדרת מצוות הקשורות לדיבר לא תנאף. איסור הפרית בע"ח מין בשאינו מינו. וכן בצמחים. ובבגדים יש ערבוב בין דברים שמקורם שונה הפשתן הוא צמח שמתעלה שכן הוא הופך לחוט וממנו בד. הצמר הוא גזל מהרחל. לכן יש כאן הפרש גדול מוסרית שאסור ליצור ממנו. הבגד המצרי היה עשוי פשתן (הזקוק לכמויות גדולות של מים וקיבל אותם מהנילוס), ואילו העברים (ובכלל העמים השמים) לבשו צמר (שהיה קל יותר להשגה למגדלי הצאן). לכן החוויה של היהודי בעת העתיקה הייתה שלערב צמר ופשתים זה להתערבב מתרבות מצרים. לעומת זאת הכהנים לובשים שעטנז בבגדי הכהונה, וכן בתוך המקדש בפרוכת היה צמר ופשתים¹²⁷. כי במקדש יש יחוד של מה שאסור בעולם הרגיל. כעין זה אברהם אבינו הגיש למלאכים בשר בחלב, כי בעולם של המלאכים יש מקום לאיחוד כזה¹²⁸. בציצית יש מעין מקדש פרטי של כל אחד. פינת הבגד היא צד ההופעה של הקודש. ולכן בציצית הותר הכלאים¹²⁹ שאע"פ שחוט התכלת הוא מצמר, מותר להטילם בבגד פשתים. המשי בזמן נתינת התורה היה דבר רחוק ביותר וייתכן אף שלא יצרו אותו. והבגד עור הוא לא דבר נח לאדם, הוא נועד רק להגנה מהקור. כלאי עצים לא שייכים במקדש משום שיש איסור לטעת עץ במקדש משום אשרה.

אשם שפחה חרופה

(כ) וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהוֹ שְׁכַבְתָּ זָרַע וְהוּא שִׁפְחָה נְחַרְפֶּת לְאִישׁ וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חִפְּשָׁה לֹא נָתַן לָהּ בְּקִרְתָּ תְהִיָּה לֹא יוֹמְתוּ כִּי לֹא חִפְּשָׁה: (כא) וְהִבִּיא אֶת אֲנָשׁוֹ לָהּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אִיל אֲשָׁם: (כב) וְכִפֹּר עָלֶיהָ הַפְּחֵן בְּאֵיל הָאֲשָׁם לִפְנֵי ה' עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ' חרופה לפי רש"י היא המיועדת ומיוחדת לאיש, והכוונה לשפחה שהיא במעמד לא מבורר היא חציה בת חורין וחציה שפחה. לכן היא אסורה לכולם מכל צד שלה. אבל היא מותרת לעבד עברי המותר בבת חורין ובשפחה. לכן היא קרויה נחרפת¹³⁰ לאיש – כלומר מאורסת לו. ויש אדם שניצל את מעמדה ובמזיד בא עליה כשידע שלא יחייבו אותו באשת איש. לכן עליו להביא איל אשם וכך יפרסם לכל את חרפתו. עם ישראל היה עבד

¹²⁶ ילקו"ש בהר רמז תרסה – "תניא שנים שמהלכין בדרך וביד אחד קיתון של מים אם ישתו שניהן ימותו אם ישתה אחד מהן יגיע לשוב דרש בן פטורא מוטב שימותו שניהן ולא יראה אחד במיתתו של חברו, עד שבא רבי עקיבא ולמד וחי אחיך עמך חיך קודמים לחיי חברך"

¹²⁷ יוספיוס פלביוס טען שהאיסור הוא משום שזה דר מפואר, והתירו אותו רק לכהנים במקדש. וזה היה מקובל באימפריה הרומית שבה הוא חי, שהיו בגדים וצבעים מיוחדים שרק למלכים היה מותר ללבוש.

¹²⁸ וראה פירוש ר' בחיי בר אשר על הפס' שם.

¹²⁹ לכן כשקרח רצה לטעון שכולם קדושים באותה מידה טען שלא צריך ציצית ובעצם כולם כהן גדול, וזה היה רמז בטלית שכולה תכלת.

¹³⁰ במורה נבוכים (ח"א, פרק לט): "ומענין יחרף אצלי, אמרו שפחה נחרפת לאיש, דומה לערבי כלומר מנחרפה, רוצים בה נוטה מקניין העבדות לקניין האישיות". הרב קפאח מסביר שהכוונה למילה "נטה" כלומר היא בדרך לצאת.

למצרים, עבדות זו נגזרה עלינו מה' ומפרעה. וזה כמו עבד לשני אדונים. הקב"ה החליט לשחרר את ישראל מעבדות מצרים אך פרעה רצה להשאיר את ישראל. וזה גרם לעיכוב בתיקון העולם ולכן היה צורך לכפות את פרעה שגם ישחרר, אבל זה חייב את ישראל לתקן את העולם ולרומם יחד איתם גם את האנושות¹³¹.

איסור ערלה, נטע רבעי, וההיתר בשנה החמישית

(כג) וְכִי תֵבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ מֵאֶפֶס וְעַרְלֶתְם עֶרְלָתוֹ אֶת פְּרִיֹו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לְכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל: לפני כן למדנו על איסור כלאים, והיינו חושבים שכדי לא להיכשל גם לא נטע. לכן אומר ה' לטעת¹³². והשאלה אם זה רשות (ואז תחילת הפס' היא רק רקע להמשך) או חובה. המדרש¹³³ אומר שכך מקיימים התדמות ודבקות בה' שגם הוא דבר ראשון נטע עץ. ולכן אין כאן שיעור למצווה זו, כי דבקות היא לא דבר הנמדד¹³⁴. מצוות הערלה בחקלאות הישנה לא הייתה דבר כ"כ משמעותי כי בד"כ העצים בשלוש שנים הראשונים לא נותנים פירות. איסור זה בא לומר שלא כל הטבע מיועד לאדם, יש טבע ראשוני שלא שייך לו¹³⁵, וזה מונע את השתלטות האדם. שנים אלו מקבילות לשלושת הקליפות הטמאות (רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת), ולכן כאשר הטומאה תבוער הקדושה מן העולם ייתכן ופירות אלו יהיו מותרים. (כד) וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל פְּרִיֹו קֹדֵשׁ הַלֹּלִים לָה': מכאן רצתה הגמרא ללמוד שצריך לברך. כביכול לחלל את הפירות לפני אכילתם. כמו פירות הנטע רבעי שנאכלים בירושלים או שפודים אותם, קונים בכסף אוכל בירושלים, ונאכל בקדושה. שנה זו היא כנגד קליפת נגה שהיא יכולה להצטרף אל הקודש. (כה) וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁתַּת תֵּאָכְלוּ אֶת פְּרִיֹו לְהוֹסִיף לְכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: אם כן יש לנו שלושה שלבים בפרי האילן: ערלה, קודש, חולין. הערלה היא שעבוד לטבע. הקודש יש תנאים ומאמץ לאכילתו. ולאחר מכן

¹³¹ וזה כדברי המשנה בגיטין (ד, ה): "מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי בית הלל אמרו לו בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו בן חורין בת חורין אי אפשר שכבר חציו עבד יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא תהו בראה לשבת יצרה אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי".

¹³² יש קשר בין י"ז בתמוז לנטיעת עצים. אחד הדברים שקרו בי"ז בתמוז היה שאפוסטמוס שרף את התורה. שמו בלטינית מלמד שנולד אחרי מות אביו והיה מצוי אצל החיילים הרומאיים. יוספוס פלביוס מספר איך פרץ המרד הגדול שאחריתו הייתה שריפה המקדש לאחר 4 שנים. הייתה קבוצת רומאים שסיירה במבוא חורון והותקפה ע"י שודדים. הם ערכו חיפושים ובמהלכם מצאו ס"ת ואחד החיילים שרף אותו, וכך פרץ המרד. והוא מוסיף שזה היה קשה ליהודים כאילו שורפים חלק מארצם. כלומר הוא רוצה להראות כמה זה חמור ומראה משהו יותר חמור. כלומר שריפת חלק מא"י יותר חמורה משריפת התורה. התורה שניתנה בסיני באה משמים, והעם היה מתחת להר. אולם בא"י היה עוד מעמד של הר עיבל והר גריזים שעם ישראל עמד על ההרים ושמע את הקול מבין ההרים – מלמטה. כלומר התורה של ארץ ישראל מקורה בארץ ישראל. בנוסף היה שבירת הלוחות, אך חז"ל לימדונו שיש שבירת הלוחות נקודה חיובית – ישר כחך ששיברת. וזה בא ללמד שיש יסוד אופטימי טוב מאחורי כל שבר. הלוחות היו בארון שנמצא בקדש הקדשים, כלומר יש שבירה במרכז הקדש. לאחר מכן בוטל התמיד, התמיד נמצא במזבח שהוא קודש חיצוני יותר ממה"ק. כלומר השבירה שהחלה בנקודה הפנימית מתפשטת. לאחר מכן הובקעה העיר – המעגל היותר חיצוני. לאחר מכן שרף אפוסטמוס את התורה שזה עוד התפשטות של השבירה אל ארץ ישראל כולה. ולבסוף הועמד צלם בהיכל – לכאורה חוזרים כאן אחורה לחלקים הפנימיים יותר של הקודש. אלא הכוונה לנצרות שעובדת ע"ז בשם היהדות בהיכל העולם כולו. וזה התחיל מכך שהועמד צלם בהיכל בימי מנשה מלך יהודה. הבקעת העיר בבניא מופיעה בט' תמוז והירושלמי מסביר שה קלוקל חשבונות. כלומר הקב"ה היה מוכן לתת נבואה מבולבלת כדי להזדהות עם עמו שנמצאים בחורבן. י"ז בגימטריא טו"ב, ולכן הקב"ה ניבא לירמיה דווקא בט' תמוז. שהאות ט' היא תחילת המילה 'טוב'. והרואה ט' בחלום יצפה לטוב.

¹³³ ויקרא רבה קדושים כה ג – "ובו תדבקון, אלא מתחילת ברייתו שלעולם לא נתעסק אלא במטע תחילה, הדא הוא דכתיב ויטע ה' אלהים גן בעדן, אף אתם כשאתם נכנסין לארץ ישראל לא תתעסקון אלא במטע תחילה, כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל".

¹³⁴ ר' שמואל מוהליבר ממבשרי הציונות הדתית בתשובותיו כותב: "דע לך שכל שאיפתי בחיי לעלות לא"י וליטוע שם עץ אחד ואדע שעשיתי דבר מה בחיי". הרב קוק הוזמן לטעת עץ בטקס רשמי, שם את האת חפירה בצד והחל לחפור בידיים ולנשק כל רגב ורגב של האדמה.

¹³⁵ כך גם החלאקה'. התספורת היא תולדה של התרבות, אבל צריך לתת מקום לפראיות במשך שלוש שנים. ומכאן ראייה שאין איסור לגדל שער ארוך, אחרת אתה מכשיל את הילדים מדין חינוך. ובוודאי אין בזה חציצה בתפילין, וכמו שפסק הריב"ש שאפשר לאדם חולה שאם יוריד כובעו יחלה, להניח תפילין על הכובע וכדעת הרשב"א, שלמד זאת מ"וראו כל עמי הארץ". ועוד כתוב שהקב"ה התעטף בטלית כחזן והראה למשה קשר של תפילין מאחוריו – מכאן שהתפילין היו על הטלית (בדומה ל"עקל" של הישמעאלים).

יש לאדם היתר לאכול ללא מאמץ מיוחד. כלומר הקדושה נותנת לגיטימציה ופתיח לחול. כאשר האדם קנה את המידה של הקדושה המתעלה מעל הטבע זה נותן לו כח לשוב את הטבע בלי שהטבע יפיל אותו ממדרגתו. וזה מה שקורה לאחר ברכות הנהנין. אדם שנהנה ולא בירך כאילו מעל בקדשי שמים, כי זה שייך לה'. אבל אחרי הברכה על זה נאמר והארץ נתן לבני אדם. כלומר אני מכיר בזה שלפרי יש בורא, והבורא נותן לאדם במתנה. ההכרה מאת ה' נותנת הצדקה מוסרית למברך להשתמש. כלומר מטרת הברכה אינה לקדש את המאכל בניגוד לגויים אלא להוציא אותו לחולין¹³⁶.

איסורים משום דימוי לעובדי ע"ז

האווירה של האיסורים כאן הם דימוי לעובדי ע"ז. זאת לעומת שמירת השבת, מורא מקדש וכיבוד המבוגרים. (כו) לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעוננו: הפירוש המקורי של האיסור לא תאכלו על הדם נלמד מהרקע של איסורי הע"ז. הם היו מזמינים שדים ע"י שחיטת בהמות ועופות וניקוז דם אל גומא, ושם היו עושים את הסעודה והשדים היו באים לאכול איתם¹³⁷. הרמב"ם לא מונה מצווה זו ואדרבא גם הוא מפרש אותה כמו רש"י כאן שזה אזהרה לא לאכול קרבן לפני שמזרק הדם על המזבח או שלא לאכול בהמה לפני שיצאה נפשה¹³⁸. חכמי תימן שלחו שאלה לאחד מניני הרמב"ם ר' יהושע הנגיד ושאלו אותו מדוע הרמב"ם לא מנה את האיסור להזמין את השדים כאחד מתרי"ג מצוות וענה להם שזה משום שזה בימים אלו כלול באיסור כישוף. אבל בזמן המדבר שדבר זה היה מצוי הייתה לפס' משמעות כזאת. אבל לדורות אין צורך לכלול אותו כאיסור בפני עצמו. מדבריו אנו למדים שיש משמעות לפס' בשעה שהוא ניתן ומשמעות אחרת לדורות. המנחשים היו שוחטים עורב פותחים אותו ואומרים אם יהיה ניצחון. ואיסור לא תעוננו הוא שהיו כביכול מגלים את העתיד לפי הזמן והעונה. (כז) לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך: כך הייתה דרכם של כהני ע"ז. גם היה דרכם לעשות קרחה. הכמרים הנוצרים עושים את שניהם בטענה שהם מקדישים את שערם לע"ז שלהם. לכן בעם ישראל גידול הפאה והזקן הוא אפיון לאומה הישראלית. האיסור הוא לא לגלח בתער, אך אפשר לקצץ. בזהר מובא שאסור לאדם לשלוח ידו בזקן הקדוש. אך לא ברור שהכוונה שאסור לקצץ. הענין הרוחני הוא שאסור להרהר במדרגה של גילוי אלוהות הנקרא דיקנא קדישא. אך גם אם נאמר שיש הקבלה, השאלה מה נקרא שלח ידו. ייתכן שדווקא בתער. מקובלי איטליה ובכללם הרמח"ל היו מתגלחים לחלוטין מפני שאמרו שבגלות אין ענין לגדל זקן. השיעור הוא שיהיה אפשר לתפוס באצבעות תפיסה מינימאלית. בפאה יש שיטה שזה תחתית האוזן ויש מי שאומר שזה אמצע האוזן. יש שנהגו להאריך את הפאות מאוד. (כח) ושרט לנפש לא תתנו: בשרכם וכתבת קעקע לא תתנו: בכם אני ה': נפש זה אדם שמת, גוף שלא אז מלשון נפש. וכשקרוביו היו רואים אותו מת, היו שורטים את עצמם. בגמרא מובא שכשר"א רבו נפטר ר"ע היה מכה בעצמו עי שיצא ממנו דם ותוס' שם מקשים על כך, ועונים שעשה זאת משום צער התורה ולא צער המת – ולכן היה מותר לו לעשות כן. כתובת קעקע היה גם מנהגם של עובדי ע"ז שעשו זאת על גופם. עובדי הע"ז לא מרוצים ממה שהקב"ה נתן להם ולכן הטביעו על גופם דבר זה. הטעם העתידי הוא שהעור לעתיד לבא יהיה לאור. העור מהוה חסימה מסויימת, ובתחיית המתים הוא יהיה כלי להארת הנשמה ולכן אסור לבזות את הגוף וצריך לשמור על שלמותו. (כט) אל תחלל את בתיך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה: גם זה היה מנהג של העובדי ע"ז שבתוך העבודה שלהם היה זנות. רש"י מדגיש שמדובר על מסר בתו פנויה, כלומר שאדם עושה כסף על

¹³⁶ ומה שהאכילה מעלה את המאכל צריך להבחין בין שני קדושות. אחת אלוהית דרך נשמת האדם ואחת בטבע. כדי לעשות את המעבר בין אחת לשניה צריך שלב של חולין. ברכה שלפני באה לחלל וברכה שאחרי המזון באה לקדש ולהעלות את המאכל.

¹³⁷ אם השדים היו באים באמת או לא נחלקו הרמב"ם והרמב"ן.

¹³⁸ גם למדו הלכה שלא לאכול לפני שאדם מתפלל על דמו. ולכן תקנו להגיד "מה בצע בדמי ברדתי אל שחת".

חשבון זנות בתו, וזה מאפיין של חברה מושחתת. (ל) אֶת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה': הפס' הזה חובר כמה פעמים בתורה. ובא ללמד שכל הפניה לכוחות אפלים שהם מחוץ לקודש, באה מריחוק מהזמן והמקום שבו מתחברים לקדש בצורה בריאה וממילא ההמשך (לא) אֶל תִּפְנוּ אֶל הָאֵבֶת וְאֶל הַיְדְעָנִים אֶל תִּבְקְשׁוּ לְטַמְאָה בָּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: שכל אלו הם פניה בצורה אסורה וטמאה. אוב זה טכניקה שאדם מדבר מתוך שחיו בקול נמוך, וישנם שבטים שעושים זאת וקוראים לכך אובו. ידעוני הוא מי שיש לו עצם של מת וממנה כביכול מדבר. האוב והידעוני תמיד מופיע בסוף הרשימה של הדברים האסורים. יש בכך מעין גל שאחרי הפסגה. לאחר שאדם נמצא במדרגה של הכרה גבוהה, ממילא מתחייב האיסור של הפנייה לאבות וידענים. כלומר זה חיוב שנובע לאחר שהאדם כבר מכיר בקדושה. אם כן יש איסורים שמולידים מדרגה של קדושה, ויש קדושה שמולידה איסורים שמחויבים מכך. (לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִקּוּם וְהִדְרָת פָּנָי זָקֵן וְיִרְאֵת מְאֹלְהִיךְ אֲנִי ה': פ' יש כאן הערכה של הזקנה "ונגד זקניו כבוד" מעיר הרב קוק שבזה נבדלת היהדות מהיווניות. שהזקנים הם במרכז משום שיש אמונה בהמשכיות החיים, אנו לא אומרים שהוא אחרי החיים אלא הוא הולך ומתעלה. דווקא זקן בעברית פירושו אדם חכם ואילו שיבה מדבר על מופלג בגילו. דבר זה הוא מסור ללב, שכן אי אפשר לתבוע ממנו אם ירצה להתעלם מהזקן ולא לכבדו.

אהבת הגר

(לג) וְכִי יָגִיר אֶתְךָ גֵר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ: (לד) כְּאֶזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם וְאֶהְבֶּתְ לּוֹ כְּמוֹךְ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: המילה גר יכולה להיות אדם זר, גר תושב, או גר צדק. ההלכה היא שמדובר בגר צדק שהצטרף לעם ישראל. אבל הניסוח מלמד שהיה מעמד חברתי שונה. כלומר הגרים היו מגיעים וגרים בארץ בקהילות שלהם. זה גרר קושי אצל היהודים ולכן התורה מצווה עליו הרבה. ועוד שיש קושי שאם מדובר בגר צדק מה פירוש הסיבה כי גרים הייתם בארץ מצרים, הרי לא היינו חלק מהאומה המצרית במצרים. ומכאן מדייק ספר החינוך שיש כאן מוסר כללי של התורה שצריך לסייע לכל אדם שאינו בן אותו מקום וזקוק לסיוע.

צדק במשפט

(לה) לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפֵּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוֹרָה: לעשות עול במשפט זה לא לקיים כראוי את המידה משקל ומשורה. מידה זה מידת הלח. כמו למשל אדם שמוכר שמן, וכשמעביר מחבית השמן שלו לחבית של הקונה הוא משתמש במצקת. השמן דרכו להידבק ולכן כמות השמן תלויה במשך הזמן שאתה מחכה עם הטפטוף¹³⁹. (לו) מֵאֲזַנִּי צֶדֶק אֲבִנִּי צֶדֶק אֵיפֹת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לְכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: הקב"ה מסביר לישראל שהוציא אותנו במצרים, כדי שנעשה צדק. והדייקנות היא מסימני הדבקות באלוהות וכמו שמסביר רש"י שה' הבחין בין טיפה של בכור במצרים. (לז) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת כָּל חֻקֵּי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטֵי וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה': פ'

איסור העבודה למולך

(כ, א) וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרְעוֹ לַמִּלֶּכֶךְ מוֹת יוֹמֵת עִם הָאָרֶץ יִרְגְּמֶהוּ בְּאֶבֶן: מקודם זו הייתה אזהרה, ובעת העונש. (ג) וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכֵּיתִי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עִמּוֹ כִּי מִזְרְעוֹ נָתַן לַמֶּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי וְלַחַלֵּל אֶת שֵׁם קִדְשִׁי: לא מובן איך המקדש מתחלל כתוצאה מעבודת

¹³⁹ הייתה עירה בליטא שההכנסות של הרב היו מרווחי המכירות של המלח במכולת. פעם המלח היה נמכר לפי משקל. הציעו לרב קוק להיות רב בקהילה זו והוא התנה בכך שבעלי המכולת יחליפו את המשקולות מעופרת לזכוכית כי היא פחות נשחקת ולא בולעת לתוכה, והם לא הסכימו ולכן ויתר על ההכנסה.

המולך שנעשית במקום אחר. רש"י מברר מקדשי – כנסת ישראל. כלומר לא מדובר על המקדש הטופוגרפי בירושלים אלא כנסת ישראל נקראת מקדש. זה מוכיח שמידת המלכות שהיא כנסת ישראל זה פשוטו של מקרא. ללמד שיש מקומו שפשט התורה יהיה מובן רק בלימוד הנחות היסוד של תורת הקבלה. (ד) ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי המית אתו: דווקא כאן הקב"ה רוצה שהאומה תהיה אקטיבית בהוקעת אנשים אלה. דרך העבודה של המולך הייתה בשני סוגים. אחת, שהילד סתם עובר. והשנייה, שגם שורפים את הילד. לפי העבודה השניה יש לאדם דין חודף ולכן הם חייבים להרגו עוד קודם לבית דין. (ה) ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל הזנים אחריו לזנות אחרי המלך מקרב עמם: (ו) והנפיש אשר תפנה אל האבת ואל הידענים לזנת אחריהם ונתתי את פני בנפיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו: (ז) והתקדשתם והייתם קדשים כי אני ה' אלהיכם: (ח) ושמרתם את חקתי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם: (ט) כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו: לא נאמר דווקא כשהם חיים, אלא אפילו אחרי מותם. כלומר זה לא מצד הנזק שהוא פוגע בהם אלא מההשחתה הפנימית של נפשו.

ענשי איסורי עריות

פרשת אחרי מות הייתה הכנה לפרשת קדושים. מדרגת הקדושה באה אחרי שנמנעים מהעריות. אחרי שהגענו לקדושה מי שמחלל את הקדושה גם מגיע לו עונש¹⁴⁰. (י) ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף והנאפת: מיתתם בחנק. (יא) ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו שניהם דמיהם בם: (יב) ואיש אשר ישכב את בלתו מות יומתו שניהם תבל עשו דמיהם בם: תבל זה זרע מעורבב שלו ושל בנו. (יג) ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם: תועבה זה בלבול של סדרי החיים והמוסר. (יד) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא באש ישרפו אתו ואתהן ולא תהיה זמה בתוככם: זימה היא נפילת האדם ממדרגתו. (טו) ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו: הבהמה נהרגת כדי שלא יאמרו עליה שעל ידה באה תקלה לאדם, כלומר גם אדם שנידון למיתה שומרים על כבודו המועט. (טז) ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אתה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם בם: (יז) ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה עונו ישא: (יח) ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקרה הערה והיא גלתה את מקור דמיה ונכרתו שניהם מקרב עמם: כעת עברנו מאיסורים שעונשם מיתה לאיסורים שעונשם כרת. (יט) וערות אחות אמה ואחות אביו לא תגלה כי את שארו הערה עונם ישאו: (כ) ואיש אשר ישכב את דדתו ערות דדו גלה חטאם ישאו ערירים ימתו: יוכבד היא דדתו של עמרם, כלומר שלפי תורת משה, הוא לא יכל להיוולד. וזה כוחה של תורת משה שהיא משנה סדרי עולם. לכן כשעם ישראל קיבל איסורים אלו הוא בכה כי היו צריכים לעזוב משפחות שעברו יחד את כל התלאות ממצרים. (כא) ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה הוא ערות אחיו גלה ערירים יהיו: נדה כאן פירושו מנודה ממנו. אשת אחיו זה כמו כל אשת איש, אלא שבאחיו זה איסור לכל החיים גם אם אחיו גירש או מת. אלא אם כן מת בלא בנין ואז יש לו מצווה ליבם אותה. כלומר דבר שהוא כרת יכול להפוך להיות מצווה. ולכן דימוי לנדה – שכמו שאשתו נדה היא פעמים מותרת ופעמים אסורה לו. כך גם זו. (כב) ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם ולא תקיאו אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה: (כג) ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני משלח מפניכם כי את כל אלה עשו ואקח בם: (כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אתה ארץ זבת חלב ודבש אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן

¹⁴⁰ נחלקו חכמים ורשב"י מהו הדירוג של המיתות. רשב"י סובר שריפה-סקילה-הרג-חנק, וסדר זה מופיעה בספר הזוהר.

הַעֲמִים: (כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטְּהוֹר וְלֹא תִשְׁקְצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבְעוֹף וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לַטְּמֵא: (כו) וְהֵייתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' וְאַבְדַּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי: (כז) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יְהִי בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְעָנִי מוֹת יוֹמְתוֹ בְּאָבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: פ:

המיתות שבתורה צריכות ברור. קשה מאוד להוציא לפועל מיתת בית דין. אם כן ישנו הפסד משני צדדים. מצד אחד החוק לא מספיק כדי להוציאו לפועל, ומצד שני זה הופך את עם ישראל כאילו הוא עם ברברי. אלא שהמיתה לא באה כדי שהאדם יירתע ולכן לא יעבור את העבירה, אלא שיבין מה החומרה של מעשיו עד שעונשו כך, ומתוך זה לא יעבור. אלא שיש פעמים שיש צורך ממש להוציא את העונש לפועל כדי להראות את החומרה בפועל ולשם כך אפשר גם לעקם את הכללים וכגמרא ביבמות (צ:): "ומעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך - אלא שהשעה צריכה לכך".

אמר

הקדמה לפרשת אמור

בעוד שספר בראשית ושמות עוסקים בפניה של הבורא לאדם, ספר ויקרא עוסק בפניית התגובה של האדם לבורא, לכן היא דורשת התפרטות של התקדשות. לכן יש גם ריבוי מצוות להגיע לקדושה. אך זה לא מספיק. יש צורך באנשים קדושים של קבע והם הכהנים. בספר שמות ראינו שיש תורת משה המניחה שהאדם ביסודו ראוי לגשת לפני ה', ויש את תורת אהרן שמניחה שלאדם יש חסרונות שעליו לגשר עליהם, ולכן הוא זקוק לגוף ממצע בין העם לה'. זאת לעומת משה שנכנס בעצמו וללא צורך בבגדי כהונה. פרשת אמור שייכת לכהונה: החלק הראשון שלה עוסק בהלכות המיוחדות לכהנים. החלק השני עוסק בקדושת הזמן והמועדים. והחלק השלישי עוסק בקדושת הארץ. אם כן שלושה אופני קדושה לפי שלושת הקטגוריות של המציאות האדם, הזמן והמקום. משמע לפי ספר ויקרא שמתחילים בקדושת האדם ומתוך כך קדושת הזמן ומתוך כך קדושת הארץ. לעומת בריאת העולם שבו הדבר הראשון שהתקדש היה היום השביעי, בספר שמות יש גוי קדוש ואח"כ מקום קדוש – המשכן. כשניגע בעיני המועד נבין זאת.

טומאת הכהן לקרוביו

(בא, א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְעַמְיוֹ: הַחֲזֵרָה "אמור – ואמרת" קשה. אלא צריך לומר לכהנים שהם בני אהרן, וחוף מזה לומר להם לנפש לא יטמא בעמיו. הם צריכים לדעת שהם בני אהרן ולהבין שזה מחייב. אבל זה אומר שקדושת הכהנים נובעת מהייחוס שלהם. היה אפשר לחשוב שערך הכהנים זה מצד שהם שלוחי האומה כמו בפנחס שזכה לכהונה מכך שקנא לה' וכיפר על ישראל. אפשר לראות בכהונה מעלה ייחוסית הבאה מלמעלה, ויש כהונה שבאה בשם האומה. בספר ויקרא מובלט צד זה של אריסטוקרטיה - אצולה כוהנית משום שזהו ספר כהני. ובספר במדבר מובלט המקור העממי - אומתי של הכהונה משום שזה ספר כלל ישראלי. חכמים נחלקו אם הכהנים הם שלוחי דין או שלוחי דרחמנא (יומא יט, נדרים לה). מכיוון שא"א לבחור את הכהנים וא"א להקריב במקומם ודאי שיש בהם מימד שהם שלוחי דרחמנא. הסיבה שהכהנים הם מחוץ לאומה כי כדי להעלות משהו צריך משהו חיצוני לו כי אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורים. אצל הגויים האדם זקוק לכהן שלו לפני המוות – כלומר הוא איש המוות. אך בעם ישראל הכהן לא בא במגע עם המוות. ובכלל החיים של הכהן לא נורמאליים. בעולם הזה יש שלושה דברים שמקשים עלינו: המוות, הפרנסה, והכישלונות ובהם הדבר הבולט ביותר – חוסר הצלחה בחיים הזוגיים בגירושין. הכהנים לא באים במגע עם המוות, מתפרנסים מהאומה, ואסור להם להתחתן עם גרושה כלומר הוא בא פחות במגע עם קשיי החיים. הוא לכל הפחות הוא מורחק מכך. חיי הכהן הם לא ריאליים. המגע של הכהן עם הכישלונות הוא מרחוק כמו למשל בסוטה. הריחוק העדין הזה מאפשר לעזור. וכן במצורע וכד'. כאשר יש אדם שלא "מתבבש" בבעיה, הוא נותן מבט גבוה על המציאות. בנוגע לקרקע הקב"ה אמר לאברהם שזרעו יהיה גר בארץ לא להם, ושישעבדו אותם. שבט לוי לא השתעבד הוא היה רק גר. לכן גם אין להם נחלה בארץ ישראל. ובכלל בלוי יש מעט מצריות שכן פודים את הבכור בו (כמו שה' הרג את בכורי מצרים במקום בכורי

ישראל). משה לא היה גר ולא משועבד ולכן לא נכנס בכל לארץ¹⁴¹. (ב) כִּי אִם לְשֹׂארוֹ הַקֶּרֶב אֶלָּיו וְלֹאמוֹ וְלֹאֲבִיו וְלִבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלֹאֲחִיו: (ג) וְלֹאֲחִתּוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֶלָּיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטְמָא: יש מתים שמותר לכהן להיטמא אלהים ואלו הקרובים לו. מצד האנושיות של התורה. (ד) לֹא יִטְמָא בְּעַל בְּעַמְּיוֹ לְהַחֲלוֹ: (ה) לֹא יִקְרָחוּ קְרָחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאֵת זָקָנָם לֹא יִגְלָחוּ וּבְבִשְׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שְׂרָטָת: זהו איסור לכל עם ישראל, אלא שזה בא בהנגדה לכהני ע"ז שעושים כך. אצל הכהנים יש האדרת כח החיים ולימוד שהגוף של היהודי קדוש בניגוד לכהני הע"ז שמלמדים לזלזל בכח החיים ולכן הם פוגעים בגופם. (ו) קִדְּשִׁים יִהְיוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא יִחַלְלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת אִשִּׁי ה' לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מְקַרְבִּים וְהָיוּ קִדְּשֵׁי: לכאורה היה לומר שכל עוד אין בית מקדש והכהנים לא מקריב את לחם אלהיהם היה צריך לפטור אותם מכל האיסורים האלה. ובכלל מדוע עם ישראל שימר את הכהונה? אלא לשמר את הנצח של עם ישראל. בדומה לכך הפרשת תרו"מ בימינו שהפכו להיות מעשה לא כ"כ חשוב שהשלכה הכלכלית שלו לא מובנת. אלא באמת אם הכהונה הייתה נחלת העבר בלבד לא היינו עושים זאת אבל מאחר שמדובר במשהו גדול שעתיד להתחדש בגדלות יותר גדולה. אנו נסבול את התקופה שאנו עושים זאת בצורה הנראית מגוחכת כדי שזה יגיע למקום הגדול של הדבר. (ז) אִשָּׁה זֶנֶה וְחִלְלָהּ לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מְאִישָׁהּ לֹא יִקְחוּ: כִּי קִדְּשׁ הוּא לְאֱלֹהֵיוֹ: (ח) וְקִדְּשֵׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיךָ הוּא מְקַרְבִּי קִדְּשׁ יִהְיֶה לָּךְ כִּי קִדְּשׁ אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם: למצוות "וקדשתו" יש צד סימפטי שנותנים לו כבוד, וצד של הכרח שמחייבים אותו לנהוג כך. למשל אם נשא גרושה מכריחים אותו לגרשה. כלומר זה לא בשביל הנוחות שלו אלא בשביל קדושת האומה. (ט) וּבֵת אִישׁ כֶּהֵן כִּי תַחַל לְזַנּוֹת אֶת אֲבִיָּהּ הִיא מְחַלֶּלֶת בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף: ס: השריפה שייכת למעלת הכהונה. יהודה דן את תמר לשריפה, משום שהייתה בת כהן של אותו זמן, בתו של שם בן נח כלומר היא הייתה שייכת למשפחת הכהונה שבאנושות¹⁴².

טומאת כהן גדול לקרוביו

(י) וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחִיו אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמֵלֵא אֶת יָדוֹ לְלַבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרַע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם: (יא) וְעַל כָּל נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא לְאָבִיו וְלֹאמוֹ לֹא יִטְמָא: כהן גדול נטמא רק למת מצווה. (יב) וּמִן הַמְּקַדְּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יִחַלֵּל אֶת מְקַדְּשׁ אֱלֹהֵיוֹ כִּי יִזְרֹק שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהֵיוֹ עָלָיו אֲנִי ה': (יג) וְהוּא אִשָּׁה בְּבִתּוּלָיָהּ יִקַּח: (יד) אֶלְמִנָּה וְגְרוּשָׁה וְחִלְלָהּ זֶנֶה אֶת אֱלֹהֵי לֹא יִקַּח כִּי אִם בְּתוּלָה מְעַמְּיוֹ יִקַּח אִשָּׁה: הריחוק שלו מהמוות הוא מוחלט ואפילו שהפרידה בין האישה האלמנה לבעלה היה באופן טבעי אסור לו לשאת אותה. (טו) וְלֹא יִחַלֵּל זֶרְעוֹ בְּעַמְּיוֹ כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשׁוֹ: פ:

מומים הפוסלים בכהנים

(טז) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יז) דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהֵיוֹ: (יח) כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֵוֶר אוֹ פֶּסֶח אוֹ חֶרֶם אוֹ שְׂרוּעַ: (יט) אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ שֶׁבֶר רֶגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד: (כ) אוֹ גִבֵּן אוֹ דֶק אוֹ תִבְלָל בְּעֵינָיו אוֹ גָּרַב אוֹ יִלְפָּת אוֹ מְרוּחַ אָשָׁף: (כא) כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת אִשִּׁי ה' מוֹם בוֹ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיוֹ לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב: (כב) לֶחֶם אֱלֹהֵיוֹ מְקַדְּשֵׁי הַקְּדָשִׁים וּמִן הַקְּדָשִׁים יֵאָכֵל: כיוון ששייך למשפחת

¹⁴¹ מדרש תנאים לדברים פרק לא – "ר' אליעזר המודעי אומר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם הואיל ונגזרה עלי גזירה שלא אכנס לארץ ישראל בחיי כשאמות יכנסו עצמותי לארץ ישראל אמר לו הקדוש ברוך הוא מלפני שלא בחייך ולא במותך אי אתה נכנס לארץ ישראל: משיב משה ואמר לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם עצמות יוסף נכנסין לארץ ישראל ועצמותי אין נכנסין אמר לו הקדוש ברוך הוא דמודי בארעיה מתקבר בארעיה דלא מודי בארעיה לא מתקבר בארעיה יוסף על ידי שאמר כי גנב גנבתי מארץ העברים לפיכך זכה שיכנסו עצמותי לארץ ישראל אתה שמעת מבנותיו של יתרו שהיו אומרות איש מצרי הצילנו מיד הרועים ושתקת ולא אמרת עברי אנכי לפי כך לא תכנס לארץ ישראל"
¹⁴² בראשית רבה וישב פה, י – "הוציאוה ותשרף, אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר אמר משום רבי מאיר תמר בתו של שם היתה, דכתיב ובת איש כהן, לפיכך הוציאוה ותשרף".

הכהונה יכול לאכול, רק אסור לו לעבוד. (כג) אף אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל את מקדשי כי אני ה' מקדשם: (כד) וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל: פ בהתחלה הדיבור היה רק לכהנים, וכאן יש פניה לכל ישראל כי זו אזהרה לבית דין שעליהם יש אחריות על מומי הכהנים. כהן שיש לו מום ועושה ניתוח פלסטי וכד' נותר בעבודה. וכן אם יש לו יבלת יכול לחתוך אותה ולהיות כשר. אך אם עשה ניתוח שעושה אותו טריפה כמו קוצב לב¹⁴³ וכד' פוסל אותו לכהונה.

כהן הפסול זמנית לעבודה עקב טומאה

(כב, א) וידבר ה' אל משה לאמר: (ב) דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים לי אני ה': (ג) אמר אלהם לדתיתכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מלפני אני ה': (ד) איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע: (ה) או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו: (ו) נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים: (ז) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא: אין הכוונה לקדשים הרגילים אע"פ שזה פשט הכתוב. חז"ל¹⁴⁴ מדייקים שמדובר על תרומה שאסור בה עד שיעריב שמשו. (ח) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אני ה': הייתה הו"א להתיר להם את הנבלה מכיוון שהם אוכלים את העוף ע"י מליקה, ולכן צריך לחדש איסור זה בכהנים. (ט) ושמרו את משמרתו ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו אני ה' מקדשם: (י) וכל זר לא יאכל קדש תושב בהן ושכיר לא יאכל קדש: (יא) וכהן כי יקנה נפש קנן בספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו: זה דבר פלא שעבד גוי השייך לכהן, יכול לאכול תרומה. אבל ת"ח שאינו כהן – לא. כלומר כספו של אדם זה התפשטות שלו על החיים. (יב) ובת בהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל: למעט מהמעלה שפוטרת את בנה מפדיון היא כבר לא נחשבת כהנת. (יג) ובת בהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו: ס מכיוון שיש לה זרע מבעלה היא שייכת למשפחתו. (יד) ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמשתו עליו ונתן לפהו את הקדש: (טו) ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה': (טז) והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם כי אני ה' מקדשם: פ חז"ל דרשו זאת על מי שנותן תרומה לכהן עם הארץ¹⁴⁵ ואומרת שזה כמי שנותן לאריה שאוכלת בטומאה וכמו הארי שמיד דורס את האוכל – פגיעה ביחסי בין אדם לעצמו. בנוסף גורם לו למות – פגיעה ביחסי בין אדם לחברו, ומשיאו עון אשמה – בין אדם למקום.

דיני מומים בקרבנות

במקדש הכל צריך להיות שלם כולל מה שמקריבים¹⁴⁶. המהר"ל מסביר את המאמר (אבות ג, יא) "המחלל את הקדשים" על מי שלא מוכן לקבל שיש קדושה בבהמה. (יז) וידבר ה' אל משה לאמר: (יח) דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת

¹⁴³ ר' משה פיינשטיין סירב שיתקינו לו קוצב לב כי הוא רצה להיות ראוי גם מבחינה פיזית לשבת בסנהדרין.
¹⁴⁴ מסכת יבמות עד ע"ב – ב "אמר רבא אמר רב חסדא: תלתא קראי כתיבי, כתיבי: ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים, הא רחץ טהור, וכתיבי: ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, וכתיבי: וכפר עליה הכהן וטהרה, הא כיצד? כאן למעשר, כאן לתרומה, כאן לקדשים".
¹⁴⁵ מסכת סנהדרין צ ע"ב – ב "אמר רב אחא בר אדא אמר רב יהודה: כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ - כאילו נותנה לפני ארי, מה ארי ספק דורס ואוכל ספק אינו דורס ואוכל - אף כהן עם הארץ, ספק אוכלת בטהרה ספק אוכלת בטומאה. רבי יוחנן אמר: אף גורם לו מיתה, שנאמר ומתו בו כי יחללהו. דבי רבי אלעזר בן יעקב תנא: אף משיאו עון אשמה, שנאמר והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם".
¹⁴⁶ ישנו עוד כלל חשוב שאין עניות במקום עשירות במקדש (זבחים פח:–פט.).

אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קִרְבָּנוּ לְכָל נְדָרֵיהֶם וּלְכָל נְדָבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ לְעֹלָה: מִי שְׁצָרִיךְ לְהִקְפִיד שְׁלֵא יִהְיוּ מוֹמִים בְּבִהְמָה הֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַגְרִים. אֲךָ גוֹי לֹא צָרִיךְ לְהִקְפִיד עַל הַמוֹמִים שֶׁאֵנוּ מִקְפִידִים כִּשְׁהוּא רוֹצֵה לְהִקְרִיב לְעַצְמוֹ לְדוֹגְמָא בְּשִׁבִיל הַגּוֹי, מִחוֹסֵר אֲבֵר לֹא מִקְרִיבִים, אֲךָ כִּבְשׁ עִם דּוֹקִין בְּעֵין הוּא מִקְרִיב. (יט) לְרַצְנְכֶם תָּמִים זָכַר בְּבִקְרָה בְּכַשְׁבִּים וּבְעֵזִים: רָצוֹן בְּתַנ"ךְ פִּירוּשׁוֹ רִיצוּי¹⁴⁷ – לְהִשְׁקִיט אֶת הַכַּעֲס. וְלֹא רָצוֹן שֶׁבְתַנ"ךְ קְרוּי חִפְץ. כֹּאן הַכֶּשֶׁב בֹּא לְהַנְגִידָה שְׁלֵא רָאוּי לְהִבְיֵא חָה, אֲלֵא צָרִיךְ לְהִבְיֵא שְׁמֹן. (כ) זֶל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם: (כא) וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לָהּ לְפִלֵא נֶדֶר אוֹ לְנִדְבָה בְּבִקְרָה אוֹ בְּצֵאֵן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ: (כב) עֹוֶרֶת אוֹ שְׁבוּר אוֹ חֶרוֹץ אוֹ יִבְלֵת אוֹ גָּרֵב אוֹ יִלְפֵת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלֶּה לָהּ וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לָהּ: (כג) וְשׂוֹר וְשָׂה שְׂרוּעֵ וְקְלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִנְדֵר לֹא יִרְצֶה: מִכָּאן שִׁישׁ יוֹתֵר חוֹמְרָא בְּנֵדֵר מֵאֲשֶׁר בְּנִדְבָה. (כד) וּמְעוֹרֵךְ וְנִתְּוֵךְ וְנִתְּוֵךְ לֹא תִקְרִיבוּ לָהּ וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ: אֲסוּר לְעַקֵּר חַיּוֹת וְאִפִּילוּ טַמְאוֹת¹⁴⁸ כְּלוֹמֵר כֹּל מֵה שִׁישׁ בֶּאֱרֵץ. וְאִין הַכוּוֹנָה שֶׁרַק בֶּאֱרֵץ אֲסוּר לְסַרֵס שֶׁהִרִי זֹ מִצְוּוֹה הַחֲלָה עַל הַגּוֹף וְלֹא עַל הַמְּקוֹם (רש"י). (כה) וּמִיֵּד בֵּן נֶכֶר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה כִּי מִשְׁחָתֶם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם: פ' ז' כ"כ מוֹבֵן שֶׁגַם גוֹי יִכּוֹל לְהִבְיֵא קִרְבָּן עַד שֶׁזֶה מִמֶּשׁ מוֹבֵלַע בְּתוֹךְ הַפֶּסֶל. אֲלֵא שְׁצָרִיךְ לְהִיזְהַר שֶׁהַקְרִיטְרוֹנִים שֶׁלֵּהֶם לֹא דוֹמִים לְשֵׁל עִם יִשְׂרָאֵל. הַלַּחֵם¹⁴⁹ בְּתַנ"ךְ מִשְׁמֵשׁ כֶּשֶׁם כּוֹלָל לְסַעוּדָה.

פְּסוּלֵי קִרְבָּן מִצַּד הַזְּמַן

(כו) וַיִּדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כז) שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז כִּי יִלְדוּ וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלְאָה יִרְצֶה לְקִרְבָּן אֲשֶׁה לָהּ: אִי אִפְשָׁר לְהִקְרִיב לְפָנֵי שְׁמֵלָאוּ שְׁבַעַת יָמִים, אֲךָ לְכֹאוֹרָה דּוּקָא אִזְ הוּא נִקְשָׁר לְאִמּוֹ וְזֶה עוֹד יוֹתֵר קָשָׁה לוֹ. גַּם אֲצֵל בְּנֵי הָאָדָם יֵשׁ בְּרִית מִלֵּה בְיוֹם הַשְּׁמִינִי וְרַגְלֵי הַסַּנְדֵק מְשׁוּלִים לְמִזְבַּח. גַּם אִפְשָׁר שְׁצָרִיךְ שֶׁתַּעֲבוּר עֲלָיו שֶׁבֶת אַחַת לְפַחוֹת. וְכֵן יִיתְכֵן שַׁעַד שֶׁהוּא לֹא יוֹנֵק שְׁמוֹנָה יָמִים הוּא לֹא נִחְשָׁב תָּמִים. אֲךָ נִרְאָה עֵיקֵר שֶׁהַיּוֹם הַשְּׁמִינִי בֹא אַחַר הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. הַשְּׁבַע מוֹרָה עַל הַמַּחְזוֹר הַטְּבַעִי שֶׁל הַטְּבַע. כֹּאשֶׁר יֵשׁ הַתַּעֲלוֹת מֵעַל הַטְּבַע זֶה בְּשְׁמוֹנָה. כֵּךְ גַּם הַשָּׁה הַמוֹקֵרֵב צָרִיךְ לְחַכּוֹת עַד שִׁיְהִי מוֹכֵן לְהַתַּעֲלוֹת. הָאֵם מְכוּוֹנֶת כִּנְגַד סְפִירַת הַבִּינָה שֶׁהִיא שְׁמִינִית. כְּלוֹמֵר הוּא צָרִיךְ לִינוֹק מִמֶּנָּה כְּדִי לְהִיּוֹת שְׁלֵם. וְכֹל זֶה שִׁיִּיךְ לְמַהוֹת הַמְּקַדֵּשׁ שֶׁשִׁיִּיךְ לְיוֹם הַשְּׁמִינִי. (כח) וְשׂוֹר¹⁵⁰ אוֹ שָׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְיוֹם אֶחָד: לְפִי הַהֲלָכָה הַכוּוֹנָה לְאִמּוֹ – כְּלוֹמֵר לֹא שׁוֹחֲטִים אֶת הָאֵם וְהוֹלֵד בְּאוֹתוֹ יוֹם אֲבָל אֶת הָאֵב כֵּן. בְּמִיּוֹחַד שֶׁקָּשָׁה לְדַעַת מִי הָאֵב. הָאִיסוּר לְשַׁחוֹט בְּאוֹתוֹ יוֹם. הַרְמַב"ם מְסַבֵּיר שֶׁזֶה מִצְוּוֹה שְׁבִיבָה לְמַנּוּעַ צַעַר בְּעֲלֵי חַיִּים וְחִינּוֹךְ לְרַחֲמֹנּוֹת. הַמַּהֲר"ל לֹא מִקְבֵּל אֶת הַטְּעֵנָה הַזֹּאת מִצַּד הַפְּרִטִים, שֶׁהִרִי לְפִי הַהֲלָכָה אִם שׁוֹחֲטִים אֶת הָאֵם בְּבוֹקֵר, וְאֵת בְּנֵה לְפָנֵי הַשְּׁקִיעָה זֶה אֲכַזְרִי, וְכִשְׁשׁוֹחֲטִים אֶת הָאֵם לְפָנֵי הַשְּׁקִיעָה, וְאֵת הַבֵּן שְׁעָה אַחֲרֵי זֶה בְּסֹדֵר, וְמֵה הַיְגִיוֹן יֵשׁ בְּזֶה? הַרְמַב"ם יַעֲנֶה שֶׁזֶה עֵיקֵרוֹן כְּלָלִי שֶׁלֹּא צָרִיךְ לְהוֹפִיעַ בְּכָל פְּרִט. נִרְאָה לּוֹמֵר שֶׁמִּצַּד הַהֲקָשָׁר לְדִינֵי הַכְּהֻנִים, זֶה לֹא נִרְאָה כְּדִינֵי אֲכַזְרִיּוֹת (אֲךָ אִם הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת מוֹפִיעָה בְּדַבְרִים אֲכֵן הִיא נִרְאָה לּוֹמֵר כֵּן). אֲלֵא בְּפִשְׁטוֹת אִם שׁוֹחֲטִים אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בְיוֹם אֶחָד עֲדִיין לֹא הַסְּפִיק הַעֲנָף לְהַפְרֵד מֵהַשׁוֹרֵשׁ (וְכִמוֹ עוֹבֵר שֶׁהוּא עֲדִיין יִרְךָ אִמּוֹ), וְאֵתָהּ בְּעַצֵּם מִקְרִיב דְּבַר שֶׁהוּא לֹא שְׁלֵם וְלֹא עוֹמֵד בְּפָנֵי עַצְמוֹ. וְכֵךְ זֶה מִתְקַשֵּׁר גַּם לְפֶסֶל הַקּוֹדֵם. (כט) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תוֹדָה לָהּ לְרַצְנְכֶם תִּזְבְּחוּ: (ל) בְּיוֹם הַהוּא יִאָּכַל לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בְּקֵר אֶנִּי ה': (לא) וְשִׁמְרֶתֶם מִצְוֹתַי וְעַשִׂיתֶם אֹתָם אֶנִּי ה':

¹⁴⁷ רש"י ד"ה לרצנכם – "הביאו דבר הראוי לרצות אתכם לפני, שיהא לכם לרצון" אפיישמיני"ט בלע"ז [פיוס]. וכמו באנגלית appeasement

¹⁴⁸ מכאן מחאה על הטענה שיש הומאניות בכך שמעקרים כלבים. אפשר לפרסם כל תועבה בכיסויים שונים כולל טעמים בריאותיים וכד'.

¹⁴⁹ כמו בשמואל (א' כ, כד): "וַיִּסְתַּר דָּוִד בְּשֵׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל אֵל הַלְחָם לְאָכוֹל".

¹⁵⁰ נראה שהמילה שור ופר בתנ"ך אין ביניהם הבדל. אלא שזה הפונקציה שהוא משמש. שור מלשון ראה כי השור בולט לעין, ופר משום שהוא גורם לפריה ורביה אצל הפרות.

איסור חילול ה'

(לב) וְלֹא תַחֲלִילוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם: מכאן איסור חילול השם, א"א אפשר לחלל את ה' אלא את שמו. באותה מידה קידוש השם, ולא קידוש ה' שממילא קדוש. לכאורה כל התורה כולה היא קידוש השם, אפשר לומר שחילול השם הוא לפי מדרגת האדם¹⁵¹. כמו ר' יוחנן שאם היה הולך ארבע אמות בלי תורה ותפילין, זה בשבילו חילול השם. אפשר לומר שדווקא בגלל שאצל הכהנים יש יותר סיכון לחילול השם מצד מעלתם הפס' הובא בהקשר כאן. הרמב"ם מבין שההבדל בין יהודי לגוי הוא החובה לקדש את השם¹⁵². (לג) הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה': פ

מועדי ה'

(כג, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קִדְשׁ אֱלֹהִים הֵם מוֹעֲדֵי: עברנו לדבר מקדושת הכהנים – האדם, לקדושת המועדים – הזמן. המקום הוא נתון חיצוני ביותר לאדם ואף קדם לו. אנחנו באים לעולם בתור ישות על טבעית מבחינת המקום כי יש לנו נשמה. אבל אנחנו מתהלכים בעולם במרחב של זמן. הזמן הוא האופן בו האדם חווה את העולם. חווית המשך מיוחדת לאדם שהוא במעין מסילה שהוא מוביל. לכן התורה הניחה את הזמן בין האדם למקום. המילה זמן לא מופיעה בתורה, אלא מועד – מלשון להועד, להיות ביחד – להיפגש. אם כן מועדי ה' אלו הם הזמנים בהם האדם פוגש את ה'. אך המילה מועד מציינת מציאות של מפגש, הכינוי נקודת זמן ללא מפגש היא המילה עת. כלומר מה שעוצר את מהלך הזמן, אפשר לדמות זאת לצילום של תמונה שמראה רגע המנותק ממה שקרה לפני ומה שקרה אחרי מעין "הווה מוקפא". אפשר לומר שיש זמן אידיאלי ללא משך שהוא העיתים והם נפגשים בזמן שלנו דרך המועדים. בקהלת יש עשרים ושמונה עתים¹⁵³ אבסולוטיים, המתארים את העולם באופן מוחלט. הם מעין הווה נצחי, וכשאנו נפגשים איתם בזמן זה נקרא מועד.

שבת

(ג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן מִקְרָא קִדְשׁ כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשֶׂוּ שַׁבַּת הוּא לָהּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם: פ מכאן הביטוי ראשון או תחילה למקראי קדש. כלומר הוא הראשון שמופיעה ברשימת המועדים בפרשה. השבת היא חלק מ"מועדי" – כלומר הם נקבעים רק ע"פ ה'. ולכן א"א להחליט להזיז את השבת מהיום השביעי בשבוע. קדושת המועדים היא

¹⁵¹ מסכת יומא פו ע"א – "היכי דמי חילול השם? אמר רב: כגון אנא. אי שקילנא בישראל מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר. אמר אבוי: לא שנו אלא באתרא דלא תבעי, אבל באתרא דתבעי - לית לן בה. אמר רבינא: ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא. אבוי כדשקיל בישראל מתרי שותפי יהיב זוזא להאי זוזא להאי, והדר מקרב להו גבי הדדי, ועביד חושבנא. רבי יוחנן אמר: כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. יצחק דבי רבי ינאי אמר: כל שחביריו מתביישין מחמת שמעותו. אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא. אבוי אמר: כדתניא, ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו".

¹⁵² במדרש (דברים רבה עקב ג, ג): "מעשה ברבי שמעון בן שטח שלקח חמור אחד מישמעאלי אחד הלכו תלמידיו ומצאו בו אבן אחת טובה תלויה לו בצוארו אמרו לו רבי ברכת ה' היא תעשירי א"ל ר"ש בן שטח חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי הלך והחזירה לאותו ישמעאלי וקרא עליו אותו ישמעאל ברוך ה' אלהי שמעון בן שטח". במצב נורמאלי של האדם, הגוי היה צריך להגיד לר' שמעון בן שטח שהוא היה צריך לשמור את הממון אצלו ולא להוריד אותו ממדרגתו וקידוש השם היה דורש לא להחזיר. אך מכיוון שזה לא נתפס כבן בעולם, שמעון בן שטח החזיר כדי לקיים את המצווה של קידוש השם. ¹⁵³ קהלת פרק ג ב-ח: "עת ללדת ועת למות עת לטעת ועת לעקור נטוע: עת להרוג ועת לרפוא עת לפרוץ ועת לבנות: (ד) עת לבנות ועת לשחוק עת ספוד ועת רקוד: עת להשליך אבנים ועת פגוס אבנים עת לחבוק ועת לרחוק מחבק: (ו) עת לבקש ועת לאבד עת לשמור ועת להשליך: עת לקרוע ועת לתפור עת לחשות ועת לדבר: (ח) עת לאהב ועת לשנא עת מלקמה ועת שלום".

המשך של קדושת השבת. חומרת המלאכה ביו"ט ענשה מלקות ופחות משבת. וכן היקף האיסור שביו"ט מותר אוכל נפש, והוצאה. כלומר יש התחשבות בשמחת יו"ט. וכן לא מצאנו ביו"א מצוות עשה על היו"ט כמו זכור ושמור בשבת. הסיבה היא שאת יום השבת קבע ה' כציון לבריאת העולם, כאשר אף אחד לא עזר לו לברוא את העולם ולכן רק הוא מחליט, ועוד שקדושת השבת תיקלט רק ע"י שחודלים ממה שעושה את האדם – אדם, דהיינו המלאכות. לעומת זאת היו"ט בא כתוצאה מיציאת מצרים, ובו היינו שותפים. הרי אם עם ישראל היו מסרבים לצאת, לא היה שום חג מלבד השבת. וממילא יש לנו גם חלק ביצירת הקדושה, ולכן אין איסור של הוצאה, כי כל החג נעשה ע"י הליכה. ויש 'הקלות' בשמחה כמענה לשיתוף של עם ישראל.

פסח

(ד) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: מִכָּאן הַסְּמִכּוֹת לַקְּבִיעַת תַּאֲרִיךְ הַמוֹעֲדִים הֵם הַרְבֵּינִים¹⁵⁴. (ה) בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר לַחֲדָשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים פֶּסַח לֵה': חג הפסח בנוי מחצי יום שמתחיל מיום י"ד בין הערבים (מחצות היום והלאה¹⁵⁵) ועד חצות היום של טו, והוא נקרא חג הפסח. בחצות לילה עם ישראל קיבל אישור לצאת אבל היציאה בפועל הייתה לאחר שש שעות בבוקר. קרבן הפסח מותר באכילה עד הבוקר, אך חכמים קבעו לאכלו עד חצות. כלומר יש מקום שהחג ממשיך עד הבוקר, אך לא באופן מעשי. יש לשאול כיצד החג מורכב משני תאריכים. לוח השנה העברי מתחיל בערב ועד השקיעה למחרת. אצל המצריים חצות הלילה היה המעבר מיום ליום. בפרשת בא כתוב "בארבעה עשר לחדש בערב תאכלו מצות", משמע שאכילת המצות תתחיל מיום קודם, או שמשמע מהכתוב שהיום מסתיים בחצות. נראה שעד יציאת מצרים היו מונים כמו הלוח המצרי, וכשאכלו את הפסח התחלף לזמן העברי, ולכן רטרואקטיבית אנו עוצרים את הפסח במילה בערב כדי שיובן שהכוונה לליל ט"ו.

חג המצות

(ו) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לֵה' שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכְלוּ: מִכָּאן מִתְחִיל חַג נוֹסֵף – חַג הַמַּצּוֹת. (ז) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: (ח) וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לֵה' שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: פ לא כתוב מהו האשה (המוסף) שצריך להקריב בכל יום, זה יושלם בפרשת פינחס. ולכאורה היה צריך להיות הפוך. הפרשה שכל כולה קרבנות החג מופיעה במדבר, ואילו פרשת אמור הייתה אמורה להכיל את הקרבנות. אלא שספר ויקרא אין ענינו הקרבנות אלא הנצח – מה שנצחי וקבוע. לכן מופיעים רק הקרבנות הקבועים מה שאין כן קרבנות המוסף שמשנתנה עם הזמן, ומה שמורה על השינוי בעולם. וזה קשור לספר במדבר שמבטא דרך שמתחלפת כל הזמן. לעם ישראל בזמן מתן תורה היה ברור מדוע היום הראשון והשביעי אסורים במלאכה כי בהם היה יציאת מצרים וקריעת ים סוף. דבר זה נותן לפסח אופי של שבוע בפני עצמו ומעין שבת מחוץ לסדר השבתות הרגיל.

קרבן העומר

(ט) וַיִּדְבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (י) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְקִצְרְתֶם אֶת קִצְרֶיהָ וְהֵבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רִאשִׁית קִצְרֵיכֶם אֶל הַכֹּהֵן: (יא) וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרִצְוֹנְכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת וְנִיפְנוּ הַכֹּהֵן: (יב) וַעֲשִׂיתֶם

¹⁵⁴ מסכת ראש השנה כה ע"א – "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם - בין בזמן בין שלא בזמן".

¹⁵⁵ בין הערבים משום שיש פעמיים ערב. הערב הראשון זה שהשמש מתחילה ליטות מערבה מהנקודה בה הייתה באמצע (הקרוי צהריים – חצות) ועד הערב שהיא כבר הגיעה למערב.

בַּיּוֹם הַנִּיפְּכֶם אֶת הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה לַה': קרבן העומר הוא חלק מסדרי החג ולא חלק מסדרי המקדש. תמיד במוספים יש שני כבשים, אלא שכאן זה הכבש הראשון, וההשלמה שלו תהיה בחג השבועות לאחר חמשים יום. (יג) וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן אֲשֶׁה לַה' רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכָּה יַיִן רְבִיעֵת הֵהוּן: (יד) וְלֶחֶם וְקִלְי וְכֶרֶם לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבְיֵאֶכֶם אֶת קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם: ס כאן מובא איסור חדש, שכל זמן שלא הגיעה הקרבת העומר אסור לאכול מן החדש עד ט"ז בניסן בזמן ההקרבה. מרגע שהוקרב העומר מותר מיד לאכול מן התבואה החדשה. בימינו שאין קרבן חדש, היה צריך להיות שברגע שמגיע מוצאי פסח היה צריך להיות מותר "עצם היום הזה" אבל חששו חכמי ישראל שאם מהרה יבנה המקדש אנשים יתבלבלו ויאמרו שכל שנה הם רגילים לאכול בלילה, ולא ידעו שיש הקרבה שרק ממנה מותר לאכול. גזירה זו באה לנטוע בלב בני ישראל את הממשות של הקמת המקדש בקרוב. מסביב לסוגיה זו, נכנס הדיון בין הראשונים אם בית המקדש יבנה משמים. החיטה והשעורה בדרך כלל גדלים סמוך לפסח, ולכן יש סיכוי נמוך לאכול מהחדש, אך במזרח אירופה השעורה יוצאת הרבה לפני הפסח, ושם נכשלו הרבה באיסור חדש. במשנה משתמע שאחד התנאים סובר שאין איסור חדש בארץ. אך האמוראים בבבל נקטו איסור חדש גם בבבל ולכן משמע שסברו שאיסור חדש נוהג בכל מקום. הט"ז (יו"ד רצג ס"ק ז) לפני 350 שנה אמר שאע"פ שהדעה שהובאה להלכה היא האוסרת חדש בחו"ל, מאחר שיש דעת התנאים ואפילו דחוויה – סומכים על דעת מיעוט בשעת הדחק, והם היו במצב של דחק כי אין להם מה לשתות חוץ מהבירה. יש שחלקו על הט"ז מצד דבר שיש לו מתירין שא"א לבטלו, והשוו שכתב שדבר שאין לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כך גם זה לא מותר. אך רוב יהודי אירופה סמכו על הט"ז, וגם מגדולי הפוסקים שהחמירו על עצמם הורו לקהלים כדעת הט"ז.

ספירת העומר

(טו) וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הִבְיֵאֶכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: הפרושים והביתוסים נחלקו מאחרי איזו שבת. הפרושים למדו שזה יו"ט ראשון של פסח, והביתוסים טענו שמדובר על שבת בראשית הקרובה. עד היום הזה הנוצרים עושים את החג שלהם המקביל לחג השבועות כמו החישוב של הביתוסים (למחרת יום ראשון). הרמב"ם מסביר שהפרושים צודקים, ואילו ריה"ל¹⁵⁶ כותב שיש צדק בדברי הביתוסים¹⁵⁷. הרב קוק מסביר במשפט כהן (ענייני א"י סי')

¹⁵⁶ ספר הכוזרי מאמר ג לט-מא: "וכבר אנו רואים מה שנקבע אחרי משה והיתה מצוה, כמו שעשה שלמה שקדש את תוך החצר והעלה עולות בזולת המזבח, ועשה החג שבעת ימים ושבעת ימים, ומה שכתב דוד ושמואל מסדר המשורים בבית, והיו למצות תמידות, ומה שעשה שלמה במקדש, ומה שהניח ממה שעשה משה במדבר, ומה שהעמיד עזרא בבית שני על קהלו לתת שלישיית השקל ומה שהעמידו במקום הארון תכונה שתלו לפניה הפרוכת, בעבור שידעו כי הארון גנוז לשם. אמר הכוזרי: איך יתכן זה עם לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו. אמר החבר: לא נאמר זה אלא להמון, כדי שלא יחדשו משכלם ויתחכמו מדעתם ויקבעו לעצמם תורות מהקשתם כמו שעושים הקראים, ומזהיר לשמוע מן הנביאים אחרי משה ומן הכהנים והשופטים, כמו שאמר בנביא: נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגו', ואמר בכהנים ובשופטים שיהיו דבריהם נשמעים. והיה מאמרו: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, על מה שצויתי אתכם על ידי משה ועל ידי נביא מקרבך מאחריך, על התנאים הנזכרים בנבואה, ומה שנקבצו עליו הכהנים והשופטים מן המקום אשר יבחר ה', מפני שהם נעזרים בשכינה, ולא יתכן לעבור עליהם שיסכימו בדבר שחולק על התורה, בעבור רובם. ולא תעבור עליהם הטעות לחכמתם הרחבה הירושה והטבעית הקנויה. כאשר קבלו, כי הסנהדרין היו מצווים לדעת כל החכמות, כל שכן שמעט שנסתלקה מהם הנבואה או מה שעומד במקומה מבת קול וזולת זה. ואמרו שלא נחלוק עם הקראים במה שהם טוענים עלינו מן המובן ממת ממחרת השבת ועד ממחרת השבת שהוא מיום ראשון, ואחר כן נאמר שאחד מן הכהנים או השופטים או המלכים, הרצוים עם דעת הסנהדרין וכל החכמים ראה כי הכונה מן המספר הוא לשום חמשים יום בין בכורי קציר שעורים ובכורי קציר חטים, ושמירת שבעה שבועות שהם שבע שבתות תמימות, ונתן לנו דמיון בתחלת יום מהשבוע, לומר אם תהיה ההתחלה מהחל חרמש בקמה מיום ראשון תגיעו עד יום הראשון, להקיש ממנו שאם תהיה ההתחלה מיום שני נגיע עד יום שני. והחל חרמש מונח אלינו בכל עת שנראה שהוא ראוי נתחיל בו ונספר ממנו. וקבעו אותו שיהיה יום שני של פסח, ולא יהיה בזה סתירה לתורה, והתחייבנו לקבלו לתורה, מפני שהוא מן המקום אשר יבחר ה' עם התנאים הנזכרים. ושמא היה זה בנבואה מאת הבורא, יוכל להיות, ונהיה נקיים מבלבול המבלבלים.

קנד) את סברת הביתוסים לעומת סברת הפרושים. הביתוסים לא היו מסוגלים לקרא ליו"ט בשם שבת, כי הם אמרו שהמקור לקדושת יו"ט שונה באופן מהותי מקדושת השבת שנקבעה ע"י הקב"ה. לעומת המועדים שנקבעים ע"י בית דין והם פעולה לאומית של עם ישראל. ואיך אפשר לכנות את היום שמתקדש ע"י ישראל ליום השבת. וזה נשען על סברתם שאין קדושה אלוהית בלאומיות. הפרושים למדו שהקדושה של האומה גם כן אלוהית ולכן קדושת המועדים שנובעים מהאומה הם המשך של קדושת השבת, ולכן היו"ט הראשון בשנה מוכרח להיקרא שבת כי הוא חוליית הקשר בין הקדושה האלוהית ללאומית. (טז) עד מִמְחֶרֶת הַשָּׁבֶת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה': מכיוון שיציאת מצרים הייתה מעל הטבע, כך גם היה צריך להיות בפסח שמונה ימים שהם מעל הטבע. וביום השמיני תהיה המעלה של ישראל שהם מעל הטבע – מתן תורה. אך התורה לא ניתנה ביום השמיני של פסח כי היה צריך לצאת מטומאת מצרים, ולכן צריך מעבר של 50 יום כדי לפטור את הבעיה¹⁵⁸. לכן גאולת מצרים לא הייתה יכולה להיות הגאולה האחרונה כי עדיין היה על עם ישראל כבודות מהליווי של פרעה שעוד נשאר באומה. ולכן ההיסטוריה מחייבת גאולה נוספת. כבודות זו באה דווקא בגלל שהגאולה באה 190 שנה לפני הזמן, אך לא הייתה ברירה אחרת כי הייתה סכנה שעם ישראל ישקע בטומאה עד שהיה צריך לעשות "לידה מזוהרת" ולכן לא היה אפשר לשלב בים ההיסטוריה של האומות לבין ההיסטוריה של עם ישראל. ולכן היה צריך להפריד. אך כדי שיישאר איזשהו גרעין של שיתוף הערב רב יצא עם עם ישראל יחד. הבעיה שזה היה טוב לערב רב ולא לעם ישראל. (יז) מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ¹⁵⁹ לָחֶם תִּנְנוּפָה שְׁתִּים שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֶלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תִּאֲפִינָה בְּבוּרִים לַה': המקריב תמיד מביא מצה ולא חמץ כי הוא מבטא את עניותו, ומה שכאן מביאים חמץ זה לא מוקרב - מניחים את הלחם על המזבח ולא שורפים אותו אלא הכהנים אוכלים אותו. (יח) וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כֶּבֶשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפְרֹן בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יְהִיוּ עֲלֶיהָ לַה' וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה': זה קרבן המקביל לקרבן המוסף בפרשת פינחס. וכאן הסדר הפוך מתחילים מהכבשים אח"כ איל ואח"כ פר, ובמוסף זה תמיד הפוך. בשבועות יש סדר ממעלה למטה והשלמה ממטה למעלה. מוקרבים סה"כ שלושה פרים (אחד כאן ועוד שניים בפרשת פינחס) ועוד שלושה אילים (גם כן כאן אחד ושניים בפינחס). משמע שחג השבועות הוא דו כיווני, כמו מתן תורה שהוא מפגש בין העליונים לתחתונים. (יט) וְעֲשִׂיתֶם שְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לַחֹטָאת וְשְׁנֵי כֶבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבְחַ שְׁלָמִים: כל אלה הם השלמה של הכבש של העומר. כלומר זה מעין קרבן שחלקו נעשה בט"ז ניסן וחלק לאחר חמשים יום ומציין מעבר ממאכל בהמה למאכל אדם – יציאה מטומאת מצרים לקדושת ישראל. כאן יש חידוש שיש קרבן שלמים לזבח ציבור. הענין טמון במחלוקת בין רבי אליעזר ורבי יהושע במה צריך האדם לעשות ביו"ט¹⁶⁰. האם העצרת היא לכם או לה'. לפי ר"א אדם צריך לבחור או להעביר את כל היום בסעודות או את כל היום בלימוד תורה. אך ההלכה כרבי יהושע שמחלקים את היו"ט לשנים גם אוכלים וגם לומדים. הגמרא אומרת שרבי אליעזר מודה לרבי יהושע

¹⁵⁷ הרמב"ם מבין שיש מסורת שממחרת השבת הוא לאחר יו"ט והביתוסים לא יודעים ללמוד את התורה. ריה"ל מבין שאדרבא הביתוסים צודקים בביאור הדברים, אלא שבדור מן הדורות הוחלט ע"י אחד הנביאים או אנשי כנה"ג ושינה את משמעות הפסוק ליו"ט ראשון וטוען שזו סמכותם של חכמי ישראל לתת פירוש חדש לפס'. דברים אלו הקפיצו את הרד"צ הופמן מגדולי הלוחמים ברפורמה בגרמניה. ולכן הרבנים האורתודוקסים בגרמניה עשו הכל כדי להוכיח שפשט הפס' זה ההלכה. אלא שצריך להבין שטעותם של הרפורמים שהם בורים ועמי הארצות בכך שאינם יודעים מהם התנאים, ולמי הסמכות לעשות כן.

¹⁵⁸ כתוב ואשא אתכם על כנפי נשרים. יציאת מצרים מהירה כמו תעופה. עם ישראל נמצא כמו בלידה, ולכן התהליכים יותר מהירים ממצב רגיל ולכם 50 יום יכלו לתקן 210 שנה.

¹⁵⁹ יש כאן תופעה ייחודית של א' דגושה.

¹⁶⁰ מסכת פסחים סח ע"ב – "רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקו, חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש".

שבשבעות צריך גם לימוד וגם אכילה. כי בשבעות היה מפגש בין שני העולמות הרוחני והגשמי¹⁶¹. הפס' שבו נאמר עצרת לה' אלהיך נאמר בשמיני עצרת, ואילו עצרת תהיה לכם נאמרה בשביעי של פסח. רואים שהתורה יחדה את המילה לה' לסוכות, ואת לכם לפסח. באביב החומריות מתחלה להתפתח ואילו בסוכות יש זמן של התעלות מיד לאחר התשובה של יום כיפור. אם כן יש לנו שני מערכות חגים. אחת שיותר שייכת לקדושת החומר ועוד אחת ששייכת יותר למערכות רוחניות. יש לנו חגים שכולם חלים בט"ו לחודש: טו בשבט שנהגו לאכול בו פירות – נתינת ערך עצמי לאכילה ותיקון לחטא אדם הראשון. טו באדר נהגו לשתות בו יין שזה פרי מפרי. ורק בטו בניסן יש גם היתר לאכול בשר שיש בו מימד של נטילת חיים. בחדש תשרי יש שלושה חגים. כנגד ר"ה לאילן של טו בשבט יש ר"ה. כנגד פורים יש יום הכיפורים, וכנגד פסח – סוכות. ההבדל ביניהם הוא שהמערכה של החגים הרוחניים נעשה בחדש אחד והחגים הגשמיים יש כבודות של שלושה חדשים. בין החגים האלה ישנו חג ממצע – שבועות ולכן יש בו מפגש בין הרוחניות והגשמיות. ולכן לכם ולה' באותו יום. לעתיד לבא שלא תהיה טומאת מצרים, חג השבועות יהיה השמיני של חג הגאולה. סוכות הוא חג הגאולה העתידית שנחגג אחרי יום הכיפורים שיש בו ביעור הטומאה ולכן אין עיכוב של חג התורה ולכן יש בו שמחה שלמה ונעשה בשמיני של החג. ומכאן המקור בתורה ליום הושענא רבה. כיוון שחג הסוכות הוא המקבילה הסתווית של חג הפסח, כך גם יהיה יום שביעי מיוחד בסוכות¹⁶². היום הקדוש ביותר בשנה העברית זה שמחת תורה שהשמחה בו שלמה¹⁶³. (כ) וְהִיף הַהֶהָן אֶתְּם עַל לֶחֶם הַבֶּצֶקִים תִּנּוּפָה לְפָנָי ה' עַל שְׁנֵי כִבְשִׁים קֹדֶשׁ יְהִי לָהּ לִפְנֵי: (כא) וּקְרַאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֶקֶת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם: (כב) וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֵךְ בְּקִצְרְךָ וְלִקַּט קִצִּירְךָ לֹא תִלְקַט לְעֵנִי וְלִגְר תַעֲזֹב אֶתְּם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: ס

ראש השנה

(כג) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ יְהִי לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ: (כה) כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אֵשָׁה לָהּ: ס מדובר על ראש השנה אך טעמו לא כתוב. לא ברור מה הזכרון תרועה בא להזכיר. זה אחד הדוגמאות שיש מקומות בהם התורה מניחה שהקורא יודע במה מדובר. תרועה תיתכן גם ע"י שהעם מריע ולא דווקא בשופר (אכן מצוות התקיעה בשופר נלמדת ביום הכיפורים של יובל ע"י בית דין). כלומר יש הכרח שהתורה נתנה על רקע התורה שבע"פ, והשומע יודע במה מדובר. בתפילות ר"ה אומרים שזה זכר ליצ"מ. כל הימים שאנו עושים מציינים מאורעות שונים במהלך יציאת מצרים. באחד בתשרי מודים גם רבי יהושע ורבי אליעזר שבטלה העבודה מאבותינו במצרים. מעמד העבדות בטל. כלומר המאורע הראשון של יציאת מצרים היה בראש השנה¹⁶⁴, והמאורע האחרון היה ביום כיפור בו התקבלו לוחות שניים. כלומר מהלך יצ"מ היה שנה ועשרה ימים. בדומה לכך היה המבול שהחל בי"ז

¹⁶¹ מסכת פסחים סח ע"ב – "אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא". רבי אליעזר מכיר בכך שהאידיאל הוא שהרוח והגשם יהיו אחדותיים, אך הוא סובר שהאידיאל לא יכול להתממש כרגע ולכן אפילו לא מצריך ניסיון.

¹⁶² ואכן במקדש הקיפו את המזבח ביום שביעי של סוכות שבע פעמים.

¹⁶³ ולכן מצוותיו דומים לשל יום העצמאות: קוראים בו הלל, מסתובבים עם דגלים וזה החג היחיד שבו יש מצווה לברך את המלך (מלכים א' ח, סו: "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה יקוק לדוד עבדו ולישראל עמו" ובתוספתא סוכה ד יז: "ויום טוב האחרון של חג פייס לעצמו זמן לעצמו רגל לעצמו קרבן לעצמו שיר לעצמו ברכה לעצמה שנ' ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך"), אוכלים בו בשר על האש. רבי דוד פרדו (שו"ת מכתם לדוד או"ח סי' יט) נשאל אם מותר לעשות זיקוקי דינור בשמחת תורה והתיר להמשיך במנהג זה ולא למחות. וזה הגדול שבחגי דאורייתא.

¹⁶⁴ מסכת ראש השנה דף יא ע"א – "בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו, בתשרי עתידין ליגאל".

בחדש השני והסתיים בכ"ז בחדש השני. המבול היה חורבן העולם ויציאת מצרים זה התיקון לחורבן העולם. לכן אם נדייק יש שנה ועשרה ימים בין ר"ה ליום כיפור.

יום כיפור

(כו) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כז) אַךְ בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לַה': במדבר כל פעם שאהרן רצה להיכנס לקדש הקדשים הוא עשה כסד שהופיעה בפרשת אחרי מות. אבל לדור "אך בעשור" – רק בעשור בחודש תשרי אפשר לעשות כן. האשָה הוא קרבן המוסף של יום הכיפורים שיופיע בפרשת פינחס. (כח) וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם: אם כן ביום כיפור אסור מלאכה, צריך להקריב קרבן וצריך להתענות. בגמרא נחלקו מהו העינוי, אם צום בלבד או כל חמשת העינויים. להלכה מן התורה הצום הוא העינוי בלבד ומדרבנן שאר העינויים. (כט) כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמִּיהָ: (ל) וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עִמָּה: יום הכיפורים דומה לשבת בכך שעל מלאכה בו יש חיוב כרת. ולא כמו שאר יום טוב. (לא) כָּל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מְשַׁבְּתֵיכֶם: (לב) שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֲדָשׁ בְּעֶרְבֵי מַעֲרָב עַד עֶרֶב תִּשְׁבָּתוֹ שַׁבְּתֵיכֶם: פ' עד כה ראינו שכל שבעה ימים יש שבת, ואילו שבתון אלו הימים הטובים שהם כמו שבת אבל בקטן. יש שתי סיבות לכך: היתר אוכל נפש ושזה נקבע גם ע"י האדם ולא רק ע"י הקב"ה. יום הכיפורים נקרא שבת שבתון, כי הוא שבת לענין איסור מלאכת אוכל נפש, והוא שבתון כי זמנו תלוי בבית דין. ואין הכוונה שזה יותר חמור משבת. לכן מי שצריך לאכול ביום הכיפורים צריך להגיד בברכת המזון יעלה ויבוא כי יש בזה את קדושת יו"ט. לכאורה מה יעשה אדם שלא חטא עם יום הכיפורים, ובכלל מה נעשה כאשר כל בני האדם יחדלו מלחטוא. נחלקו בזה חכמים ור"א¹⁶⁵. וכן יש דעה שכל המועדים יבטלו, ולכאורה לשם מה. הרי מועדים הם דבר שמח ומדוע שיתבטלו. אלא שכל המועדים הם זכר ליציאת מצרים ומכיוון שזכירת יציאת מצרים היא דבר לשעתו ולא לעתיד לבא, שאז יזכרו את הגאולה העתידה, ולכן אפשר לבטל כדעת בן זומא וראב"ע¹⁶⁶. אם כן פורים לא יכול להתבטל כי אין לו שייכות ליציאת מצרים, אלא זה הזמן שבו התגלה נצח ישראל שאומה זו לא ניתנת לביטול. יש לבחון את הקשר בין יום הכיפורים ליציאת מצרים. ביום הכיפורים ניתנה התורה, כלומר זה סוף יציאת מצרים, וכשניתנה התורה הגיעה החירות לעם ישראל באופן מלא. לפי זה התאריך הראשון של מאורעות יציאת מצרים החל בר"ה והסתיים ביום הכיפורים. כלומר יום הכיפורים הוא סיום השנה הקודם, ור"ה הוא התחלת השנה הבאה. יוצא שעשרת ימי תשובה הם בעצם שנה ועשר ימים באידיאה. וכך השנה העברית דומה לשנת המבול שלפי פרשת נח היה שנה ועשרה ימים. כלומר יש

¹⁶⁵ ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמ"ד – "כל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם, א"ר אלעזר אף יום הכיפורים לא יבטל לעולם שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם"

¹⁶⁶ מסכת ברכות דף יב ע"ב – "מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר: למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך – הימים, כל ימי חייך – הלילות; וחכמים אומרים: ימי חייך – העולם הזה, כל – להביא לימות המשיח. תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! – אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר: לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל יעקר ויעקב טפל לו; וכן הוא אומר: אל תזכרו ראשונות וקדמניות אל תתבוננו, אל תזכרו ראשונות – זה שעבוד מלכיות, וקדמניות אל תתבוננו – זו יציאת מצרים, הנני עשה חדשה עתה תצמח – תני רב יוסף: זו מלחמת גוג ומגוג. משל, למה הדבר דומה – לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב; פגע בו ארי וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה ארי; פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש; אף כך ישראל – צרות אחרונות משכחות את הראשונות."

עשר ימים שהם מעל הזמן ולכן יש בהם אפשרות לתיקון החטא שהיה בעבר. וזה רמוז במילה שנה שבגימטריא עולה 355, וביחד עם עשרת ימי תשובה 365. הפס' מגדיר את יום כיפור בתשיעי בערב, הערב הוא תחילת היום ואם כן משמע שמדובר על תחילת ט' תשרי, ומזה למדו תוספת יום ליום כיפור. ואמרו חז"ל שמי שאוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי, ואח"כ הוא גם מתענה בעשירי – יוצא שיש לו שלושה תעניות רצופות¹⁶⁷. לפי המקובלים שלושה ימי תענית נחשבים כארבעים יום תענית וזה כמו משה רבנו שעלה להר ביום כיפור וצם ארבעים יום לפני. וזו גם הסיבה שאסתר ביקשה שיצומו עליה שלושה ימים לילה ויום. ביום הכיפורים שכולו לנו צריך לעשות תענית לפני שיהיה לה', וביום הכיפורים שכולו לה' צריך לאזן ביום לפני שכולו אכילה ושתייה.

סוכות

יש הרבה בלאגן בפס' לפנינו, יש שני ציווים על חג הסוכות כאשר באמצע יש סיכום לכל רשימת המועדים, ולאחריו שוב ציווים על מצוות החג. נאמר שלעתיד לבא כשהקב"ה בוחן את אומות העולם, הוא נותן להם את מצוות סוכה¹⁶⁸. הבחינה הזו פירושה האם הם מסוגלים לעשות שלום, כי הסוכה היא סוכת שלום. עם ישראל נסע מרעמסס לסוכות ביום הראשון של פסח, כאשר קצת לפני כן אכלו את הקרבן. כלומר היציאה ממצרים כללה את המקום הנקרא סוכות. לפי זה חג הסוכות היה צריך להיות בפסח. אלא שהחג זז בששה חדשים ובמקום להיות בחדש הראשון הוא בחדש השביעי. עם ישראל יוצא בחדש ניסן כי הוא עם אביבי, גישתו להיסטוריה אביבית – אופטימית. הגישה של אומות העולם היא סתווית ולכן הם מונים מחודש תשרי שהוא סתווי. אנחנו מכניסים את לוח השנה של הגויים¹⁶⁹ לתוך לוח השנה שלנו¹⁷⁰. ולכן כל חדש תשרי הוא אוניברסאלי ובחג הסוכות אנו מקריבים 70 פרים כנגד שבעים אומות העולם. אם כן הסתנו את חג הפסח לתוך הגבול של הגויים וכך נוצר חג הסוכות. כשיצאו ישראל ממצרים היה צריך להיות גאולת העולם כולו ולכן אף נקרא יציאת מצרים ולא יציאת ישראל או היציאה ממצרים. אך זה נכשל אבל לא לגמרי הייתה נציגות של אומות העולם שבאה איתנו, ודווקא במסע מרעמסס לסוכות מופיע שגם ערב רב עלה איתם. הם עשו נזק, אך היה צריך אותם. ולכן כשהקב"ה אמר למשה שהוא מתכוון להשמיד את הערב רב, הוא הציל אותם כי אמר שהוא יצטרך להביא אחרים. לפי זה חג הפסח היה צריך להיות חג אוניברסלי והיינו עושים את ליל הסדר בסוכה. אך משלא הצליח החג שבור – אנו מציינים את הנזק שהגויים עשו לנו ושה' ישפוך חמתו עליהם¹⁷¹. לכן גאולת העולם זזה לחדש תשרי. (לג) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (לד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה': לכן פס' זה הוא חידוש. כי ההו"א לעשות את החג בחדש

¹⁶⁷ מסכת ראש השנה ט ע"א – "כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי.

¹⁶⁸ מסכת עבודה זרה דף ג ע"א – "אמרו לפניו: רבש"ע, תנה לנו מראש ונעשנה, אמר להן הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת? אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה. ומי מצית אמרת הכי? והא אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב: אשר אנכי מצוך היום? היום לעשותם - ולא למחר לעשותם, היום לעשותם - ולא היום ליטול שכר! אלא, שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרחניא עם בריותיו. ואמאי קרי ליה מצוה קלה? משום דלית ביה חסרון כיס. מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר: ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו".

¹⁶⁹ כך היו מונים הגויים במזרח התיכון את שנתם. בכתבי המלך חמורבי שחי באזור תקופת אברהם אבינו. יש מכתב שהוא כותב לכהני בבל ואומר להם "השנה אינה במקומה הוסיפו אלול שני". כלומר היה פער בין השנה בירחית לשמשית. אנחנו מוסיפים את אדר שמבחינתנו היא סוף השנה, והוא הוסיף בסוף השנה שלו שזה חודש אלול.

¹⁷⁰ בפורים מסרנו בת מלוכה שלנו לגויים כדי להיגאל, כי זה חדש העיבור שבו מתלכדים הלוח של השמש והלוח של הירח, ונוצר מעין עיבור בין ישראל לאומות העולם.

¹⁷¹ תהלים עט ו – "שִׁפְךָ חֶמְתְּךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ".

הראשון. (לה) ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו: (לו) שבעת ימים תקריבו אשה לה' ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבנתם אשה לה' עצרת הוא כל מלאכת עבדה לא תעשו: (לז) אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו: (לח) מלבד שבת ה' ומלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבותיכם אשר תתנו לה': (לט) אך בתמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתו וביום השמיני שבתו: אך מצוין את החידוש של עשיית החג בתשרי. אולם בכל זאת הרוקח (סי' ריט) כותב שבחמישה עשר תשרי הייתה מלחמת סיחון. בר"ח אב מת אהרן ונקבר בהר ההר, אח"כ סבבו את ארץ אדום וכבר בחדש שבט משה מתחיל את נאומו הכולל את ספר דברים. אם כן זה היה בינים. יעקב נסע סוכותה ואין הכוונה לסוכות של יציאת מצרים כי זה בעבר הירדן המזרחי (ומוזכר גם בספר שופטים במלחמת גדעון). בפרשת דוד ובת שבע, הייתה בזמן שדוד שלח את צבאו להילחם ושם הם ישבו בסוכות. ואם כן אופי המלחמה הייתה ישיבה בסוכות. אז גם כשיצאו למלחמה בסיחון יצאו בתוך סוכות. ארץ סיחון היא הכניסה לארץ ישראל שהייתה בחג סוכות וזה יציאת מצרים באמת. ולכן (מ) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: מה הקשר בין שמחה לארבעת המינים? בפשטות יש כאן פיוס עם הטבע, לעומת הניגוד שיש כל הזמן. והרמב"ם מסביר שישושי מדברות אוהבים את הצבע הירוק, וזה משמח אותם. ולכן התורה ציוותה לקחת מינים ירוקים המצויים בארץ כדי לשמוח – כלומר זה החג של שמחת ארץ ישראל. (מא) וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲגוּ אֹתוֹ: הרי כבר למדנו שזה היה בחדש השביעי, ואם כבר יש חזרה מדוע אין חזרה על התאריך המדויק? לפי מה שביארנו החזרה היא מפני החידוש שלא נעשה בחדש הראשון. (מב) בַּסֶּכֶת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב בַּסֶּכֶת: (מג) לְמַעַן יִדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֶּכֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: היינו צריכים להיכנס ישר לארץ ומדוע ישבנו בסוכות? זה מראה על ארעיות וחוסר הצלחה של הגאולה שהצריך זאת. לגבי הסוכות עצמם נחלקו ר"ע ור"א אם מדובר על סוכות ממש או ענני כבוד¹⁷². כל מקום שמוזכר סוכה מוזכר גם ענן¹⁷³. סוכות מצוין את האידיאל של השילוב עם האומות שהם כבר מתקונות ולא צריך להיזהר מטומאתם ולכן קבלת התורה נקראת שמחת תורה¹⁷⁴ ואין בה

¹⁷² מסכת סוכה דף יא ע"ב – "תניא: כי בסכות הושבתי את בני ישראל - ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם".
¹⁷³ ספר כד הקמח לר' בחיי בן אשר סוכה – "והנסתר זהו שאמר הכתוב בסכות תשבו שבעת ימים ואמרו ר"ל אלו ענני כבוד שהרי ישראל במדבר היו מקיפין אותם שבעה עננים והעננים נקראים סוכה שכן אמר ישעיה לעתיד וברא ה' על מכוני הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן וגו' וסמך ליה וסוכה תהיה לצל יומם, והנה זו מעלה גדולה לישראל כשהיו מוקפים בשבעה עננים, כי כן דרשו ז"ל שהקיף כסא הכבוד בשבעה עננים שנאמר מאחז פני כסא פרשז עליו עננו. ביאורו פרש עליו שבעה עננים וזהו תוספת ז', ואותן ז' עננים נקראים סוכות ועליהם נאמר סביבותיו סוכותו, ולכך נצטוינו במצות סוכה שנעשה סוכות כנגד אותן סוכות והם עננים שהקיף אותנו במדבר, ולפי שהיו שבעה על כן נצטוינו לעשות מצוה זו בחדש השביעי ושבעת ימים, ודבר ידוע ומקובל בעננים אלו הפרושים על כסא הכבוד שהם פתוחים לקבל התשובה והתפלה שהרי התשובה מגעת עד כסא הכבוד, ובזמן שישאל חוטאין העננים מסתתמים ונעשין כמין סוכה הוא שכתוב סכותה בענן לך וגו', ולפי שהנשמות הטהורות שרשן בכסא הכבוד ושם עיקר הטהרה היה מרמזי התורה שבכל מקום שנזכר בתורה כסא הכבוד יזכיר מים בצדו הוא שכתוב נכון כסאך מאז וסמך ליה נשאו נהרות ה', וכתוב עוד כסא כבוד מרום מראשון וסמוך ליה מקוה ישראל ה', וכן כתיב עוד סביבותיו סוכותו חשבת מים עבי שחקים. ולפי שהמים עיקר הטהרה צווינו מרומז בסכך הסוכה שאין מסככין בדבר המקבל טומאה שנא' באספך מגרנך ומיקבך, וזעת האומר שמסככין בדבר המקבל טומאה הוא סוד הכתוב השוכן אתם בתוך טומאתם, גם במדת הסוכה יש בו סוד עמוק כמו שהזכירו ר"ל במדרש מפסוק ועמק סכות אמדו".

¹⁷⁴ וגם אין בה מימד של כפיה וכדברי הנביא ירמיהו ירמיהו (לא, ל-לג): "הנה ימים באים נאם ה' וְכִרְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: לֹא כְבָרִית אֲשֶׁר כְּרַתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם אֶת אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַחֲזִיקִי בְיָדְכֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר הִמָּה הַפְּרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאֲנֹכִי בְעַלְתִּי בָם נָאם ה': כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲכַרְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרַי הַיָּמִים הָהֵם נָאם ה' נִתְּנִי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבְּכֶם וְעַל לִבְכֶם אֲכַתְּבֶנָה וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהָיָה לִי לְעָם: וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אַחֵיו לֵאמֹר דַּע אֶת ה' כִּי כוֹלֵם יַדְעוּ אֹתִי לְמַקְטָנִם וְעַד גְּדוֹלָם נָאם ה' כִּי אֶסְלַח לְעוֹנֵיכֶם וְלַחַטָּאתֵיכֶם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד". אם כן התורה תבוא מתוך הזדהות פנימית של עם ישראל. ולכן במקום מתן תורה יהיה שמחת תורה. וזה דומה לאברהם אבינו שכליותו למדו אותו תורה וכדברי המדרש

שהייה של חמשים יום. (מד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מַעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ פס' זה קשה להבנה. אם נבין כפשוטו משמע שמשה הלך ולימד את בני ישראל את מה שה' אמר לו לומר. אך זה היה בכל המצוות ומה החידוש? וכי חשדנו במשה שישמור את התורה לעצמו ולא הלך להגיד לישראל. לדוגמה במצוות ציצית לא כתוב שמשה הלך ואמר להם בנפרד ממה שנצטווה. ולכן למדו חז"ל¹⁷⁵ שזה מצווה לרבני ישראל ללמד את ישראל בכל חג את הלכות החג. אך מסתתר מאחורי פס' זה ענין נוסף שהוא פשוטו של מקרא. למדנו שהשבת נקבעה ע"פ ה' בלבד ולכן לא תזוז מזמנה לעולם. מה שאין כן המועדים שיש יכולת מסוימת לבית הדין להשפיע. זאת משום שהשבת היא זכר למעשה בראשית וה' ברא את העולם לבד ללא עזרה¹⁷⁶. לעומת המועדים שהם זכר ליציאת מצרים ובו הייתה שותפות של עם ישראל. קדושת יום טוב ביסודה היא קדושת השבת, אלא שבשבת צריך לשבות מהאנושיות ולכן צריך לחדול ממלאכה וכך קולטים את הקדושה של ה'. אבל מכיוון שיו"ט גם האדם היה שותף לקדושה, הוא יכול לא לחדול בחלק מהמלאכות. משה לימד את בני ישראל איך להוסיף עוד מועדים, שהרי ההיסטוריה לא נגמרה – מפעל המשיחיות ממשיך ומן הסתם יהיו עוד מועדים שבהם בני ישראל יהיו שותפים ביצירת הקדושה. הגמרא אומרת שהנביאים שהיו במדבר תיקנו לישראל להגיד הלל כל פעם שיש צרה ונגאלים ממנה¹⁷⁷. הכיוון של הוספת המועדים נכלל נרמז בהמשך הפרשה. אבל העיקרון הוא שככל שתהיה פחות התערבות אלוהית והחג יהיה מותר לגמרי במלאכה – וזה יום העצמאות¹⁷⁸ שהוא ההצלחה של מה שלימד משה את ישראל לתקן לעצמם חגים. כי לכאורה היה אפשר להיות אפיקורוס ביום העצמאות ולומר שלא ה' הקים לנו את המדינה אלא הלחימה, ולכן דווקא כאשר בגלוי הכל נעשה ע"י האדם הוא צריך להודות. כי הדבר היחיד שהאדם יכול לעשות והבורא לא זו אמירת התודה לה'.

שמן זית להדלקת המנורה – רמז לחג החנוכה

(כד, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כְּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: (ג) מִחוּץ לְפָרֹכֶת הַעֲדַת בְּאֵהָל מוֹעֵד יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֹן מֵעֵרֶב עַד בֹּקֶר לַפְּנֵי ה' תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: (ד) עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֵרָה יַעֲרֹף אֶת הַנְּרוֹת לַפְּנֵי ה' תָּמִיד: פ פס' אלה כבר נאמרו לישראל כמעט באותם מילים בתחילת פרשת תצווה. אלא שיש כאן רמז לחנוכה. המועדים העתידיים להיות נמצאים כבר בתוך המקדש אלא הם מחכים לזמן בו הם יצאו מהמקדש אל החוץ. פס' ד' לא מופיעה בפרשת תצווה. אם כן כשקוראים את פרשת תצווה לומדים שצריך להדליק נר אבל לא ידוע שיש כלי. אם כן מה שהתחדש במהלך הדורות זה הכלי. במצווה המקורית הכלי לא מוזכר (אע"פ שיש מצווה לעשות מנורה, אין קישור מפורש של התורה בין הדלקת הנר למנורה אע"פ שזה מתבקש). כי אין כלי לקבל את האור הזה. כשבאו בית חשמונאי היה הזדמנות להוציא את האור של המנורה לכלי שהוא עצמו חג. חג החנוכה נעשה ע"י החשמונאים שנלחמו ביוונים¹⁷⁹ ולכן אין מלאכות

(ילקו"ש תהלים רמז תריד): "ובתורתו יהגה, אמר ר' שמואל בר נחמני אברהם לא היה לו רב ולא למדו, מהיכן למד תורה תני רשב"י מלמד שזימן לו הקדוש ברוך הוא שני כליותיו כמין שני רבנין נובעות ומלמדות אותו חכמה ודעת". ולכן שמחת תורה לא כתוב בתורה אלא בא מכח האומה בפנימיותה.

¹⁷⁵ מסכת מגילה דף לב ע"א - "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל, מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו. תנו רבנן: משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג".

¹⁷⁶ בראשית רבה פרשה ג - "אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי, מי אתי כתיב, מי היה שותף עמי בברייתו של עולם"

¹⁷⁷ מסכת פסחים דף קיז ע"א - "אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן".

¹⁷⁸ סיום המנדט היה בערב שבת, והכריזו מיד כדי שההכרזה לא תחלל שבת. ולכן יום העצמאות נדחה כשיוצא בשבת.

¹⁷⁹ כל שאר החגים בטלו כי אבדו את המשמעות שלהם, כמו העצמאות בימי בר כוכבא שברגע שחרבה אין סיבה להמשיך לומר עליה הלל. חנוכה ופורים נשמרו בזכות התקנות של חכמים במצוות שלהם – הדלקת נרות וקריאת מגילה. האברבנאל בתחילת הגדה של פסח אומר שאע"פ שיצאנו לגלות מאז יציאת מצרים. יציאת מצרים הייתה היציאה הראשונה לגאולה, והיא מלמדת ששום גלות אינה גמורה ולכן היא לא בטילה.

אסורות – הכל מותר חוץ ממה שהוא זכר להתערבות הגלויה של ה' בנס פך השמן ולכן בזמן שהנרות דולקות נהגו שהנשים לא עושות מלאכה, כי אישה לא עושה מלחמה.

לחם הפנים – רמז לחג הפורים

(ה) וְלִקְחֵת סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עָשָׂר חֲלוֹת שְׁנֵי עָשָׂרִים יְהִי הַחֲלָה הָאֶחָת: (ו) וְשִׁמְתָּ אוֹתָם שְׁתֵּים מַעְרְכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעְרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הִטָּהַר לִפְנֵי ה': (ז) וְנָתַתְּ עַל הַמַּעְרֶכֶת לְבִנָּה זָכָה וְהִיְתָה לְלֶחֶם לְאֲזַכָּרָה אִשָּׁה לֵה': (ח) בְּיוֹם הַשְּׁבִיט בְּיוֹם הַשְּׁבִיט יַעֲרֹכְנוּ לִפְנֵי ה' תְּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: (ט) וְהִיְתָה לְאֶהָרָן וּלְבָנָיו וְאֶכְלֵהוּ בְּמִקְוֹם קֹדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי ה' חֶק עוֹלָם: ס כאן מוזכר עוד חג שעניינו אכילה וסעודה ונעשה בחדש השנים עשר כנגד שנים עשר חלות – חג הפורים. ראינו חג של אור וחג של שולחן הנמצאים בקודש ועתידיים לצאת. ומנהג בנות ישראל לעשות מאכלי סולת בפורים. אופן העשייה מופיעה רק כאן ולא בפרשת תרומה. כלומר ללחם הנעשה תהיה משמעות נוספת בעתיד. לכן בפורים יש קדושה באכילה שבחוץ. חג הפורים היה נס שנעשה בעיקרו ע"י בני אדם – מרדכי ואסתר, והחלק של הקב"ה נסתר ואין ביטול הטבע. בפורים כל המלאכות מותרות חוץ מבניית בתים ונטיעת עצים. משום שזה היה בחו"ל אז כל בנייה של קבע היא לעג לרש¹⁸⁰.

פרשת המקלל – רמז ליום העצמאות

(י) וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנְצֹוּ בַּמַּחְנֶה בֶן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי: כמו שראינו כל חג שהתחדש היה לו מקור בקודש פנימה. פרשת המקלל לא ברורה מדוע באה כסוף קדושת המועדים, ותחילת קדושת השנים של פרשת בהר. אלא שהתורה רוצה לרמוז שגם זה קשור לקדושת המועדים. (יא) וַיִּקַּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלַל וַיִּבְיֹאוּ אוֹתוֹ אֶל מִנְּשָׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בֵּת דְּבָרִי לְמַטֵּה דָן: הזהות של האדם לא ברורה, הוא בן אישה ישראלית ובן איש מצרי. כשהיו שואלים אותו לאיזו אומה הוא שייך מה הוא היה אומר? מדובר באדם מבלבל בזהותו. גם משה רבנו בהתחלה לא ידע אם הוא בזהות מצרית או ישראלית. הסיבה שמשה נולד למציאות כזו, הייתה כי הגואל צריך להיוולד בצורה כזו שהוא משתף את העולם כולו. אפשר לומר שהתרומה של מצרים לגאולה זה שהם בנו את משה – הוא התוצר שלהם. וכמו שבבא העת התרבות המערבית הולידה את הגואל. במאה ה-19 היו הרבה יהודים ת"ח חלוצים שהחלו לבנות את הארץ, והיו הרבה ניסיונות של התיישבות, אבל לא היה אדם אחד שחשב במונחים פוליטיים מדיניים. משום שמדעי המדינה לא היו חלק מהתרבות היהודית. מחשבה פוליטית לא הייתה בציבוריות היהודית. כדי שדבר כזה יבוא היה צריך שמשהו יפעל כגורם מדיני מאחד של עם ישראל, והיה צריך משהו שיגדל באוסטריה ויהיה עיתונאי בפריס, ומבחינת הגורל האישי של אף ישקול להתנצר והיה על הגבול בין התרבות היהודית לנוצרית¹⁸¹. משה רבנו חשב שלא יאמינו לו בטענה "לא נראה אליך ה'" מסביר הנצי"ב ש"משה חשש שבני ישראל לא יאמינו שה' נגלה לאדם הנראה מצרי כמוהו. ולכן השתמש בביטוי שהוא כבד פה, ערל שפתיים וכד'. היו מהמפרשים שאמרו שהוא היה מגמגם. אבל יש מגדולי הראשונים שאמרו שלא ייתכן שהוא בעל מום. בפשטות משה אומר זאת כשהוא נשלח לדבר עם פרעה ובני ישראל. וקשה לו לדבר בשפה שלו ובמונחים של התרבות הכללית על המסורת של בית המדרש. ולכן מבקש שלח נא ביד תשלח – שישלח את מי שהוא רגיל לשלוח, את הרבנים – אהרן שהיה נביא מתוך בית המדרש שכולם אהבו. תגובת ה' הייתה שכעס על משה שביקש לשלוח את אהרן שהוא רב

¹⁸⁰ היו משפחות במרוקו שלא נטעו עצים ולא לבשו בגדים ירוקים כדי לא לקבל קביעות וצמיחה בגלות.

¹⁸¹ ראה גם רמח"ל קנאת ה' צבאות עמ' קד.

בטענה ידעתי כי דבר ידבר הוא. הרבנים תמיד מחזקים בבית המדרש, אבל הם לא אנשי פעולה. משה מבין במדעי המדינה כי פרעה מינה אותו על ביתו. הוא יודע מה זו מלכות. אך ה' אומר לו שאהרן יהיה אתו וראך ושמח בלבו, היה חשוב להודיע למשה שאהרן אתו כי הוא צריך את הגיבוי הרבני אתו ביחד. מכיוון שלגואל יש קושי בדיבור הוא עלול גם לקלל. לכן הביאו את המקלל למשה ואמרו לו שהוא דומה לו יש לו בעיה בדיבור בגלל בלבול בזהות, וזה גרם לו לקלל. הם שאלו את משה אם הוא בא להמשיך את הגאולה. חז"ל אומרים שהמצרי שאותו מקלל היה בנו, זה המצרי שמשה הרג. הדיבור עם הקללה דומה לחוצפה¹⁸². ובעצם שאלו בני ישראל את משה האם האיש שקילל הוא משיח בן יוסף, שאיבד את הדרך בגלל קשייו בדיבור. (יב) וַיִּנְיְחֵהוּ בַּמִּשְׁמֶר לְפָרֵשׁ לָהֶם עַל פִּי ה': פ משה מתלבט הוא לא יודע אם המקלל הזה שייך לגאולה. עם ישראל מחכה לתשובת ה'. (יג) וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יד) הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מְחוּץ לַמִּחְנֶה וְסָמְכוּ כָּל הַשְּׂמַעִים אֶת יְדֵיהֶם עַל רֵאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה: הקב"ה עונה שהוא קילל לפני הזמן ולכן צריך להרוג אותו. הקב"ה רוצה שכל העם יסמכו עליו, כאילו הם מקריבים אותו קרבן. כלומר בהריגת הרשע הזה היה מימד של קרבן. משמע שבתוך הקודש מונחת האפשרות שכשיגיע זמן הגאולה, תהיה לחוצפה של עם ישראל מקום לתקן חג.

איסור קללת אלהים ושם ה'

(טו) וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל אֱלֹהֵיו וְנָשָׂא חֲטָאוֹ: הפרשנות ההלכתית היא שחייב כרת כשזה לא בהתראה, ובהתראה – מיתת בית דין. פשט הכתוב¹⁸³ מלמד ענין אחר מי שמקלל אלהיו – נשא חטאו אך (טז) וְנִקְבַּ שְׁמֵ ה' מוֹת יוֹמֵת רָגוֹם וְרָגְמוּ: בו' כָּל הָעֵדָה כְּגַר כְּאֶזְרַח בְּנִקְבוּ שְׁמֵ יוֹמֵת: מי שנוקב שם ה' דינו מיתה. לכאורה זה מלמד לא בסדר לקלל אלהים שבעולם, ואם העיז פניו עד כדי לנקוב שם ה' אז מות יומת. לכאורה יש כאן הפתעה שאסור לקלל אלהים של ע"ז. ע"ז היא עבודת ה' בצורה זרה¹⁸⁴. זה הצינור שממנו הגויים יונקים את חיותם¹⁸⁵. והקב"ה לא מחריבה כי אחרת היה

¹⁸² להרחבה ראה שמונה קבצים אות קנז. על הקושי של משה להכיל חוצפה. וראה עוד אורות הקודש ח"א פרק קלח על בניהם של החצופים בימות המשיח. משה הוא נותן התורה, והתורה צריכה בושת פנים. אולם המשיח יודע לנווט את כח החוצפה של עם ישראל.

¹⁸³ אין בכך חיזוק לדברי האקדמיה שההלכה היא פרשנות מקרית בדור מן הדורות של הפסוקים. משום שזה שיש שתי קריאות לפס' זה כוונת התורה שתהיה פרשנות היסטורית ופרשנות הלכתית. האחת למלך – מוסרית, והשנייה לכהנים – הלכתית. וכך עברה התורה במסורת איש מפי איש. אדם שמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, הכוונה שלא כראוי ובאופן המבזה את התורה וכמו דוגמת הגמרא שמנשה היה צוחק על משה בדרך שכתב את התורה. והראיה מרש"י שהרבה פעמים מפרש את הפס' לא אליבא דהלכתא.

¹⁸⁴ כך גם הקב"ה מעיד שבכל העולם כולו עובדים אותו בבואת מלאכי (א, יא-יב): "כִּי מִמְזֻרַח שְׂמֵשׁ וְעַד מְבֹאוֹ גְדוֹל שְׂמֵי בְּגוֹיִם וּבְכָל מְקוֹם מְקַטֵּר מְגַשׁ לְשֵׁמִי וּמְנַחֵה טְהוֹרָה כִּי גְדוֹל שְׂמֵי בְּגוֹיִם אָמַר ה' צָבָאוֹת: וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאֶמְרֵיכֶם שְׁלַחן אֲדֹנָי מְגָאֵל הוּא וְנִיבּוֹ נִבְּהָ אֶכְלוּ".

¹⁸⁵ רבינו בחיי בן אשר דברים פרק לא ד"ה אלהי נכר הארץ – "ויבאר הכתוב כי האלהים נכרים בארץ ה', לפי שהיא נחלתו ולא השליט עליה מלאך ושרף או כוכב ומזל, ולא שום כח מן הכחות העליונים, וזהו שאמרו: אין מזל לישראל, ואין הכונה בזה שלא יהיו המזלות גורמין לישראל, שהרי אמרו בפירוש: מזלו גורם, אבל הענין שישראל אינן מסורין תחת ממשלת המזלות לפי שהכוכבים והמזלות וכל העולם נבראו בשביל צדיקים, וא"כ איך יתמנה השפל על העליון ממנו והעלול על העלה, אמנם הם ממונים על העובדי כוכבים כי כל כוכב ומזל ממונה על אומה שלו. וכן אמרו בספרי החכמה המפוארה, היא חכמת הכוכבים, מזל עקרב לארצות ישמעאל, מזל קשת לפרס, מזל גדי לפלשתים, מזל בתולה או מאזנים לאדום, וזהו שאמר הכתוב: "אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים", "ואתכם לקח ה'", באר: כי הקדוש ברוך הוא נתנם לחלקם, לא לחלק ישראל, ולכך לא מצינו בכל התורה בשום מקום שיאשים הכתוב את האומות בענין ע"ז כי אם ישראל המיוחדים לחלקו יתעלה, וכן לא מצינו עונש לאומות בעבדם עבודה זרה אלא אם כן עבדו בארץ הקדושה, והראיה מן הכותיים שלא נענשו בעבדם אותם בארצם עד שבאו לארץ ועבדו ואז נענשו, שנאמר: "וישלה בם את האריות והנם ממימים אותם כי לא ידעו משפט אלהי הארץ", ולכך אמר בכאן "אלהי נכר הארץ" כי האלהים וכחות עבודה זרה כלם הם נכריים בארץ, וכל העובד עבודה זרה הרי הוא כמי שמבקש לגרש המלך מן ההיכל שלו, וזאת היא מעלת ארץ ישראל, והוא סוד הכתוב שנאמר בענין המטר: "הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות", למדך הכתוב כי עקר השגחה בארץ ומשם מתפשטת לשאר מקומות העולם ולכך אמר בארץ "הנותן" כלומר הוא בעצמו אבל בשאר מקומות שקראו "חוצות" אמר "ושולח" ע"י שליח, ומה שקראו "חוצות" יורה על פנימיות מעלת הארץ, כלומר שהן חוץ מפלטרין של מלך, ודוד ע"ה קראן "אהלי רשע", הוא שאמר: "בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע", כלומר בחרתי ישיבת

צריך להחריב את כל עולמו שהרי יש גויים שעובדים לשמש ולירח. ההווייה התנכית היא שיש השלמה של הקב"ה עם זה שהגויים עובדים ע"ז, והוא אוסר זאת רק בארץ. הקב"ה האציל את הכוחות האלה בעולם, ומודע לכך שהגויים טועים בהם. זאת משום התורה מכירה בכך שהע"ז במקורה הייתה עבודת ה' אלא שהתדרדרה. לכן הנביאים צוחקים על הע"ז, כי במקום העבודה האמתית שהייתה, זה הפך להיות מעין משחק מטופש – עבודת אלילים. וזה גרם לפספוס אצל האומות שבכך מאבדים את יכולתם להתקשר לה'. כשהגויים תחת שלטוננו יש לנו חובה להורות להם לא לעבוד ע"ז, ואף לאכוף זאת ואפילו בארצם המקורית. אבל כל עוד אין הדבר כן, אנו מצווים לבער ע"ז בארץ ישראל, אבל אנו יכולים לשתוק על מה שקורה בחו"ל¹⁸⁶. בספר דניאל¹⁸⁷ יש מחאה נגד הע"ז של הגויים כשדניאל אומר לנבוכדנאצר תוכחה על זה שעבד לפסל שהקים בבקעת דורא במקום לעבוד לאלהי העולם. אלא מכיוון שעם ישראל גלו, השכינה גלתה איתם. ותוכחת דניאל היא משום שהשכינה נמצאה באותו זמן בחו"ל, וזה מה שגרם שבתוך זמן קצר העולם קיבל את האמונות המונותיאיסטיות.

נזקי אדם

עד כה עסקנו במקלל, וכעת נדון בדיני היזק בנפש וברכוש. הכתוב בא להסביר את חומרת הגידוף יותר חמור להרוג דבר שיש בו יותר חיות. חומרת המעשה היא לפי עצמת פגיעת החיים. המקלל שפוגע בקב"ה זה חמור יותר מרצח. כי הקב"ה הוא מקור החיים, כי לכאורה הוא רק מוציא משהו מהפה. אלא זה בא להסביר את הממשות של הפגיעה בשם ה'. (יז) וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת: (יח) וַיִּמְכֶּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: משמע שהורגים את בהמתו וזה התשלום, אך לכאורה מדוע לנקום בו ע"י הריגת פרתו. ועוד שכתוב ישלמנה ומה התשלום יש בזה שיהרגו את בהמתו. אלא שמכאן הראיה שנפש תחת נפש פירושו תשלומים. לכן משמע שהכוונה שאני אתן לו את הפרה שלי במקום הפרה שלו שהרגתי. מכאן ברור שלא הורגים את הפרה השניה. (יט) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה בֶן יַעֲקֹב לֹ: לכאורה פס' זה סותר את קודמיו שלפי זה צריך להוציא את העין ממש ולא רק לשלם. (כ) נִשְׁבֵּר תַּחַת נֶשֶׁבֶר עֵינַי תַּחַת עֵינַי שֵׁן תַּחַת שֵׁן כְּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם בֶּן יִבְתָּן בֹּ: פשט הכתוב שצריך לענוש אותו גם כן באותה מידה. חז"ל (ב"ק פג:) הביאו ראיות מהכתוב שזה הפשט אלא שצריך לשלם כסף. הרמב"ם במורה נבוכים¹⁸⁸ מסביר שאכן פשט התורה הוא מידה כנגד מידה כפשוטו, אך ההלכה ממש רבנו במסורת של תורה שבע"פ שמשלם. הרמב"ם (חובל ומזיק א, ב) פוסק שהמוציא את עין חברו דינו ממון, אך מאידך סובר (שם ה, ו) שאם הודה בכך פטור כדין קנס. הרב זיון מסביר שמאחר שאדם לא רשאי לחבול בגופו, ואדם שהודה בכך, הוא כביכול

הסף מדור בחוצה לארץ שהם אהלי רשע, וכנגד ירושלים שהיא "עיר הצדק" קרא לשאר ארצות "אהלי רשע", ופרשה זו בבית ראשון כי שם עבדו ישראל ע"ז".

¹⁸⁶ יוספוס פלביוס בספרו נגד אפיון עונה לאפיון על טענתו שאנו מקללים אלהים של הגויים, שאנו מצווים אלהים לא תקלל. ומוסיף שעם כל זה איך לא נצחק על אלהי העמים שהרי הגויים בעצמם מספרים שטויות על אלהיהם, ואז הוא מביא כמה סיפורים מהמיתולוגיה היוונית שמוציאים את אלהיהם בעין מצחיקה. כלומר מכיוון שהעבודה זרה רק בשורשה הייתה עבודת אלילים, ולא הפיתוח שלה.

¹⁸⁷ דְּנִיאל ג, יב - "אִיתִי גְבָרִין! הוֹדְאִין דִּי מְנִיתִ! תְּהוֹן עַל עֲבִידַת מְדִינַת בְּבַל שְׂדָרְךָ מִישָׁךְ וְעַבְדִּי נְגוּ גְבָרִיָּא אֲלֶךְ לֹא שָׁמוּ עֲלֶיךָ עֲלֶיךָ מְלָכָא טַעַם לֹא לֹא לֹא לֹא פְּלַחִין וְלִצְלָם דְּהָבָא דִּי הִקְיִמְתָּ לֹא סְגָדִין". במגילה מובא שהוא לא היה נקרא נביא משום שלא התנבא לישראל, אך בכל זאת הוא נציג עם ישראל כולו.

¹⁸⁸ מורה הנבוכים חלק ג פרק מא - "המצות אשר כלל אותם הכלל הששי, הם לקחת הדין מן החוטא, ותועלתם בכלל ידועה וכבר זכרנוה (הרתעה), ואמנם פרטיהם ודין כל חלק שבא בהם שמע אותם, שם עונש כל חוטא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשוה, אם הזיק בגוף יזק בגופו, ואם הזיק בממון יזק בממונו, ויש לבעל הממון למחול ולהקל, אמנם ההורג לבד לחוזק חטאתו אין מקילין לו כלל ולא ילקח ממנו כופר, ולא רץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו, ומפני זה אילו היה הנהרג שעה אחת או ימים והוא מדבר ושכלו טוב ויאמר הניחו הורגי הנה מחלתי וסלחתי לו אין שומעים לו, אבל נפש בנפש בהכרח, בהשוות הקטן לגדול והעבד לבן חורין והחכם לסכל, שאין בכל חטאת האדם יותר גדול מזה, ומי שחסר אבר יחוסר אבר, כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו, ולא תטריד רעיוןך בהיותנו עונשים הנה בממון, כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקים ולא סבת דברי התלמוד, ועם כל זה יש לי במה שאמרו בו התלמוד דעת ישמע פנים בפנים".

מודה שצריך להוציא את עינו. התורה שבכתב מלמדת מוסר לעולם כולו שאלימות לא תישאר ללא תגובה. אצל הגויים היה אפשרות שאדם יפגע בחברו ולא יעשו לו כלום. ולכן הם צריכים לשמוע מתורתנו שהדין הוא עין תחת עין. תורה שבע"פ אסור להם ללמוד. הרמב"ם כותב שיש דבר שהוא לא רוצה לכתוב ואמר לתלמידו ר' יוסף ברבי יהודה ועקנין שבשבילו כתב את הספר שיגיד לו בע"פ. ר' אברהם בן הרמב"ם ובפס' עין תחת עין שבפרשת משפטים הוא כותב שלאביו זצ"ל היה פירוש נפלא שמיישב את הכתוב עם הקבלה (מסורת) אלא שאי אפשר לכתבו כי הוא ז"ל הסתירו. כבר אפשר ללמוד שהפירוש בא ליישב בין התורה שבכתב לתורה שבע"פ. ר' דוד הנגיד בפס' עין תחת עין לא כתב. אך הרמב"ם רמז את פירושו ביד החזקה (חובל ומזיק א, ו): "אף על פי שדברים אלו נראים מענין תורה שבכתב כולן מפורשין הן מפי משה מהר סיני וכולן הלכה למעשה הן בידינו וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע ובבית דינו של שמואל הרמתי ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה ועד עכשיו". לשם מה מוסיף הרמב"ם שכך דנו בבית דין של יהושע וכו'. הרמב"ם רומז שבבית דינו של משה שלא מוזכר – הוציאו עין ממש, אבל לדורות ציווה משה לשלם ממון. אם כן משמעו של כתוב זה כפשוטו בימי משה, ומדרשו לדורות. תקופת משה רבנו שהיא זמן מתן תורה יש הופעה אחרת מאשר לדורות. אחד משלוש עשרה מידות שני כתובים המכחישים זה את זה, אבל בשעה שניתן הפס' הראשון טרם ניתן הפס' השני ולכן ההלכה למעשה היה הפס' הראשון, וכשניתן הפס' השני, כבר היה צריך התראה. עיקרון זה מצינו גם אצל ר' יהושע הנגיד נינו של הרמב"ם, הנצי"ב מוולוז'ין, והרב הוטנר שבספרו פחד יצחק טוען שהתורה שבע"פ מתחילה מימות יהושע. יש לשאול מה המקור שיש פירוש שונה בין ימי משה לבין הפירוש לדורות. בימי משה עם ישראל היו במעין ספירה לא ריאלית כיוון שהיו במדבר ואין חכם שחלק על משה אלא הכל מרוכז במשה ואין חיים ממשיים כמו שיש בארץ ישראל, לכן כל התורה נלמדת בצורתה העליונה. נראה שאין מקור ברור לחילוק זה וכמו שהרמב"ם אמר שזו סברא שלו. דבר זה פותר הרבה בעיות שיש לנו מול הקראים, שאכן הפס' היה כך בימי משה. ייתכן והרמב"ם הסתיר את דבריו מחשש שדבריו לא יובנו נכון ויחשדו בו שהוא ח"ו לא מקבל את דברי חז"ל. (כא) וּמִכָּה בְּהֶמָּה וְשִׁלְמָנָה וּמִכָּה אָדָם וּיְמָת: (כב) מְשֻׁפֵּט אָחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כְּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: הכוונה שהמצוות מציבות את מי שנולד יהודי ומי שנתגייר כאחד. וזה הוזכר דווקא בדיני תשלומים כדי לומר שגר שבא מרקע שעליו התורה אומרת שעין תחת עין זה כפשוטו, להלכה שבא הרקע המוסרי הוא יותר גבוה וממילא הדין הוא בממון. (כג) וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּצִיאוּ אֶת הַמִּקְלָל אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֲבָן וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: פ

בהר

שנת השמיטה

(כה, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר: רש"י שואל מה ענין שמיטה להר סיני. הר סיני הוא המקום של הגילוי הרוחני היותר גדול, והשמיטה זה העיסוק בארציות. ועונה שזה בא ללמד שכמו שבשמיטה נאמרו כל כללותיה ופרטותיה בסיני כך גם כל המצוות. אך זה עדיין לא עונה לשאלה. בפרשת משפטים למדנו בפעם הראשונה על מצוות השמיטה בכללותה. וכשקוראים את פרשת בהר לומדים את פרטי המצווה וזה מלמד שכשה' נתן למשה את פרשת משפטים הוא גם נתן לו את התורה שבע"פ עם שאר המצוות. התורה שבע"פ היא השותפות של האדם בגילוי תורת ה', ואותו דבר השמיטה היא השותפות של האדמה במצוות האדם. ולכן מצוות השמיטה דומה מבחינה עניינית לתורה שבע"פ. (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לַה': יש כאן דינים השייכים לקדושה של הארץ. המיקום של הפרשה כאן הוא משום שדברנו בפרשת אמור על קדושת הכהנים וקדושת המועדים. וכעת אנו עוסקים בקדושת המקום כאשר הזמן הוא מה שמחבר את האדם למקום.¹⁸⁹ כשה' רצה לברוא את האדם הוא התייעץ עם המלאכים: חסד, אמת, צדק ושלו. האדם הוא מי שצריך להוציא לפועל את הערכים האלו. אלא שלפעמים החסד והאמת סותרים, וכן הצדק והשלו. השלו והאמת לא רצו שייברא מכיוון שהאדם משקר ועושה קטנות. החסד והצדק רצו שייברא. האדם לא יכל להיברא כי הוא לא מילא את דרישות הערכים. הקב"ה ניצל את הזמן שהם מתווכחים וברא את האדם. וכשראו זאת המלאכים אמר להם כבר נעשה אדם. הם התקוממו והאמת צעק. הקב"ה תפס אותו וזר אותו לארץ – כלומר בריאת האדם הייתה רמיסה של האמת. אז שאלו את ה' מה יעשה עם החותם שלו – סולם הערכים שאליו מודדים. ואז ה' אמר "אמת מארץ תצמח" צמיחה היא מונח השייך לזמן. כלומר אפשר לקיים את כל הערכים בלי שיהיה ביניהם ויתור אלא שלשם כך צריך זמן. ודבר זה המלאכים לא ידעו כי הם לא יודעים את סוד הזמן. לעומת האדם שחי במרחב הזמן. הפס' מלמד "ושבתה הארץ" השאלה אם צריך לדאוג לכך שהארץ תשבות או לדאוג שהאדם ישבות. זה בא ללמד אותנו שיש קשר בין האדם לקרקע. מאז ראשית הבריאה נוצרה כריתה והבדלה בין האדם לטבע (מרגע שהאדם החל להתלבש). האדם חי את ההיסטוריה שלו, והטבע חי את ההיסטוריה שלו. יש בכך מימד טוב כי האדם הוא ישות מוסרית. השיבה אל הטבע הולידה ע"ז, וגם תנועות פאשיסטיות¹⁹⁰. בארץ ישראל השיבה את הטבע נעשית בצורה הדרגתית שתאפשר חיבור וקישור נכון שנובע האחדות העתידה והחיבור בין האדם לטבע. (ג) יֵשֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְיֵשֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר בְּרִמָּה וְאֶסְפְּתָה אֶת תְּבֹאֲתָהּ:

¹⁸⁹ בראשית רבה ח, ה – "א"ר סימון בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, ה"ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלו נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליבו לארץ ה"ד ותשלך אמת ארצה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה שלך, תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב אמת מארץ תצמח, רבנן אמרי לה בשם ר' חנינא בר אידי ורבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון אמר, מאד, הוא אדם, ה"ד וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, והנה טוב אדם, ר' הונא רבה של צפורין אמר עד שמלאכי השרת מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו בראו הקדוש ברוך הוא, אמר להן מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם."

¹⁹⁰ וכן למשל האסכולה היותר מעמיקה אצל הירוקים לא משנה אם האדם יחיה אלא העיקר זה היצור הגדול ביותר - כדור הארץ. אולם יש גם טוב בתנועות הירוקות כדברי ר' יוסף נ' כספי שמסביר שיש הרבה מצוות בתורה שבאות לרמוז לאדם שהוא לא לבדו בעולם אלא יש גם חיות שגם להם יש הלכות, וכן יש הלכות לצומח. וזה בא להסיר מהאדם את הגאוה שהוא לבד בעולם (וכמו שבמאה ה-16 החליטו שאין דבר כזה צער בע"ח כי רק האדם הוא בעל הכרה, ואמרו שצעקת בעלי החיים היא כמו התוף שמכים בו).

(ד) וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יְהִי לְאָרֶץ שַׁבַּת לֵה' שְׁדָךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר: (ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֵת עֲנָבֵי נִזְיָרְךָ לֹא תִבְצֹר שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יְהִי לְאָרֶץ: קדושת הזמנים תמיד מופיעה דרך המספר שבע, וכן הוא בתקופת הזמן של הטבע. בעוד שהאדם זקוק למנוחה כל שבעה ימים, סדרי הטבע שהם יותר איטיים זקוקים לשבע שנים. (ו) וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֲכֹלָה לָךְ וּלְעִבְדְּךָ וּלְאֲמִתְךָ וּלְשִׁכְיָרְךָ וּלְתוֹשְׁבֵי הַגְּרָם עִמָּךְ: כאן מתחדש שגם האדם שותף לארץ, וגם הוא מקבל משהו מהשותפות. (ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאֲרָצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאֶכְל: ס לא ברור איך אפשר לאכול בלי לקצור. חז"ל למדו הגדרה אחרת לקצירה, ומשם נלמדות הלכות רבות¹⁹¹.

שנת היובל

בשנת החמישים יש עוד שנת שמיטה שבה גם משחררים עבדים והקרקות חוזרות לבעליהן. (ח) וְסִפְרָתְךָ לָךְ שִׁבְעַת שַׁבְּתוֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיוּ לָךְ יְמֵי שִׁבְעַת שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: קדושת הזמן תמיד נתלית במספר שבע. האישה מטרת לבעלה בשבעת נקיים. המשפחה מגיעה לשבת ביום השביעי. האומה נפגשת עם הקודש בשבעה שבועות בין פסח לעצרת. שבעת ימים של פסח וסוכות וכן שבעה ימים טובים המתפרסים לאומה על כל השנים. מחזור הארץ שהוא כל שבע שנים. וכמו כן הכלכלה¹⁹² שהיא מערכת מאוד רחבה מתאפסת כל שבע שמיטות ומגיעה לשנת היובל. וההיסטוריה בכללותה היא שבעת אלפים שנה שהם מחזור היסטורי כולל. בעשרת הדברות נאמר ששת ימים עשה ה', ולא נאמר בששה ימים לכן משמע שלא מדובר בתיאור זמן אלא תיאור תוצר. ה' ברא עולם שעשוי ממחזור של ששת ימים¹⁹³. אם כן כל המשימות ההיסטוריות שלנו צריכות להתמלא בתוך זמן זה. היקום עצמו בנוי מיחידות של 50 אלף שנה¹⁹⁴. התורה רוצה שהאדם יחיה מחזוריות קטנה כי אחרת הוא יאבד את הרצון לפעול בעולם מרוב הרגשת חוסר משמעות¹⁹⁵. לפעמים

¹⁹¹ בשמיטה יש עקירה של האדם מאדמתו מבחינת עבודתו. זה בא כתוצאה מחשש של השתרשות יתירה באדמה. וזה מפורש בפרשת כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ. להיות ישן בארץ פירושו שאדם כ"כ רגיל לאדמה שלו עד שהוא לא מעלה על דעתו שום דבר אחר. לכן התוצאה היא "והשחתם" וע"ז, ולכן התוצאה היא גלות שבאה לווסת את ההשתרשות היתירה. דבר זה הופך את עם ישראל לנצחי כי ה' לא מאבד אותו אלא מוציא אותו לגלות. במקום גלות התורה נתנה מצווה של גלות יזומה בארץ. שלא שומרים שמיטה יש גלות כי זה בא במקום. כשהחיסרון הוא לא באומה שהיא מושרשת יותר מדי אלא שהיא לא מספיק מושרשת אלא יש בעם ישראל שחושבים שאפשר למסרה, ורוב ישראל אינם בארץ יש ענין פנימי ורוחני "לעקוף" את השמיטה כדי להשתרש בארץ וזה עומק רצון ה'.

¹⁹² בעידן המודרני יש מושג הנקרא המחזור הכלכלי (צבירת הקפיטל, חיסכון, אינפלציה ודפלציה, השקעות וכו') שנועד לחקות את התהליכים בחברה ולמנוע נפילות. יש שאלה איך להגדיר מחזור זה. אפשר להביא את היובל בתור אחד הווסתים המרכזיים של מחזור זה. כי אז לכל עסק והשקעה יש דדליין. התקופה הכלכלית של אדם ממוצע אינה עוברת בדרך כלל את היובל.

¹⁹³ מסכת סנהדרין דף צ"א – "אמר רב קטינא: שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב, שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. אביי אמר: תרי חרוב, שנאמר יחינו מימים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו, תניא כותיה דרב קטינא: כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים, כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה, שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, ואומר: מזמור שיר ליום השבת - יום שכולו שבת. ואומר: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר. תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח". אדם הראשון נפטר ביום שבו נולד ונפטר בגיל 930 כלומר הקב"ה מחשיב אלף שנה (אלף שנים בעיניך) כיום אחד (כיום אתמול כי יעבור). כלומר מבנה ההיסטוריה של ששת אלפים שנה מקביל לימי בריאת העולם.

¹⁹⁴ עבודה זרה דף ג ע"ב – "רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלף עולמות, שנאמר: רכב אלהים רבתיים אלפי שנאן, אל תקרי שנאן אלא שאינן; אם כן 50 אלף*18=900 מיליון שנה"

¹⁹⁵ בספר הכוזרי שואל המלך את החבר על דברי ההודים שיש להם ספרי היסטוריה מלפני מיליון שנה. עונה החבר שאי אפשר להאמין לכך. אך לכאורה מה זה משנה. הרי אם העולם נברא, מה זה חשוב בן כמה העולם? אלא שברגע שמגדירים את כל העולם כבעל זמן כ"כ ארוך זה מייאש את הנפש מלפעול. את תורת הגלגולים מלמדים בעם ישראל בסתר, אך אצל דתות המזרח זה מחלק מהשיח. זה גורם לחוסר ממשות ודחיפות לתקן את העולם. ד"ר עזריאל קרליבך כתב ספר בשם "הודו" על דברים שראה שם. הוא מדבר עם נרו ראש ממשלת הודו שמספר לו על בעיות המדינה וכששאל אותו מה עושים הוא ענה לו שרואים שהוא לא הודי. ההודי לא שואל "מה לעשות?" הוא שואל "מה להיות?". לעומת זאת כשאדם חי בתודעה שלו 120 שנה (את הדור שלו את אביו ואת בנו) זה כבר לא בטל בששים של ששת אלפים שנה, ולכן הוא מרגיש משמעותי. בדומה לכך התורה לא מדברת על עולם הבא כי האדם לא יכול לתפוס זאת, ולכן כתוב רק "והארכת ימים".

הקדושה היא בתוך הרצף ולפעמים לאחר מכן. למשל השבת היא חלק מהרצף, אבל יובל ועצרת באות לאחר הרצף. כל פעם שמדובר בחירות זה מעל כי העולם הטבעי שבנוי על שבע יש בו קדושה אך היא בתוך סדר קבוע. כדי להתעלות מעל הטבע צריך לעבור את השבע. (ט) והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם: אם כן ביום כיפור צריך לתקוע בשופר. ומכאן למדים שהתרועה של ר"ה היא בשופר. כלומר עיקר התקיעה היא ביום הכיפורים כי יש שחרור של הלחץ של העבירות הבא לידי ביטוי ביכולת לתקוע. בנוסף השופר מקושר ליובל. בר"ה אנו ממליכים את ה' – מלכות. ואילו ביובל יש חירות ולכאורה הדברים סותרים. ריה"ל אומר עבדי הזמן עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חופשי. כאשר אני משתעבד למשהו אני אף פעם לא חפשי כי אותו אחד שאני משתעבד לו יש לו רצון שונה משלי. בכך יש צמצום של החירות. כשאני עבד ה' אני פוגש את עצמי ולכן אני בן חורין באמת. אם נעמיק יותר עולה שאני לא יכול לקבל עול מלכות שמים אם אני לא בן חורין באמת. כל זמן שהאדם לא נמצא בהכרה של חירות אמיתית בקרבו הוא לא יכול לקבל עול מלכות שמים¹⁹⁶. בין ר"ה ליום כיפור העבדים עדיין לא משוחררים אך הם לא חוזרים לבתיהם אלא אוכלים ושותים ועטרותיהם בראשיהם וזה על חשבון בעל הבית. יש להם עשרה ימים שהם כמו עולם הבא. בזמן העתיק העבדים המשוחררים היו מניחים זר של עלי דפנה בראשם. כדי לציין שאין מעליהם מי שאדון עליהם¹⁹⁷. (י) וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל ישוביה יובל הוא תהיה לכם ושבבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשבבו: תשבבו בגימטריה תש"ח. (יא) יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את זרעיה: (יב) כי יובל הוא קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה: (יג) בשנת היובל הזאת תשבבו איש אל אחוזתו: פירוש המילה יובל הוא שופר שנקרא יובל¹⁹⁸. השופר הוא כלי גור המחובר לראש הבהמה, אבל כשפותחים אותו מגלים שהוא פתוח ויכול להשמיע קול, וזה הסוד של החירות של עולמנו שנראה סגור.

איסור הונאה

(יד) וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו: מכאן נלמד איסור ההונאה. עמיתך¹⁹⁹ זה יהודי, כלומר יש עדיפות לקנות מיהודי ולא מגוי²⁰⁰. (טו) במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת ומכר לך: (טז) לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך: (יז) ולא תונו איש את

¹⁹⁶ ספרי בהעלותך פיסקא עז – "מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה ואחר כך זכרונות ושופרות אלא המליכהו עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים כדי שתזכר לו ובמה בשופר של חירות ואין שופר אלא של חירות". ובירושלמי (פסחים ה, ה): "אמר רבי לוי כשם שניתן כח בקולו של משה כך ניתן כח בקולו של פרעה והיה קולו מהלך בכל ארץ מצרים מהלך ארבעים יום ומה היה אומר קומו צאו מתוך עמי לשעבר הייתם עבדי פרעה מיכן והילך אתם עבדי ה' באותה השעה היו אומרים הללויה הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה". כלומר ברגע שעם ישראל הם בני חורין הם מיד עבדי ה'. במידות הראי"ה (אמונה טו) מסביר הרב שהאמונה בטהרתה היא ע"י אפשרות של כפירה. כלומר אם אתה לא מפחד להיות כופר זו אמונה אמיתית.

¹⁹⁷ ספרא בהר פרשה ב – "אמר רבי יוחנן בן ברוקה לא היו עבדים משועבדים נפטרים לבתיהם ולא שדות חזרו לבעליהם אלא אוכלים ושותים ושמים ועטרותיהם בראשיהם עד שהגיעה יום הכיפורים, הגיע יום הכיפורים תקעו בשופר, חזרו שדות לבעליהם ועבדים נפטרים לבתיהם".

¹⁹⁸ בשמות (יט, יג): "במשך היובל הקה יעלו בקר" וביהושע (ו, ה): "והיה במשך בקרן היובל קשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה ונפלה חומת העיר תחתיך ועלו העם איש נגדו". גם היובל הוא שם לאיל, שמוביל את הכבשים.

¹⁹⁹ ספרא בהר פרשה ג – "מנין כשהוא מוכר לא תהיה מוכר אלא לעמיתך תלמוד לומר וכי תמכרו ממכר לעמיתך, ומנין כשהוא קונה לא תהיה קונה אלא מיד עמיתך ת"ל או קנה מיד עמיתך אין לי אלא קרקעות שבהם דיבר הכתוב מנין לרבות דבר המטלטל ת"ל ממכר לרבות דבר המטלטל".

²⁰⁰ בזמן המאבק על העבודה העברית שלפני קום המדינה, שאלו את הרוגאצ'ובר מתי מותר לקנות מגוי ולא מיהודי והוא ענה שאם זה יקר יותר ב20 אחוז מותר. כשהראו את הדברים לרב קוק הוא אמר שאם הרוגאצ'ובר היה יודע מה המצב בארץ ישראל לא היה מפרסם את הפסק.

עמיתו ויראתו מאלהיהו כי אני ה' אלהיכם: מחיר הקרקע הולך ופוחת לפי הקרבה ליוכל. ההונאה נאמרה פעמיים אחת הונאת ממון, והשנייה הונאת דברים. הונאה פירושה צער (הקנטה) או רמאות²⁰¹ (עצה שאינה הוגנת לפרט²⁰²).

ברכת השמיטה

(יח) ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם על הארץ לבטח: (יט) ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה: יש התניה בברכות אלה שצריך לחזור למצב הנורמאלי שעם ישראל נמצא בארצו. כשיש יהודים בחו"ל זה מעכב את הברכה. השמיטה באה להציל את האדם מאחיזה יתירה בקרקע, אבל כשהבעיה הלאומית היא חוסר אחיזה בקרקע יש ערך "לעקוף" את מצוות השמיטה ולעזור לחקלאים להיאחז בארץ. (כ) וכי תאמרו: מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו: בכתוב לא נאמר לא נאסף את פירותינו, כי הפירות כן נמצאים על העץ בשנה השמינית. (כא) וציתתי את ברקתי לכם בשנה הששית ועשית את התבואה לשלש השנים²⁰³: (כב) וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן: (כג) והארץ לא תמכר לצמתת כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי: איך אפשר להיות גם גר וגם תושב. האדם בא מהטבע ובבחינה הזו הוא תושב, אבל יש לו נשמה ומצידה הוא גר בעולם הזה. כשאדם קונה את הארץ לעד הוא עלול לשכוח שיש לו צד שהוא גר בארץ. (כד) ובכל ארץ אזהרתכם גאלה תתנו לארץ: ס

גאולת קרקע

(כה) כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו וּבָא גָאֵלוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו וּגָאֵל אֶת מִמְכָּר אָחִיו: לפי רוח התורה מכירת קרקע היא דבר נורא. אדם²⁰⁴ לא מוכר את אדמת אבותיו²⁰⁵ ורק במקרה קיצון עושה זאת. רש"י כותב: "מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני". הולכים לפי הקרבה היותר גדולה, ויש מצווה על בני המשפחה להשיב את הנחלה אל המשפחה, שלפחות זה יהיה אצלם בינתיים. כמובן שאם מראש המכירה תהיה לקרוב זה עדיף. (כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא פדי גאלתו: האדם עצמו גם יכול לגאול את הקרקע שלו ע"י ששיג את שווי הכסף חזרה. אדם שאין לו גואל זה שאין מי שרוצה לגאול בשבילו. ישנו אדם כזה שבאופן אבסולוטי ייתכן ואין לו גואל וזה גר²⁰⁶. (כז) וּחִשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב אֶת הַעֲדִיף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשָׁב לְאֶחָזְתוֹ: לכאורה זה ברור, אבל התורה נותנת לנו מצווה לדייק בחשבונות ולא לרמאות. בנוסף

²⁰¹ בעליית הנוער הפנו את העולים ליישובים וקיוצנים שלא כולם היו דתיים. החלוקה למוסדות הייתה לפי היחס של המפלגות בממשלה, וכך נוצר מצב שהרבה נוער דתי הגיע למוסדות חילונים. הרב שלמה זלמן שרגאי היה מהאחראים בעליית הנוער ושאל את הרב צבי פסח פראנק אם להעלות את הנוער מתוך ידיעה שיתחלנו או להשאירם בחו"ל והרב פראנק אמר להעלותם. וזו הלכה מפורשת שאדם ידור בארץ ישראל ואפילו בעיר שרובה גוים ולא בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל.

²⁰² לכן גם אסור להשיא לאדם עצה כשהיא לא לטובתו אלא לטובת המערכת.

²⁰³ בימינו הברכה כבר מתחילה והיבול אכן נותן פי 3. ויש מערכות קירור מתאימות לשימור הברכה ולניצולה באופן מלא. הרב מוצאפי קנה חלקה בארץ ישראל כדי לקיים בה מצוות התלויות בארץ, וכל שנה היה מודד את התבואה ובשנה הששית היה יוצא לו פי 3.

²⁰⁴ מסכת יבמות סג ע"א – "אמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם, שנא': +תהלים קט'+ השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם."

²⁰⁵ מלכים א' כא, ג-ד – "ויאמר נבות אל אחאב חלילה לי מה' מתיתי את נחלת אבתי לך: ויבא אחאב אל ביתו סר וזעף על הדבר אשר דבר אליו נבות היזרעאלי ויאמר לא אתן לך את נחלת אבתי וישכב על מטתו ויסב את פניו ולא אכל לחם". כשנבות מסרב למכור את אדמתו לאחאב, אחאב נפגע עד שנזל למשכב. כי נבות רמז לו שהוא לא כמוהו שמחליף את אלוהיו. כלומר מי שעוזב את אדמתו כמי שעוזב את אלוהיו. אחאב קיבל את התוכחה ונחלש ממנה.

²⁰⁶ הגר אין לו נחלה מראש, אע"פ שקיבל נשמה חדשה. מבחינה טכנית אין חלק לתת שהרי הארץ כבר נחלקה. אפשר לתת לו לאחר שכובשים את כל ארץ ישראל וכובשים עוד חלקים – לתת להם את השטחים שנכבשו. ומבחינה מהותית מסביר הרב קוק (שמו"ק ח, קנז) שזה טוב שלגר אין נחלה כי אז הוא מהווה חוליית קשר בין ישראל לעמים. ומקביל ללוי שהוא מהווה קשר בין ישראל לה'.

יש כאן רמז לגלות שבכל אופן יש לה סוף²⁰⁷. כלומר המצווה מורה על כלל ההיסטוריה שיש לה תכלית²⁰⁸. (כח) ואם לא מצאה ידו די השיב לו והיה ממקרו ביד הקנה אתו עד שנת היובל ויצא ביובל ושב לאחזתו: ס

בתי ערי חומה

(כט) ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממקרו ימים תהיה גאלתו: אפשר לגאול במשך שנה. (ל) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לא לו חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא ביובל: (לא) ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביובל יצא: (לב) וערי הלויים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה ללויים: (לג) ואשר יגאל מן הלויים ויצא ממכר בית ועיר אחזתו ביובל כי בתי ערי הלויים הוא אחזתם בתוך בני ישראל: ערי הלויים אפילו שיש להם חומה חוזרים אליהם. (לד) ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחזת עולם הוא להם: ס התורה מסתמכת על זה שיש ללויים ערי אחוזה ומגרש. אך את זה איננו יודעים עדיין זה כתוב רק בפרשת מסעי. כלומר ספר ויקרא מסתמך על ספר במדבר וזה ראייה כנגד ביקורת המקרא שזה אותו מחבר.

איסור הלואה ריבית

(לה) וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך: יש הלכה שצריך למנוע מהאדם להגיע למצב שיצטרך לפשוט יד. לפי זה עיקר מצוות צדקה זה הלואה למי שיש לו. ורק לאחר שאדם ירד מנכסיו יש גם ממילא מצווה להרים אותו חזרה²⁰⁹. (לו) אל תקח מאתו נשך ותריבית וראת מאלהיך וחי אחיך עמך: (לז) את כספך לא תתן לו בנשך ובמריבית לא תתן אקלף: נשך זה בכסף, ומריבית זה במאכל. להלכה זה רק בכסף ובכלשהו. לכן מי שלוקח אוכל הוא כביכול לקח את השווי של האוכל, ולכן כשמחזיר צריך לראות שהמחיר בשוק לא השתנה. הריבית היא דבר לכאורה מאוד הגיוני זה פיצוי על השבתת הכסף משימוש אישי שלי. ולכן מותר לקחת ריבית מגוי (ואסור לגזלו) כלומר אין בכך דבר לא מוסרי. התורה דרשה מידת חסידות מיוחדת בין אחים, כי זו ההתנהלות הנכונה בין אחים. כלומר האחוה היא דבר חשוב ולכן אסרה דבר שההיגיון מתיר אותו, וחייבה כביכול לעשות טובה. משומד שהפר את האחוה מותר לקחת ממנו ריבית. (לח) אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם: ס הדיוק של הפס'. לתת לכם את ארץ כנען, כדי להיות לכם

²⁰⁷ אור החיים ויקרא כה, כה – "פרשה זו תרמוז ענין גדול והערה ליושבי תבל, כי ימוך על דרך אומרו בעצלתים ימך המקרה, ואמרו ז"ל עשיתם לאותו שנאמר בו המקרה במים עליותיו מך, כי כשהתחנתונים מטין מדרך הטוב מסתלקים ההשפעות ומתמסכן עמוד הקדושה, כי העיקר תלוי בהתחנתונים, ואמר ומכר מאחזתו (אחוזתו של ה' זה בית המקדש) ירצה על המשכן משכן העדות אשר הוא אחוזתו ית' שבו השרה שכינתו ובעונותינו נמכר הבית ביד האומות, וכמאמרם ז"ל בפירוש פסוק מזמור לאסף באו גוים וגו', והודיע הכתוב כי גאולתו היא ביד הצדיק אשר יהיה קרוב לה' על דרך אומרו בקרובי אקדש הוא יגאל ממכר אחיו, כי האדון ב"ה יקרא לצדיקים אח כביכול דכתיב למען אחי ורעי, והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלהי עולם ב"ה לעד, וימאס בעיניו תאוות הנדמים ויעירם בחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם, ובזה יגאל ה' ממכרו, ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב". הקב"ה מצפה מהצדיק לגאול את השכינה מהגלות. היה אדם שרצה לראות איך הרב קוק אומר תיקון חצות. כשראה את הרב קוק היה לו כ"כ חרדה מבכיותיו וצעקותיו עד שברח מהחדר. ופעם אשת הבבא סאלי נכנסה לחדרו כשאמר תיקון חצות וראתה שלולית דמעותיו מתחתיו.

²⁰⁸ אור החיים ויקרא כה, כח – "ואמרו ואם לא מצאה ידו די השיב. פירוש אם יראה האדון כי אין כח בעם לסבול חבלים עוד ורבו חובותיהם למעלה ראש ואפס בהם כח הסבל, והיה ממכרו עד שנת היובל שהוא זמן המוגבל לגאולה בעתה, ואז יצא ביובל ושב לאחוזתו כי קץ הגלות ישנו אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים ח"ו". בפרשת בחוקותי ענין זה יבואר יותר.

²⁰⁹ יהודי אחד בא לחת"ס ואמר לו שאם ידעו שהוא ירד מנכסיו ידעו שהוא בצרות ויבואו הנושים והוא מבקש סכום כסף כדי ללכת ליריד הגדול ולעשות שם כסף. החת"ס השיג לו כסף והחזיר את ההלוואה לחת"ס. לאחר שזכה ביריד החזיר לחת"ס את ההלוואה וגם נתן לו מתנה, קופסת זהב עם ציורים שהחת"ס התלהב ממנה בטענה שזה הידור מצווה להרבות חיבתו לחפץ שאסור לו לקחת משום איסור ריבית. וכמובן לא לקח את החפץ. הטענה הקפיטליסטית היא שכשמחזקים את העשירים יש יותר מקומות עבודה וממילא יש יותר פרנסה גם לעניים.

לאלהים. כלומר אם אתם יורשים את ארץ כנען אני אלהים בשבילכם, ואם לא – אתם כעובדי ע"ז. וזה פירוש רש"י (ד"ה להיות):
"שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלהים, וכל היוצא ממנה כעובד ע"ז".

אדם שנמכר לעבד עברי

הלכות עבדים מופיעים בתורה בשלוש מקומות שונים וההלכות לא זהות²¹⁰. בפרשת משפטים מופיע שהעבד עובד שש שנים, ואם לא רוצה לצאת רוצעים את אזנו במרצע ועבדו לעולם. ועוד מופיעה שאדוניו יכול לתת לו אישה. בפרשת ראה יש עוד הלכות וצריך לברר מה היחסים ביניהם. פרשת משפטים נאמרה על רקע מתן תורה, כשמדברים שם על דיני עבדים זה ברור שהרי הרגע היה יציאה מצרים. ולכן התורה אומרת קודם כל על השחרור, ואף נוזפת במי שמתאהב בעבדות ומצווה לרצוע את אזנו. בספר ויקרא יש דיני האחיזה בארץ. ובספר דברים מדובר על הערך של הצדקה ושם מובא גם הדין של המענק שנותנים לו. (לט) וְכִי יִמְוָךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וַנִּמְכַּר לָךְ לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עִבְדֹת עָבָד: בחברה החקלאית אדם לא היה עבד של אף אחד הוא היה עובד את אדמתו ומפרנס את עצמו. אדם שעובד אצל חברו זה חידוש. פעם הפועלים היו בני משפחתו של האדם ולא אנשים חיצוניים. אדם לא היה משתכר אצל חברו במציאות הנורמטיבית. המסחר דווקא היה המצאה של הכנענים הפיניקים. אדם שפועל אצל חברו זה סוג של עבדות. לכן פוסק הרמ"א שאסור לאדם לחתום על איסור עבודה. בצבא היו חוזים של יותר מעשר שנים וקבעו שכל צד יכול לבטל תוך תשלום קנס, וכן יש הטבות הדדיות. עבד עברי במושגים מודרניים הוא כמו פועל לשש שנים. ולכן לא נוהגים בו כמו עבד כנעני שהוא נחשב כרכוש. (מ) כְּשֶׁכִּיר כְּתוּשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: כאן מובא שישירות העבד נשאר עד היובל ואין לו תחנת יציאה בשנה הששית. אפשר שבפרשת משפטים מדובר בעבד שנמכר בגלל גניבה, והסיבה שהוא נמכר לעבד היא שיקבל שיקום אצל משפחה שתחנך אותו. ולפעמים זה גורם לו קושי לחזור לחיים הרגילים והוא יכול לבקש להישאר לעולם²¹¹. אבל כאן מדובר באדם שאין לו כסף ולכן שומרים על כבודו וגם לא נותנים לו שפחה כנענית. (מא) וַיֵּצֵא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל מְשֻׁפְחָתוֹ וְאֵל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו וְשָׁב: (מב) כִּי עֲבָדִי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אִתְּם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמְכְרוּ מִמִּכְרַת עָבָד: (מג) לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרְךָ וַיִּרְאֶת מְאֹלְהִיךָ: אסור להטיל עליו עבודה שאין לה קצבה, או עבודה שמבזה אותו. (מד) וְעֲבָדְךָ וְאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֲבָד וְאִמָּה: עבד ואמה שהם רכוש ממש, זה עבד ואמה שנקנים מהגויים – עבד כנעני. וגם מצווה זו היא חלק מהאחוזה. לא קונים אח כעבד. (מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמְשֻׁפְחֹתֶם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְאֲחֻזָּה: (מו) וְהִתְנַחֲלֶתֶם אִתְּם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בְּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֲחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרְךָ: ס עבד עובר בירושה. חז"ל למדו מהפס' לעולם בהם תעבדו שאסור לשחרר ואין הכוונה שעובד עד היובל. אך אפשר להבין את הפס' לעולם כמו שאם אתה רוצה לעבוד תעבד בגוי. כמו לעולם יהא אדם. וזה מחלוקת ר"ע ור' ישמעאל²¹². כשעבד כנעני משתחרר הוא הופך להיות יהודי. בכל אופן נראה שהתורה לא רוצה שישחררו עבדים כנענים כי זה לא טוב. העבדים הם אנשים מופקרים, וברגע שישתחררו ינהגו באכזריות כלפי העולם. במהלך ההיסטוריה המציאות גרמה לכך שמוסד העבדות ידעך עד כדי שבפועל היא בטלה לחלוטין. כלומר לקב"ה יש דרכים כיצד לבטל דברים. לפעמים זה באופן יזום, ולפעמים זה באופן שהקב"ה מסבב דברים. העם היהודי הוא בעצמו עם עבדים משוחרר. כשמשה ראה את האנשים

²¹⁰ היחס לסתירות בין ההלכות בתורה – אפשר לומר שהתורה סמכה על זה שהיא תתן את ההמשך. אך קשה שלכאורה מה עשו ישראל בכל הזמן עד שניתן המשך ההלכה. אלא נראה לומר כמו שלדמנו פעמים רבות שיש הלכה במדבר והלכה לדורות.

²¹¹ חז"ל דורשים עולמו של יובל דהיינו חמשים שנה וכמו שחנה הביאה את שמואל לעבוד את ה' לעולם והביאה אותו בן שנתיים ונפטר בגיל 52.

²¹² מסכת סוטה ג ע"א – "לעולם בהם תעבדו - רשות, דברי רבי ישמעאל, ר' עקיבא אומר: חובה".

הנצים בעם ישראל הוא הבינו מדוע הם ראויים להיות עבדים²¹³. אבל הקב"ה אמר לו שזה בגלל שהם עבדים, ואם הם יהיו עצמאיים הם יהיו יותר טובים²¹⁴. ועדיין הקב"ה הוציא אותם לקבל תורה כי בכל זאת זה לא פשוט לצאת מתודעת העבדות שנוח לה בהפקר.

גאולת עבד שנמכר לגוי

(מז) וְכִי תִשָּׂיג יָד גֵר וְתִזְשָׁב עִמָּךְ וְיָמָךְ אַחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר תִּזְשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֶקֶר מְשֻׁפַּחַת גֵר: אדם שירד מנכסיו, והחובות שלו הם כלפי גוי עד שנמכר לאותו גוי. ומדובר תחת שלטון של ישראל במצב שהוא טוב. (מח) אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ אֶחָד מֵאֲחָיו יִגְאֻלְנוּ: יש מצווה לגאול אותו ממצב זה. (מט) או דָּדוּ או בֶן דָּדוֹ יִגְאֻלְנוּ אוֹ מִשְׂאֵר בְּשָׂרוֹ מִמְשֻׁפַּחְתּוֹ יִגְאֻלְנוּ אוֹ הַשִּׁיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: המילה גאולה כמו שאנו רואים עניינה הוצאה משעבוד משפטי. למשל כשאומה מגיעה לעצמאות מדינית – ריבונות זה נקרא גאולה. המושג גאולה הוא לא מושג רוחני – מיסטי. האל"ף נוספה בתור אם קריאה אבל השורש הבסיס הוא ג.ל. כלומר דבר שהיה מכוסה והתגלה. כשיש כינוס זה גאל. וכשיש פיזור זה גלה. (נ) וְחָשַׁב עִם קְנֵהוּ מִשְׁנֵת הַמְּכָרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְהָיָה כְּסֹף מִמְּכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שְׁכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: המחזיק באדם לא יכול לסרב והוא מחויב לוותר על עבדו. (נא) אִם עוֹד רְבוֹת בְּשָׁנִים לְפִיָּהֶן יָשִׁיב גְּאֻלְתּוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: (נב) וְאִם מֵעַט נִשְׂאָר בְּשָׁנִים עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְחָשַׁב לוֹ כְּפִי שְׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאֻלְתּוֹ: החישוב נעשה מול הגוי, כי התורה לא מסכימה לרמות אותו. ערך המטבע בימי קדם היה תלוי במתכת, ולכן הסוחרים היו שוקלים את המטבעות ולא רק מונים אותם (ומכאן שמו שקל). כשערכו מתמעט ממש היו עושים ממנו תכשיט לילדות²¹⁵, וכשהגיע למצב שערכו ממש פחות ציוו חכמים לאבדו כדי שלא יטעו בו. הרמב"ם²¹⁶ אגב דין זה מלמד את האיסור לרמות גוי, ולומד אותו מדין זה של קניית עבד מהגוי. לכאורה זה סותר את זה שלא מחזירים אבידה לגוי²¹⁷. מסופר על שמעון בן שטח שקנה חמור מגוי, ומצא בו אבן טובה והחזירה לגוי. אותו גוי בירך את ה' שנתן ליהודים מצווה כזו. לכאורה בסיפור זה יש קושי שהרי ההלכה היא שאסור להחזיר לגוי. מהות הסיבה שאין להשיב אבדה לגוי הוא משום שלא ייתכן להוריד ממון שנמצא ביד ישראל שישמש גויים. גוי נורמאלי שרואה ישראל שמחזיר לו אבידה צריך להזדעזע על אותו יהודי שמבזה את אומתו. אלא

²¹³ רש"י שמות פרק ב פסוק יד ד"ה אכן נודע הדבר – "כמשמעו. ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך".

²¹⁴ כשהכושים בארה"ב רצו להשתחרר מהעבדות טענו כלפיהם שהם חברה מופקרת בתור עבדים ולכן אסור לשחרר אותם. הם אמרו שהם כמו עם ישראל שיצאו מצרים, ודווקא בגלל העבדות הם כאלה.

²¹⁵ מסכת כלים יב, ז – "דינר שנפסל והתקינו לתלותו בצואר קטנה טמא (כי החור שבו עשה אותו כלי קיבול) וכן סלע שנפסלה והתקינה להיות שוקל בה טמאה עד כמה תפסל ויהא רשאי לקיימה עד שני דינרין פחות מכאן יקוץ". הסיבה שצריך לקוץ אותו כדי שלא ירמו בו.

²¹⁶ פירוש המשנה כלים יב, ז – "ואם נשאר מן הסלע פחות משני דינרין אינו מותר לו להניחו כמות שהוא אלא קוצצו, שאנו חוששין שירמה בו מי שאין בו יראת שמים ויתננו במקום שקל והוא פחות משקל. ויש כאן דין אומר אותו הואיל ונתגלגלו הדברים לענין זה. והוא, שהמקומות שמשמשין בהן בדינרין ובמעות במנין, אסור לאדם להחזיק דינר או מעה שחסר ממשקלו שתות או יותר אלא יקוץ, וכל שכן שיתנהו או יטעה בו גוי. כי זה שחושבים המוני בני אדם ואפילו יחידיהם כי ההטעיות שכאלה מותרות עם הגויים אינו נכון ודעה בלתי נכונה, אמר ה' בתורתו הקדושה במי שמוכר את עצמו לעובד עבודה זרה או לעבודה זרה עצמה כמו שנתבאר בפירוש אמר וחשב עם קונוה, ואמר עליהם (ספרא בהר ו, ט וב"ק ק"ג): השלום יכול יגלום עליו, תלמוד לומר וחשב, ידקדק עמו בחשבון, וענין יגלום יערים עליו ויטעהו. ואמר אם כן דברה תורה בגוי שתחת ידך קל וחומר לגוי שאינו תחת ידך, אם החמירה תורה על גזלו של גוי קל וחומר על גזלו של ישראל. וכן אינן מותרין האונאות והתחבולות ומיני המרמות והזיוף והסלוף עם הגויים, אמרו עליהם השלום אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הגוי, וכל שכן אם יהא תלוי חלול השם שאז יהיה העון חמור יותר, ויושגו לאדם תכונות רעות על ידי כל המעשים הרעים הללו אשר העיד יתעלה על עצמו שהוא מתעב אותן כשלעצמן נעשו עם מי שנעשו, והוא אמרו כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול. וכבר חרגנו ממטרתנו כאן, אבל הערנו על מה שאין ראוי להתעלם ממנו".

²¹⁷ מסכת בבא קמא ק"ג ע"ב – "אבידתו מותרת, דאמר רב חמא בר גור' אמר רב: מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת? שנאמר: לכל אבדת אחיך, לאחריך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני. ואימא: הני מילי היכא דלא אתי לידיה, דלא מחייב לאהדורי בתרה, אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה! אמר רבינא: ומצאתה, דאתאי לידיה משמע. תניא, ר' פנחס בן יאיר אומר: במקום שיש חילול השם, אפי' אבידתו אסור".

שמשום שהמצב לא נורמאלי צריך לעשות קידוש השם שזו מצווה סובייקטיבית לפי ראות העין. (נג) כְּשֶׁכִּיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יְהִיָּה עִמּוֹ לֹא יִרְדְּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: (נד) וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּהָ וַיִּצָּא בְּשָׁנָתְהִיבֵל הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ: (נה) כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: ולכן אי אפשר שהיהודי הפרטי או עם ישראל בכללותו ישתעבד לנצח.

איסור עבודה זרה הנגזר מהעבדות

(כו, א) לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסֵל וּמִצְבֵּה לֹא תִקְיִמוּ לָכֶם וְאֲבֹן מְשֻׁפֵּית לֹא תִתְּנוּ. בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: הפסוק עוסק בכללו באיסור ע"ז, אך מה הקשר לדיני גאולת קרקע ועבדים? למדנו שאנו עבדי ה' ולא עבדים לאחרים. ממילא התוצאה היא שאתה לא יכול לעבוד ע"ז. בעצם העבדות היא סוג של ע"ז מותרת באופן ממוסד. מסופר²¹⁸ על נכדו של משה רבנו ששמע ממנו שאדם יעבוד ע"ז ולא יזדקק לבריות. אבל משה עצמו התכוון עבודה שהיא זרה לו. משה אמר זאת ככה, כי לעבוד בדבר שלא מתאים לי זה מעין ע"ז כי המקצוע שלי הוא גם דבר שמקשר אותי לקב"ה ולכן אם אני לא עובד בדבר שמתאים לי אני כביכול עובד ע"ז, וזה מותר בתנאי שלא מזדקקים לבריות שהיא נחשבת יותר לע"ז אע"פ שגם היא מותרת. אבן משכית היא אבן מגולפת יפה שעליה היו משתטחים, ולכן לפי זה לכאורה היה אסור לבנות בית כנסת. אלא שהכוזרי מסביר שזה הותר לאחר החורבן כדי לאחד את האומה בקהילות. (ב) אֶת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירְאוּ אֲנִי ה': ס בעקבות דיני הקרקעות, למדנו את דיני היובל והעבדים. אם כן אנו עסוקים במספר שבע ובכלל המחזור השייך לזמן. ולכן את שבתותי תשמורו זה סיכום: שבת בראשית, שבתות החגים, שמיטה ויובל. ואת כל אלה צריך לשמור. אך כאן עולה הקושיה שהרי ברור שצריך לשמור אותם! ולכן בא המשך הפס' שמציין מטרה. הסיבה שצריך לשמור את תבניות הזמן שה' נתן היא לירא את המקדש. המסגרת של הזמנים האלה מאפשרת לעולם להגיע למצב שהוא מקדש. אם כן מטרת שמירת השבת למשל היא הפיכת העולם למקדש, דהיינו להפכו ליום השמיני במימד המקום. הפרשה הבאה תראה את התוצאה של שמירת או אי שמירת הסדר של הזמן. אם לא תהיה שמירה של הזמן – אז לא יהיה את מצות ומקדשי תיראו – כי הוא יחרב!.

²¹⁸ מסכת בבא בתרא קי ע"א – "תנא: רוב בני דומין לאחי האם. ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה - אמרו לו: לא ממש קא אתית דכתיב ביה: אל תקרב הלום? לאו ממש קא אתית דכתיב ביה: מה זה בידך? לאו ממש קא אתית דכתיב ביה: ואתה פה עמוד עמדי? תעשה כהן לע"ז?! אמר להן, כך מקובלני מבית אבי אבא: לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז ואל יצטרך לבריות. והוא סבר: לע"ז ממש, ולא היא, אלא ע"ז - עבודה שזרה לו, כדאמר ליה רב לרב כהנא: נטוש נבילתא בשוקא ושקול אגרא, ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא. כיון שראה דוד שממון חביב עליו ביותר, מינהו על האוצרות, שנאמר: ושבואל בן גרשם בן מנשה נגיד על האוצרות. וכי שבואל שמו? והלא יהונתן שמו! א"ר יוחנן: ששב לאל בכל לבו

בחוקותי

שמירת הסדר של השבע

(ג) אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: מִכָּאן יֵשׁ גַּם שׁוֹתְפוֹת וְאַחֲרֵי־כֵן שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל לְהִיסְטוֹרִיָּה שֶׁל הָעוֹלָם. בחוקותי הוא פירוש לא ברור כשאח"כ מפורט מצוות לא תעשה ומצוות עשה. רש"י מביא בשם חז"ל שהכוונה לעמל בתורה ע"פ המילה תלכו. פס' זה מקביל לפס' יב שבו ה' אומר והתהלכתי בתוכם. שם רש"י מפרש: "אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני, תלמוד לומר והייתי לכם לאלהים". כמה פעמים מצאנו קישור בין הפועל ללכת לבין התורה. בפרשת בשלח למדנו שכאשר הקב"ה מוריד את המן הוא מצווה את משה כמה הוראות: שהעם ילקטו כל יום את המנה של אותו יום ולא יותר, ושבוים השישי צריך לקחת פי שניים. משה אמר לישראל רק את הציווי הראשון. כשאמר להם זאת הם לא הקשיבו לו והותירו מהמן. ובאופן אינטואיטיבי ביום השישי לקחו פי שניים. נשיאי העדה נלחצו ובאו למשה. משה רגוע ועונה להם שזה דבר ה' ולכן הם יכולים לנהוג כרגיל ושמחר לא ילקטו. אלא שדבריו גרמו ששוב לא יקשיבו לו ועברו על ציוויו. זה מלמד אותנו שיש משהו בספונטניות של הנפש היהודית שמתאים לתורה. וזה נקרא למען אנחנו הילך בתורתך. כלומר לפני המצוות יש דבר שקודם וזה רוח הדברים. דבר זה לא לומדים בבית המדרש אלא בבית במעשים שבכל יום. אם כן עמלים בתורה פירושו שזה העסק שלך כל היום. (ד) וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעַץ הַשֵּׁדָה יִתֵּן פְּרִיֹו: (ה) וְהַשִּׁיג לְכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת זֵרַע וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַת יָמֵי שְׂבֹתְכֶם לְבָטַח בְּאַרְצְכֶם: (ו) וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ וְשָׁכַבְתֶּם וְאִין מִחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תֵעָבֵר בְּאַרְצְכֶם: (ז) וְיִרְדְּפֶתֶם אֶת אֲיִבֵיכֶם וְנִפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרָב: וְהָרִי פֶס' לִפְנֵי כֵן נִכְתַּב שִׁישׁ שְׁלוֹם. אלא הכוונה שבארץ יש שלום ובחז"ל כן ייתכן שנילחם. (ח) וְיִרְדְּפוּ מִכֶּם חַמְשָׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רֶבֶבָה יִרְדְּפוּ וְנִפְלוּ אֲיִבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרָב: הַיַּחֲסֵ לֹא פְרוֹפּוֹרְצִיוֹנָלִי, אלא יש כאן תיאור שמכפיל את עצמו. (ט) וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקִּימְתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם: (י) וְאֶכְלֶתֶם יֶשֶׁן נֹשֵׁן וְיִשָּׁן מִפְּנֵי חֶדְשׁ תּוֹצִיאֹו: (יא) וְנִתְּתִי מִשְׁכְּנֵי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם: (יב) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם: מדובר על שכר קולקטיבי – תהיו לי לעם. רש"י בשם חז"ל אומר שה' אומר לכל אדם "אתהלך עמכם בגן עדן". בעולם הזה התהלכתי בתוכם זה כפשוטו. אבל בעולם שאין השראת שכינה אז זה הופך להיות שכר פרטי. הביטוי לטייל מקורו מהמילה טולא – צל בארמית. כי מהלכים בצל. הטיול – התהלכות, שונה באופן מהותי מההליכה. בהליכה המטרה היא המקום אליו מגיעים, ואילו ההתהלכות – הטיול היא עצמה המטרה. חז"ל מבטאים זאת במילה שעשוע. בשעשוע אין מטרה חיצונית, וזה לא בא מצורך אלא מאידיאל. המקובלים באיטליה הסבירו שהקב"ה השתעשע בבריאת העולם. יש שעשוע שאדם עושה עם עצמו, אך הקב"ה רואה להשתעשע עם עם ישראל. זה אומר שמערכת היחסים עם ה' עדיין לא בנויה על שעשוע, אך מטרתה להיות כזו. כמו אצל אוהבים שהמפגש ביניהם הוא לא בגלל צורך כלשהו, אלא עצם המפגש הוא המטרה. זה המצב של גן עדן. עולם הזה דומה לפגישה עסקית שיש לה מטרת. ²¹⁹ (יג) אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲנֹשֵׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהָיִת לְהֵם עֲבָדִים וְאֶשְׁבֵּר מַטְּת עֲלֵיכֶם וְאֶזְלַף אֶתְכֶם קוֹמְמִיֹוֹת: פ קוֹמְמִיֹוֹת זֶה בְּקוֹמָה זְקוּפָה – כְּלוֹמֵר בְּגֹאוּה לְאוֹמִית.

²¹⁹ ערפילי טוהר פסקה קיב - לעומת השקדנים מחמירי ההתמדה, מוכרח שיימצא כח שיראה איך מגלים את האור החפשי הפנימי, בטיול ובמנוחה, בהרחבת הדעת שהנשמה מתרוממת על ידה, פורחת היא במגדל הפורח באויר, ושמה היא שואלת את כל מאוייה, דורשת את מושגיה העדינים, דורשת ומתמצא לה. והדור הנחלש כל כך מעיניו גוף ונשמה, צריך הוא להשפעה של מרגוע, שרק היא תביא את השקידה הפנימית, שתשפיע במידה הגונה גם כן על השקידה החיצונית,

אם נשאל את המסורת הדתית מה השכר על קיום מצוות, התשובה תהיה עולם הבא! מדוע התורה לא מלמדת על עולם הבא. הכלי יקר מביא שבע תשובות²²⁰, השל"ה (תולדות אדם בית אחרון, קלד-קמה, קעה-קפד) עוד ארבע וגם המהר"ל בתחילת ספרו גבורות ה', וכן הרב קוק באורות. הרמב"ם מסביר שעל עולם הבא אי אפשר לדבר בכלים שלנו ולכן התורה לא יכולה לכתוב על עולם הבא מחוסר הבנתנו. אלא ברור שאי אפשר להשיג עולם הבא בלי חכמה, ואי אפשר להשיג חכמה כשאדם רעב, חולה או נרדף ולכן התורה הבטיחה שתציל אותנו מאלה ונהיה שבעים, בריאים ובשלום וכך נשיג את החכמה ונשיג הכל. נביא כאן הסבר היסטורי, בהשקפת העולם המצרית הקדומה דברו הרבה על המשפט של האלים על מעשה האדם, וכיצד האדם יבין את עצמו לעמוד במשפט זה. כל הספרות הקדומה שלהם עסקה בכך. כלומר כל חיי המצרים היו

להעמידה בתכונה מתאמת לכחות הגוף והנפש, ולענין המפתח את כל כשרון חבוי בפיתוח הגון ובטוח, עד שיצא לברכה לאיש ולעולם". הרב מדבר על אור פנימי חופשי שמתגלה דרך הטיול וזה מדרכי רוח הקודש. הרב הנזיר היה הולך לטייל בואדי קלט כדי לקבל את אור הנבואה. המקובלים בצפת היה עושים "גירושים" היו מרחיקים מצפת והיו משיגים השגות בטיוליהם (אפשר לראות לדוגמא את ספר הגירושים לרמ"ק).

²²⁰ כלי יקר ויקרא כו, יב – "והתהלכתי בתוכם. פירש רש"י אטייל עמכם בגן עדן וכו'. דעתו לסלק מעל תורתנו הקדושה כל טוען ומערער האומר יש לי מקום ללון ולומר מאחר שלא נזכר בתורה עיקר השכר לנשמה, אם כן ודאי אין כח במצוות אלו להנחיל עושיהם השכר הנפשי לעולם הבא, ותכלית עשייתם אינו כי אם לקבל השכר בעולם הזה האחוז בחבלי בוז. וכבר נתעוררו על ספק זה שלמים וכן רבים ובאו בהיתר ספק זה שבעה דעות זכרם מהר"י אברבנאל בחיבורו והאריך בהם, ואני באתי לקצר בכל היכולת ולסדרם פה כדי להסתים פי דוברי עתק על תורתנו הקדושה. הדעה האחת היא דעת הרמב"ם, שכל אלו היעודים אינן עיקר השכר, וכל הרעות והטובות שנזכרו כאן בפרשה זו הם מדברים מענין הסרת המונעים לבד, ורצה לומר שאם תשמור מצוותי אסיר ממך כל מונעים כמלחמות וחללים ורעב ויגון באופן שתוכל לעבוד את ה' בלא שום מונע, אבל עיקר השכר של העולם הבא אינו נזכר כאן כדי שיעבוד את בוראו לשמה, ולא מחמת השכר ההוא או מיראת העונש עיין בספר המדע. הדעה השניה היא דעת הראב"ע בפרשת האזינו וזה לשונו ולפי דעתי שהתורה ניתנה לכל ולא לאחד לבדו, ודברי העולם הבא לא יבינו אחד מיני אלף כי עמוק הוא עד כאן לשונו. ודעתו לפי שקשה לצייר אותו שכר כי הגשמי לא ישיג ענין הרוחני על כן העלימה התורה דבר עמוק זה מן ההמון מרוב קוצר דעתם. הדעה השלישית היא דעת רבינו בחיי הזקן, זכרו הראב"ע בפרשת האזינו ונטה לדבריו וגם הרמב"ן נטה לדעה זו והוא, שכל היעודים שבתורה הם למעלה מן הטבע, שאין זה דבר טבעי שירדו גשמים בזמן שעושין המצוות ויכלא הגשם מן הארץ כשאין עושין רצונו של מקום ברוך הוא, אמנם מה שתעלה הנפש למקום חוצבה זהו דבר טבעי אל הנשמה ואין זה בדרך פלא, ואחר שמצינו בתורה עונש כרת אל הנפש החוטאת שתהיה נכרתת ממקום חוצבה מזה יש ללמוד שאם לא תחטא שתשוב אל מלונה אל מקום אשר היה שם אוהלה בתחילה. ונראה שעל זה נאמר קוה אל ה' וירוממך לרשת ארץ בהכרת רשעים תראה רצה לומר באותו כרת המיועדת בתורה לרשעים תראה כי יש שכר נפשי שירוממך ה' לרשת ארץ החיים כי תעלה הנפש למקום חוצבה מדאיצטריך להכרית נפש הרשעים משם. הדעה הרביעית היא לפי שבימים ההם היו כל העולם מכחישים השגחת ה' יתברך, והיו טוענים שכל הנעשה בעולם הכל בהכרח ולא ברצון, רצה הקדוש ברוך הוא לאמת פינת ההשגחה על ידי יעודים אלו אשר עיניהם הרואות שכל העושה רצון בוראו מושגח לטובה בכל ההשגחות הללו, ואילו היה מייעד להם השכר הרוחני עדיין ישארו בכפירה זו כי הרוצה לשקר ירחיק עדין. ועיקר דעת הזה הוא דעת רבינו ניסים בפרשת בראשית ושורשה בספר הכוזרי כשאמר הכוזרי אל החבר רואה אני שיעודי זולתכם שמנים ודשנים יותר מיעודיכם, השיבו החבר אבל הם כולם לאחר המות ואין בחיים מהם מאומה ולא דבר שיעיד החוש עליהם, אמר הכוזרי ולא ראיתי אחד מהמאמינים ביעודים ההם מתאיים לקנותה מהרה, אבל אם היה בידו לאחרם אלף שנים ושהוא ישאר בזכירת החיים ובעול העולם הזה ורוב עצבונם היה בוחר בזה, עד כאן לשונו. וזה באמת תשובה נצחת לומר שיעדה התורה הדבר אשר בו האדם חפץ מאד. הדעה החמישית היא שקודם קבלת התורה היו עובדים כוכבים ומזלות והיו עושים להם עבודות מיוחדות כדי להמשיך מהם הברכה בתבואות ולהביא גשמים בעתם ושאר הצלחות הגוף, וכשנתן הקדוש ברוך הוא התורה ומנעם מן אותן עבודות הוצרך להבטיחם שגם על ידי שמירת התורה יזכו לאותן יעודים, ועל ידי עבודות הכוכבים ומזלות יחסרו כל אלה. אבל חיי העולם הבא לא הוצרך ליעדם כי גם על ידי אותן עבודות לא היו מובטחים בו. וזה דעת רב סעדיה בספר האמונות אשר לו וגם בספר מורה נבוכים חלק שלישי. הדעה הששית היא שמאחר שנאמר והתהלכתי בתוכם ונתתי משכני בתוכם, שזהו דיבוק השכינה אל ישראל אפילו בעולם הזה שהנשמה נסתבכה עם החומר קל וחומר שתהיה דביקה אל השכינה אחר הפרדה מן החומר. הנה כל מה שיעדו הדתות המזויפות אחר המות יעדה התורה לנו גם בחיי העולם הזה והנבואה המצויה בינינו תוכיח, וזו הדעה תמצא גם כן בתשובת החבר למלך הכוזר בסוף מאמר א' מספרו והחזיק בדעה זו רבינו ניסים בדרש החדש. הדעה השביעית היא שכל היעודים הנזכרים בתורה הם לכללות האומה כי העולם נידון אחר רובו, ויעוד הגשמים והתבואה והשלום וכיוצא בהם יהיה לכל ישראל כאחד, אבל שכר הנפשי לעולם הבא אינו לכללות האומה אלא כל איש בפני עצמו נידון שם על פי מעשיו, ונרמזו במצות כיבוד אב ואם ושילוח הקן לכל איש מישראל, וזעה זו היא בספר עקרים וברמב"ן פרשת עקב בפסוק בכל לבבכם עיין שם. בשבעה דרכים אלו ניסו הדוברות עתק על תורתנו הקדושה, מלבד מה שראינו בעינינו כמה גדלה חיבת ה' אל אבותינו אברהם יצחק ויעקב. ואילו היתה הצלחתם בעולם הזה סוף הצלחתם אם כן מה יתרון היה לאברהם על נמרוד הרשע כי זה מלך בכיפה ואברהם היה נע ונד כל הימים מתהלך מאוהל אל אוהל מגוי אל גוי, וכן יצחק ויעקב לא ידענו מה היה להם מן השכר האמיתי כי אם זה השכר המיועד לזרעם הוא סוף שכרם מה כשרון לבעליו כי אחרי מותם ינחלו זרעם את הארץ והמה יצאו מן העולם ריקם מכל עמלם, ואפילו לישראל נחלי הארץ מה יתרון להם אפילו בזמן השלוה על כל מלכי הארץ אשר צלחו ומלכו בעולם כמותם ומקצתם יותר מהמה, אין זה כי אם שרב טוב הצפון לצדיקים הוא חלקם ונחלתם של האבות ושל כל תולדותיהם כיוצא בהם כי תורה אחת לכלום".

מופנים כלפי המוות. ולכן התורה דברה על ממשות החיים. נראה שעם ישראל ידע כבר שיש עולם הבא, מכך שהקב"ה ברא את העולם. כלומר מכיוון שהמצב של העולם כפי שהוא עוד לא מוצא חן בעיני ה', בהכרח שהקב"ה הטביע במציאות עולם הבא. אך התורה לא מוכנה שמרכז השיח יהיה עולם הבא, אלא היא רוצה שמרכז החיים יהיה בעולם הזה. המהר"ל סובר שמאחר והתנ"ך הוא דברי הנביאים. הנביאים מדברים רק על דברים שהם חווים. דבר שהוא מופשט תיאורטי הנביא לא מדבר עליו. מה שאין כן החכמים שמדברים על דברים מופשטים. יש מושג אחד שיש לו חוויה אינסופית והיא והארכת ימים. האורך הוא דבר יחסי, ומאידיך הוא חוויית. ר' יהודה הלוי בכוזרי מסביר שעולם הבא איננו דבר חשוב והתורה דיברה על עולם הזה שהוא החשוב. רבנו של עולם גלוי בספירות ועולמות עליונים וזה פשוט. החידוש של האמונה המונותאיסטית היא שה' נמצא בכל. והנוכחות האלוהית בעולם הזה היא עיקר החידוש והעבודה. לכן אדם שחורש את שדהו בתקופת הנביאים מה שמעניין אותו זה שהאדמה תצמיח, שבניו ירשו את נחלתו, שהקרבנות יהיו לרצון, שמלך ישראל ינצח בקרב, שנשב לבטח ושהנביאים יתנבאו. דהיינו כל מה שהוא רוצה זה שהשכינה תשרה. אבל כלל לא מעניין אותו מה יקרה לו לאחר המוות. ייתכן והוא לא חשב על זה מעולם, ואולי חשב שהנביאים מתעסקים בזה. בעצם כשהעולם נורמאלי הגורל הפרטי לא מעניין, ההרגשה האינדיבידואלית היא דבר שהתפתח במשך הזמן. אנו מוצאים בו קיטוב הפוך לחלוטין לדברי הרמב"ם. ובמחלוקת זו מי שצודק זה הרב קוק שבמאמרו למהלך האידיאות בישראל מסביר שהכל תלוי בתקופה. כשישראל על אדמתם מה שחשוב זה העולם הזה. אבל כשעם ישראל בגלות העולם הזה לא יכול לספק שום תקווה ולכן באים תלמידי הנביאים ומגלים שיש ערך לעולם הפרטי, ולכן כדאי לחשוב גם על העולם הבא הדתי²²¹. העולם הבא הוא כיחס שבין בפרוזדור לטרקלין²²². כלומר אלו שני חדרים של אותו בית. הטרקלין מואר, והפרוזדור חשוך. אבל בטרקלין יכול להאיר על הפרוזדור.

אי שמירת הסדר של השבע

(יד) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תִעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: לא מדובר על התדרדרות מוחלטת אלא עזיבת חלק מהמצוות²²³. (טו) וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמָּאֲסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נִפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכְכֶם אֶת בְּרִיתִי: החוקות הם לא דבר שכלי ולכן נח לאדם למאוס אותם. מה שאין כן המשפטים שהשכל מחייבם ולכן יצר הרע הוא זה שפועל את ניסיון ההוצאה שלהם. (טז) אִף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהֵלָה אֶת הַשְּׁחָפֹת וְאֶת הַקְּדַחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נֶפֶשׁ וְזָרְעֶתֶם לְרִיק זָרְעֶכֶם וְאָכַלְהוּ אֲיִבֵיכֶם: יש כאן גם דבר טוב – מידה כנגד מידה. במציאות אנו לא תמיד רואים את הצדק האלוהי גלוי ואנו רואים לפעמים שצדיק ורע לו, רשע וטוב לו. כלומר יש גורמים נוספים המשבשים את הנוסחה הכתובה לפנינו. הרמח"ל כתב את הספר דעת תבונות והוא עוסק בה בשאלת הצדק האלוהי²²⁴. לעתיד לבא²²⁵ הקב"ה מציא חמה מנרתיקה, הרעשים

²²¹ מסופר שרבי נחמן נכנס לבית המדרש ואמר לתלמידיו שעולם הבא זה דבר ידוע כי יש לנו מסורת על כך. אבל עולם הזה צריך אמונה גדולה שיש עולם הזה באיזשהו מקום כי כאן זה גיהנם.

²²² מסכת אבות ד, טז – "רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין".

²²³ דוגמא לכך אפשר לראות במשנה (אבות ה, ח): "שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת באה מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של כליה באה דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית חרב בא לעולם על ענוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה". המהר"ל מסביר שאלו מצוות של נתינה, ואם אין נתינה אין חיים.

²²⁴ היה גם גוי בן דורו שעסק בכך גוטפריד לייבניץ' כתב ספר תהודיצייה – צידוק דין אלוהים. הרמח"ל כנראה קרא את הספר הזה והכיר אותו.

²²⁵ מסכת עבודה זרה דף ג ע"ב – "אמר רבי שמעון בן לקיש: אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר, רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאין בה; רשעים נידונים בה, דכתיב: כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל חדים וכל עושה רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר

אובדים בה, והצדיקים מתרפאים בה. הנחת היסוד היא שהצדיקים חולים ממצב העולם כי הם רואים שהעולם נוהג אחרת מסולם הערכים שהם מאמינים בו. השמש שיוצאת מנרתיקה זה התגלות האמת. (יז) וְנָתַתִּי פָנַי בְּכֶם וְנִגְפֹתֵם לִפְנֵי אֲבִיכֶם וְרָדוּ בְכֶם שִׁנְאֵיכֶם וְנִסְתָּם וְאִין רָדְף אֶתְכֶם: ס: לדוגמא במלחמת לבנון השניה נגפנו לפני אויבנו, על עזיבת המוסר שלנו. בימי בית ראשון הנביאים הסבירו שהחורבן קרה בגלל עבודה זרה. ההיסטוריונים טוענים שהחלוקה בין ממלכת הצפון לדרום גרמה לנפילה כלכלית בעקבות נתק כלכלי של יהודה מצור וצידון, וזה גרם למדינות ההיקפיות לעלות ולהפוך את יהודה לבעלת מצוקה כלכלית ומקום מעבר בלבד. הרב קוק²²⁶ מסביר שרק אם יש תוכן פנימי יש בעזרת מה להילחם וזה מקשר את הסברה הסיבתית למוסרית²²⁷.

הסדר שבפורענות

(יח) וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְיִסְפְּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם שִׁבְעַת עַל חַטֹּאתֵיכֶם: רש"י כותב שבע פורענויות על שבע עבירות שנכתבו למעלה. אך למה דווקא המספר שבע נבחר? זאת מפני שלא שמרו את הסדר של השבע – שמיטה שבת וכו' כמו שלמדנו בסוף פרשת בהר וכן כל החזרות שבע בפס'. גם בתוך הפורענות יש סדר פנימי. עיקר הפורענות זה ההפקר, שאדם לא רואה את ההשגחה במה שקורה לו. נראה כאילו יש דין אבל אין דין. כלומר יותר מהקושי של הפורענות, הקושי הגדול יותר הוא ההרגשה שה' עזב אותך וממילא גם אם יהיה לו טוב, זה לא שווה לו. תחושה זו מטרידה את איוב. כשה' נגלה אליו הוא שמח אע"פ שה' עוד לא ריפא אותו כי הוא הבין שיש משמעות לצרותיו. יש כמה אופנים להתמודד עם צרה: אחת, להבין את המשמעות בצרות. שנית, להגיד שאין משמעות והכל במקרה. ואפשרות אמצעית היא לדעת שיש משמעות אע"פ שאינני יודע מהי וזה חצי נחמה. המספר שבע בא ללמד שיש סדר ומשמעות גם אם אינך יודע מהו, כמו שסדרי הזמנים מסודרים ע"פ המספר שבע. ואז האדם יודע שיש השגחה בתוך ההפקר. (יט) וְשִׁבְרֹתַי אֶת גְּאוֹן עֵזְבֶכֶם וְנָתַתִּי אֶת שְׁמִיכֶם כְּבַרְזֵל וְאֶת אֲרָצְכֶם כְּנֶחֱשָׁה: (כ) וְתִם לְרִיק כְּחֶכֶם וְלֹא תִתֶּן אֲרָצְכֶם אֶת יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאֲרָץ לֹא יִתֶּן פְּרִיֹו: (כא) וְאִם תִּלְכּוּ עִמִּי קְרִי וְלֹא תֵאָבֹו

ה' צבאות אשר לא יעזבו להם שורש וענף, לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא; צדיקים מתרפאים בה, דכתיב: זרחח לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו'; ולא עוד, אלא שמתעדין בה, שנאמר: ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק".

²²⁶ ישראל ותחיתו ב - "כשאנו מסתכלים בקשר התורה עם האומה, ברית כרותה לארץ ולעם, כשדבקים בד' אלהיהם הרי הם מצליחים, עולים ומתפתחים, משתרשים בארצם ועושים חיל, כשזונים אחרי אלהי נכר הארץ הרי הם מתדלדלים ונופלים, חרבן האומה והארץ בא וצרות וכליונות הולכות ובאות. כשאנו מחפשים את הפתרון בעולם הסבתי הרינו מוצאים, שרוח ישראל אחוז הוא בשלשלת אורגנית חזקה. דעותיו, מהלכי חייו, מגמת פניו בתעופת רוחו הכללית, האמת העליונה המתגלה בו ועל ידו, תכונת ארצו וברכותיה, התאמצות הנשמות היחידיות, המשכת ברכותיהן, לשדי חייהן, החן המשוך על הכלל ועל הפרט, העצות והנטיות הבונות את הבנין הכללי ומבועיהן, בהירות הסיקורות, המנוחה הפנימית, חזוק הרוח ושלות החיים, - הכל אחוז זה בזה. באותה ההבטאה הנפשית של הדבקות בד' אלהיו, אלהי אבותיו הראשונים המעלה אותו מארץ מצרים מבית עבדים, המביאה אל ארץ הברית והשבעה, המורה דרכי חיים ונתיבות עולמים, אחוזים הם זה בזה הקישורים והיא משאבת אל תוכו את כל אוצר החיים והתנובה. ובהפרדו ממקור חייו, הרוח מתחלחל. שפעת החיים הכלליים, האחוזים ברתוקות הגוי והארץ, המורשה והמקדש, המוסר והאמונה, מתחלשת. רוח זר בא ומפעם, והוא צמח לא יעשה קמח, לא יקלט ולא יצמיח. והננו רואים את המארה באה ועושה שמות, עד אשר ישוב העם אל אל חייו, אל מקור ישעו, ישיב אליו את רוחו, יקשר באמץ לבב וברוח בינה אל שם ד' אלהי ישראל, ומנדלי פלגיו של הרעיון הכללי, העמוק והחסון, המותאם לרוח עולמים ולחטיביות המיוחדת של ישראל, ישועה חוזרת ומוארה".

²²⁷ ניתן להשוות למלחמת אחאב במלך ארם (מלכים ב' פרק כ) שה' מביטיח לו שהוא ינצח את ארם, ואכן הם מכים בהם 100,000 איש ביום אחד. 27 אלף הנותרים ברחו לעיר אפקה והחומות נפלו עליהם. בן הדד מלך ארם ברח לתוך בונקר, וניסה לחשוב מה לעשות כשיבואו חיילי ישראל. עבדיו אמרו לו שמלכי בית ישראל מלכי חסד הם ולכן הם יצאו כשהם אבילים ואולי הוא יחיה אותנו. אכן כך הם עושים ותגובת מלך ישראל היא "וַיֹּאמֶר הַעוֹדֶנּוּ חַי אָחִי הַיּוֹא: וְהֶאֱנִישִׁים וְנַחֲשׁוּ וְיִמְהָרוּ וְיִחַלְטוּ הַמִּמֶּנּוּ וְיִאֲמְרוּ אַחִיף בֶּן הַדָּד וְיִאֲמְרוּ בָאוּ קָחָהּ וְיִצְאוּ אֵלָיו בֶּן הַדָּד וְיַעֲלֶהוּ עַל הַמְּרֻכָּבָה וְיִאֲמֶר אֵלָיו הָעָרִים אֲשֶׁר לָקַח אָבִי מֵאֵת אָבִי אֲשִׁיב וְחִיצוֹת תְּשִׁים לָךְ בְּדַמְשֶׁק כְּאֲשֶׁר שָׁם אָבִי בְּשִׁמְרוֹן וְאִנִּי בְּבְרִית אֲשֶׁלְחֶךָ וְיִכְרַת לֹא בְרִית וְיִשְׁלַחֲהוּ". אחד הנביאים מתחפש לפצוע ועמד בצד הדרך ואמר למלך שנתנו לו לשמור על שבוי, ואם הוא יברח ימות או יתן ככר כסף. המלך ענה לו משפטך אתה חרצת. הנביא התגלה אליו ואמר לו שעל כך הוא דן את עצמו. הרב קוק במאמר דעת אלוהים מסביר שזה משום שעם ישראל עזב את המצוות ושמר רק על המוסר, ובכך שכח את הערך היתרונני שלו על גבי שאר העמים. וממילא איבד את האמונה בצדקת הדרך שיש בכיבוש וכד'.

לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע פחטאתיכם: (כב) והשלחתי בכם את חית השדה ושפלה אתכם והכריתה את בהמתכם והמעטה אתכם ונשמו דרכיכם: (כג) ואם באלה לא תוסרו לי והלקתם עמי קרי: קרי זה שמייחסים הכל למקרה, ולא לה'. (כד) והלקתי אף אני עמכם בקרי והפיתי אתכם גם אני שבע על חטאתיכם: כלומר גם בתוך המקרה יש סדר. (כה) והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית ונאספתם אל עריכם ושלחתי דבר בתוככם ונתתם ביד אויב: (כו) בשברי לכם מטה לחם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקה ואכלתם ולא תשבעו: ס

הסדר שבגלות

(כז) ואם בזאת לא תשמעו לי והלקתם עמי בקרי: (כח) והלקתי עמכם בחמת קרי ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם: (כט) ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו: (ל) והשמדתי את בנותיכם והכרתי את חמניכם ונתתי את פגריכם על פגרי גליליכם וגעלה נפשי אתכם: (לא) ונתתי את עריכם חרבה והשמתי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם: (לב) והשמתי אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה: (לג) ואתכם אצרה בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה: (לד) אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה: לא רק שהמכה תהיה שבע כנגד הסדר שלא נשמר. הגלות תבוא לישראל כהשלמה של אותם סדרי שבע שנעזבו. בגלות לכאורה אין השגחה פרטית, וה' מלמד שגם בא יש סדר פנימי. (לה) כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתתכם עליה: הנוסחה הכוללת של המספר שבע עוברת דורות ועושה חשבונות של מאות שנות שמיטה שלא נשמרו. ואכן בדיוק מספר השמיטות והיובלים שלא נשמרו הוא הזמן של שבעים שנות גלות בבל. חשבון זה עושה הגר"א לפי התקופות שעם ישראל לא שמר את דבר ה'228. הארץ תהיה שממה גם לגוים בזמן שישראל יהיו בגלות וזה ברוגז – רחם תזכור.

עם ישראל בגלות

הגלות היא קללה שיש לה תפקיד. זה נועד להחליש את התקיפות של עם ישראל שבגזמתה הביאה לגילוי עריות שפיכות דמים ועבודה זרה. אך זה גורם גם לאפשרות של שואה מרוב דלדול הכוח. וזה גם הפך אותנו לעם המוסרי ביותר. בנוסף יש לזה תפקיד לגוים להעלות את הניצוצות הפזורים בגלות ולהחזירם לקודש. היה אפשר שהיציאה לגלות תהיה בבחינת נשיא אלהים אתה בתוכנו כשעם ישראל יצא ע"פ נביאיו לשבוע גלות והיו מתפזרים בכל העולם. ואז הגויים היו עושים זאת בצורה טובה. או כמו יעקב אבינו שירד למצרים בכבוד רב. אלא שגרמו העוונות וזה נעשה בצרה של גלות. (לו) והנשארים בכם והבאתי מרד בלבבם בארצת איביהם ורדף אתם קול עליה נדף ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רדף: מורך הלב זה עיקר הקללה של הגלות – אין יותר גבורה. הגבורה מתחלקת לגבורה פיזית וגבורה רוחנית229. (לז) וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורדף אין ולא

²²⁸ וכן מפורש בפס' (דברי הימים ב פרק לו פס' כ-כב): "ויגל השאריה מן החרב אל בבל ויהיו לו ולבניו לעבדים עד מלך מלכות פרס: למלאות דבר ה' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבועים שנה: ובשנת אחת לנורש מלך פרס לכלות דבר ה' בפי ירמיהו העיר ה' את רוח פורש מלך פרס ויעבר קול בבל מלכותו וגם במקתב לאמר". בבית שני השמיטה לא הייתה דאורייתא ולכן הכלות לא הייתה בעטיה. האברבנאל טוען שהקללות שבויקרא הם על בית ראשון, ובכי תבוא על בית שני. מדבריו אפשר להבין שמה שכתוב בפרשת ויל זה חורבן גוש קטיף.

²²⁹ במאמרי ראי"ה (עמ' 506-502) יש התכתבות של הרב עם הסופר אז"ר (אלכסנדר זיסקינד רבינוב'יץ). בזמנו היה קובץ בשם "הניר" והרב קוק ניהל את המערכת של הכתב עת הזה. הסופר אז"ר היה דתי ושלח מכתב למערכת הניר ודיבר באריכות רבה נגד הכינויים של הספרות העברית החדשה שהוא לא מוצא בה רוחניות, ויש בה מדעים כלליים שיש בספרות של הגוים. הרב קוק כתב תשובה לסופר אז"ר והסביר לו שהוא טועה בבקשתו. ואף מתפלל שדברים אלו הנטולים מן החיים יצאו מהסופר אז"ר ומסביר לו שסיבה זו נמצאת ב"טומאה הרצוצה של הגלות שעודנה מפרכסת בתוך נשמתך". ושהקללה הגדולה של הגלות היא מורך הלב. ומורך לב זה מתפשט גם על חוג החיים הרוחניים. כלומר יש פחד מחשיבה

תהיה לכם תקומה לפני איביכם: (לח) ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם: הרב אלחנן וסרמן צ"ל הי"ד שנרצח בשואה לא הסכים עם הציונות, וחלק מדבריו כתוב בספרו קובץ מאמרים. אחת מטענותיו היא שהגלות לא החסירה ממנו דבר. כלומר עם ישראל נשאר אותו דבר וזה לא הזיק לעם ישראל. הרב צבי יהודה קוק כתב הערות על מאמריו ועל דבריו אלה הביא את הפס' הזה. (לט) והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו: (מ) והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי: (מא) אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או אז יפגע לבבם הערל ואז ירצו את עונם: משמע שמה שגורם את סיום הגלות זה חזרה בתשובה. התנאים²³⁰ נחלקו האם הגאולה תלויה בתשובה או לא. הלכה כרבי יהושע שהגאולה אינה תלויה בתשובה. לכאורה בפס' מפורש כמו רבי אליעזר! אלא המילה "או אז" צריכה ביאור. רש"י כותב שני פירושים למילה "או". פירוש אחד "אם" וזה כמו ר"א, יש תנאי לגאולה וזה התשובה. ופירוש שני, "שמא" במובן של אולי. כלומר זה ספק, ואז בכל מקרה יגאלו. וזה כמו רבי יהושע. מדוע התורה לא כתבה מילה ברורה יותר "אם" או "אולי" ולהכריע בשאלה. אלא שהתורה רוצה שתיווצר המחלוקת. באמת ראוי שיעשו תשובה, אבל במציאות ה' לא מחייב זאת.

האישיות של ארץ ישראל

(מב) וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר: הגלות היא חילול ה' גדול²³¹, שהעולם כולו אומר שעם ה' בגלות. לכן הקב"ה מוציא את ישראל מהגלות, גם בלי תשובה, ואח"כ מטהר אותם מהתפיסה הגלותית. ולאחר שעם ישראל מתפתח בארץ ולומד אמונה הוא מגיע לקיום מצוות²³². גם שיטת ר"א וגם שיטת רבי יהושע קשות. שיטת ר"א קשה שהרי הנוצרים אומרים שביוון שעם ישראל חטא ה' עזב אותם, איך ייתכן שרק בגלל תשובה ניגאל? וגם שיטת רבי יהושע קשה מוסרית שכיצד הדבר המרכזי בהיסטוריה לא יהיה תלוי בקיום מצוות? כשרבי יהושע אומר שגם בלי תשובה יחזרו לארץ זה לא אומר שלא תהיה זכות. עצם זכות הקיום – הזהות היהודית שנשמרה במהלך הדורות. הרי את

יותר ממה שיש פחד מהסכנה. וכותב שאדרבא הספרות שלנו צריכה לכלול את הכל. גם את שאלות הנצח וגם את שאלות הזמן. ושצרכי הציבור הם במדרגה אחת עם לימוד התורה. בארץ ישראל יש קדושה גם בחיי החול. בעז היה ראש הסנהדרין בימי קדם והכתוב (רות ג, ז) מספר עליו: "ויאכל בעץ וישת ויטיב לבו ויבא לשכב בקצה הערמה". הרב קוק מסביר (אורות הקודש ח"ג) שאצל בעז האכילה והשתיה הם דברי התורה.

²³⁰ מסכת סנהדרין דף ע"ב – "אמר רבי: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאלב שיעמוד באלו. כתנאי, רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרתיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב. תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, חנם נמכרתם - בעבודה זרה, ולא בכסף תגאלו - לא בתשובה ומעשים טובים. אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: והלא כבר נאמר שובו אלי ואשובה אליכם. אמר ליה רבי יהושע: והלא כבר נאמר כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון. אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר בשובה ונחת תושעון! אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר: והלא כבר נאמר כה אמר ה' גאל ישראל קדושו לבוזה נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו. אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחי וכללות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו'. ושתק רבי אליעזר." ר"א שתק ולא הודה, כי הגערה המוסרית עדיין קיימת.

²³¹ יחזקאל לו, טז – כא: "ויהי דבר ה' אלי לאמר: בן אדם בית ישראל ישבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרךכם ובעלילותם כטמאת הנדה (רמז שהטומאה יכולה לחלוף) היתה דרךם לפני: ואשפך חמתי עליהם על הדם אשר שפכו על הארץ ובגלוליהם טמאוה: ואפיץ אתם בגוים ויזרו בארצות כדרךכם ובעלילותם שפטיתם: ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו: ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה".

²³² יחזקאל לו, כה-כח: "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליותיכם אטהר אתכם: ונתתי לכם לב חדש ורוח חדש אתן בקרבכם והסרתיו את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר: ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם: וישבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים".

מי ה' יגאל אם לא יהיו לו יהודים לגאול? כלומר משך הזמן בגלות מייצר זכות לישראל על ששמרו על זהותם²³³. ר"א לא רצה שעם ישראל יעזוב את החובה המוסרית ולכן גם כשרבי יהושע מוכיח לו שהוא לא צודק כתוב שהוא שותק ולא מודה כי הגערה המוסרית עדיין קיימת. הקב"ה אומר שאם זכות האבות לא תספיק, אז יש את הזכות של הארץ. ארץ ישראל²³⁴ תטען שהיא לא חטאה ומדוע היא צריכה להישאר בלי בניה. ארץ ישראל היא אישיות²³⁵ שיש לה זכויות, ומערכת היחסים איתה כסובייקט אל סובייקט. נראה שבשאר הארצות ניתן לכנות את הארץ טריטוריה שהיא מקום לשים בו אנשים, כלומר היא אדישה ליושביה²³⁶. בראשית הבריאה כל הארצות היה כמו ארץ ישראל אבל זה הפך אצלם לסמיו בתהליך מדור המבול ועד דור הפלגה. ובארץ ישראל זה גלוי²³⁷. (מג) וְהָאָרֶץ תִּעֲזָב מֵהֶם וְתָרַץ אֶת שְׁבִתֶיהָ בְּהִשְׁמָהּ מֵהֶם וְהֵם יָרְצוּ אֶת עֲוֹנֵם יַעַן וַיַּעַן בְּמִשְׁפָּטֵי מִאֲסוֹ וְאֶת חֻקֵיהָ גָעְלָה בְּפִשָׁם: הארץ תרצה את שבתותיה יש לה רצון. ובכל המילה ארץ פירושה אני רוצה. כתוב בהשמה מהם ולא בהשמה מכם. מפס' א' עד לט' התורה מדברת הגוף שני. ואילו מפס' מ' התורה מדברת בגוף שלישי. יש כאן ביטוי לרוגז, ואין מבט בין ה' לישראל.

האפשרות לשואה ביציאה מהגלות לגאולה

(מד) יָאֵף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מֵאֲסֹתֵיהֶם וְלֹא גְעֵלְתֵיהֶם לְכַלְתָּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם: פס' זה מדבר על תקופת הגלות, והרי בפס' מב-מג כבר דיברנו על ארץ ישראל בגאולה?! יש כאן סוד שהכתוב רוצה לרמוז לנו. ישנה הבטחה מיוחדת בזמן הגלות ואותה הבטחה מפסיקה להתקיים ברגע שמתחילים לצאת מהגלות. ההבטחה בזמן הגלות שכל זמן הגלות לא תהיה שואה. כלומר יהיו צרות אבל לא כליה. הקב"ה מבטיח שבזמן הגלות לא תיתכן שואה, בעוד שההיגיון מראה שהצטברות השנאה של הגוים כלפי ישראל מעלה את השאלה איך הם לא חשבו על זה קודם. השואה הייתה לאחר הצהרת בלפור, מושבות בארץ הסתדרות ציוניות וכו'. איך דווקא אז לכאורה היה הפרה של הברית? אלא המילה בהיותם

²³³ אור החיים הקדוש בפרשת האזינו אומר שלמרות כל מה שהם עברו והם נשארו יהודים זה הענין שבזכותו נגאלים.

²³⁴ רש"י בפירושו הראשון לתורה אומר שהטענה של ישראל כלפי אומות העולם תהיה "כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". רש"י עובר מדבר על כל העולם – כל הארץ בלשוננו, לארץ ישראל בלבד. רש"י הבין שהביטוי הארץ בפרשת בראשית הכוונה לארץ ישראל, אבל אדם רגיל שקורא מבין שמדובר על כל העולם. לכן נראה שבראשית ההיסטוריה לא היה הבדל בין א"י לכל העולם, ואז הקב"ה הבדיל. ובפרשת וזאת הברכה משה עולה לראות את ארץ ישראל וכתוב שה' מראה לו את כל הארץ. כלומר התכונה שהייתה שייכת לעולם כולו הצטמקה לארץ ישראל בלבד. וכן בלך לך "כי את כל הארץ" ומדובר על א"י, בפרשת נח "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים" כלומר אז לא היה לארץ ישראל ייחודיות. דהיינו המעבר קרה כשהאנושות התפצלה. ולכן משה אומר למרגלים והתחזקתם כדי לקחת את פירות הארץ. מסביר הרב חרל"פ שהכוונה שצריך להתחזק מבחינה מנטאלית כדי לראות שקללת הארץ וחטא הארץ לא קיים. ואז שמה מי שיוזע לטעום יכול לטעום את טעם הפרי בטעם העץ. הם עלו דרך נחל אשכול ולקחו זמורה ואשכול ענבים, ולא רק פרי. הם רצו להראות שגם בארץ ישראל טעם העץ לא כטעם הפרי והיא איננה שונה מכל הארצות. אך זה בגלל שהם לא התחזקו ובאו מראש בגישה שוללת. הנשיא יצחק נבון (ששה ימים ושבעה שיערים) אמר: "מי שלא אוהב את ירושלים רואה בה אבנים ועפר, ומי שאוהב אותה רואה זיו ונהר".

²³⁵ זוהר וירא קיז ע"ב – "והארץ אזכור דא כנסת ישראל". יש משהו סגולי שמביא אותנו לארץ ישראל בין שאנו זכאים ובין שאיננו זכאים. שאלו את הרב קוק מדוע בחו"ל כל הקהילות אוהבים אחד את השני ואין בעיה של אחוה. אבל בארץ ישראל על כל דיוק קטן יש אי הסכמה ומריבות. הרב ענה שבחו"ל הם כמו נזלים ולכן נוחים להתערב זה בזה, זה לא משמעותי ואין דחיפות היסטורית. אבל בא"י זה כמו מוצקים שדוחקים זה את זה. את ענייני העולם בחו"ל קובעים הגויים ולכן אתה דן בדיון תיאורטי בלבד, ואילו בא"י המריבות משמעותיות למהות העולם. עוד מובא בזוהר (בשלח נג): "מהו והארץ אזכור, אלא לאכלל עמהון דוד מלכא דאיהו רתיכא באבהתא". דוד המלך אמר וליבי חלל בקרבי, הוא ביטל את עצמו לחלוטין לארץ ישראל וכל אישיותו קשורה בה. ולכן הוא זכה למידת המלכות שלית לה מגרמה כלום.

²³⁶ הביטוי שהמצוות תלויות בארץ מראות את הקדושה של הארץ שרק בה יש קדושה וזה הכוונה של המשנה (כלים א, ו): "עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים מכל הארצות". כלומר הביטוי של הקדושה היא שאפשר להביא ממנה את הארץ ולא מאדמה אחרת.

²³⁷ ביחזקאל (כב, כג-כד): "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: בֶּן אָדָם אָמַר לָהּ אֶת אֶרֶץ לֹא מְטַהֵרָה (במובן השלילי כמו לטהר עמדה במלחמה) היא לֹא גִשְׁמָה בְּיָמֵם זָעִם". חז"ל (זבחים ק"ג). הבינו שבארץ ישראל לא היה מבול, והיא נשארה בחיים מכל שאר הארצות שבעברם גם היו כן. הארץ בבריאית העולם חטאה בכך שהוציאה עץ עושה פרי ולא עץ פרי עושה פרי, ועל כך נענשה. אי אפשר לחטוא ללא אישיות.

לכאורה מיותרת, אלא הכוונה בזמן שהם צריכים להיות שם. כלומר בזמן שהם מוגדרים שצריכים להיות בגלות לא תיתכן כליה, אבל מרגע שהם כבר אמורים לצאת ואין גזירת גלות – תיתכן גזירת כליה. יש בו אזהרה מרומזת שכדאי לצאת מהר מהגלות שהשוואה לא תתפוס אותם. הדברים מפורשים בגמרא שה' הבטיח ליעקב שלא יעזוב אותו, ומדוע בכניסה לא"י כשרואה את עשו הוא מתחיל לפחד? יעקב חשש מהשוואה המשפחתית שעשו מתכנן לו. הגמרא עונה שהוא היה מתיירא שמא יגרום החטא. אך עדיין ה' יודע שיעקב עשוי לחטוא ומה החידוש שהבטחת ה' עשויה לא להתקיים. אלא היה כאן חטא ספציפי של יעקב. יעקב הודה ששמר על תריג מצות אך מה שהפחיד אותו זה איחורו בשביל הצאן "ואחר עד עתה". כשמתחיל תהליך הגאולה (כשיוסף נולד), העיכוב מסוכן²³⁸. אך לכאורה מדוע יעקב היה צריך להתעכב בשביל הצאן? ולשם מה יצא לגלות? יעקב יצא להקים משפחה ולהביא כסף²³⁹. הרכוש זה נשמות ישראל. הבעש"ט אמר שהיה כבשה בצאן של יעקב אבינו, ושמע ניגון מיעקב אבינו ואותו הוא לימד. כלומר הכבשים זה נשמות ישראל – ניצוצות הקדושה. אם יעקב היה שוכח כבשה אחת בגלות, הוא היה צריך לרדת שוב לגלות. הוא רצה להיות בטוח שזו הגלות האחרונה ולכן הוא מתעכב קצת מעבר למה שצריך. אך אז יש סכנה כי בסיום הגלות יש סילוק של ההשגחה מחו"ל ואין הגנה מפני כוחות ההפקר²⁴⁰. (מה) וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיֵּת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה': שוב חוזרים לדבר על גאולה. הברית שה' כרת עם ישראל כשיצאו ממצרים. רש"י כותב שמדובר על הברית הראשונה של השבטים למרגלות הר סיני "ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים". כדי למלא יעוד זה חייבים לחזור לארץ ובעיקר כדי שיתקדש שם השם בעולם. (מו) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּיַד מֹשֶׁה וְבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה: פס' זה חותם את ההלכות מפרשת בהר.

פרשת ערכי נפשות – הקדמה לכניסה לארץ

פרשייה זו מקומה תמוה. (כז, א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֵא נֶדֶר בְּעַרְפָּךָ נִפְשֹׁת לֵה': הערך הוא אחד מסוגי הנדרים. אדם שאמר על עצמו "דמי עלי", בודקים כמה הוא שווה בשוק העבדים ואת זה עליו לתת. אדם שאמר "ערכי עלי" מתכוון לסכום קצוב המובא בפרשתנו. בסוף ספר במדבר בפרשת מטות מובאות הלכות נדרים. כל פעם שיש כניסה לארץ, יש צורך בתיקון הפה²⁴¹. יש קשר בין הדיבור לבין הכניסה לארץ כי הדיבור זה ההוצאה לפועל של נפש האדם. וכן הכניסה לארץ זה פתיחת הפה של עם ישראל²⁴². כשיעקב יוצא מבית לבן הוא קורה למצבה גל-

²³⁸ בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים (ר"ה יא.). כלומר היה חצי שנה שמצרים הפכה להיות מקום נחמד לגור בו, וזה היה סכנה לכאלו שיתפתו ולא ירצו לצאת. בדומה לכך בגאולה שלנו הייתה האמנציפציה – שוויון הזכויות באירופה (ואכן זה מה שהטעה את הרש"ר הירש).

²³⁹ בראשית טו, יד – "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אֲנִי וְאֶחָדִי כִּן יִצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל".

²⁴⁰ הרמח"ל במאמר הגאולה (פרק ג) מסביר את סוד החלונות. בזמן שישראל על אדמתם היה שער גדול פתוח בין העולם העליון לעולם התחתון ודרך השער הגדול הזה עובר אור גדול שמחיה את העולם. ברגע שגלו ישראל נסגר השער הזה, והעולם התקיים דרך חלונות "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים" כלומר יש החיאה מינימאלית של העולם בצורה דלה ושפלה. וכך גם עם ישראל מושגח בגלות. לקראת הגאולה צריכים כל החלונות להיסתם כדי שתשוב ממשלת השער כדי שישב האור הגדול אל העולם. ומיד כשנסתמים החלונות נפתח השער. אבל בזמן שהם מתחילים להיסגר למעלה לא יורגש שינוי, אבל למטה זה יורגש בתור הזמן הקשה ביותר לעם ישראל. ועליו אמר דוד המלך "למה ה' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה". בדומה לכך גם הציאה לגלות יש קושי גדול שבו השער הגדול נסגר והחלונות נפתחים.

²⁴¹ הרב צבי יהודה זצ"ל הסביר שלכן לפני שקמה מדינת ישראל, כתב החפץ חיים את ספרו הגדול על לשון הרע.

²⁴² חסו שחי לפני 450 שנה אומר שיש דבר תמוה שבאוניברסיטת סורבון ברור להם שהנבואות של ישעיהו מדברות על אותו האיש, ואילו רבני אמסטרדם אמרים שאין קשר לכך. ומסיים שנראה לו שאי אפשר להבין את היהודים כל עוד יהיה להם אוניברסיטאות ובתי מדרש שיוכלו להתבטא בלי פחד ואז נדע מה האמת.

ופדיונו הוא לפי היבול. גם ערך זכר הוא חמשים שקל, ובדרכך הכלל הזכר הוא זה שעובד בשדה. (יז) אם משנת היבול יקדיש שדהו בערפך יקום: (יח) ואם אחר היבול יקדיש שדהו וחשב לו הנהן את הכסף על פי השנים הנותרת עד שנת היבול ונגרע מערפך: (יט) ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אתו ויסף חמשית כסף ערפך עליו וקם לו: (כ) ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד: (כא) והיה השדה בצאתו ביבול קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחרתו: (כב) ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחרתו יקדיש לה': הקדיש שדה שהוא קנה ממשוהו אחר, זה יחזור לאותו יורש בלי חמישית. (כג) וחשב לו הנהן את מכסת הערפך עד שנת היבול ונתן את הערפך ביום ההוא קדש לה': (כד) בשנת היבול ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר לו אחרת הארץ: (כה) וכל ערפך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל: ס (כו) אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו אם שור אם שיה לה' הוא: הבכור שייך לה' מראש ולכן אי אפשר להקדישו. (כז) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערפך ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל ונמכר בערפך: (כח) אך כל חרם אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחרתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא לה': הקדשת אדם, הכוונה להקדשת עבד כנעני או שפחה כנענית. ברגע שאדם הוציא מלשונו "חרם" ולא הקדש הוא לא יכול לגאול. ולפי זה מובן שעבד שהוקדש יעבוד לצרכי המקדש. (כט) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת: רש"י מפרש ע"פ ההלכה שמי שיוצא להורג ומשוהו אמר דמיו עלי כאילו לא אמר כלום כי הוא נחשב כבר כמת. אבל פשט הפס' משמע שעבד שהוקדש למקדש – יומת. הרמב"ן²⁴⁷ מסביר את הפס' שמכאן למדים שלציבור יש כח להרוג או למסור ביד נציגם. לפי זה הסמכות של המלך לפי הרמב"ן היא היכולת להוציא להורג²⁴⁸. וכוונת הפס' היא לא על חרם למקדש אלא על חרם ציבור.

מעשר בהמה כמעבר במימד הזמן

עד כה ראינו שהמספר שמנהל את העולם הוא 7 והוא חורז את המועדים וההבטחות והוא סדר העולם. יש רמז כללי של התורה שיש תבנית כוללת לכל הזמנים ומהלכיהם. כעת נראה שיש מעבר למספר 10 שלו משמעות שונה. (ל) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש לה': הרמח"ל מבין שיש גם מחזורים של 10 והעולם יגיע לאלף העשירי שהוא למעלה מההשגה. הפס' מדבר על מעשר שני ולכן הוא יכול להפדות (לא) ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יספ עליו: אבל אם פודה משלם חמישית. (לב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לה': במעשר בהמה יש מעלה לבהמה העשירית. אדם מעביר צאנו תחת השבט וסופר, את העשירי הוא מעשר לה'. במעשר בהמה האדם לא

²⁴⁷ "ועל דרך הפשט, יאמר הכתוב כי כל המחירים משלו בין אדם בין בהמה ושדה אחוזתו הוא קודש לשם, שהן חרמים לכהנים ואין להם פדיון, אבל המחירים מן האדם שאינו שלו כגון הנלחמים על אויביהם ונודרים נדר אם נתון תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם ימותו כל האדם הנמצא בהם. והטעם, שאין דעת הנודר כן לתתו לכהנים, רק שיהיה הכל אסור בהנאה, כי נתכוון להכרית האויבים ולכלותם. ומצינו אנשי יבש גלעד שעברו על שבועת הקהל ולא באו אל המצפה, וכתוב וישלחו שם העדה שנים עשר אלף איש מבני החיל ויצוו אותם לאמר לנו והכיתם את יושבי יבש גלעד לפי חרב, ואין הסברא נותנת שעשו כל העדה רעה כזאת להמית אנשים רבים מישראל שאינם חייבים מיתה, ופנחס היה שם ועל פיו נעשה כל הענין ההוא. ועוד מצאתי באגדה בילמדנו, תניא רבי עקיבא אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם, אנשי יבש עברו על החרם ונתחייבו מיתה. ולכך אני אומר כי מן הכתוב הזה יצא להם הדין הזה שכל מלך בישראל או סנהדרי גדולה במעמד כל ישראל שיש להם רשות במשפטים, אם יחרימו על עיר להלחם עליה, וכן אם יחרימו על דבר, העובר עליו חייב מיתה, והוא חיובן של אנשי יבש גלעד, ושל יהונתן שאמר לו אביו כה יעשה אלהים וכה יוסיף כי מות תמות יונתן, ומהיכן נתחייבו אלו מיתה מן הדין חוץ מן המקום הזה. וזה היה טעותו של יפתח בבתו, כי חשב כאשר חרם נגיד ישראל חל וקים להמית אנשים או העובר על חרמו חייב מיתה, כן אם נדר בעת מלחמה לעשות מאיש או אנשים זבח יחול הנדר, ולא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכלותם או על העובר גזירתם ותקנתם, אבל לחול הנדר לעשות עולה מדבר שאין ראוי לה' חס וחלילה. ולכך אמר בב"ר שאפילו הקדש דמים לא היה חייב ונענש בדמה".

²⁴⁸ הרא"ש (שו"ת כלל ו) למד זאת מהנחיית התורה "אחרי רבים להטות".

יכול לפדות. את מעשר הבהמה קובעים לפי ר"ח אלול. (לג) לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל:

חתימת הספר

(לד) אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני: לא כל הספרים נאמרו בה סיני. בהר בחוקותי נאמרו בהר סיני, אבל ויקרא למשל נאמרה באוהל מועד. פרשיות ויקרא וצו הם כלל עניני הקרבנות (ויקרא – צו), אח"כ יש פרשיות על פרטי המצוות של הקדושה: בהמה (שמיני), אדם (תזריע – מצורע), כלל ישראל (אחרי מות – קדושים). כלומר הקדושה מתעלה. ולאחר מכן יש מימוש הקדוש במציאות דרך שלושת מימדי המציאות: אדם, זמן ומקום (אמור – בהר – בחוקותי). כאשר המקום מחולק לאופן נקודתי בא"י ולמימד ההיסטורי. ספר ויקרא ניתן בחדש אחד בלבד. מר"ח ניסן בשנה השנית ליצ"מ ועד ל' ניסן של אותה שנה. מטרת העולם זה ליצור אפשרות של פגישה בין הבורא לנברא, ומקום המפגש זה המקדש. ספר שמות נגמר בפגישה של ה' עם ישראל במשכן אלא שזה היה בכל מסעיהם. המקדש נעשה שלא במקומו ולא בזמנו, כי הוא היה צריך להיות בארץ. בסוף ספר שמות למדנו שיש שני מעברים מקבילים ומתבקשים מסוף הספר האחד לספר ויקרא והשני לספר במדבר. ספר שמות מסתיים בהשראת השכינה במשכן "כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם" (שמות מ, לח). המילים לעיני כל בית ישראל שולחים אותנו לספר ויקרא – השראת השכינה במקדש וסדריה ונראה שהכל הושלם, רצונו של ה' להשראת שכינה בעולמו התממשה. אלא שזה לא נעשה במקום הנכון ולכן הפסוק מסתיים "בכל מסעיהם". יש הצבעה על כך שהמקדש לא נעשה במקומו ולא בזמנו. היו צריכים קודם להיכנס לארץ ורק אח"כ לבנות את בית המקדש. כמו שבני ישראל שרו בשירת הים קודם תבאמו ותטעמו ואח"כ מקדש ה' כוננו ידיך. זה משום שהקב"ה כ"כ התאוה להשרות שכינתו שהקדים את הזמן²⁴⁹. אם כן יש תורה של בית ותורה של דרך. הבית זה שמות – ויקרא. ואילו במדבר זה ספר הדרך. יש שני אופנים ביחס לאלוהות האחד בקביעות והשני בנסיעה. לכן ספר ויקרא כולו למרגלות הר סיני ובאוהל מועד, כלומר הוא מרגיש כאילו הארץ שלו זה הר סיני ויש קביעות. ספר במדבר הוא הספר בו הדברים מתחילים לאבד יציבות. בסוף ספר שמות יש פס' המזמינים את ספר ויקרא, ויש פס' המזמינים את ספר במדבר. ספר במדבר ארכו 38 שנה.

²⁴⁹ מסכת כתובות דף סב ע"ב – "רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא, כי מטא למיכתב כתובה נח נפשה דרביא. אמר רבי: ח"ו פסולא איכא? יתיבו ועיינו במשפחות, רבי אתי משפטיה בן אביטל, ורבי חייא אתי משמעי אחי דוד. אזיל איעסק ליה לבריה בי ר' יוסי בן זימרא, פסקו ליה תרתי סרי שנין למיזל בבי רב. אחלפוה קמיה, אמר להו: ניהוו שית שנין. אחלפוה קמיה, אמר להו: איכניס והדר איזיל. הוה קא מכסיף מאבוה א"ל: בני, דעת קונך יש ברך, מעיקרא כתיב: תביאמו ותטעמו, ולבסוף כתיב: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. אזיל יתיב תרתי סרי שני בבי רב. עד דאתא איעקרא דביתהו. אמר רבי: היכי נעביד? נגרשה, יאמרו ענייה זו לשוא שימרה! ניכסיב איתתא אחריתי, יאמרו זו אשתו זו זונתו! בעי עלה רחמי ואיתסיאת".